بسم الله الرحمن الرحيم

چل پەیام بۆ

ئافرەتان

دەزگای چاپ و پەخشی
نارین

بەرەو نەوەیەکی هۆشیارتر

نـــــــاوی کتێـــــــب: چل پەیام بۆ ئافرەتان.
نووســــــــــــــــینی: د. إحسان برهان الدين.
نـۆرە و ســاڵی چــاپ: یەکەم، ٢٠٢٣.
ژمـــــارەی ســــپاردن: (١٦٣)ی ساڵی (٢٠٢٣).

مافی لە چاپدانەوەی
پارێزراوە بۆ نووسەر

هەولێر: بازاڕی زانست بۆ کتێب و چاپەمەنی
Website: www.nareenpub.com
nareenpub@gmail. com
تەلەفۆن: ٢٥١١٩٨٢ ٦٦ (٠٠٩٦٤)
مۆبایل: ٠٠٩٦٤ ٧٥٠٤٠٦٤٦١٠

چل پەیام بۆ

ئافرەتان

نووسینی

د. إحسان برهان الدين

دەزگای چاپ و پەخشی
نارین

پێشەکی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ.. الحمد لله حمدا كثيرا كما أمر، و الصلاة و السلام على سيدنا محمد خير البشر، وعلى آله وصحبه المصابيح الدرر، ومن تبع طريقهم وسار على نهجهم إلى يوم الدين.

لە ڕاستیدا ئیسلام ڕێزی لە ئافرەت گرتووەو پلەو پایەی بەرزو شایستەی لە ناو خێزان و کۆمەڵگادا بۆی دیاری کردووە، لە زۆرێك لە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆزیشدا شان بە شانی پیاوان باس کراوە، وەکو الله تعالى فەرموویەتی: (وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) التوبە:٧١. ئەوەش ئاماژەیە بۆ ڕۆڵی کاریگەری و کەسایەتی ئامادەی ئافرەتان لە سەردەمی پێغەمبەردا صلى الله عليه و سلم.

زۆرن ئەو بابەتانەی تایبەتن بە ئافرەتانەوە و پێویستە باس بکرێن، لەم کتێبەدا زنجیرە باسێکمان ئاراستەی ئافرەتانی کورد کردووە، کە هەوڵ دراوە لە ڕوانگەیەکی بیروباوەڕ و مەنهەجی ڕاست ودرووستەوە بخرێنەڕوو، زیاتریش جەخت لەسەر ئەوە کراوەتەوە کە هەموو باس و خواسەکان ببسترێن بە عەقیدەو تەوحیدەوە، کە ئەمە بە تێگەیشتنی نووسەر کێشەیەکی زۆر

گەورەیە لەناو کورددا پەرەی پێ دەدرێت و کاری بۆ دەکرێت، ئەویش ئەوەیە عەقیدەو لە کردەوە جیا بکرێتەوە.

گرنگی بابەتەکانی ئەم کتێبە لەوە سەرچاوە دەگرێت کە تایبەتن بە ئافرەت و بە دیاری کراویش بۆ ئەوان ئاراستە کراوە، هەموو باسەکانیش لە ڕوانگەیەکی عەقیدەو تەوحیدەوە ئاراستەکراون بۆی، ئامانجیش لێی ئەوە بوو کە کۆمەڵە باسێکی گرنگ و پێویستیان لەبەر دەستدا بێت، لەلایەکەوە بۆ ئەوەی ببێتە بەرچاوڕوونی بۆیان و لەلایەکی تریشەوە بۆ ئەوەی بەڵگەیەك بێت بۆ ئەوانەی کە لە گێژاوی هیزرو بۆچوونە نامۆ و دژەکان لەگەڵ شەریعەتدا نازانن ڕێگای ڕاست بدۆزنەوە، هاوکات ببێتە هەوڵ و سەرەتایەك بۆ بڵاوکردنەوەی وریایی بۆ ئەو توێژە پڕ لە بایەخەی کە چاك بوونی ئەوان چاك بوونی هەموو کۆمەڵگایە و خراپ بوونیشیان خراپ بوونی هەموو کۆمەڵگایە.

هاندەرم بۆ نووسینی ئەم زنجیرە باسە ئەوە بوو کە لەم قۆناغەدا لە جیهان بە گشتی و لە کوردستان بە تایبەتی، هێرشێکی چەواشەکاری توند هەیە ئایین و کەسایەتی ئیسلامی وپاکیزەیی ئافرەتی بە ئامانج گرتووە و بە بەهانەو پاساوی جیاوازەوە کار لەسەر ئەوە دەکرێت ئافرەت لە ئیسلام دوور بخرێتەوە، لەوەشدا دوورخستنەوەکە دوو ئاراستەی ڕاستەوخۆ وناڕاستەوخۆی وەرگرتوە، کە دووەمیان لە یەکەمیان مەترسیدارترە.

لەلایەکــی تریشــەوە هانــدەرێکی تــری بەهێــزیش هەبــوو بــۆ خستنەڕووی ئەم زنجیرە باسە ئەویش ئەوە بوو بەداخەوە سەرباری ئەو هێرشە توندەی کە نەیارانی ئیسلام بۆ سەر ئافرەت دەیکەن، هێرشێکی تری هزری و تایبەت بە شێواندنی چەمکەکانی ئاراستە کراوە، جیاواز لەوەی تر ئەمەیان هەر بەناو ئیسلامەوە ڕووی لە ئافرەت کردووە، کە ئەمەیان شاڵاوێکە لە تێکدان و شێواندنی چەمکە مەنهەجــی و بیروباوەڕییەکــان وجــۆرێکە لە گۆڕانکــاری لە بــابەتە جێگرەکانی شەریعەت وفیقهی ئەولەویات، کار لەسەر ئەوە دەکات ئــافرەت جۆرێــك لە دینــداری ئەنجــام بــدات ســەردەمیانە بێــت و ڕەزامەنــدی نەیــارانی ئیســلامی لەســەر بێــت، دوور لە ڕێبــازو عەقیــدەی قورئــان و ســوننەت و ئەو ئیســلامەی کە الله تعــالی پێــی ڕازییە کەوا بەڕوونی و بە ئاسانی لە دوو توێی کیتاب و سوننەتدا هــاتووە هــاتووەو و پێغەمــبەر صــلی الله علیــه و سلم و هــاوەڵان لەسەردەمی زێڕینی ئیسلامدا بەرجەستەیان کرد.

لەم زنجیرە پەیامەدا کە پێشتر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا وەکو زنجیرەیەك کە لە چل ئەڵقە پێکهاتبوو بڵاوکراونەتەوە، بە گونجاوی دەزانم ئاماژە بە چەند خاڵێك بکەم:

١- ئەم بابەتــانە ئەگەرچــی تــایبەتن بە ئافرەتــانەوە، بەڵام بــۆ پیــاوانیش هەر پێویســتن، چــونکە دواجــار هەمــوو باســەکانی ژنــان پەیوەندیدارن بە پیاوانەوە وەکو مێرد و باوك و برا و کوڕ.

٢- هەروەهـــا دەكرێـــت وەكـــو ســـەرچاوەیەكی بەســـوود بـــۆ پەروەردەی منـــاڵ تەماشـــا بكرێـــت، چـــونكە چـــاك بـــوونی دایـــك و وابەستەبوونـی بە ئیسلامەوە لە سەر بنەمای بیروباوەڕێكی راسـت و درووسـت، كـاریگەری ڕاسـتەوخۆی لەسـەر منـاڵ دەبێـت و جـگە لەوەش هەندێ بابەتی تایبەتی بەمناڵان تێدایە.

٣- هەوڵ دراوە هەموو باسـەكان بە شـێوەیەكی ڕوون و ئاسـان و بە ڕاشكاوانە بخرێتە ڕوو. ئەم شێوازەشە لە نوسین بە دەگمەن لەناو نووســەرانی كــورددا ڕەچــاو دەكرێــت و زۆر جــار كــاریگەری جۆراوجۆر بەسەر نووسەرانەوە دەبینرێت كە ڕێگرە لەوەی هەموو حەقێك باس بكات.

٤- لە پێناو ئاسان گەیشتنی بیرۆكەكان بە خوێنەری ئەم پەیامـانە، باسەكانی ئەم كتێبە بە گشـتی بە شـێوازی خاڵبەنـدی و زنجیرەیەكـی ڕێك و پێك و جۆرێك لە پۆلێن كردن نووسراون.

٥- هەنـدێ لەو پرسـیارانەی ئاراسـتەی نووســەر كـراوە لە كـاتی پۆست كردنی بابەتەكاندا، كۆكراوەتەوەو بەباشمان زانی لە جـێگەی گونجاوی خۆیدا لە پەراوێزەكاندا جێگیر بكرێن.

سەبارەت بە سەرچاوەكانی سوود وەرگرتنـی نووسـەر بـۆ دانـانی ئەم كتێبە، زۆرێك لەو سـەرچاوانە لەنـاو پەیامەكانـدا بـاس كـراون، جــگە لەوانە وپــێش ئەوانەش، قورئــانی پیــرۆز و فەرموودەكــانی

خۆشەویستمان صلى الله عليه و سلم و سوننەتی مەزن بە شێوەیەك گشتی، سەرچاوەیەکی سەرەکی بووە کە هەوڵ دراوە بۆ هەموو پرسێك نووسەر بۆی بگەڕێتەوە.

داواکارم لە الله تعالى ئەم زنجیرە باسە بکاتە مایەی سوود بۆ ئافرەتان و هەموو کەسێك کە دیخوێنێتەوە، هەروەها بیکات بە توێشوویەك بۆ دانەرو هەموو کەسێك کە دەستی بووە لە بڵاوکردنەوەیدا.

بە پێویستیشی دەزانم سوپاسی ئەو بەڕێزانە بکەم کە یارمەتیدەرم بوون بۆ ئامادە کردنی ئەم بابەتە بۆ چاپ کردن، بە تایبەتی بەڕێز (طالب علم) کە بەرگی کتێبەکەی تصمیم کردووە و بەرێز چێنەر شێخانی کە بابەتەکانی کۆکردەوەو بەڕێز کاك زوبێر کە هەندێ لەو پرسیارو وەڵامانەی لەسەر پۆستەکان نووسرابوون کۆکردەوە، هەروەها سوپاس و نزای چاکەو سەرکەوتنمان هەیە بۆ بەڕێز کاك فایق خاوەنی کتێبخانەی نارین لەسەر بڵاو کردنەوەی بۆ ئەم کتێبە.

وصلى الله وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليما كثيرا.

إحسان برهان الدين

٢٥/١/٢٠٢٣ سلێمانی

پەیامی (١)

ڕێز لە پێگە و سەنگینی خۆت بگرە

هەمیشــە ئەوەت لەبیــر بێــت وبەو هەســتەوە ڕەفتــار بــکە، کە تــۆ بوونەوەرێکی جیاواز وڕێز لێگیراویت، گرنگ وپڕ بایەخیت، هەر بۆیە هەموو هەڵسوکەوتێکت لەسـەر ئەژمـار دەکرێـت وکـاریگەری ورەنگدانەوەی لە دەرەوەی خۆتـدا هەیە، بەڵـگەش لەسـەر گرنگیـت ئەوەیە تۆ لە هەڵسوکەوت ورەفتارەکانتـدا تەنهـا نـوێنەرایەتی خـۆت ناکەیت، بەڵکو وابەستەی ڕێکخروایێکی بەرفراوانی کە بریتییە لە خێزان بەواتا فـراوانەکەی، پێویسـتە هەمیشـە پارێزگـاری لەو پـێگە جـوانەی خـۆت بکەیـت و ویقـار وسـەنگینی کەسـایەتیت بکەیـتە تایبەتمەندی ودروشم ونەخشە ڕێگایەك بۆ ژیانت.

بەسە بۆ گرنگیت، نە چاکە و نە خراپەت ڕەهەندێکی تاکە کەسـی نییە و لە ئاستی خۆتـدا ڕابوەستێت، واتە ئەگەر چـاك بیـت وخـراپ بیـت پرسـەکە تەنهـا پەیوەنـدی بە خـۆتەوە هەبێـت، نەخێـر، بەڵکـو بەچـاك بـوونی تـۆ، خێـزان وکۆمەڵـگا هەمـووی چـاك دەبێـت و بە خراپ بوونیشت خێزان وکۆمەڵگا هەمووی تێکدەچێت.

بەڵام ئەو پــێگە وســەنگینی و گــرنگییەت هەمــووی بەنــدە بە دەســتگرتن و وابەســتەبوونت بە دیــنەکەتەوە، مەرجەکەی ئەوەیە پێناسەی موسوڵمانیتی بە تەواوی لە خۆتدا جێبەجێ بکەیـت: لەسـەر عەقیـدەیەکی پـاك وتەوحیـدی تەواو بیـت وسـنوورەکانی شــەرع بپارێزیـــت و ئەوەش بزانیـــت دەربڕینـــی بەرائەت لە شـــیرك و موشریکان و حاشا کـردن لە لادەران ودیاردەکـانی لادان لە ئیسـلام

لەم سەردەمەدا، ئەوەش بەشێکە لە بیروباوەڕو ئیمانەکەت کە بەبێ ئەوە نوقسانە. بەدەر لە جێبەجێکردنی ئەو مەرجانە و هەڵسان بە ئەرکەکانی شەرع لەسەرت، نەك هەر نابیتە خاوەنی ئەو کەسایەتی وپێگە سەنگینەی ئاماژەمان پێکرد، بەڵکو نە دڵ ودەروونت ئاسوودە دەبێت، نە مێشکت لە گومانی خراپ و بۆچوونی ناپەسەند وزیان بەخش سەلامەت دەبێت، دەشبیتە ئامرازێك لە خولگەیەکی دوور لەو پێگەی بۆی درووستکراوی دەخولێیتەوە.

بەربەرەکانی گەورە لەبەردەمتدا دوای ئەوەی بڕیاری دەستگرتن و وابەستەبوون بە ئیسلام دەدەیت ودەتەوێت ڕێگای بەهەشت بگریتە بەر، ئەوەیە، چۆن ببیتە موسوڵمانێکی باش و ڕەزامەندی الله بەدەست بێنیت ولەسەر الصراط المستقيم ڕێبکەیت؟ بە ڕاشکاویش پێت بڵێم، گرتنەبەری ئەو ڕێگەیەش زۆر ئاسان نییە و جۆرێك لە خۆ یەکلاکردنەوەو ئارام گرتن و گوێنەدانی دەوێت بە جاهیلییەتی هاوچەرخ کە فشارەکانی لەسەرت بە ئەندازەیەك بەهێزە، جگە لە چەکی ئیمان هیچ چەکێکی تر نییە لە ڕوویدا بوەستێتەوە وکاریگەر بێت.

جا بۆ ئەوەی ببیتە خاوەنی ئیمانێکی ڕاست و پتەو، تەوحیدێکی پاك وپاراو، عەقیدەیەکی هەڵقوڵاو لە کیتاب و سوننەت، بۆ ئەوەی بزانیت لە کوێوە دەست پێ بکەیت؟ لە کێ دین وەربگریت؟ لە چی و لەکێ وریا بیت وخۆت بپارێزیت؟ ئەو بنەماو بنچینە و سەوابیتانە

چــین کە دەبێــت بەدەســتیان بخەیــت بــۆ ئەوەی کەس نەتوانێــت لە خشتەت ببات؟ بۆ بەدەستهێنانی وەڵامی ئەو پرسیارانە وگەیشتن بە مەنزڵگای سەلامەتی، پێویستە هەوڵ و کۆششی زۆر بدەیت.

لە چوار چێوەیەکی شەرعی و بەرنامە بۆ دارِێژراودا پێویستت بە مامۆستای شارەزا و دڵسۆزی عەقیدە پـاك هەیە، پێویسـتت بە وزەو توێشووی ڕێگا هەیە کە بریتییە لە وەرگرتنــی زانستی شــەرعی، لە ڕێگەی خوێندنەوە و بیستن و هەر ڕێگایەکی شەرعی تر و دواجـار زانستەکەشت ببێتە کردەوە و لە کەسایەتیتدا بەرجەستە بێت وڕەنـگ بداتەوە.

لەم زنجیرەیەدا هەوڵ ئەدەم بە خێرایی و بە پوختی ئامـاژەت بـۆ بـابەتە سـەرەکی و هێڵە پانەکـان بـۆ بـکەم، بەڵام دواجـار قورسـایی ئیشــەکە کە مەبەسـتم پێــی وردەکـاری و بەدواداچوونەکـانە، لەســەر خۆت دەمێنیت.

(وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ) الحج:٥٤.

پەیامی (٢)

بۆ ئامانجی باش ڕێگەی حەرام بەکار مەهێنە!

ئافرەت یەکێکە لە گەورەترین ئامرازەکانی جاهیلییەتی هاوچەرخ کە بەکاری دەهێنێت بۆ تیکدانی کۆمەڵگا و شێواندنی بنچینەکانی ڕەوشت و ئاکارە جوانەکان لە جیهاندا، سیاسەتمەداران وئەوانەی ئەمڕۆ دەسەڵاتەکانی سەرزەویان بەدەستە، بە پێی بنەماکانی عەولەمە و پاڵپشت بە ڕاگەیاندنێکی زەبەلاح و چەواشەکار لەگەڵیاندا، یەکدەنگن لەسەر ئەوەی ئەگەر بیانەوێت جیهان بەو شێوەی لێبێت کە مەبەستیانە، پێویستە شیرازەی خێزان تێك بچێت وئافرەت لە پۆشاکی شەرم و حەیا دابماڵن وببێتە ئامرازی لە خشتەبردن و کالایەکی بازرگانی وبە کورتی، دەیانەوێت ئافرەت هەمیشە دیار بێت وببێتە پڕوپاگەندەیەکی هەرزان بۆ هەموو ئەو ئامانجانەی لە بواری سیاسەت و حوکم و ڕوخانی کۆمەڵگا وبڵاوکردنەوەی فەساد کە جیهانگیری کاری بۆ دەکات.

بەو هۆیەش کە دەسەڵات و ڕاگەیاندنیش هەمووی بەدەستی ئەوانەیە کە ئەمڕۆ لە جیهاندا کار بۆ تێکدانی شیرازەی خێزان دەکەن، بەداخەوە قۆناغی زۆریان لەو بارەوە بڕیوە و ئەو ئاگرەش ئەگەرچی لە زووەوە پریشکەکانی بە کۆمەڵگای کوردی گەیشتووە، بەڵام هەنگاوی داهاتوو ئەوەیە بازدانێکی گەورە لەو بوارەدا دروست بکرێت و بەخێرایی هەنگاو بنرێت بەرەو فەساد و هەڵوەشاندنەوەی خێزان و گۆڕینی کۆمەڵگا بەو شێوازەی لەگەڵ جاهیلییەتی هاوچەرخ و لەگەڵ پرەنسیپەکانی عەولەمەدا یەکدەگرێتەوە.

دوای ئەوەی کە ڕۆژئاوا توانی ئافرەت بکات بە کاڵا و ڕیکلامێك بۆ پێشکەوتنەکانی لە بواری پیشەسازی وبازرگانی وبەڵکو لە سیاسەتیشدا، یەکەم وڵات هەنگاوی هاوێشت بۆ داماڵینی ئافرەت لە سەرپۆش و باڵاپۆشی وشەرم وحەیا، میسر بوو.

لەساڵی ١٩١١ی میلادی حیزبی (بنت النیل) دامەزرا کە داوای نەهێشتنی سەرپۆش و باڵاپۆشی وسنووردارکردنی تەڵاقی دەکرد، لە دوای ئەوەش سعد زغلول کە دروشمی ئازادکردنی ئافرەتی بەرزکردەوە، کە لە ڕاستیدا مەبەستی ئازادکردنی ئافرەت بوو لە سەرپۆش وپۆشاك ووابەستەبوون بە شەرعی ئیسلام، خۆی هەڵسا بە سووتاندنی نیقاب ودواتریش صفیة زغلول ی خێزانی کە ئەویش دوژمنێکی سەرسەختی ئیسلام بوو لەناو شاری قاهیرەدا خۆی و چەند ئافرەتێکی هاوشێوەی خۆی لەناوەڕاستی مەیدانی تەحریردا هەڵسان بە فڕەدانی سەرپۆشەکانیان و سووتاندنی، ئێستاش دەسەڵاتی عەلمانی میسر نازناوی دایکی میسرییەکانی بەو ئافرەت بەخشیوە. سەیریش ئەوەیە گێلە موسوڵمانێکی وەکو حافظ إبراهیم ی شاعیری بەناو بانگی میسر، ڕوداوی سووتاندنی سەرپۆشەکانی لە ڕووانگە ئایینییەکەیەوە تەماشا نەکرد، بەڵکو وەکو چالاکییەکی نەتەوایەتی سیاسی دژ بەداگیرکەری ئینگلیزی بۆ میسر وێنای کرد و لە هۆنراوەیەکی بەناوبانگیدا ستاییشیان دەکات ودەڵێت:

خَرَجَ الغَواني يَحتَجِجـ * ـنَ وَرُحتُ أَرقُبُ جَمعَهُنَّه
فَإِذا بِهِنَّ تَخِذنَ مِن * سودِ الثِيابِ شِعارَهُنَّه
يَمشينَ في كَنَفِ الوَقا * رِ وَقَد أَبَنَّ شُعورَهُنَّه

دوای ئەویش هدی شعراوي یەکەم ئافرەت بوو کە سەرپۆشی لە میسردا فڕێدا و بەسەر ڕووتی دەرکەوت و بوو بە پێشەنگی هەموو ئافرتێکی سەر ڕووت و جەستەڕووت تاکو ڕۆژی قیامەت.

بەڵام بۆچی عەلمانیەت و سەرانی عەولەمە لە جیهاندا لە هەموو شوێنێکی ئەم جیهانەدا کار بۆ داماڵینی ئافرەت لە پۆشتەیی دەکەن و بەهەموو توانایەکیان هەوڵی دەرکردن و بەمۆدێل کردن و هەڵگەڕانەوەی ئافرەت لە دین و مەنزومەی خێزان دەدەن؟

سوودی چییە بۆیان ئەگەر ئافرەت ڕووت ببێت لە کۆمەڵگادا شیرازەی خێزان تێك بچێت؟ بۆ ئەوان کە فیترەتیان شێواوە وجگە لەم دونیا وئەو تەمەنە کورتەیان چاوەڕێی هیچی تر نین، لەراستیدا ئەوە ئامانجێکی گەلێك گەورە بوو، لەبەر زۆر هۆکار، لەوانە:

- داماڵینی ئافرەت لە پۆشاك و سەرپۆش و هەڵگەڕانەوەی لە دین و شەریعەت، دەستەبەری کۆمەڵگایەکی دوور لە دین دەکات کە ئیسلام هیچ شکۆیەکی تێدا نابێت وتێرکردنی حەزو ئارەزووە ئاژەڵییەکان دەبنە ئامانجی هەرە گەورەی زۆرینە لەو کۆمەڵگایەدا. ئەو ئامانجە هەرگیز لەگەڵ هەبوونی ئافرەتی پۆشتە وسەنگین کە ڕازی نابێت ببێتە ئامرازی فەساد و ڕێز لە حوکم و فەرمانەکانی شەریعەت بگرێت درووست نابێت، بەڵکو دەبێت پێش هەموو شتێك ئافرەتان بەناوو بەهانەی جۆراوجۆرەوە لە پۆشاکی شەرم و حەیا دابماڵرێن و ببنە ئامرازی تێرکردنی حەزە ئاژەڵییەکانی ئەو نەوەی

کە خۆیان درووستیان کردووە و مژدەی کۆمەڵگایەکی پڕ لەو جۆرە ئافرەتانەیان پێ داوە.

- کە ئافرەت سەری ڕووت کرد و جەستەی دەرخست بۆ پیاوان وبوو بە هۆکاری بڵاوبوونەوەی خراپە لە کۆمەڵگادا، بێگومان هاوکات لەگەڵ ئەوەشدا لە دین و دینداری و پەروەردەی ئیسلامی تەواو دوور دەکەوێتەوە، دەبێت بە ئەندامی دەیان شوێن و ڕێکخراوی دژ بەدین و بەناو مافی ئافرەتانەوە دژایەتی دین و ئاکار دەکات.

بەو شێوەیەش فڕەدانی سەرپۆش و دژایەتی حیجاب وبالاپۆشی بەو ڕەهەندەوە ناوەستێت، بەڵکو ڕەهەندی زۆر لەوە دورتر و ترسناکتر وەردەگرێت، چونکە ئافرەت کچە ودایکە و خوشکە و هاوسەرە وکاریگەرییەکانی لەسەر کۆمەڵگا فرەهەندە و بە ڕووی چاکی وخراپیدا گەلێك زۆرو کاریگەرن.

کە ئەو بوو بە ئافرەتێکی ناپۆشتە ولەگەڵ پیاواندا بەهەمو شێوەیەك بەبێ سنووردانان تێکەڵ بوو، کاتێك چالاکییەکانی لە ژیاندا هیچ دەسەڵاتێکی ئیسلامی بەسەرەوە نامێنیت، بێگومان کەسێکی جاهیل بە ئیسلام دوور لە عیبادەت وکاری چاکەی لێ دەردەچێت، عەرەب واتەنی (وهو المطلوب) ! ئەوانیش هەر زوو دەرکیان بەو ڕاستییە کردووە، بۆیە بەردەوام بەو ئاراستە کار دەکەن.

- ئامـانجێكی تـر لە لەخشـتەبردنی ئـافرەت و دامـاڵینی لەشـەرم وشـكۆ و پۆشـاكی ئیسـلامی ئەوەیە ببێـتە شـوێنكەوتووی شـەیتان و شــەهوەت وئارەزووكــانی، بــێ گوێــدان بە ســنوورەكانی شــەرع و حەڵاڵ وحەرام هەمیشــە بەدوای حەزە نزمەكــانی نەفســی خــۆیەوە بێت، تاكو دەمرێت نازانێت قورئان چییە و فەرموودە چییە وگرنگی ڕەوشـتی جـوان لە ژیـانی ئافرەتانـدا چییـە، نازانێـت نـوێژ چییـە و زەكات چییە، مەگەر هەر ناویـان ببیسـێت، هەر خـودی جـاهیلییەتی هاوچەرخیش لەڕێگەی پیاوانی خۆیان وزۆر لە مەلای دینفرۆشـەوە كە لە هەمــوو وڵاتێــدا بوونیــان هەیە، تێیــان دەگەیــنن كە ئەویــش ســـەرەڕای ئەو دۆخە دوورەی لە ئیســـلام و موســـوڵمان دەچێـــتە بەهەشـــت و هەمیشـــە ئەو قســـە دووبـــارە دەكەنەوە كە دینـــداری بە نوێژو ڕۆژوو نییە! گرنگ ئەوەیە دڵت پاك بێت و نیەتت باش بێت! دەڵێن خوا خۆی ئەزانێت كێ دەچێتە بەهەشت و كێ دەچێتە دۆزەخ، وەكـو ئەوەی الله تعـالى شــەریعەتێك و بەرنــامەیەكی ڕوون و تێـرو تەسەلی بۆ مرۆڤەكان نەناردبێت ودانەبەزاندبێت ڕێگەی بەهەشت و دۆزەخ تێیدا وەكو سپێدەی بەرەبەیان دیار نەبێت!

- ئامانجێكی تری هەڵگەڕانەوەی ئـافرەت لە پۆشـتەیی و لە دینـی حەق ئەوەیە، ئەو ئافرەتانە بەوەوە ناوەستن، بەڵكـو وایـان لـێ دێـت نكۆڵی لەزۆر لە حوكمەكانی ئیسـلام دەربـارەی ئـافرەت دەكەن و نە زەواج و نە حیجــاب و نە ســـنوورەكانی حەڵاڵ وحەرام و نە تەڵاق وهیچ باسێكی تر لە باری كەسیتی بەتایبەتی نابێتە جێگای ڕێزگرتن

وحیساب بۆ کردن لەلایان، وای لێ دێت سفوری و تێکەڵبوونی لەگەڵ پیاوان و ئەنجامدانی هەر چالاکییەك با هەرچەند لەگەڵ ئیسلامدا ناکۆك بێت، هیچ کێشەو گرفتێکی تێدا نابینێت وزۆر بە ئاسایی دەیبینێت، بەوەش کاریگەری ڕەوشتی زۆر خراپ لە کۆمەڵگادا درووست دەبێت و ئەوانیش ئەوەیان دەوێت.

- مەبەستێکی تریان ئەوەیە ئافرەت خاڵی بکەن لە بەها جوانەکان، سەنگینی کەسایەتی لێ وەربگرنەوە، بیکەن بە کاڵایەکی جنسی ئامرازێك بۆ تێرکردنی حەزو ئارەزووەکانی خۆیان، هەموو بایەخێکی ئەو جۆرە کەسانە دەبێت بە گرنگیدان بە جل وبەرگ و مۆدێل و دراما و سینەما وبەرنامەی هیچ وپوچ وتۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ، هیچ پرس وکێشەیەکی پیرۆزی نابێت لە پێناویدا کار بکات وبۆی بژی، تەنانەت خێزانیش پیرۆزییەکی نامێنیت.

- کاتێك سەرکەوتوو دەبن لە بەلاڕێبردنی ئافرەت و دوورخستنەوەی لە ئیسلام وشەرعە پاکەکەی، ئافرەت هاوڕێی باشی نامێنیت وتەنها لەگەڵ کەسانی هاوشێوەی خۆیدا هەڵسوکەوت دەکات و بەوشێوەش ڕۆژ لەڕۆژ کۆمەڵگا خراپتر دەبێت ولە شەریعەتی ئیسلامەوە دوورتر دەکەوێتەوە.

پرسیارێکی گرنگیش لێرەدا ئەوەیە ئایا ئافرەتانی موسوڵمان لە بەرانبەر هەڵمەت ولێشاوی دوورخستنەوەی ئافرەتان لە ئیسلام و هەوڵەکانیان بۆ هەڵوەشاندنەوەی خێزان چی بکەن باشە؟ ئایا

درووســـتە لە بەرانــبە ئەو ئافرەتــانەی دژایەتـــی ئیســـلام دەکەن و ســەرپۆش دەسـوتێنن و گـاڵتە بەبـاڵا پۆشــی دەکەن، ئایـا درووسـتە ئافرەتانی موسوڵمانیش چـالاکی دژ بە ئەوان بـکەن وئەوانـیش بچـنە سـەر جادەکـان و بچـنە بەردەم هەنـدێ لە دام ودەزگاکـان وشـوێتە گشتییەکان ولە ڕاگەیاندنەکاندا دەربکەون و نـاڕەزایی دەربـڕن وبەو شێوە بانگەواز وبەرگری لە دینەکەیان بکەن،؟

لە وەڵامدا دەڵێین: بێگومان نەخێر، ئەوە هەنگـاوێکە ئەگەرچـی بە مەبەسـتێکی باشــەوە ئەنجـام ئەدرێـت، بەڵام ئەو ڕێـگەی کە بـۆی دەگیرێتە بەر ڕێگەیەکـی هەڵەیەو ناشـەرعییە، لە ئیسـلامدا ڕاسـت ودرووستی ئامانج وشەرعی بوونی مەبەست نابێتە بەهانەی ئەوەی ڕێگای نادرووست وحەرامی بۆ بگیـرێتەبەر، دەرچـوونی ئـافرەت ودەرخستنی ڕوخسار وجوانیەکان و جەستەی بۆ ڕاگەیانـدنەکان بـا پۆشتەش بێت، درووست نییە وئەویش جۆریکە لە فیتـنە، ئەوە خـۆی بۆ خۆی کارێکی ناشـەرعییە وبـێ ئەوەی بەخۆیـان بـزانن لە جیـاتی چـاکە هەنـدێ کـاری خـراپ ئەنجـام ئەدەن. چـونکە ئەوان دواجـار ئـافرەتن و بەهـۆی ئەو بەرگـری کردنەیـان لە ئیسـلام خۆیـان بـۆ هەمـــوان دەردەخەن وەکـــو چـــۆن ئەو ئافرەتـــانەش بەهـــۆی دژایەتیکردنەکەیــان بــۆ ئیســلام خۆیــان دەردەخەن ، ئــافرەت هەر ئافرەتە و فیتنەو کاریگەرییان هاوشێوەی یەکترە با دینیشیان جیـاواز بێـــت، هەردولایـــان بە جۆریـــك لە جۆرەکـــان بە پۆشـــتەیی و بەناپۆشتەیی هەر فیتنەیان هەیە.

ئینجا گەلێك سەیر ونامۆیە داوای جێبەجێكردنی شەریعەتی ئیسلام و ڕاوەستان لەدژی نەیارەكانی لە كەسانێك بكرێت كە خۆیان ئامادە نین شەریعەتی ئیسلام وەكو خۆی جێبەجێ بكەن و هیچ چالاكییەكی دژ بە ئیسلامیش لەلایان شایانی سزادان ومەحكوم كردن نییە.

بۆیە بە كورتی لە ئیسلامدا (الغایة لا تبرر الوسیلة) ئامانجی باش نابێتە بەهانەی ئەوەی هۆكاری هەڵەو ناشەرعی بۆ بگیرێتەبەر.! درووست نییە بۆ ئەوەی گوایە بەرگری لە ئیسلام بكرێت كۆمەڵە ئافرەتێكی گەنج خۆیان جوان وڕێك وپێك بكەن ولەبەردەم لە كامێراكاندا دەركەون سەرەڕای ئەوەی كە ئەسڵی كارەكەیان باشە وغیرەتێكی پێوە دیارە لەسەر دینەكەیان و نیشانەی خەمخۆری ئەوانە بۆ دینەكیان، بەڵام بێ گومان دەركەوتنیان و بەو شێوە وچوونە ناو پیاوان و ڕاوەستانیان لەبەردەم ڕاگەیاندن و كامێراكاندا كارێكی ناشەرعی ونادرووستە وئەگەر ئەو هەنگاوە سوودی هەبێت، دەبێت پیاوان لەبری ئەوان بیكەن، یان خۆیان لەڕیگەی بەكارهێنانی هۆكاری ترەوە بە بێ دەركەوتن بۆ ڕاگەیاندنەكان ئەو بەرگرییە لە ئیسلام بكەن.

هەرچەند بە هیچ شێوەیەك ئەو جۆرە چالاكییانە ئەوەی سوود بێت نییەتی، مەگەر بۆ ئەوانەی كە دژیان ئەنجام ئەدرێت كە ئەتوانن بیكەن بە ڕیكلام بۆ خۆیان و ئیقامە ورەگەزنامەی وڵاتەكانی ڕۆژئاوای پێ وەربگرن.

من پێم وایە ئەو هەنگاوە لە لایەن دەسەڵاتی عەلمانییەوە بە باشی پێشوازی لێ دەکرێت و ڕێزی لێ دەگیرێت، چونکە جۆرێکە لە گرتنەبەری ڕێوشوێنی مەدەنی ودیموکراسی وڕەنگە نەك هیچ دەرەنجامێکی باشی نەبێت، بەڵکو سوودیشی بۆ ئەو پرۆژەی ئەوان هەبێت بە پەرە پێدانی و گەیاندنی چالاکییەکەی ئەوان بە کەسان و توێژی فراوانتر لە کۆمەڵگادا.

ڕێگای شەرعی ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو جۆرە چالاکیانەی دژ بە ئافرەتان و بە ئیسلام و موسوڵمانان دەکرێت بە شێوەیەکی گشتی ئەوە نییە خۆپیشاندان بکرێت و سکاڵا پێشکەش بکرێت، مەحاڵە ئەوە سوودی هەبێت، بەڵکو پێویستە لە بنچینەوە هەوڵی پەروەردەیەکی ئیسلامی بدرێت لەسەر بنەمای تەوحید وعەقیدەو بیروباوەڕێکی پاك و وەکو ئەوەی لە قورئاندا هاتووە.

لە ڕاستیدا کۆمەڵگا لە جەوهەری ئیسلام دوور کەوتووەتەوە و پێویستە جارێکی تر بگەڕێتەوە بۆ ئەو ئیسلامەی لە کیتاب و سوننەتدا هاتووە نەك ئەوەی کە دین فرۆشەکان نمایشی دەکەن و لەبەر دووری لە جەوهەری ئیسلام ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا هەمووی بەو ئیسلامە ڕازییە وهاوکاری بڵاوبوونەوەی دەکات.

دەرك نەکردن بەو حاڵەی ئوممەتی ئیسلام پێی گەیشتووە و ئەو کارەساتەی بەسەر موسوڵماناندا لە ڕێگەی عەولەمەوە هاتووە

ئەویـش بـۆ خـۆی کارەسـاتێکی تـرە وجـۆرێکە لە هەڵە تێگەیشـتن و پێشکەش کردنی چارەسەری هەڵە.

لێشاوی جاهیلییەت حاڵەتێکی نێو دەوڵەتـی جیهـانگیرییە، تەنهـا بە گەڕانەوەی گشتگیر بۆ ئیسلام لەسەر بنەمای عەقیـدە وشـانازیکردن بە ئیسـلامەوە دەگەڕێـتەوە نەك بە خۆپیشـاندان و چـالاکی مەدەنـی ناسـك، پرۆسـەی پەروەردەی ئیسـلامی لەسـەر بنەمـای عەقیـدە کە لێـرەدا مەبەسـتمە کـاتی زۆری دەوێـت و ئیشـی زۆری دەوێـت، هەروەکـو چـۆن عەلمـانییەت و عەولەمە کە سەرتاسـەری جیهـانی گرتـووەتەوە هەروا بە ئاسـان و بە خـۆرایی بەرهەم نەهـات، بەڵکـو خەڵکانێـك کە بـاوەڕی تـا سـەر ئێسقانیان بە عەلمـانیەت و دژایەتـی ئیسلام هەبوو کاریان بۆ کرد وقوربانیـان بـۆدا، بـۆیە ئەم واقیعەیـان بەرهەم هێنـــا و لە ڕووی شارســـتانییەوە بەســـەر موســـوڵماناندا ســەرکەوتن، تــاکو موســوڵمانانیش نەگەڕێــنەوە ســەر دینەکەیــان و ســاڵانێك خەریکــی پەروەردەی مــاڵ و منــاڵ و دەوروبەری خۆیــان نەبــن و نەوەیەك پەروەردە نەبێـت کە ئیسـلامی لە هەمـوو شـتێك خۆشـتر بوێـت، ئیسـلام بەو جـۆرە چالاکییـانە هـیچ دەسـتکەوتێکی نابێت.

پەیامی (٣)

ئەم سێ بنەمایە فەرزە لەسەرت بیانزانیت!

لە درێژایی سیانزە ساڵدا لەشاری مەککە، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم خەریکی چەسپاندنی بنەماکانی عەقیدە بوو لە دڵ و دەروونی هاوەڵانیدا، الله لە هەموویان ڕازی بێت، بۆ ئەوەی بۆ قۆناغی داهاتوو لە کارکردن بۆ ئیسلام وکۆششکردن لە پێناویدا بە هۆی ئەو عەقیدەوە ئامادەیان بکات وتەوحید بکاتە ئەو زەمینە بەهێزەی کە لەسەری دەوڵەتی ئیسلامیان لە مەدینە دروست کرد، ئەو بنەمایەش تا ڕۆژی قیامەت پێویستە ئوممەتی ئیسلام کاری لەسەر بکەن کەسایەتی موسوڵمانی خۆیان لە ڕۆشنایی عەقیدەدا ولەبەر ڕۆشنایی حوکمەکانیدا دروست بکەن.

ئەگەر موسوڵمان بەگشتی و لێرەشدا کە وتەکانمان ئاراستەی ئافرەتان دەکەین، ئافرەتیش بەتایبەتی عەقیدەیەکی پاك و ڕاست ودرووستی بوو، ئیئتر هەرچی کردەوەی هەیە لەدوای ئەوە ڕاست و درووست دەبێت، کاتێك کە مێشك ودڵ و دەروونی لە پیسی هەموو جۆرە شیرکێك پاك دەکاتەوە، ئەوە سەرەتای پێکهێنان و درووست بوونی خێزانێك و دواجار دەستپێکی کۆمەڵگایەکی موسوڵمان و پاك و موەحیدە.

بۆیە بۆ ئەوەی ئافرەتی موسوڵمان ئەگەر بیەوێت وەکو ئەوەی الله پێی ڕازی دەبێت بژێت و لەسەری بمرێت، پێویستە پێش هەموو شتێك بە بەڵگەی قورئان و سوننەت وەڵامی سێ پرسیار بە وردی و بە شیکراوەیی بزانێت، وەکو زانست پێویستە لێی شارەزا بێت و لە

هەموو بوارەکانی ژیانیشدا بیانکات بە کردەوەو بەرجەستەیان بکات، ئەو سێ پرسیارەش بریتین لە سێ بنەمای مەزن لە دینی ئیسلامدا هەرکێ زانستی تەواوی پێیان نەبێت عەقیدەی ڕاست نابێت:

بنەمای یەکەم: الله تعالى ئێمەی درووست کردووە و دەمانژێنیت وهەروا لەم ژیانەدا بەجێمان ناهێڵێت چیمان بوێت بە ئارەزووی خۆمان ئەنجامی بدەین، بەڵکو پێغەمبەرێکی بۆمان ناردووە بە دین و پەیامێکی پاك وپاراو وتێروتەسەل بۆ چاککردنی ژیان و بەختەوەری دوارۆژمان، جا هەرکێ گوێڕایەڵی بکات دەچێتە بەهەشت وکێ لێی هەڵگەڕێتەوە دەچێتە دۆزەخ، ئەم بنەمایەش شەرح و ڕوونکردنەوەو وردەکاری زۆری دەوێت وقسەو باس زۆر هەڵدەگرێت، لە کتێبەکانی عەقیدەدا بە وردی شیکراوەتەوە. بە تایبەتیش لە کتێبی (الأصول الثلاثة) و ڕاڤەکانیدا.

بنەمای دووەم: الله عزوجل هەرگیز قبوڵ ناکات و ڕازی نابێت هیچ کەسێك، ئەگەر پێغەمبەر و مەلائیکەتیش بێت، هیچ جۆرە شیرك و هاوەڵێکی بۆ بڕیار بدات، بۆیە موسوڵمان پێش هەموو شتێك دەبێت جۆرکانی شیرك لە (الربوبية) و (الألوهية) و (الأسماء و الصفات)دا شارەزا بێت بەو شێوەی کە لە قورئان و لە سوننەتدا باس کراون بۆ ئەوەی خۆی لێیان لابدات و لە هۆکارەکانی چوونە دۆزەخ خۆی بپارێزێت.

ئەم باسەش شیکردنەوەو لێکدانەوەو ڕوونکرنەوەی زۆری دەوێت. بەهەمان شێوە لە کتێبەکانی عەقیدەدا باس کراون.

ئەوەشت لەبیر نەچێت، شیرك تەنها ئەوە نییە کەسێك کڕنوش بۆ بتێك ببات، یان کەسێك بە پەروەردگار و ڕازق و خاوەن توانای ژیاندن ومراندن بزانێت، یان هاوار بە قەبرو شەخسێکی مردوو بکات، نەخێر، ئەوانە تەنها شێوە بەناوبانگەکانی شیرکن، بەڵکو شێوازو جۆری گەلێك زۆرە، بەتایبەتی لەم سەردەمەی خۆماندا شێوازی هاوچەرخی گەلێك زۆر بووە، بۆیە ئەرکی هەرە مەزنی موسوڵمان ئەوەیە بەتەواوی لێیان شارەزا بێت بۆ ئەوەی لێیان سەلامەت و دوور بێت.

بنەمای سێیەم: هەرکێ گوێڕایەڵی پێغەمبەری کرد صلی الله علیه و سلم و دانینا بە تەوحیدی الله تعالی و بە زمان وتی و کردەوەی پێکرد، نابێت خۆشەویستی بۆ هیچ نەیارو دوژمنێکی الله تعالی هەبێت، با ئەو نەیارودوژمنە نزیکترین کەسیشی بێت.

ئەم سێ بنەمایە لە ناميلكەیەکی بچووکی شێخ محمد بن عبدالوهاب دا بەبەڵگەکانی ئایەت و فەرموودەی سەحیحەوە باس کراوە بەناوی (الأصول الثلاثة) کە پێویستە هەمو موسوڵمانێك بەتایبەتی ئافرەتان لە گەڵ یەکێك لەشەرحەکانیدا بیانخوێنێت، پێش

ئەوەش هەر لەو نـاميلكەيەدا باسـی چـوار مەسـەلەی گرنگـی تـری كردووە كە پێويستە فێريان ببين ئەوانەش بريتين لە:

١- ناسـينی الله تعـالی وپێغەمـبەرەكەی صـلی الله عليـه و سـلم و دينی ئيسلام. دەبێت پێناسەی زانستی و بەڵگەداری ئەو سێ بنچينەی ئيسلامە بزانيت.

٢- كردەوە بكەين بەو زانستەمان لەو سێ بوارە مەزنەدا و تەنهـا قسەيەكی پەتی و بەرجەستە نەكراو نەبێت.

٣- ئينجـا تەنهـا لە ئاسـتی كـردەوە پێكردنيشـيدا نەوەسـتين، بەڵكـو بانگەوازی بۆ بكەين و خەڵكی بۆ ئەو زانست و بيروبـاوەڕ و خێـرە بانگهێشت بكەين.

٤- لەسـەر هەمـوو ناخۆشـييەكيش كە لەو ڕێـگەيەدا تووشـمان دەبێت ئارام بگرين. چونكە هەركێ دەعوە لەسەر ڕێبازی قورئان و سوننەت بكات، بەڕاست نەك بە بانگەشە و سـازش وخـۆ گونجانـدن لە گەڵ جـاهيلييەتی هاوچەرخـدا ، تووشـی ئـازار و ناخۆشـی و مەينەتی دەبێت. ئەم چـوار مەسـەلەش هەمـان ئەو مەسـەلانەن كە لە سورەتی (العصر)دا هاتووە.

دين و ئيمانت، عەقيدەو بيروباوەڕت، هەرگيز سەلامەت و ڕاست ودرووست نابێت، تاكو لەو سێ بنەما و ئەم چوار مەسەلە بەتەواوی

شـــارەزا نەبیـــت ودواجـــاریش پێویســـتە بیکەیـــت بە کـــردەوەو لە کەسایەتیتدا ڕەنـگ بـداتەوە، هەرکەی وات کـرد، تـۆ موسـوڵمانێکی بەو شێوەی کە داوات لێکراوە و ڕێگـای بەهەشـتت گرتـووەتەبەر و هەرکەی بمریت لەسەر فیتـرەت و تەوحیـد دەمریـت و بە دڵخۆشـی وئاسـوودەیی دەچیـتەوە لای پەروەردگـارت و بەخـتەوەر دەبیـت ان شـــاء الله. هەرکێـــیش ڕێگـــایەك بە ڕاســـتگۆیی وبە دڵســـۆزی و شارەزایی و ورەی بەرزەوە بگـرێتە بەر، بێگومـان بە سـەلامەتی و بەسەربەرزی دەگاتە جێگای مەبەست.

پەیامی (٤)

تەوحید بکە
دروشمی ژیانت

تەوحید بکە بەو دروشمەی لە درێژایی ژیانتدا بەرزی بکەیتەوە و لە هەموو قۆناغ و هەنگاوێك لە هەنگاوەکانی تەمەنتدا لە ناخت و لە پێش چاوت و لە هەموو کردەوەکانتدا ئامادە بێت و ڕەنگ بداتەوە، هەرچییەکت لە ژیانتدا ئەنجامدا، سەرەتا دڵنیابە لەوەی هیچ تێکگیرانێکی لە گەڵ ئیمان و تەوحیدو عەقیدەی ئیسلامدا نەبێت، ئەگەر هەیبوو دەبێت وەکو ئافرەتێکی موسوڵمان دوورترین کەس بیت لێی، بەڵام! ئەوە بزانە تاکو تەواو لە تەوحید شارەزا نەبیت و نەبیتە فێرخوازی زانستی شەرعی و لە پێناویدا ماندوو نەبیت، شارەزای سنوورەکانی نابیت، تاکو بزانیت بەزاندووتە یان نا؟ بۆ ئەوەی تەوحید بپارێزیت دەبێت لە تەوحید و بیروباوەڕی ئیسلامی شارەزا بیت، لەم بەشەدا و لە ڕۆشنایی قسەی ئەهلی عیلمدا چەند ئامۆژگارییەکی سەرەتاییت لەو بارەوە ئاراستە دەکەم:

١- لە هەموو عیبادەت و کردەوەیەکی باشتدا بیرت لەلای تەوحید و بیروباوەڕ بێت ونیەتت لە نجامدانیدا تەنها و تەنها بۆ الله پاك بکەرەوە: (وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ). البينة: ٥.

٢- شوێنکەوتنی سوننەت وموتابەعەکردنی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ودوورکەوتنەوە لە هەموو جۆرە بیدعەیەک لە عیبادەتدا، بەشێکە لە عەقیدەو بیروباوەڕی موسوڵمان ودەبێت ئەوە بەدین و ئیمان بزانیت، شوێنکەوتنی سوننەت بەشێکە لە عەقیدە و

دووركەوتنەوە لە بیدعەش بەهەمان شێوە: (من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه، فهو ردٌّ) رواه البخاري ومسلم.

٣- لە جۆرەكانی شیركی گەورەو بچووك خۆت بپارێزە، پێویستە بە شێوەیەكی زانستیش لەو بوارەدا شارەزا بیت، بەلای كەم كتێبی (التوحيد الذي هو حق الله على العبيد) بە وردی و وردبوونەوە لە واتاو بەڵگەكانی بخوێنیتەوە. لەم سەردەمەدا جۆرەكانی شیركی گەورە لە سەردەمانی پێشوو زۆرتر بووە و نەشارەزایی خەڵكیش لە عەقیدەدا بووە بەهاندەری بڵاو بوونەوەی ئەو جۆرە شیركانە، بۆ نموونە:

* عیبادەت كردن بۆ غەیری الله تعالی، وەكو هاوار كردن بە ئەوانەی پێیان دەوترێت ئەولیا وپیاو چاكان و سوڕخواردن بە دەوری گۆڕەكانیاندا و باوەڕ بوون بەوەی كە ئەوان دوای مردنیان دەتوانن سوود و زیان بە خەڵكی بگەیەنن، ئەوە شیركی گەورەیە و موسوڵمان لە ئیسلام دەردەكات.

* سەربڕین بۆ غەیری الله تعالی بۆ هەر مرۆڤێك بێت یان بۆ جنۆكە، دەبێت بە شیركی گەورە، {قُلْ إِنَّ صَلاتِي وَنُسُكِي وَمَحيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ العَالَمِينَ. لا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرتُ وَأَنَا أَوَّلُ المُسلِمِينَ} الأنعام: ١٦٢ /١٦٣.(لعن الله من ذبح لغير الله) رواه مسلم.

* بـاوەڕ بـوون بە ڕاسـتێتی یـان گونجـاوی ئەو یاسـایانەی کە پێچەوانەی قورئـان و سـوننەتن بـۆ ژیـان، یـان بـاوەڕ بـوون بەوەی کەسێك جگە لە الله تعالی مافی ئەوەی هەیە شەریعەت و ڕێبازێك بۆ خەڵکی دابنێت لەسەری ڕێبکەن و ژیانی خۆیانی لەسەر ڕێکبخەن و پێچەوانەی قورئان و سوننەتیش بێت ئەوە شیرکی گەورەیە.

* ڕۆیشتن بۆ لای ساحیر و جادوباز و فـاڵچی بـۆ ئەوەی سیحرو فاڵ بۆ ئەو کەسە بکەن وکێشەی بـۆ چارەسـەر بـکەن و خەڵکـی لەلا خۆشەویست بکەن یان هەر ئیشێکی بۆ بکەن، ئەوە شـیرکی گەورەیە و موسوڵمانی پێ لە ئیسلام دەردەچێت.

{وَمَا كَفَرَ سُلَيمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّـاسَ السِّحرَ} البقرة: ١٠٢.

(من أتى كاهنا أو عرافا فصدقه بما يقول فقد كفر بمـا أنـزل علـى محمد) رواه أحمد (صحيح الجامع (٥٩٣٩)).

* خۆشەویسـتی ڕادەبەدەر وتـوانەوە لە خۆشەویسـتی کەسـێکدا، یان لایەن و حیزب و تەوژم و ڕژێم و هەر شتێکدا مەترسـی ئەوەی لێ دەکرێت ببێتە شیرکی گەورە بەتـایبەتی ئەگەر ئەو کەس و لایەن وکەسـایەتی و...هتـد فەرمـانی بە خـراپە پـێ بکـات و ئەویـش لەبەر خۆشەویستییەکەی گوێڕایەڵی بێت: {وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُم كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبّاً لِلَّهِ وَلَـو يَـرَى الَّـذِينَ

ظَلَمُوا إِذ يَرَونَ العَذَابَ أَنَّ القُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ العَذَابِ} البقرة: ١٦٥.

لەم بارەوە لە یوتیوب کورتە وانەیەکم هەیە دەربارەی جۆرەکانی شیرك دەتوانن سوودی لێ ببینن:

https://youtu.be/uxYcKTRnwGM

٤- شیرکی بچووک بریتییە لەو کارانەی کە شەرع قەدەغەی کردووە، چونکە دەبێتە هۆکار وڕێگەیەک بۆ شیرکی گەورە، بەڵام ئەنجامدەری لە ئیسلام دەرناچێت، جۆرەکانیشی وەکو ابن القیم فەرموویەتی گەلێک زۆرن، وەکو ڕوپامایی کەم و دەرخستنی هەندێ عیبادەت بۆ ئەوەی خەڵکی بە خاوەنەکەی بزانن وسوێند خواردن بە غەیری الله عزوجل.

٥- (لا إله إلا الله) بنچینە وجەوهەری عەقیدەی ئیسلامییە، کێشەی موسوڵمانان لەم سەردەمەدا وەکو ڕستەیەکی ئاسایی و چەند وشەیەکی بەرجەستە نەکراو لە واقیعی ژیاندا وەریانگرتوە، بێباوەڕانی قوڕەیش زۆر چاکتر لە زۆرێك لە موسوڵمانانی ئەم سەردەمە لە واتا و مەرج و ڕەهەندەکانی تێگەیشتبوون، بۆیە بەهیچ شێوەیەك ڕازی نەدەبوون بیڵێن! کاتێکیش کە دەیانوت ئیتر هەموو ژیانیان گۆڕانکاری گەورەی بەسەردا دەهات ودەبوون بە هەڵگری پەیام ی (لا إله إلا الله) و دەبوون بە کەسێکی تر و توانای چاکسازی

وبەرگریکردنان لە خۆیان و لە موسوڵمانان بەو (لا إله الا الله) پەیدا دەکـرد، ئێستـەش لەبەر ئەوەی لا إلـه الا الله لە واتـاو ڕەهەنـدەکانی خـاڵی کـراوەتەوە، پێویسـتە جـارێکی تـر موسـوڵمانان بە گشـتی و ئافرەتان بەتایبەتی لە پێناسەی ئەو وشە مەزنە حاڵی ببن و لە حەوت مەرجەکانی تێبگەن و کاری پێ بکەن: "ما من عبد قال لا إلـه إلا الله، ثم مات على ذلك، إلا دخل الجنـة" البخـاري ومسلم. (من كـان آخر كلامه لا إله إلا الله دخل الجنة).

٦- بەردەوام لە کاروباری ژیانتدا و لە کرداری ڕۆژانەتدا زمانت لەگەڵ وتنـی لا إلـه إلا الله دا ڕابهێـنە، چـونکە ئەوە ئەگەر لەگەڵ تێڕامان و بیرکـردنەوە بێـت لە واتاکـانی، بـۆ چەسپاندنی تەوحید و مافەکانی (لا إله إلا الله) کـاریگەری هەیە، هەر بـۆیە لە فەرمـودەی سەحیحدا فەرمانمان پێکراوە ڕۆژانە سەد جـار بڵێین: (لا إلـه إلا الله وحده لا شريك له الملك وله الحمد وهو على كل شئ قدير).

٧- بەشـێکی تـری گەورەی عەقیـدەو تەوحیـد تـایبەتە بە ئەوەی زانایـان بە (الـولاء والبـراء) لە کتێبەکـانی عەقیـدەدا باسـیان لـێ کـردووە، واتە خۆشویسـتن و ڕق لێبـوون لە پێنـاو الله عـز وجـل، هەرکێ ئیماندار بێت و لەسەر ڕێبـازی لا إلـه إلا الله وتەوحید بێـت واجبە لەسـەر موسـوڵمانان خۆشـیان بوێـت، هەرکـێ بە پێچەوانەی ئەوە بێـت ، واتە ڕقـی لە ئیسـلام وموسـوڵمانان بێـت خۆشویسـتنی درووسـت نیـیە و لەگەڵ ئیمـان و تەوحیـددا تێکـدەگیرێت ویەك

ناگرنەوە: {يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا عدوي وعدوكم أولياء تلقون إليهم بالمودة}، {يأيها الذين آمنوا لا تتخذوا اليهود والنصارى أولياء بعضهم أولياء بعض ومن يتولهم منكم فإنه منهم). لەم بارەوە پێویستە پرسەکە لە ڕۆشنایی ئـایەت و فەرموودەکـانی پێغەمـبەردا صـلى الله عليه و سلم وەربگیردرێت، بۆ زیاتر شارەزا بوونی ئەم پرسە کتێبی (الولاء والبراء في الاسلام) ی محمد القحطاني بخوێنەوە کتێبێکی بە سوودە.

٨- گەلێك گـرنگە و گـاریگەری گەورەی هەیە لە بڵاوکـردنەوەی تەوحیـد و عەقیـدەی ڕاسـت و درووسـتی ئیسـلامدا، منـداڵت هەر لەسەرەتای تەمەنیانەوە لەگەڵ خۆشویستن و گرنگیدان بە عەقیـدە بە وشـەو نمـوونەی ئاسـان و قسـەی خـۆش و بەکارهێنـانی سـۆزی دایکـایەتی خـۆت ڕایـان بهێنیـت، کتێبـێکم لەو بـارەوە هەیە بەنـاوی (فێرکردنی تەوحید بۆ منداڵان) دەتوانیت سوودی لێ ببینیت.

پەیامی (٥)

ئەگەر زانستی شەرعیت نەبێت لافاوی گومڕایی ڕاتدەماڵێت

یەكێك لە گەورەترین ئەو كێشانەی كاریگەری خراپ لەسەر ئافرەتی موسوڵمان درووست دەكات وناهێڵێت وەكو پێویست بە ڕۆڵی خۆی هەڵبسێت، كەمی زانستی شەرعییە، چونكە هەر ئافرەتێك زانستی شەرعی نەبێت، یان سەرەتایەكی كەمی لێ بزانێت ولەو ئاستەدا بوەستێت، لە ژیانیدا تووشی سەدان كێشەی جۆراوجۆر دەبێت كە بۆ دونیا و دواڕۆژی بەزیان بەسەریدا دەشكێتەوە، بۆیە لێرەدا گرنگی ئەو باسەت لە چەند خاڵێكدا بۆ دەخەمەڕوو، بەو هیوایەی كە كاریگەرییەكی باشت لەسەر دروست بكات و ببێتە مایەی هەنگاوی كردەیی:

١- وەرنەگرتنی زانستی شەرعی لە فەزڵ و گەورەیی ئەو بوارە مەزنە بێ بەش و مەحرومت دەكات، الله عزوجل فەرموویەتی: (قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ)الزمر:٩.

پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ) . البخاري (٧١) ، ومسلم (١٠٣٧). واتە: كەسێك الله تعالى خێری ئەوی بویت لە دینەكەیدا شارەزای دەكات.

٢- لە ڕێگەی بەدەست خستنی زانستی شەرعی، ترس و بەمەزن تەماشاكردنت بۆ الله عزوجل زیاد دەكات و زیاتر لە حیكمەتەكانی پەروەردگار لە گەردوندا تێدەگەیت وتێڕامان پەیدا دەكەیت، چونكە وردبوونەوە لە ئایەتەكانی قورئان وسوننەت،

نهێنییەكانت بۆ ئاشكرا دەكات و پەردە لەسەر چاوەكانت لا دەبات بۆ بینینی زۆر حەقیقەت كە جەهل دەبێتە ڕێگر لە بینینی.(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) فاطر:٢٨.

٣- ئەسڵی زانستی شەرعی ئەوەیە كە بە تێگەیشتنی مەنهەج وئایەتەكانی قورئان و سوننەتی پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم وەردەگیرێت. مانگێك لە تەمەن و كاتی خۆت بۆ فێربوونی زانست تەرخان بكە هەر وەكو نموونەو تاقیكردنەوەیەك بۆ گرنگی و كاریگەری زانستی شەرعی لە ژیانتدا وتەماشای شوێنەوارو كاریگەری بكە، لەو ماوەیەدا بە شێوەیەكی زانستی ولەسەرچاوەی متمانە پێكراو، بە وردی واتاو تەفسیری سوڕەتەكانی الفاتحة وأية الكرسي وكۆتاییەكانی سوڕەتی البقرة و آل عمران وهەروەها سورەتی النور والأحزاب و الكافرون والإخلاص و هەروەها كتێبی (الأربعين النووية) بە شەرحەوە بخوێنە و دیراسەیان بكە، یان وەكو وانەی دەنگی لە زانایان ببیسە، دڵنیام ئەوە دەرگای زانستی شەرعیت بە فراوانتر بۆ واڵا دەكات وچێژ لە زانست وەردەگریت ودوای ئەوە باقی تەمەنت لە فێربوونی زانست دانابڕێی.

٤- ئێمە لە سەردەمی فیتنەی دین و دونیادا دەژین، دینمان لە پێناو دونیاماندا لە مەترسیدایە، خەڵكی بە شێوەیەكی گشتی وەكو مەست و بێ ئاگان، بەكۆمەڵ بەرەو مەرگی خۆیان دەڕۆن و لە هیچ پەند

وەرناگرن، فیتنە لە هەموو لایەکەوە ڕووی تێکردووین و مەگەر بە دوو چەك بتوانیت رووبەڕووی ئەو فیتنەیە ببیتەوە:

یەکەم: چەکی ئیمان و دوعاکردن وشانازیکردن بە دینەکەت وبەردەوام بوونی پەیوەندیت بە عیبادەت لەگەڵ الله تعالی.

دووەم: چەکی زانستی شەرعی کە لە گومڕابوون و لە خشتەچوون و هێزی لافاوی جاهیلییەت دەتپارێزێت. لەم بارەوە (کتێبی عودة الحجاب) ی محمد اسماعیل المقدم کتێبێکی باشە بخوێنرێت.

٥- ئێستا ستراتیجی دژایەتیکردن لەلایەن دوژمنانی ئیسلام بەراورد لەگەڵ سەردەمانی پێشوودا گەلێك جیاوازە، ئێستا بەهێزترین ڕێگاکانی گومڕاکردن لەم سەردەمەدا ڕاگەیاندنەکانە کە شەوو ڕۆژ سەرقاڵی تێکدانی ڕەوشتی گەنجن لە کوڕان و کچان و خەڵکی بە بە شێوەیەکی گشتی ، هەروەها ئەوان لە ڕێگەی هەزاران دەزگای پسپۆڕەوە، سەرقاڵی بڵاوکردنەوەی گومانن لە هەموو بوارەکانی دین و ژیندا، ئەوەش دەردێك و پەتایەکی کوشندیەیە ڕاستەوخۆ تووشی ئەوانە دەبێت کە مەناعەی زانستی شەرعییان نییە، بۆیە کات بە فیڕۆ مەدە و لە تەفسیری سوڕەتی الفاتحة و سێ سوڕەتی کۆتایی قورئانەوە دەست پێ بکە و زۆر لە گەڵیاندا بوەستە،

ابـن القـیم تەنهـا لە سـەر سـورەتی الفاتحـة سـێ بەرگـی نووسـیوە (مدارج السالكین بین منازل إیاك نعبد وإیاك نستعین).

٦- زانستی شەرعی بۆ ئـافرەت وەكـو ڕونـاكییەكە نەك تەنهـا لەم زەمەنە تاریك وجەنجاڵەدا بەرچـاوو دەوروبەری خـۆی پـێ ڕونـاك دەكـاتەوە، بەڵكـو ڕۆشـنایی دەبەخشـێت بە زۆرێـك لەوانەی نـزیكین وەكو دایك و باوك ومنـاڵ وهـاوڕێ و خزمەكـانی، بەڵكـو دەتوانێـت هۆكارەكانی ئەم سـەردەمە بـۆ بڵاوكـردنەوەی زانسـت بەشـێوەیەكی شـــەرعی بقـــۆزێتەوە وخێروزانســـتەكەی بە خەڵكـــانێكی زۆر بگەیەنێـت:(قُـلْ هَـلْ یَسْـتَوِي الَّـذِینَ یَعْلَمُـونَ وَالَّـذِینَ لا یَعْلَمُـونَ) الزمر:٩. ئەوەش بزانە كاركردن بۆ ئیسلام سـەروەری وشـەرەفێكی گەورەیە بەبێ زانست پێت ناكرێت، ئاكام ودەرەنجامیش تەنها لەلای الله یە و تۆ لەوە بەرپرس نیت.

٧- ئـافرەت لە بـواری عەقیـدەو بیروبـاوەڕدا ناتوانێـت بەو شـێوە هەڵسوكەوت بكات كە الله پێی ڕازییە وناشتوانێت لە زۆر سەرپێچی بیروباوەڕ كە ئەمڕۆ باوە و لە واقیعی ژیاندا ئاسایی بووەتەوە خـۆی بپارێزێت، بەڵكو زۆر جار كەمیی زانستی شەرعی وای لـێ دەكـات ببێتە ئامراز ویارمەتیدەر بۆ چەندین كاری پێچەوانە لە گەڵ تەوحیـد و بنەماكانی بیروباوەڕدا.

* کە ئـــــافرەت بە شــــــێوەیەکی زانســـــــتی و بەبەڵـــــــگەوە هەڵوەشــێنەرەوەکانی (لا إلــه إلا الله) نەزانێــت، وئەویــش وەکــو زۆربەی مەلاکان و کەسایەتییە ئیسلامییە مۆدێرنەکان وابزانێـت (لا إلــه إلا الله) تەنهــا ڕسـتەیەکە و بیڵێیـت ئیتـر بەهەشـتت بـۆ خـۆت مسۆگەر کردووە! ئیتر چۆن بتوانێـت خـۆی لەو هەڵوەشێنەرەوانە بپارێزێت؟

* کە ئـافرەت سـیفەت و خەسـڵەتی فیـرقە گومڕاکـان نەزانێـت، نیشانەی تاقمەکانی خەواریج و ئەشاعیرە و موعتەزیلە و عەقلانی و قورئـانی و گـومڕا هاوچەرخەکـان نەزانێـت، کاتێـك دەزانێـت بـێ ئەوەی بەخــۆی بزانیــت چــووەتە نێویــانەوە و بــووەتە هەڵگــری بیروبۆچــوونێکی ئەوان یــان لەبنەمــایەکی عەقیــدەدا دژ بە ئەهلــی سـوننەت و جەمـاعەت بـووەتەوە و باوەڕیشــی وایە لەسـەر حەق و ڕێگای ڕاستە!

* کە ئافرەت سنوورەکانی (الولاءوالبراء) نەزانێـت و لە قورئـان و سوننەتەوە دیراسەی نەکردبێت هیچ سەیر نییە بە جۆرەهـا بیـانوو و نـاوی جیـاوازەوە نەبێـتە هاوسـۆز وپەیوەنـدی تـۆکمەو کـارکردنی نەبێت لەگەڵ نەیـارانی دینەکەیـدا بە تـایبەتی ئەوانەی کە لەدەرگـای دۆزەخدا لە بۆسەدان بۆ جاهیلەکان مەسـەلەکەی بـۆ ئاسـان و جـوان دەکەنەوە، نەشـارەزایی لە عەقیـدە لەم سـەردەمەدا ڕێگـای سـەرلێ تێکچـــوون و ونکردنـــی هیـــدایەتە، زۆریـــنەش قوربـــانی ئەو

کەمتەرخەمییەن. لەم بارەوە کتێبی (الولاءوالبراء) القحطاني بە سوودە بخوێنرێتەوە.

* کە ئافرەت ناوو سیفەتەکانی الله نەزانێت، چۆن بە دوورخستنەوەو جێبەجێنەکردنی شەرعەکەی ڕادەچڵەکێت وچجای کار بۆ جیبەجێکردنی بکات. عەرەب دەڵێن: (فاقد الشئ لا يعطيه) کەسێك کە شتێکی نەبێت چۆن بیبەخشێت؟! لەم بارەوە کتێبی (تحكيم القوانين) ی محمد بن إبراهيم گرنگە بخوێنرێتەوە.

بۆ ناسینی ناوو سیفەتەکانی الله تعالى کتێبی: (النهج الأسمى في شرح أسماء الله الحسنى)ی محمد النجدي وکتێبی (القواعد المثلى) ی ابن عثیمین بخوێنەوە بە سوودە.

٨- لە بواری شەریعەت و حەڵاڵ وحەرام و سنوورەکانی ئیسلامدا کە دیاری کردووە بۆ ژیانی تاك وخێزان و کۆمەڵگا، ئەگەر شارەزای فیقهی ئیسلامی نەبێت بەبەڵگەکانییەوە هیچ نەبێت لە بابەتە سەرەکییەکاندا، دیسان دەبێتە کەسێکی بێ دەسەڵات و بێ کەسایەتی زانستی، هەرکێ بێت دەتوانێت قەناعەتی بەشتێك پێ بکات، چونکە خۆی هیچ بنچینە و بنەمایەکی تۆکمەی نییە کە بە هۆیەوە فریو نەدرێت و لە خشتە نەبرێت. کتێبی (مختصر الفقه الإسلامي)ی التویجري کتێبێکی پوختەیە لە عەقیدە و فیقهدا بە سوودە بیخوێنیتەوە.

٩- ئەگەر عیبـــادەت بە ناشـــارەزایی وبەبـــێ هەبـــوونی زانســـتی شـــەرعی ئەنجـــام بـــدەیت، بێگومـــان دەکەویـــتە داوی ئەوانەی لەنـــاو کـــورددا بەردەوام بیـــدعە جـــوان دەکەنەوە و بەرگـــری لـــێ دەکەن وساڵانێکە بە بەهانەی جۆراوجۆرەوە دینداریان لە خەڵکـی تێکداوە وایان تێگەیانـدوون کە بیـدعە جـۆری هەیە و جـۆرە باشـەکەی نەك هەر حەرام نییە بەڵکو زۆر پێویستیشە بۆ وەرگیرانـی عیبـادەت، کە ئەوەش بوختـانە بـۆ شـەریعەتی ئیسـلام دەکرێـت، ئەگەر زانسـتی شـەرعی و شـارەزایی باشـت لە سـوننەتدا نەبیـت تووشـی بیـدعە و لادان لە سـوننەت دەبیـت و بیـدعەش دەردێکـی ترسـناك وکوشـندەیە تووشـــی دینـــداری موســـوڵمانی بـــێ زانســـت و دەمـــارگیر دەبێـــت ودەیشـــێوینێت، زانســـتی شـــەرعی لەو دەردە کوشـــندەیە ڕزگـــارت دەکـــات. زۆربەی موبتەدیعەکـــان جـــاهیلن سەرانیشـــیان خـــاوەن بەرژەوەنـــدین و جەهلـــی ئەو داماوانەیـــان قۆســـتووەتەوە. کتێبـــی " الإبداع في مضـار الابتـداع " ی علـی محفـوظ کتێبێکـی بەسـودە لەم بارەوە.

١٠- ئەگەر لەبەر هەر هۆکارێك نەتتوانی ئاستی زانستیت بە پێی پێویســت ببەیــتە پێشــەوە، یەکەم بــێ هیــوا مەبە و بــا لە هەوڵەکانتــدا بەردەوامیــت هەبێــت، چــونکە هەوڵەکەت بــۆ خــۆی جــۆرێکە لە عیبـــادەت، دووەمـــیش دەبێـــت پرســـیار بکەیـــت، بەڵام لەمەســـەلەی پرســـیار کردنـــدا دەبێـــت وریابیـــت، چـــونکە ئەگەری زۆر هەیە بە

مەبەست و بەبێ مەبەست تووشی بیدعە ولە بیدعە خراپتریش بکرێیت و ڕێگای هەڵەو لە خشتەچوونت بە نرخی ڕێگای ڕاست وهیدایەت پێ بفرۆشنەوە. سایتی (الإسلام سؤال وجواب) ی محمد صالح المنجد سایتێکی باشە بۆ وەرگرتنی وەڵامی زۆر پرسیاری شەرعی.

ئەم سەردەمەی خۆمان بۆ چرکەساتێکیش گومانت نەبێت، کە خراپترین سەردەمەکانی ئیسلامە لە هەموو سەدەکاندا، چونکە زۆرێك لەو ژمارە زۆرانەی لە سەرزەویدا ئەمڕۆ موسوڵمانن، لەسەر بنەمای عیبادەت وڕواڵەت نەك لەسەر بنەمای تەوحید وعەقیدە وناسینی ڕێبازو مەنهەج موسوڵمانن، زۆربەیان کۆڵەکە وپایەکانی ئیمان و ئیسلام بە باشی نازانن، ئەگەر بیشیزانن لەیەکیان جیا ناکەنەوە وتێکەڵیان دەکەن.

زۆربەی زۆریان فەرز و سوننەتەکانی نوێژ و دەستنوێژ بە ڕێکوپێکی نازانن، لە هەموو وڵات و شوێن و قوژبنێکی ئەم سەرزەوییەشدا، بەناو ئیسلامەوە کەسانێکی گومڕا هەن لەبەر دەرگای دۆزەخدا ڕاوەستاون خەڵکی بۆ بانگ دەکەن، کەسان و لایەن و ڕاگەیاندن و ئامرازگەلێکی زۆر بۆ ئەو مەبەستە تەرخان کراوە و جەهلی موسوڵمانانیش بەدینەکەیان وای کردووە ئەوان ببنە نیچیرێکی زۆر ئاسان بۆ ئەو کەس و لایەن و دەولەتانە و دەرەنجامیش کۆمەڵگایەکی زۆر لە جیهانی ئیسلامیدا پەیدا بووە،

بەڕواڵەت و بانگەشـــە کۆمەڵگـــایەکی موســـوڵمانە و کە لێیشـــی وردەبیتەوە نە عەقیدەی و نە ئائاکاری و نە جێبەجێکردنی بۆ ئیسـلام لە موسـوڵمان ناچێت، لەو جەنگلسـتانەدا پـاش لوتـف و هیـدایەت و ڕەحمەتی الله تعالی، تەنها زانستی شەرعی فریات دەکەوێت. ئەگینـا دەست لەخۆت بشۆ و بڵێ تیاچووم!

١١- لە مەسەلەی زانستی شەرعیدا بەوە فریو مەخۆ کە هەمووی هەر بانگەشەی کیتاب و سوننەت دەکات وخۆی بە ڕاست و غەیری خۆی بە هەڵە دەزانێت! مەســەلەکە بە قسـە و بانگەشـەکردن نییـە، ئەگینـا کـورد واتەنـی کەس بە دۆی خـۆی ناڵێـت ترشــە، لە منـی وەربگرە، ئەوانەی لەم ڕۆژگارەدا کە بەڕاسـتەوە لەسـەر مەنهەجـی قورئان و سوننەتن وئیسـلام وەکـو خـۆی بـێ دەسـتکاری و بـۆ زیـاد کـردن و لـێ کەم کـردن، باوەڕیـان پێیەتـی ودەیانەوێـت جێبەجێـی بکەن، ڕێژەو ژمارەیان گەلێك کەم و دەگمەنن.

کە بنەماو بنچینەکانی عەقیدە و شەریعەتت زانی ئەگەر تەنها هێڵە پان و بـابەتە سەرەکییەکانیشـی بێـت، ئەو کـات بە جـوانی دەتوانیت ڕاستگۆ و ناڕاستگۆ لە یەکتر جیا بکەیـتەوە، کەس ناتوانێـت خۆڵـت بە نرخی زێڕ پێ بفرۆشێت و فریوت بدات، ئەگەرنا دەبیتە هاوکـار و ئەندام و یارمەتیدەر لەگەڵ ئەوانەدا و خۆیشت بە کەسێك دەزانیت بە باشترین شێوە هیدایەتت وەرگرتووە ولەسەر ڕێگای ڕاستی. بـێ زانســتی و هەبــوونی ئەو ژمــارە زۆرە لە گــومڕاکەران، جەهلــی

مورەکەبت لەلا درووست دەکات: واتە نازانیت و ناشزانیت کە نازانیت، بەڵکو وا دەزانی کە چاکی لێ دەزانیت!

١٢- لە مەسەلەی گرنگی زانستی شەرعیدا ئافرەتانی سەردەمی پێغەمبەرایەتی بکە بە پێشەنگی خۆت و شانازییان پێوە بکە و شوێن پێیان هەڵبگرە، ئەوان هێندە پەرۆش بوون بۆ فێربوونی زانست، داوایان دەکرد پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم ڕۆژێکی تایبەتیان بۆ دابنێت ئامۆژگارییان بکات و ئەوانیش پرسیاری لێ بکەن، لە فەرموودەکەی بوخاریدا هاتووە: "غلبنا عليك الرجال فاجعل لنا يوما من نفسك، فوعدهن يوما لقيهن فيه فوعظهن وأمرهن، فكان فيما قال لهن: ما منكن امرأة تقدم ثلاثة من ولدها إلا كان لها حجابا من النار، فقالت امرأة: واثنين، فقال: واثنين" صحيح البخاري: ١٠١. واتە ئافرەتان داوایان لە پێغەمبەر صلى الله علیه و سلم کردووە کە ڕۆژێکیان بۆ تەرخان بکات و ئامۆژگاریان بکات لەبەر ئەوەی پیاوان هەموو کات لەگەڵ خۆشەویستدا بوون علیه الصلاة والسلام، ئەویش لەو ڕۆژەدا ئامۆژگاری کردن و فەرمووی هەرکێ لە ئێوە سێ منالی بمرێت دەبنە پەرژینێك بۆی لە ئاگری دۆزەخ، ئافرەتێك وتی: ئەی دوو مناڵ؟ ئەویش فەرمووی بەڵێ دوو مناڵیش. سەبارەت بە شارەزا بوون لە ژیانی ئافرەتە هاوەڵەکان الله لێیان ڕازی بێت، کتێبی (صور من حياة الصحابيات) ی عبدالرحمن رأفت الباشا بخوێنەوە.

١٣ ـ بۆ ئەوەی ببیتە خاوەن کەسایەتییەکی موسوڵمان، نەك هەر تاکێکی ئاسایی نەرێنی بیت، بۆ ئەوەی خەمی دینەکەت لە دڵتدا هەڵگریت و کاری بۆ بکەیت، بۆ ئەوەی سەرەوری بانگەوازت لەسەر بنەمای کیتاب و سوننەت ودوورکەوتنەوە لە گومڕاکان پێ ببڕێت، پێویستت بەزانستە، بۆیە هەمیشە خەریکی قورئان ببە، بەڵام هەرکاتێك خەریکی تەجوید بوویت ئەوە بزانە کە تەوحید لە پێشەوەیە با ئەو بابەتە لە پرسە گەورە ئامانجە مەزنەکەی قورئان دوورت نەخاتەوە، دوای ئەوەش لەوە دڵنیابە وردەکاری بنەماکانی ئایین و حوکمەکانی شەریعەت لەناو کتێبەکانی سوننەت و وتەی پێشینان و ئەوانەی کە بەڕاستەوە شوێنکەوتووی ئەوانن دەست دەکەوێت.

١٤ـ ئەم چەند دێڕەی سەرەوە لە لایەن بەندەی هەژار، بانگەوازێکی سنوورداره بۆ قەبرو قیامەتی خۆیو تکاکارە ببێتە پاداشت بۆی، بەڵگەیەکیشە بەسەر تۆی ئافرەتی بەڕێزەوە کە دەبێت خەمی فێربوونی زانست بە باشترین شێوە بخۆی بۆ ئەوەی سەربەرزی دونیا و بەختەوەری دواڕۆژی پێ بەدەست بهێنیت.

پەیامی (٦)

بەشەرم
خۆت بڕازێنەوە

شــەرم ئەو ئاكــارە جــوانەیە كە لە هەمــوو گوفتــار وكردارێكــی ناشیرین دەتپارێزێت، شـەرم بـریتییە لە دڵ توندبوونی تـۆ لە شـتێك نەوەك ببێتە مایەی لۆمە وناشیرین بوونی كەسایەتیت.

شەرم خۆی لە خۆیدا ئاكارێكە دەبێتە مـایەی دووركەوتـنەوە لە هەموو گوفتار و كردارێكی ناشاییستە ورێگریشـە لە كەمتەرخەمـی بەرانبەر هەر كەسێك كە مافێكی لەسەرت هەبێت.

بە كـورتی وەكـو زانایـان فەرموویـانە شــەرم و حەیـا ویقـار و سەنگینییە بۆ كەسایەتی مرۆڤ تەنها بەو مەرجەی سەر بـۆ لاوازی كەسایەتی وبێ دەسەڵاتی وبێ هەڵوێستی نەكێشێت.

شەرم دوو جۆرە، یەكەمیان لە فیترەت و ناخی مرۆڤەكاندا بوونی هەیە، بـۆ نمـوونە شــەرم لە دەركەوتنــی عەورەت وئەنــدامەكانی جەستە، هەركێ فیترەتی سەلامەت بێـت لەو حـاڵەتە شـەرم دەكـات، هەركێیش فیترەتـی تێـك بچێـت ئاسـایی دەبێـت بەلایەوە عەورەت و ئەندامەكانی جەستەی بەدەروە بێت. وەكو الله تعالی دەربـارەی ئـادەم وحەوا علیهما السلام فەرمویەتی:

(فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ) طه: ١٢١.

واتە كاتێــــك جەســــتەیان كەوتەدەر لەشــــــەرمدا بە گەڵای دارودرەختەكان خۆیان دادەپۆشی.

لە فەرموودەشدا هاتووە کە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم بە کەسێکی فەرمووە: تۆ دوو خەسڵەتت تێدایە الله و پێغەمبەرەکەی صلی الله علیە و سلم خۆشیان دەوێت: لەسەر خۆیی و شەرم.

جۆری دووەمیش لەشەرم هۆکاری درووستبوونی باوەڕ و ئیمانە و دەبێتە ڕێگریش لەوەی کەسی ئیماندار تاوان ئەنجام بدات، جا پێغەمبەرمان صلی الله علیە و سلم کە مامۆستا و ڕێپیشاندەری ئێمەیە، هەردوو جۆرە شەرمەکەی تێدا بوو، لەشەرمە فیترییەکەدا لە کچێکی ڕەوشت جوان بەشەرمتر بوو، لەو جۆرەکەشدا لە چڵەپۆپەی شەرم کردندا بوو. فتح الباري ١٠/٥٢٢-٥٢٣.

لە ئیسلامدا شەرم بە گشتی و شەرم کردنی ئافرەت بەتایبەتی گەلێك گرنگی پێدراوەو لە قورئان و لە سونەتدا وەسف وسەنای زۆر کراوە، قورئانی پیرۆز لە سوڕەتی (القصص) لە ئایەتەکانی ٢٣-٢٥ دا نموونەی ئەو دوو کچە بە حەیا وبەشەرمەی ئەو پیاو چاکەمان بۆ دەگێڕێتەوە کە نموونەی پەروەردەی جوان و خێزانی بەخشندە و ئاکار بەرز بوونە ودەبێت هەموو ئافرەتێکی موسوڵمانیش ئەوان بکاتە پێشەنگ و مامۆستای خۆی کە وانەی شەرم و شکۆیان لێ فێر ببێت.

لە نیشانەکانی بایەخدانی شەریعەتی ئیسلامیش بە لایەنی شەرم لە کچاندا ئەوەیە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم بێ دەنگ بوونی

کچی لە کاتی خوازبێنی کردنیدا بە نیشانەی ڕازیبوون دانـاوە وەکـو ڕەچاوکردنێـك بـۆ ئەو حـاڵەتی شـەرمەی کە لەوانەیە ڕێگـر بێـت لەوەی بە ڕاشکاوی ڕەزامەندی لەسەر خوازبێنیکار نیشان بدات.

لە ڕاستیدا سیفەتی شەرم بۆ ئافرەت سودو چاکەی گەلێك زۆرن، هەموو کاتیکیش هەر بە خێرو شکۆ و سەنگینی بەسەر خاوەنەکەیـدا دەشـکێتەوە، هەر شـەرمە ڕێگـری لـێ دەکـات لەوەی جوانییەکـانی جەستەی بـۆ پیـاوانی نـامەحرەم دەربخـات وخـۆی داپۆشـێت، هەر شـەرمە دەبێـتە ڕێگـر لە تـیکەڵ بـوونی لەگەڵ پیاوانـدا و کەسـایەتی ئیسلامی و سەنگینی خۆی بپارێزیت. پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (الحياء لا يأتي إلا بخير) البخاري ومسلم. واتە: شەرم وحەیا تەنها خێری لێ چاوەڕوان دەکرێت.

ابن قيم الجوزية بە ڕەحمەت بێت فەرمـوویەتی: خەسـڵەتی شـەرم کردن لە مەزنترین و بە سوودترین وجوانترین ڕەوشتەکانی مرۆڤە، هەرکێیش لەو سیفەتە بێ بەش بێت هیچ خێرو چـاکەیەکی بـۆ خـۆی نەهێشـتووەتەوە، ئەگەر سـیفەتی شـەرم نەبـوایە زۆرێـك لە سـیفەتە چاکەکـانی تـر بوونیـان نەدەبـوو، نە خەڵکـیش خۆیـان لە ڕەوشـتە خراپەکـان بە دوور دەگـرت ودەپاراسـت. بەڵکـو شـەرم بەشـێکە لە ئیمان وەکو لە هەندێك فەرموودەی سەحیحدا هاتووە.

ئەو ئافرەتەی کە ڕوخساری خۆی بە شەرم پاراستووە لە ڕاستیدا وەکو گەوهەرێکە، هیچ کـاتێکیش لەشـەرم جـوانتر و پەسـەندتر نییە

ئـافرەت خـۆی پـێ بـڕازێنێتەوە، پێغەمـبەر صـلى الله عليـه و سـلم فەرموویەتـی: (مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ ، وَمَا كَانَ الحَيَاءُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ) صحيح الجامع: ٥٦٥٥.

واتە: بێ شەرمی لە هەرشتیکدا بێت ناشیرینی دەکات و شەرمیش دەیڕازێنێتەوە.

شـەرم کـردن ڕەوشـت و شـەریعەتی هەمـوو پێغەمـبەرانە علـیهم السـلام، ئەوان یەك لە دوای یەك جەختیـان لەسـەر گرنگـی ئەو خەسڵەتە جوانە کردووەتەوە، بـۆیە پێغەمـبەر صـلى الله عليـه و سلم فەرمـویەتـی: (إنَّ ممَّـا أدْرَكَ النَّـاسُ مِـن كَـلامِ النُّبُـوَّةِ، إذا لَـمْ تَسْـتَحْيِ فافْعَلْ ما شِئْتَ.) البخاري/ ٣٤٨٣.

ئەگەر شەرم سـیفەتێکی جـوان وبـاش بێـت بـۆ پیـاوان، ئەوا بـۆ ئافرەتـان جـوانتر وباشـترە، چـۆنکە شـەرم ئـافرەت دەڕازێنیـتەوەو لەلای دەروبەر سەنگین وخۆشەویستی دەکا.

شـەرم لە ئافەرتـدا نیشـانەی خێـرە و ڕووداری وبـێ شـەرمی نیشانەی شەڕ و خراپەیە، شەرم پارێزەرو پاسەوانی ئافرەتە.

سەرپۆش و پۆشتەیی ئافرەت نیشانە وبەڵگەی سەلمێنەری بـوونی شەرمە و پارێزەری خەسڵەتە جوانەکانی ئافرەتە، شەرم و پۆشـتەیی هاوتا و هاوواتان و لەیەکتر جیا نابنەوە، مەیلی ئافرەت بۆ داپۆشینی خۆی مەیلێکە لە ناخیدا وەکو فیترەت بوونی هەیە.

دایکمـان عائیشـە الله لێـی ڕازی بێـت دەفەرموێـت جـاری وابـوو دەچوومە ئەو ژوورەی کە پێغەمـبەر صـلی الله علیـە و سـلم و ئەبـو بەکری لێ نێژرابوون و لەوانەیە سەرپۆشم نەکـردایە، دەمـوت ئەوە مێردمە و ئەوەش باوکمە، بەڵام کاتێك عـومەر الله لێـی ڕازی بێـت کوژرا و لەگەڵیاندا لەو ژوورەدا بەخاك سپێردا. عائیشە دەفەرموێت سـوێند بە الله دوای ئەوە ئیتـر بەتەواوی پۆشـتەییەوە سـەردانی قەبرەکانیـانم دەکـرد مەبەسـتی ئەوەیە عـومەر الله لێـی ڕازی بێـت نامەحرەم بووە بۆی.

تەنـانەت لە کتێبەکـانی ئەدەب و مێـژوودا سـەبارەت بە گرنگـی شەرمی ئافرەت، باسـی ئافرەتێك دەکرێـت کە سەرپۆشـەکەی بەبـێ ویستی خۆی لەسەری دەکەوێتە خوارەوەو ئەویش بـۆ ئەوەی سـەرو ڕوخساری بۆ پیاوان دەرنەکەوێت تاکو سەرپۆشەکەی هەڵدەگرێتەوە بە دەسـتی دەموچـاوی خـۆی دەشـارێتەوە و النابغـة ی شـاعیریش لە دێڕە شیعرێکی بەناوبانگدا وەسفی کردووەو دەڵێت:

سقط النصیف ولم ترد إسقاطه *** فتناولته واتقتنا بالید

کەمی شەرم لە ئافرەتدا ڕێگـای بە هـیلاك چـونێتی و دواجـاریش ڕیگەی تاوان و سەرپێچی کردنی حوکمەکـانی ئیسـلامی بـۆ خـۆش دەکات و بەلایەوە ئاسـایی دەبێـتەوە. الله تعـالی پۆشـتەیی ئـافرەتی لە قورئانـدا بە نیشـانەی تەقـوا دانـاوەو بەسـەرهاتەکەی ئـادەم و حەوا

علیهمـا السـلام کاتێـك جەسـتەیان دەرکەوت هەوڵیانـدا بە گەڵای دارەکان خۆیان داپۆشن، بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە شەرم سیفەتێکی فیتری چەق بەستووە لە ناخی مرۆڤەکاندا.

کەسـە نەفـس بەرز و مەزنەکـان تەنـانەت شـەرم لە خۆیشـیان دەکەن، کاتێك بیانەوێت کارێکی خراپ ئەنجام بدەن، خۆیانیان وەکـو منالێك یان وەکو کەسێکی تـر دێتە بەرچـاو کە لە کـاتی ئەنجامـدانی ئەو خراپەدا تەماشایان دەکەن، بۆیە شەرم لە خۆیـان دەکەن و کـارە ناشیرینەکە ئەنجام نادەن.

هەروەها کەسانی بەڕێز و ئیمانـدار شـەرمی الله و مەلائیکەتـان و خەڵکـی دەیانگرێـت و دەبێـتە مـایەی پاراسـتنی سـەنگینی خۆیـان ودوورکەوتنەوەیان لە تاوان و لەوەی الله تعـالی پێـی ناخۆشـەو پێـی ڕازی نابێت.

پێوەری چاکێتی حەیـا وشـەرم ئەوەیە کە دەبێـتە مـایەی جـوانی و پـاکی و ڕازاوەیـی و سـەنگینی بـۆ خـاوەنەکەی، بەڵام ئەگەر بـووە مـــایەی لاوازی کەســـایەتی و شـــاردنەوەی حەق و تـــرس، ئەوە شەرمێکی باش نییە، کێشەش لە شەرمەکەدا نییە لەو حاڵەتەدا، بەڵکو لە تێگەیشتنی کەسەکەیە بـۆ شـەرم. یـان شـەرمەکەی ببێـتە مـایەی ئەنجامدانی تاوان، ئەوەش شەرمێکی خـراپە، بـۆ نمـوونە پیاوێـك بە مەبەستی تەوقە کردن دەست بۆ ئافرەتێك درێژ بکات و ئـافرەتەکەش

تەوقەی لەگەڵ بکات بڵێـت شـەرمم کـرد لە ڕووم نەهـات پەشـیمانی بکەمەوە! بەڵکو نابێت لەو حاڵەتەدا شەرم بکات و دەبێت بڵێـت تەوقە کردن لەگەڵ پیـاوی نامەحرەمـدا حەرام و قەدەغەیە و و الله لە خـۆم تووڕە ناکەم بە ڕازیبوونی مرۆڤەکان.

جارێکیان پێشەوا أحمد بن حنبل بە پیاوێکی بەتەمەنـی سـەر سـپی وت: بـۆچی قـژە سـپییەکەت خەنە ناکەیـت وڕەنـگەکەی ناگۆڕیـت؟ ئەویش وتی شەرم دەکەم، پێشەوا ئەحمەد پێی وت: سبحان الله! ئەوە سوننەتە ، لە سوننەتی پێغەمبەر صـلی الله علیـە و سلم چـۆن شـەرم دەکرێت.

زۆر ئافرەت هەیە دەیانەوێت بە دەربڕینی بوێری و ئـازایی، یـان چالاکی جۆراوجۆر کەسایەتی خۆیان بسـەلمێنن، بەڵام مەحـاڵە هـیچ لەوانە هێندەی شەرم جوان و بەهێزو خۆشەویستیان ناکات.

کەم بوونی شەرم لە ئافرەتانی ئەم ڕۆژگارەدا هۆکـاری دارِمـانی کۆمەڵگـایە، هۆکـاری نەمـانی شـەرمیش تەنهـا لابـردن و دوور خسـتنەوەی شـەریعەتی ئیسـلامە لە واقیعـی ژیانـدا، چـی لە ئاسـتی ئەوانەی کە موسوڵمان نین و عەلمانیەتیان پێ باشترە، چی ئەوانەش کە بەناوی ئیسلامی مۆدێرنەوە خوێندنەوەی تازەو نامۆ بۆ دەقەکـانی ئیسـلام دەکەن و پێیـان باشـە ئـافرەت بەدەنـگ و ڕەنـگ و جـوانی خـۆیەوە خـۆی دەربخـات و وەکـو پیـاو ئەویـش بـانگەواز بکـات و

چاوپێکەوتنی لەگەڵدا بکریت و وانە بڵێتەوە تەفسیری خەو بکات و وەکو ئەوەی ئەگەر کارەکە کە ئەنجامی ئەدات باش بێت ببێتە پاساو بۆ دەرکەوتنی لە کەناڵەکان و لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، بێ ئەوەی بزانێت، کاری شەرعی و چاکە دەبێت ڕێگای شەرعی و بەشەرم و حەیای بۆ هەڵبژێردرێت، ئەوەشی لەسەردەمی پێغەمبەردا صلی الله علیه و سلم حەرام بووە، تاکو ڕۆژی قیامەت هەر حەرام دەبێت.

ئافرەتی موسوڵمان پێویستە خۆی لە هۆکارەکانی بێ شەرمی بەدوور بگرێت بۆ ئەوەی لەو خەسڵەتە ناشیرینە پارێزراو بێت، هۆکارەکان زۆرن لەوانە:

* ئەنجامدانی هەمو جۆرە تاوانێك دەبێتە مایەی کەم بوون و نەمانی شەرم.

* گوێگرتن لە گۆرانی و هاوشێوە ناشەرعییەکانی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا.

*تێکەڵ بوون لەگەڵ پیاوانی نامەحرەمدا ئەگەر بەبەهانەی کاری ئیسلامی و بانگەوازیش بێت.

* هاوڕێتی کەسانی بێ شەرم و تەماشاکردنی فیلم و دراما وئەو گرتانەی کە نموونەی بێ شەرم یو ڕووداری وپێچەوانەی رەوشتن.

* زۆر دەرچوونی ئافرەت لە ماڵ بۆ هەموو ئیش و کارێك و مامەڵە کردنی هاوشێوەی پیاوان لەناو کۆمەڵگادا.

بەداخەوە ئافرەتـان لەکـاتی جەژن و گەشـت وبـۆنە خۆشـەکاندا، وەکـو ئەوەی ئەو کاتـانە جیـاواز بێـت و تـاوان و سـەرپیچی ڕێـگە پێدراو بێت، دەبینرێت ئافرەتان ڕێژەی شەرمیان کەم دەکات وڕیـگە بە خۆیـان دەدەن لە شـێوازی ڕەفتـا و لە مەسـەلەی جـل و بەرگ و شێوازی قسەکردن وپێکەنیندا جۆرێـك لە بـێ شـەرمییان پێـوە دیـار بێت.

ئـــافرەتی موســـوڵمان لە هەمـــوو حاڵەتێکـــدا هەر وابەســـتەیە بە شەرعی رب العالمین و بە هـیچ بەهـانە و پاسـاوێك ڕێـگە بەخـۆی نادات کاری ناشەرعی و نەشیاو لەگەڵ ئاکاری ئافرەتی موسـوڵماندا ئەنجام بدات.

یەکێکـی تـریش لەو دیـاردە خراپـانەی کە زێـدەڕەوی زۆری تێـدا کراوەو ئافرەتان ڕێگە بەخۆیان دەدەن تێیدا بێ شـەرم بن، مەسەلەی سەردانی کردنی پزیشکی پیاوو سۆنار کـردنە لەلای پزیشـکی پیـاو، بەڕاستی ئەوە دیاردەیەکی زۆر خراپە و دەرەنجامی خراپی بۆ دونیا و دواڕۆژی ئافرەت لێ دەکەوێتەوە!

پەیامم بۆ ئەو ئافرەتە بەڕێـزانە ئەوەیە، مەگەر هـیچ ڕێگەیەکیـان لەبەردەمـدا نەمێنیـت و چارەســەی حاڵەتەکەیــان تەنهــا لەلای ئەو پزیشکە پیاوە بێت، ئەگینا بە هیچ شێوەیەك ئەو کـارە درووسـت نیـیە و بەوەش خۆیان نەخەڵەتێنن کە پزیشکەکە موسـوڵمانە و مـولتەزیمە

بەدینەوە، ئەگەر بێت و حـاڵەتەکە لەو جۆرە نەبێت کە لە ئەوپەڕی ناچاریـدا بیـت، ئەگەر ئەو پزیشـکە هەمـوو شـەوێکی بەشـەونوێژ بەسـەر ببـات و ڕۆژەکانیشـی بەڕۆژوو بێـت هەر درووسـت نیـیە بتبینێـت و پیـاوی نـامەحرەم دینـدار بێـت و دینـدار نەبێـت لە ڕووی حەرامـــی ســـەیرکردنی بـــۆ جەســـتەت هەر یەك حـــوکمی هەیە وجیاوازییـان نیـیە! ئەو مەسـەلە ڕێـگەیەکە بـۆ بڵاوبـوونەوە بـێ شەرمی و سنوور بەزاندنی ئافرەتان و ئەو پزیشکانەش بۆ شەرع.

پەیامێکی تریشم بۆ باوك و مێـرد و کەس و کـاری ئەو ئافرەتـانە ئەوەیە، هەسـت بە لێپرسـراوێتی بـکەن و تـا پێیـان دەکرێـت بەدوای پزیشـکی ئافرەتـدا بگەڕێـن ئەگەر لە شـارو شـوێنی تـریش بـووە، کەمتەرخەمی لەو بـوارەدا شـوێنەواری زۆر خراپـی هەیە وئێـوەش لەسەر ئەو کەمتەرخەمییە تاوانبار دەبن.

پەیـامی کۆتاییشـم بـۆ ئەو پزیشـکانەیە کە وابەسـتەی ئیسـلامن و مەبەسـتیانە الله لە خۆیـان ڕازی بـکەن، چارەسـەر کردنتـان بـۆ ئافرەتـانی نـامەحرەم بەو شـێوە بەرەهـایی ڕێگەپێـدراو نیـیە و ئێـوە تساهل و شلییەکی بێ پاساوتان لەو بارەوە هەیە، بەدڵنیاییەوە ئەسڵ لەو مەسەلەدا ئەوەیە کە حەرامە و نادرووستە، خۆیشـتان لە هەمـوو کەس باشـتر دەزانـن کـامە حـاڵەت ناچـارییە و لەو حـاڵەتەشـدا هەر دەبێـت هەمـوو ڕێوشـوێنێکی شـەرعی و دوورکەوتـنەوە لە گونـاە بگرنە بەر.

لە ڕاستیدا زۆرێك لەو پزیشكانەی كە بە موسوڵمان و مولتەزیم ناسراون، بەشێوەیەكی زۆر بێ مەعنا و بێ پاساو بەڕەهایی و بەبێ سنوور هاوشێوەی بینین و چارەسەر كردنیان بۆ پیاوان چارەسەی ژنانیش دەكەن و تەماشای هەموو جەستەی دەكەن و مەسەلەكە هەر زۆر ئاسایی بووەتەوە لە لایان، بۆیە داواتان لێ دەكەم ترسی الله تان هەبێت و ئەگەر حاڵەتێك لە ئەوپەڕی ناچاریدا نەبێت نەخۆشی ئافرەت مەبینن و سنوورەكانی شەرع بپارێزن ومەیبەزێنن.

لە كۆتاییدا پێویستە ئەوە بوترێت، لەم ڕۆژگارەدا تۆڕە كۆمەڵایەتییەكان بوونەتە هۆكارێكی كاریگەر بۆ نەهێشتنی شەرم لەلای ئافرەتان، بەداخەوە، بەهەندێ بەهانەی وەكو بانگەواز و وانەی قورئان و تەجوید و كاری ڕێكخراوەیی و حیزبی و هتد ئافرەت بە هەموو شێوەیەك لە تۆڕە كۆمەڵایەتییەكاندا -بەڵكو لە واقیعی ژیانی ڕۆژانەشدا - سنوورەكانی شەرع دەبەزێنێت و وێنە و ڤیدیۆی خۆی پۆست دەكات و جەستەی خۆی بەبەهانەی ئەوەی داپۆشراوە بۆ هەموو خەڵكی نمایش دەكات و لە گەڵ پیاواندا پێكەوە دادەنیشن و گفتوگۆ لەسەر باسە جیاجیاكان دەكەن وەكو ئەوەی كارێكی زۆر شەرعی و درووست تەماشای یەكتر دەكەن و بەتەنیشت یەكەوە دادەنیشن وەكو ئەوەی دوو مەلائیكەت بن پێكەوە نەك دو مرۆڤی لاواز كە تاوان و گوناه لە پێكهاتەو سروشتیاندا بوونی هەیە و ئامادەیی تاوانیان تێیدا هەیە! ئایەتەكانی قورئان و

سوننەت دەیان وسەدان داواکاری و ئاراستەی ڕاشکاوانە و توندی لەو بارەوە تێدایە.

لە ڕاستیدا حەرامە و ڕێگەپێدراو نییە بە هیچ شێوەیەك ئافرەت ڕەسم و ڤیدیۆی خۆی لە ڕاگەیاندن و لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا پۆست بکات ئەوە جگە لە حەرامی سەر لەچەندین ناشەرعی و هەڵەی ترەوە دەردەکات وکورد واتەنی شەیتان نەخەوتووە.

ئەمڕۆ زۆرێك لە کچان وئافرەتە بەناو مولتەزیمەکان لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا دەکرێت و خۆیشیان لە یوتیوب و فەیسبوك و تۆڕەکانی تردا موحازەرە و وانەی خۆیان بە وێنەو بە ڤیدیۆ ودەرکەوتنێکی سەرنج ڕاکێشەوە بڵاو دەکەنەوە، لەوانەش خراپتر ئەو ئافرەتانەن کە بەردەوام خۆیان جوان دەکەنەوە و لە تەلەفزیۆنە بەناو ئیسلامییەکاندا وەکو بێژەر و خوێنەری هەواڵ وپێشکەشکاری بەرنامەی جۆراوجۆر دەردەکەون، ئەوانە جگە لەوەی فیتەرەتیان تێك چووە و بەردەوام لەتاواندان، پێشەنگ و نموونەیەکی زۆر خراپیشن بۆ زۆرێك لەو کچ و ئافرەتانەی کە شوێن پێی ئەوان هەڵدەگرن وبەبەهانەی خزمەت کردن لە ڕاگەیاندنی ئیسلامیدا ناشیرینترین وێنە بۆ ئافرەتی موسوڵمان پێشکەش دەکەن، دڵنیاشیان دەکەمەوە ئەوانەی کە فەتوای ئەو کارەیان بۆیان داوە لە ئەوپەڕی دین لاوازی و سەرپێچی کردنی شەریعەتدان ئەگەر هەرکێ بن و هەر ناوو نازناوێکی زانستیان

هەبێت، چونکە مەسەلەکە هەمووی تەنها خەڵك ڕاکێشانە و هەوڵێکە بۆ مسۆگەر کردنی دەنگ بۆ کاتی هەڵبژاردن و زۆرکردنی ئەندام لەسەر حیسابی بەزاندنی سنوورەکانی شەرعی ئیسلام، ئەم قسەش بەداخەوە لەسەر زۆرێك لە وڵاتانی عەرەب و موسوڵمانانداا جێبەجی دەبێت هەموویشی بە هۆی ئەو موفتییە مۆدێرنانەیە کە بە زاری خۆن دەڵێن ئێمە دەمانەوێت دین ئاسان بکەین و سنوورەکانی حەرام تەسك بکەینەوە و خەڵکی بۆ خۆمان ڕابکێشین. دین بە تێکدان و شێواندنی دین چۆن ئاسان دەبێت!؟

دیاردەیەکی تریش کە بەم دواییە سنوورەکانی شەرم و شەرعیشی تێدا بەزێندراوە، بەداخەوە سەنتەرەکانی لەبەر کردنی قورئان و فێربوونی تەجوید وپێشبڕکێی قورئانە، تێکەڵی تێدا درووست دەبێت و هەندێ جار بەتایبەتی لەو سەنتەرانەی کە تێگەیشتنی هاوچەرخانە و مۆدێرنیان بۆ ئیسلام هەیە، مامۆستا ئافرەتەکان لەگەڵ مامۆستا پیاوەکاندا دانیشن و پێکەوە داوەری دەکەن و لەسەر بابەتەکان لەگەڵ پیاوانی نامەحرەمدا قسەو باس و گفتوگۆ و شەن و کەوی مەسەلەکان دەکەن، هەموو ئەوانە حەرامە ولە قوتابخانەو وسەنتەرەکانی قورئان و زانستە شەرعییەکاندا، درووست نییە بۆ فێربوونی تەجوید و وەرگرتنی وانەی شەرعی تێکەڵی و بەرکەوتن لە نێوان پیاوان و ژناندا هەبێت و مامۆستای پیاو درووست نییە

ڕووبەڕووو وانەی شــەرعی بە ئافرەتــان بڵێــتەوە و ئەوەی فەتــوای گەورەترین زانایانی سەردەمی لەسەرە.

ئەم ســەردەمەی خۆمــان بە هەمــو واتــایەك ســەردەمی فیتــنەو لە خشــتەچوونە وڕێگاکــانی لە خشــتەچوونیش لە ڕاگەیانــدن وتــۆڕە کۆمەڵایەتییەکــانەوە و وەکــو ئــاوو هەوا بەردەســتە و بەخــۆڕایی دەگەیەنــرێتە ماڵەکانمــان، واجــبە لەســەر ئــافرەت هەســت بە بەرپرســیارێتی بکــات و شــەرم بکــاتە دروشــمی ژیــان و ڕێــگەی بەختەوەری دونیا و دوا ڕۆژی، بە هیچ شێوەیەکیش ئاوڕ لەو بەنـاو زانا و مامۆستا و بانگخوازانە نەداتەوە کە دەیانەوێت دینێکــی شــل و شێواو بۆ خەڵکی پێشکەش بکەن و ئەوانیش هاوشـێوە عەلمانییەکـان ئــافرەت بــکەنە ئامرازێــك بــۆ بانــگ کردنــی خەلکــی بــۆ ئــیش و کارەکانیان کە ئەوەندەی بەڕواڵەت و بەدروشم ئیسلامییە بەناوەڕۆك و جەوهەر و ئاکار بەو شێوە نییە!

چارەسەی شەرعیش بۆ ئەو حاڵەتــانەی ســەرەوە کە باسـمان کـرد ئەوەیە، ژنان و پیاوان چی خوێندکار بـن، یـان خوێنـدکار ومامۆسـتا بـن، بەجیـا و لە جـێگەو کـاتی جیـاوازدا ئەو زانسـتانە بخـوێنن. لە ڕاستیدا تەشەنەکردنی بێ شەرمی و کـرداری حەرام لەنـاو خەڵکیـدا وکۆك بوونیان لەسەر ئەنجامدانی ئەو کارە حەڵاڵ ناکـات ومەعنـای ئەوە نیــیە ئیتــر ئەو کــارە درووســتە، ئەگەر هەزار فەتواشــی بــۆ درابێت، چونکە هیچ کاتێك موفنتی بۆی نییە حەرام حەڵاڵ بکات.

ئەگەریــش بەهەر بەهــانەیەك بتوانیــت خــۆت بخەڵەتێنیــت، ئەوا هەرگیــز ئەو كــارەت لەگەڵ الله تعــالی دا پــێ ناكرێــت، چــونكە حوكمەكــانی قورئــان و ســوننەت ڕوون و ئاشــكران ســەبارەت بە سنورەكانی پەیوەندی لە نێوان ئافرەتان و پیاوانی نامەحرەمدا. بـۆیە تەقـوای الله عزوجـل ت هەبێـت و گـوێ لەوانە مەگـرە كە فەتـوای شــكاندنی ســنوورەكانی شــەرمت بــۆ دەدەن وەكــو ئەوەی دیــن وشەریعەت ماڵی باوكیان بێت هەر ڕۆژەی لە بەشێكی دادەبەزن و لە حوكمێكیدا گۆڕانكاری دەكەن و ماوەی جارێك حەرامێك دەكەنە حەلاڵ ودینیــان كــردووەتە ئامرازێـك بـۆ ڕاكێشــان و ڕازیكردنــی خەڵكی لەسەر حیسابی تورە كردنی پەروەردگاریان.

بەر لەوەی دڵەكانتــان بە هــۆی بــێ شــەرمی و تــاوانەوە بمرێــت، پرسیاری لێ بكەن، دڵ هەندێك جار لە هەموو مامۆستا و زانـایەك شــارەزاترە وباشــتر دەتوانێــت پێــت بڵێــت ئەو كــارەت حەرام و ناشیرینە و مەیكە.

بـۆ زانیــاری زیــاتر ســەبارەت بە حوكمەكــانی شــەرم لە ڕووی شــەرعییەوە بـڕوانە: (فقـه الحیـاء)/ محمـد اسـماعیل المقـدم. كە لە بەشێك لە سەرەتاكانی ئەم پۆستەدا سودم لێی بینیوە.

پەیامی (٧)

منداڵەکەت لەسەر عەقیدەی پاك پەروەردە بکە

١- دایك ڕۆڵێکی گەورەی لە پەروەردەکردنــی منداڵـدا هەیە، هەر لەو کاتەی کە سکی ماڵ ومەئوای یەکەمــی ئەو کۆرپەڵەیە، تـاکو لە دایکبوون وقۆناغەکانی شیرپێدان و گەورەبـوونی، دایـك هەمیشــە لە بەر ئەوەی سەرچاوەی سۆز وخۆشەویستییە بۆ منداڵەکەی، هاوکات کاریگەری زۆریشی لە پەروەردەکردنیدا هەیە.

٢- لە ڕاسـتیدا چـاکبوونی منـداڵ پەیوەسـتە بە چـاکی باوکــان و دایکانەوە، بـۆیە ئەگەر بیانەوێت منـداڵەکانیان چاکەکـار و ڕەوشـت جوان و عەقیدە پاك بن، پێویسـتە سـەرەتا خۆیـان بەو شـێوە بـن، بـۆ ئەوەی ئەوانیش وا دەربچن، الله عزوجل فەرمویەتی:

(وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُــوا قَــوْلًا سَــدِيدًا). النســـاء:٩. ئەم ئـــایەتە زۆرێکمـــان دەیخوێنینەوە، لەوانەیە بیر لەو واتا ترسناك و مەزنەی نەکەینەوە کە وریاییمـــان پـــێ دەدا لە هەســـتکردن بە بەرپرســـیارێتی بەرانـــبەر منداڵەکانمان لە پاش مردنمـان و بەجێهێشـتنی ئەم دونیـا. هەنـدێ لە پیاوچاکانی سەلەف دەیانفەرموو: ئـێمە نـوێژ و عیبادەتەکانمـان زیـاد دەکەین لە پێناو ئەوەی منالەکانمان چاك دەربچن.

٣- لە ڕاستیدا بـۆ ئەوەی منـداڵەکەت لەسـەر ڕێبـازو عەقیدەیەکـی چاك بێت، پێویسـتە لەکـاتی هەڵبژاردنــی هاوســەری چـاك و پـاکەوە کــاری بــۆ بکرێــت، هەر لەو کــاتەی کە بەناوهێنــانی الله ئەو دوو

هاوسەرە بەیەك دەگەن ودوای ئەوە دەپاڕێنەوەو دوعـا دەکەن لە الله نەوەی باش و پاکیان پێ ببەخشێت ولە نـاخی دڵەوە دەڵـێن: (وَالَّـذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَـا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا) الفرقان: ٧٤. (رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ) الصـافات:١٠٠. (رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَـةً ۖ إِنَّـكَ سَمِيعُ الـدُّعَاءِ) آل عمـران: ٣٦.

باوکـان و دایکـان نابێـت هەر خەریکـی شـێوازە سـەردەمییەکانی پەروەردە بـــن و ئەو ســـەرچاوە مەزنە لە دوعـــا و لە پەروەردەی ئیسلامی فەرامۆش بـکەن. دایـك لەو کـاتەی کە دوو گیـانەو قورئـان دەخوێنێـت کـۆرپەڵەکەی لە سـکیدا گـوێ بـۆ ئەو قورئـان خوێنـدنە دەگرێت و کاریگەری لەسەری دەبێت، بەڵکو تـوێژینەوە لەم بـارەوە هەیە شتی زۆر لەوە زیاتریش باس دەکەن.

٤ـ کە منداڵەکەشت لە دایکبوو پێش هەموو شتێك پەنا بگـرە بە الله لە خراپەی شەیتان بیپارێزێت، پێشەوا بوخاری لە سەحیحەکەیدا ئەم فەرموودە دەگێڕێتەوە: (ما مِن بَنِي آدَمَ مَوْلُودٌ إلَّا يَمَسُّهُ الشَّيْطَانُ حِينَ يُولَـدُ، فَيَسْـتَهِلُّ صَـارِخًا مِـن مَـسِّ الشَّـيْطَانِ، غيـرَ مَـرْيَمَ وابْنِهَـا) (البخــاري: ٣٤٣١). هەمـــوو منـــداڵێك جـــگە لە مەریەم و عیســـای کـوڕی نەبێـت علیهمـا السـلام، کە لەدایـك دەبێـت شـەیتان دەسـتی پێدەگەیەنێت، بۆیە دەست بەگریان دەکات.

٥- ئینجا دوای لە دایکبوونی و بە تـایبەتی لە دوو سـاڵی یەکەمـدا، چونکە لەو قۆناغەدا منداڵ بە وردی چاودێری هەمـوو جـوڵە و قسـە و هەنگاوێکی دایکـی دەکـات و لە عەقڵ و لەناخیـدا کـاریگەری بـۆ داهاتووی بەجێ دەهێڵێت. بۆیە قورئـان خوێنـدن و پابەنـد بوونـت بە زیکرەکانی ئێواران و بەیانیان دڵنیابە سوودێکی زۆری بۆ داهاتووی منداڵەکەت دەبێت، زۆریـش گـرنگە نـاو بەنـاو نـزای چـاکەت بـۆی لەبیرنەچێـت چـونکە دوعـا چەکـی ئیمانـدارە. اللـع عزوجـل فەرمـوویەتی: (يَـا أَيُّهَـا الَّـذِينَ آمَنُـوا اذْكُـرُوا اللَّهَ ذِكْـرًا كَثِيـرًا (٤١) وَسَـبِّحُوهُ بُكْـرَةً وَأَصِـيلًا). الأحـزاب: ٤١-٤٢. هەروەهـا پێغەمـبەر صـلى الله عليـه و سـلم فەرمـوویەتی: «ألا أخبـركم بخيـر أعمـالكم وأزكاها عند مليككم، وأرفعهـا فـي درجـاتكم، وخيـر لكـم من إنفـاق الذهب والفضة، وخيـر لكـم مِـنْ أَنْ تلقَـوْا عـدوَّكُمْ فتضـربوا أعنـاقهم ويضربوا أعناقكم؟» قالوا: "بلى يا رسول الله"! قـال: «ذكـر الله عـز وجل» (سنن الترمذي [٤٥٩/٥] ژمارە: [٣٣٧٧]).

٦- کارێکی بەسوود و مەزنە، هەوڵ بـدەیت منـداڵەکەت یەکەمـین وشەکانی ژیانی کە ئەگەر بەناتەواویش بێت، وشەی (لا إله إلا الله)، یـان الله بێـت، پێشـینانی چـاکی ئەم ئـوممەتە پێیـان خـۆش بـوو منداڵەکانیان سـەرەتای قسـەکردنیان بە (لا إلـه إلا الله) بێـت، بەوەش دەردەکەوێت چەند بایەخیان بە مەسـەلەی تەوحیـد داوە و لە خەمیـدا بـوونە. پێشـەوا ابـن قـيم الجوزيـة لە کتێبـی (تحفـة المـودود بأحكـام

المولود ٢٣١)دا فەرموویەتی: بـا سـەرەتای قسـەکردنی منداڵەکانتـان (لا إلـه إلا الله محمـد رسـول الله) بێـت و یەکەمـین ئەو وشـانەی کە بچێـتە گوێیانـدا ناسـینی الله وتەوحیـدەکەی بێـت و پێیـان بوترێـت الله لەسەر عەرشی خۆیەتی دەمانبینێت و قسەکانمان دەبیسێت.

٧ـ لە دوای ئەو قۆناغەش هەر دەبێت لەگەڵیدا بیت و پەروەردی ئیمانی بکەیت، دەبێت لەبەردەمیاندا دوعای خێریان بۆ بکەیت، دایك و باوکی باش پێویستە هەموو هەلێك بۆ دوعا کـردن بـۆ منداڵەکانیـان بقـۆزنەوە: کە شـتێکت بەدەسـتەوە دەدات پێـی بڵێیـت الله لێـت ڕازی بێت. الله بتپارێزێت ئەو دەرگا دابخە. نوێژەکەت لەبیـر نەکەیـت، الله بتکات بە خزمەتکاری دینەکەی.

دەگێڕنەوە و ئەمە بەسـەرهاتێکی ڕاسـتەقینەیە، ئافرەتێـك: حەوت منـداڵی بـوو هەموویـان قورئانیـان لەبەر کـرد، لێیـان پرسـی چـۆن توانیـت یارمەتیـدەریان بیـت بـۆ ئەو کـارە گەورەیە؟ وتـی: هەمـوو جارێك یەکێکیان کارێکی باشی بکردایە بە شێوەیەك دوعام دەکرد کە خۆی بیبیسێت ودەموت: بارك الله فيك یاڕەبی ببیتە حافیزی قورئان، دەمـوت بەڵکـو دوعاکـانم لە کـاتێکی وەرگیرانـی نزاوپـاڕانەوەدا وەربگیرێن والحمد لله وەرگیران.

٨ـ هەروەها پێویستە باسی گرنگی دوعاکردنیان بۆ بکەیت ولەوە حاڵییـان بکەیـت کە دوعـا لەوانەیە یەکسـەر و لەوانەیە لە کـاتی

گونجاودا وەربگیرێت، فێرییش بکرێن دوعا بۆ باوك ودایكیان بكەن. یەكێكیش لەو كارە گرنگانەی بۆ منداڵەكەتی بكەیت ئەوەیە هەستی چاودێریكردنی الله و باوەڕ بوون بە قەدەر لە ناخ و دڵیدا بچێنیت بۆ ئەوەی خۆشەویستی پەروەردگاری هەر لەو تەمەنەوە پێش ئەوەی بگاتە شەش ساڵان لەدڵا درووست بێت. دەتوانیت وەكو هەندێ لە شارەزایانی پەروەردە دەڵێن بە هەندێ ڕێنمایی و هەنگاوی گونجاو بۆ ئەو تەمەنەی ئەوان ئەو ئامانجە بپێكیت، لەوانە:

- بە منداڵەكەت بڵێی وەرە با نوێژ بكەین و الله بمانبینێت و بەهەشتی بەرینمان پێ ببەخشێت.
- لە الله شەرم بكە و خۆت داپۆشە.
- دەتوانیت هەندێ ئایەتی وەكو: (وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) بە ئاسانی و بە ڕوونی بۆ باس بكەیت.
- هەندێ جار پێویستە بە هاندان و ترسان پەروەردەی بكەیت، بۆ نموونە پێی بڵێیت الله ڕاستگۆیی پێ خۆشە و درۆكردنی پێ ناخۆشە.
- ئەوەی گوێڕایەڵی فەرمانەكانی الله بكات و قەدەغەكراوەكانی نەبەزێنێت دەچێتە بەهەشت و لە دۆزەخ ڕزگاری دەبێت.

٩- چاندنی خۆشەویستی پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم لە دڵی منداڵەكەتدا كارێكی گەلێك پڕ بایەخە و كاریگەری لە سەر داهاتوو ودواڕۆژی دەبێت، بە پێی تەمەنی پێویستە هەل بقۆزیتەوە بۆ

خۆشەویست کردنی رسول الله لەلای منداڵەکەت، بۆ نموونە لە کاتی نان خواردندا فەرموودەی : (يا غُلَامُ، سَمِّ اللَّهَ، وكُلْ بيَمِينِكَ، وكُلْ ممَّا يَلِيكَ)ـی بە شێویەکی ئاسان وخۆش بۆ باس بکەیت

١٠- دڵنیـابە ئەگەر منـداڵەکەت لە سـەرەتای تەمەنیـدا لەسـەر تەوحیـد فێـر بکرێـت و ڕابێـت لەسەریشـی دەمرێـت و دونیـا و دوارۆژی پڕ بەرەکەت دەبێت. پێغەمبەران علیهم السلام لە کاتی سەرەمەرگدا وەسێتیان بۆ مناڵەکانیان دەکرد کە لەسەر پەیمانی تەوحید بمێننەوە ولەسەری بمرن:(وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ) البقرة:١٣٢ .(وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ) لقمان:١٣.

١١- بە وردبـوونەوەش لە پەروەردەی پێشـینانی چـاکی ئەم ئوممەتە بۆ منداڵەکانیان بۆمان دەردەکەوێت کە ئەوان گرنگییان بە دامەزراندنی ئیمان زۆر داوە و خستوویانەتە پێش پێ لەبەرکردنی قورئانیش، واتە تەوحیدیان خستووەتە پێش تەجوید، چونکە ئەگەر سەرەتا واتاکانی ئیمان و تەوحیدت لە ناخ و دەروونیدا چاند، ئیتر لەبەر کردنی قورئان جێگای خۆی دەگرێت و ڕۆڵی چاوەڕوان کراوی خۆی لەلای دەبینێت.

١٢- لەبەر کردنــی قورئــانیش لە دوای تەمەنــی دوو ســاڵییەوە لە چەند سوڕەتێکی کورتی وەکو قل هو الله أحد وقل أعـوذ بـرب الفلـق وقل أعوذ برب الناس، مەسەلەیەکی گەلێك گـرنگە، سـەلەفی چـاکی ئەم ئـوممەتە لە تەمەنــی منداڵیـدا قورئانیــان بە منــداڵەکانیان لەبەر دەکـرد، شـافیعی بەڕەحـمەت بێـت دەڵێـت لە حەوت سـاڵیدا قورئـانم لەبەر کرد و لە دە ساڵیدا موطأ ی پێشەوا مالك م لەبەر کرد.

١٣- فێرکردنی نوێژیش بۆ منداڵ لە تەمەنێکی کەمدا کـاریگەری باشی لەسەر دواڕۆژی هەیە و تاماوە وابەستەی نوێژ دەبێـت و دڵـی پێوە دەبەسترێتەوە، محمد بن سيرين بە ڕەحمەت بێت دەڵێـت: ئەگەر منداڵ ڕاست و چەپـی خـۆی لەیەکتـر جیـاکردەوە ئیتـر فێـری نـوێژ بکرێت باشە. ڕۆوژیـش بەهەمـان شـێوە لەو کـاتەوە کە دەتوانێـت و وردە وردە بگرێت باشە.

١٤- گەورەترین چاکە لەگەڵ منداڵەکەتدا بیکەیت و لە دواڕۆژیـدا ڕەنـگ بـداتەوە و بـۆ دونیـا و قیـامەتی خۆیشـت بـاش بێـت ئەوەیە، منــداڵەکەت بخەیــتە ســەر ڕێگــای فێربــوونی عیلمــی شــەرعی و بەتـایبەتی زانسـتی عەقیـدە هەر لە بـابەتە سـەرەکی و سـەرەتاکانی وەکو توحيد الربوبية و توحيد الألوهية و الأسـماء والصـفات وبـاوەڕ بە هەمـوو پایەکـانی تـری ئیمـان وبنەماکـانی تـری بیروبـاوەڕ کە سـەلەف باسـیان کـردووە و خـۆ بەدەسـتدانی تەواو بـۆ حـوکم و فەرمانەکانی الله تعالى، لە دوای عەقیدەش زانستەکانی فەرمـوودە و

الفقه و التفسير و ئادابەكان و سيرەو زمانی عەرەبی كە ڕۆڵـی كليـل دەبينێت بۆ كـردنەوەی دەرگـای زانسـتە شـەرعييەكان بە شـێوەيەكی گشتی.

١٥ـ لەم ســەردەمەی خۆمانــدا كە ســەردەمی عەولەمەو فيتــنە ونـامۆبوونـی ئيسـلامە بە هـۆی ئەو هەمـوو دژايەتييە ڕاسـتەوخۆ و ناڕاستەوخۆيەی كە دەكرێت، منـداڵ كە گەيشـتە تەمەنـی چـوون بـۆ قوتابخـانە، نابێـت پشـتگوێ بخرێـت وپێويسـتی بە بەدواداچـوون و بايەخ پێدان زياترە، ئەگينا لەدەستت دەردەچێت.

شارەزايان دەڵێن لەو تەمەنانەدا پێويسـتە باوكـان و دايكـان كـاتی گونجـاو هەڵبژێـرن بـۆ گەيانـدنی هەنـدێ سـوودی بيروبـاوەڕ كە دواڕۆژ لە كەسايەتيدا ڕەنگ دەداتەوە، وەكو كاتی گەشت وگوزار و كـاتی نەخۆشــی كە لەو كــاتەدا دەروونــی ئامــادەترە بـۆ وەرگرتنــی قســەی بــاش و هەروەهــا فێركردنــی منــداڵ ڕێگــای زۆرە بە پيــی حاڵەتەكـان جيـاوازی هەيە، وەكـو فێركـردن لە ڕێـگەی گفتوگـۆ و چيـرۆك و هانـدان وپـلە بەپـلە و بە دووبـارە كـردنەوەی زانيـاری و هەروەهـا فێركـردن لە ڕێـگەی ئەوەی خـۆت يـان كەسـێكی تـر بە شێوەيەكی كردەيی ببێتە پێشەنگ بۆی و شتی لێ فێر ببێت.

١٦ـ لەو تەمەنە هەسـتيارەی مناڵەكەتـدا، مەهـێڵە تێكەڵــی منــاڵی خراپ و خەڵكی خـراپ بكـات، چـونكە ئەوە هەمـووی لە دواڕۆژدا كاريگەری خراپی لەسەر كەسايەتی دەبێـت ، تەنـانەت بـۆ فێربـونی

قورئـــان و وانەی شــەرعی مەیــخەرە لای کەسـێك موبتەدیــع بێـت وعەقیدەی خراپ بێت، چونکە پێی کاریگەر دەبێت و کە گەورە بوو لەوانەیە کەسـێکی وەکـو ئەوی لــێ دەربچێـت. بەڵکـو دەبێـت هەوڵ بدەیت لەگەڵ کەسانی باش و شوێنکەوتووی سوننەت وعەقیـدە پاکـدا تێکەڵ ببێت بۆ ئەوەی لێیانەوە فێر ببێت و پێیان کاریگەر بێت.

١٧ـ تصـور ناکەیـت ئەگەر زیکرێکـی وەکـو " أعـوذ بکلمـات الله التامات من غضبه وعقابه وشر عبـاده ومـن همـزات الشـیاطین وأن یحضرون " یـان هەر زیکرێکـی تـری پـی لەبەر بکەیـت بـۆی هەیە چەند کاریگەری باشی هەبێـت لە دواڕۆژیـدا، بـۆیە هـیچ شـتێك لەو بـــارەوە بەکەم مەزانە، بەڵام هەمیشـــە وردبەرەوە ئەوەی فێـــری دەکەیت صحیح بێت و بیدعە نەبێت.

١٨ـ دوای ئەوەی دەچێـتە قوتابخـــانە و ئیتـر ئاسـتی تێگەیشـتنی باشتر دەبێـت، کـۆمەڵە کتێبێـك هەیە لە بـواری عەقیـدەدا تـایبەت بـۆ منداڵان نووسراوە، ئەگەر بە منداڵ بوترێت لەلایەن کەسێکی تـرەوە وەکو دایك و باوك و مامۆستای تر سـوودی زۆر دەبێـت، لەوانە ئەو نـامیلکەی بەنـدە نووسـیومە بەناونیشـانی: (فێرکردنـی تەوحیـد بـۆ منـداڵان) کە زۆرێکـیم لە کتێبەکـانی ئەهلــی عـیلم و تایبەتمەنـد بەو بوارەوە وەرگرتووە لەوانە:

ـ تعلیم الصبیان التوحید، محمد بن عبدالوهاب.

- التوحيد للناشئة والمبتدئين. د. عبدالعزيز آل عبداللطيف.

- أسئلة وأجوبة للصغار ولا يستغني عنها الكبار، سالم الطويل.

١٩- ئەگەر بتوانیت هەندێ کتێبی بە سوودت لابێت بۆ خۆت بیخوینیتەوە و بۆ ئەوانی باس بکەیت زۆر کارێکی بەرهەمدار و بەسوود دەبێت، لەوانە:

- الأصول الثلاثة لە عەقیدەدا بە شێوەیەکی ئاسان بۆ منداڵەکەتی باس بکەیت.

- مەتنێکی کورت ویوخت لە فیقهدا وەکو مەتنی (الأخضري) یان هەر مەتنیکی تری کورت و ڕوون.

- مەتنێکی ئاسان لە سیرەدا وەکو هۆنراوەی الشیخ عبد العزیز اللمطي المغربي لە سیرەدا، یان کتێبی الرحیق المختوم.

- کتێبی صور من حیاة الصحابة، وصور من حیاة التابعین ی عبدالرحمن الباشا.

بۆ سوودی زیاتر بروانە: رفقا بعقيدتي يا أمي، کە کتێبێکی باشە و بە شیکراوەیی بۆ ئەم مەبەستە نووسراوەو سوودم لێ وەرگرتووە.

پەیامی (٨)

بیرکردنەوە لە مردن هۆکاری بەختەوەرییە!

بیرکردنەوە لە مردن، فەرمانی پێغەمبەرە صلی الله علیه وسلم: (أكثروا ذكر هادم اللذات يعني الموت) الترمذي (٢٣٠٧)، والنسائي (١١٨٢٤)، صحيح الترغيب (٣٣٣٣). واتە: مردنتان با لەبیر بێت، بۆ ئەوەی توێشووی پێویستی بۆ ئامادە بکەن، چونکە مردن چێژو خۆشییەکانی ئەم دونیا دەبڕێت و کۆتایی پێ دەهێنێت. بەڵام جێگای دڵخۆشییە کە مردن ئەگەرچی خۆشییەکانی ئەم دونیا تێك دەدات و لەناوی دەبات، بەڵام بۆ کەسی ئیماندار لە چێژو لەزەت و خۆشییەکی ترەوە نزیکی دەکاتەوە و لە قەبرەکەیدا حاڵی باش دەبێت و بەهەشتی بەرینیش چاوەڕوانی دەکات

هۆکار وحیکمەتی ئەو فەرمانەش ئەوەیە، کە بیرت لای مردن بوو، خۆتی بۆ ئامادە دەکەیت و بەخۆتدا دەچیتەوەو نوێژەکانت بە جوانی دەکەیت وبەعیبادەتەکانی تر هەڵدەسیت و دڵت ئاسوودە دەبێت و لە تاوانەکان دوور دەکەویتەوە، کە بیریشت لە مردن بڕی تووشی غەفڵەت ئەبیت و ئیتر ڕاستیەکان وەکو خۆی نابینیت.

دەڵێن ئەگەر مرۆڤ ئیماندار بێت، ئیتر لە گەڵ مردن ئاشتەواوی دەکات و چیتر لێی ناترسێت، بەڵکو لەوانەیە نیشانەی باوەڕی بەهێز بە الله ئەوە بێت کە ئەو کەسە لە مردن نەترسیت، چونکە زیاتر ستەمکار و خراپەکار و خەڵکی لاڕێ دەبێت زیارت لە مردن بترسن.

بیرکـردنەوە لە مـردن دەتکـاتە خـاوەن کەسـایەتییەکی جێگیـر و واقیعـی و پێویسـتت بەوە نابێـت خـۆت بخەڵەتێنیـت و تووشـی نەخۆشـی دەروونـی نابیـت. بیرکـردنەوە لە مـردن وات لێـدەکات بەخۆتـدا بچیـتەوە وبە گەنجـی وبە بـارودۆخی باشـی خـۆت فریـو نەخۆیـت، چـونکە کەسـی عاقـڵ دەزانێـت مـردن تیـرێکە و لە کەوانەکەی دەرچووە، تەنها ئەوەی ماوە پێمـان بگـات و مەسـەلەکە مەسـەلەی کـاتە. جـا کە تـۆ بزانیـت فەرمـانی مردنـت بە یەقـین بـۆ دەرچـووە و تەنهـا جێبەجێکـردنەکەی مـاوە و هـیچ کەسـێکیش لە جێبەجـێ کرنـی ئەو حـوکمە ڕزگـاربوونی نیـیە، ئیتـر بـۆچی ئەوە نەکەیـتە هۆکارێـك بـۆ بەخـتەوەری خـۆت و هەم بەو قەدەرە ڕازی بیت و هەم بیکەیتە هۆکاری ئامادەسازی بۆ پێویستییەکانی؟

بیرکـردنەوە لە مـردن هانـدەرە بـۆ موسـوڵمان بگەڕێـتەوە لای پەروەردگاری و تەوبە بکات و فەرمانی الله تعالی جێبەجێ بکات کە فەرمـوویەتـی:(یَـا أَیُّهَـا الَّـذِینَ آمَنُـوا تُوبُـوا إِلَـى اللَّهِ تَوْبَـةً نَّصُـوحًا) التحریم:٨

لەم جیهانە جەنجاڵەی ئەمڕۆی خۆمانـدا کە تێیکەوتـووین، دڵنیـابە بیرکردنەوە لە مردن ئەگەر چـی بـۆ پیـاوانیش پێویسـتە، بەڵام بـۆ ئافرەتان زیاتر پێویستە، چونکە هۆکارەکانی فیتـنە و لە خشـتەچوون بۆ ئافرەت لە هەموو لایەکەوە ئاسان کراوە و ڕاگەیاندنی جیهانیی و تۆرە کۆمەڵایەتییەکان ڕۆڵی شەیتان دەبینن لە تێکـدانی دیـدوبۆچوون

و ئاکار و شێواندنی فیترەت و دوورخستنەوەی لەو سروشتەی کە الله تعالی ئافرەتانی لەسەری دروست کردووە.

لە ڕاستیدا لە دوای ڕاست و درووستی عەقیدەو هەبوونی تەوحید و ئیمانێکی پتەو بۆ پاراستنی دین و کەسایەتی ئافرەت لەم ڕۆژگارەدا، ئافرەت لە پێناو ئەوەی لێشاوی فیتنە و نەفامیی هاوچەرخ ڕاینەماڵێت، پێویستی بەوەیە بەردەوام بیری لای مردن بێت و وەسێتی خۆی نووسیبێت و وەکو رێبوارێك لەم دونیایەدا ڕەفتار بکات، چونکە نیشتمانی ڕاستەقینەی ئەوو هەموو مرۆڤەکان، ئەم دونیا فریودەرە نییە، بەڵکو الله تعالی ئێمەو هەموو موسوڵمانێکی موەحیدی بۆ بەهەشت درووست کردووە و ئەوە جێگای نیشتەجێ بوون ومەسکەنی ڕاستەقینەیەتی، بۆیە نابێت هیچ بیانوو و هۆکارێك مردنی لەبیر بباتەوە، ڕەحمەتی الله لە ابن قیم الجوزیة بێت کە فەرموویەتی:

فَحَيَّ عَلَى جَنَّاتِ عَدْنٍ فَإِنَّها * مَنازِلنا الأُوْلَى وَ فِيها المُخَيَّمُ

وَ لَكِنَّنا سَبْيُ العَدُوِّ فَهَلْ تَرَى * نَعُودُ إِلَى أَوْطَانِنَا وَ نَسْلَمُ ؟

فإنْ كُنتَ لا تدري فتلكَ مُصيبةٌ * وإنْ كُنتَ تَدري فالمصيبةُ أعْظمُ

بۆیە دڵنیایە، ئەگەر لە زۆربەی وێستگەگانی ژیانتدا، یادی مـردن فەرامۆش نەکەیت، ڕێگای ڕاستت لێ ون نابێـت و ئەو یـادکردنەوە وەکــو چــرایەك دەبێــت بــۆت، بەرچــاوت ڕوون دەکــاتەوە لەوەی بکەویــتە نێــو هەڵــدێری فیتــنە جۆراوجۆرەکــانی ئەم دونیــایە، کە لە وێنەی تەڵەیەکدا دەتگرێت، لەو بەختەوەرییەش کە یادی مردن بـۆت دەستەبەر دەکات بێ بەش دەبیت.

پەیامی (٩)

(قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ)

بکە بە دروشمی ژیانت!

پێوەرێکت پێ دەڵێم ئەگەر بەردەوام کاری پێ بکەیت، هەرگیز تووشی لادان و لە خشتەچوون وگومڕایی نابێت، ئەویش ئەوەیە: بۆ هەموو پرسێك کە لەم دونیایەدا دێتە ڕێت، خۆت ڕابهێنە لەگەڵ ئەوەی بەبێ زانینی حوکمی شەریعەت وبەڵگەی شەرعی ئەنجامی نەدەیت، هیچ هەنگاوێك مەنێ، هیچ گۆڕانکارییەك ئەنجام مەدە، بۆ هیچ مەسەلەیەك بە قسەی هیچ کەسێك مەکە تاکو بەڵگەکەی نەزانیت.

ئەگەر داوای ئەنجامدانی کارێکت لێ کرا، با بەڕواڵەت خێر وباشیش بێت، هەر داوای بەڵگەکەی بکە، ئەگەر توانیت بۆ سەرخورانیش - وەکو هەندێ لەسەلەف فەرموویانە - سەرت مەخورێنە تاکو بەڵگەی ڕاست و درووستی ئەو کارە نەزانیت. خۆ ئەگەر وەکو گومانیش نەبێت، وەکو دڵنیابوون و زیاد بوونی زانست هەر پێویستە.

مەچۆ ژێر کاریگەری هیچ کەسێکەوە وخۆت بدەیت بە دەستییەوە، مەڵێ ئەو خۆی شارەزایە و بەتەقوایە و بێ بەڵگە ئیش ناکات، ئەوە هەڵەیەکی مەنهەجییە و لەوانەیە باجەکەی بدەیت و قورس لەسەرت بکەوێت. چونکە ئەو کەسەی تۆ وا تەماشای دەکەیت مرۆڤەو مەلائیکەت نییە و مەرج نییە بەو شێوە بێت کە تۆ گومان دەبەیت! زیندووەکان متمانەیان لەسەر نییە تا لەسەر ڕێگای

ڕاست و تەوحید و ئیمان دونیا بەجێ نەهێڵن، زیندووەکان هەمیشە ئەگەری تووش بوونیان بە فیتنە و لەخشتەچوون هەیە.

هەرچیت کرد، یان داوات لێ کرا بیکەیت، بە پێوەری تەوحید و عەقیدە بیپێوە و بە تەرازووی کیتاب و سونەت بیکێشە، ئەگەر لێی دەرنەچوو، هەرگیز مەیکە و لێی بەری بە، ئەگەر ئەو کەسەی داوای ئەنجامدانی کردووە لێت، بە ئاسماندا هەڵفڕێت و بەسەر ئاودا بڕوات! پێوەری ڕاست و درووستی هەموو کارێك تێنەگیرانێتی لە گەڵ عەقیدە و بنەماکانی کیتاب و سونەتدا. ئەمە بکە نەخشەڕێگا بۆ خۆت.

بە کورتی: پێویستە هەمو موسوڵمانێك ئایەتی: (قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ) البقرة:١١١. بە شێوەیەکی کردەیی بکاتە پێشەنگ و دروشم بۆ خۆی، بۆ ئەوەی بۆی ببێتە مەشخەڵی ڕێگا، تاریکییەکانی ئەم ژیانەی بۆ ڕوناك بکاتەوە و بیکاتە قەڵغانێك بۆ خۆی، لە فیتنەی شەهەوات و شوبوهات بیپارێزێت و بۆ ئەوەش کە نەکرێتە ئامرازێك بۆ ئەنجامدانی کاری هەڵە و ناشەرعی و بیدعە و لادان لە ڕێبازی ڕاست و درووستی وەرگیراو لەلای الله عزوجل.

هەڵەیەکی گەورەیە و کاریگەری خراپی لەسەرت دەبێت، متمانەی ڕەها بە هیچ کەس و کەسایەتی و لایەنێك بکەیت و بەبێ داواکردنی بەڵگەی شەرعی چاوبنوقێنیت و گوێڕایەڵی بکەیت، کە

الله تعالی چاوی پێ بەخشیوی وەکو نابینا مامەڵە مەکە، کە توانای تێگەیشتن و گەڕانت بە دوای بەڵگەی کارێکدا هەیە، خۆت مەدە بە دەستی کەسێکی ترەوە لە جیاتی تۆ بیربکاتەوە و حوکم لەسەر ئەو ئەو پرسانە بدات کە تۆ ئەنجامی ئەدەیت. ئەگەر کردت داوای بەڵگەی لێبکە، ئەگەر ئەو کەسە (کائنا من کان) بێت.

بەڵام بۆ ئەوەی بتوانیت لە بەڵگەکان تێبگەیت و شیاویی ئەوەت تێدا بێت بلێیت (هاتوا برهانكم) کوا بەڵگە! پێویستت بە هەندێ زانستی سەرەتایی هەنوکەیی هەیە، لەوانە:

١ - پێویستە سەرەتا لە پەیامی قورئان تێبگەیت و ئەرك و ڕۆڵت لەگەڵ قورئاندا تەنها خویندنەوەی بێ تێڕامان نەبێت و لەوەی کە دەیخوێنیت حاڵی بیت و بیری لێ بکەیتەوە، ئەگینا ناتوانێت بەڵگەی حەق و ناحەق لەیەکتر جیا بکەیتەوە.

٢ - پێویستە سنوورەکانی عەقیدە لە قورئاندا بزانیت: تەوحیدەکانی (الربوبية و الألوهية و الأسماء و الصفات) بناسیت، زۆربش بە جوانی لە حاکمیەتی الله تعالی و لە گرنگی جێبەجێ کردنی شەریعەت تێبگەیت و حوکمی حوکم نەکردن بە شەریعەت بزانیت و لە هەموو جۆرەکانی شیرك و بیدعە بکۆڵیتەوە وبیانناسیت، ئەگینا چۆن خۆتی لێ دەپارێزیت.

٣- هەروەهـــا لەوە تێبگەیـــت کە شـــەرعدانان تەنهـــا مـــافی پەروەردگارە و لەوەش حاڵی ببیت کە تۆ ئازاد نیت کێت خۆشبوێت و ڕقت لە کێ بێـت بەپێـی ویسـت و حەزو میزاجـی خـۆت، چـونکە قورئـان و سـوننەت بە ڕوونـی ئەو سنوورانەی دیـاری کـردووە و جیایـانی کـردووەتەوە. بەوەش بـۆت دەردەکەوێـت زۆرێـك لەو خۆشەویستیانەی خەڵکانێکی موسوڵمان کە بـۆ یـاریزان و ئەکـتەر و سیاسـەتمەدار و کەسـایەتی تـر دەریـدەبڕن، لە گەڵ دیـن و ئیمـان و تەوحیـدی الله تعـالی دا تێکـدەگیرێت و دەبێـتە جۆرێـك لە بزانـدنی سنوورەکانی لا إله إلا الله و تەوحیدی اله عزوجل.

٤ - پێویستە بە ڕوونی و بەپوختی چەمك و واتـای لا إلـه إلا الله و مەرجەکـانی بە ڕاسـت و درووسـتی و شـایەتمان و هەڵوەشـێنەرەوەکانی بزانیـت. ئەگەرنـا مەترسـی ئەوەت لەسـەرە بکەویتە ناو یەکێك لە هەڵوەشێنەرەوەکان و بەخۆیشت نەزانیت.

٥- هەنـدێك زاراوەی تـایبەت بە بیروبـاوەڕ هەیە، زۆر گـرنگە پێناسـەکانی بزانیـت، چـونکە لەم ڕۆژگـارەی خۆمانـدا بەڕوونـی و بەبەڵـگەی زانسـتییەوە شـارەزایان نەبیـت، بـۆی هەیە سـنووریان ببەزێنێـت، لەوانە، زاراوەی: النفـاق، الضـلال، الجاهلیـة، الفسـق، الردة، الشـرك، الکفـر، الحکـم بغیـر مـا أنـزل الله، الـولاء و البـراء، تطبیق الشریعة....هتد.

٦ - پێویستە بە شێوەیەکی زانستی وبەبەڵگەوە لەوە تێبگەیت کە کەس نییە لە غەیب و داهاتوو و چارەنووسی بەندەکان بزانێت جگە لە الله کە خۆی درووستیانی کردووە، بەوەش لە جۆرەکانی لادانی عەقیدی ڕزگارت دەبێت وگومانت لەوە نامێنیت باوەڕ بوون بە بورجەکان و خوێندنەوەی فنجان و ڕۆیشتنە لای فاڵگرەوەو ساحیر و زۆر شتی تر، ئەگەر لە بازنەی ئیسلامیش دەرت نەکات، هیچ نەبێت کردەوەکانت پوچەڵ دەکاتەوە.

٧ - پێویستە بزانیت وکاریش بە زانینەکەت بکەیت، کە گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم و شوێنکەوتنی وشەریعەتی پەروەردگارت و نکۆڵی کردن و ڕەتکردنەوەی هەموو شەرع یاسا و ڕێسا وتەوژم وڕێبازیکی تر، فەرزە لەسەرت و موسوڵمانبوونت وەکو ئەوەی الله تعالی و پێغەمبەرەکەی صلی الله علیە و سلم داوایان لێ کردووی، بەوەوە بەستراوە.

٨ - پێویستە بزانیت خۆشویستنی هاوەڵان و پشتگیریکردنیان بە شێکە لە عەقیدەو بیروباوەڕت و ئەوە بە دین و ئیمانی بزانیت.

٩ - هەروەها پێویستە بزانیت بیدعە لە دین و لە عیبادەتەکاندا کارەساتێکە و شێوێنەر و تێکدەری دینە و دینداری ورگیراو تەنها لەسەر بنەمای قورئان و ڕۆشنایی سوننەت دەکرێت و جگە لەوە

لادان و گـومڕاییە و، بیـدعەیەك نییە پێـی بوترێـت بیـدعەی چـاك، بەڵكو هەموو بیدعەیەك ئەگەر بەڕواڵەتیش چاك بێت هەر خـراپە و گومراییە وەكو پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم فەرموویەتی.

ئەگەر ئەمانەو چەندین زانست و زانیاری تری پێویسـتت نەزانـی و لێی بێ ئاگابیت، دڵنیـابە مەترسـی لەخشـتەبرانت لە ئـارادایە و بە هۆی وەرنەگرتنی زانستی شەرعی پێویست، نەتتوانیوە پارێزگـاری پێویست بۆ دینی خۆت دەستەبەر بكەیت.

ئەگەر لەو خـاڵانەی سـەرەوە كە وەكـو نمـوونە ئامـاژەم پێكـرد خـۆت شـارەزا كـرد، ئیتـر بە ئاسـان نـاكەویتە هەڵەی عەقیـدەو بیروبـاوەڕەوە، چـونكە زانسـتی شـەرعی بـۆت دەبێـتە بنەمـاو بنچینەیەكی تۆكمە لەسەری ڕادەوەستیت و بەرچاوت ڕوون دەبێت.

بەڵام ئەوانەی لەسەر بنەمای متمانەكردنی بێ بەڵگە كار دەكەن و سەرەڕای هەبوونی دوچاو كە الله تعالی پێـی بەخشـیون هەر دەبێـت كەسـێك دەسـتیان بگرێـت و ڕێگایـان پـێ نیشـان بـدات، ئەوانە پێكهاتەیـان بەو شـێوەیە و هەر دەبێـت پاشـكۆبن و دواجـاریش (قُـلْ هَـاتُوا بُرْهَـانَكُمْ) بـۆ ئەوان نییە، چـونكە هەر بیـریش لەوە نـاكەنەوە داوای بەڵگەی شەرعی هیچ قسـە و هەڵوێسـت و هەنگـاو و كـار و كـردەوەیەك بـكەن، چـونكە لەبەر ئەوەی زانسـتی شـەرعییان نیـیە؛ بەڵـگەی كیتـاب و سـوننەت و بەڵـگەی كەس و كەسـایەتی و

سەرکردەیەك کە لە میزاج و لە گیرفانی خۆیانەوە بەڵـگە دەربهێـنن، یەکسانە بەلایانەوە.

کچان و خوشکان و دایکانی بەڕێزمـان! لەوانە مەبـن وپەلە بـکەن لە بەدەستهێنانی زانستی شەرعی، هیچ نەبێت بابەتە سەرەکی و هێڵە پانەکـانی تەوحیـد وعەقیـدە فێـر بـبن، بـۆ ئەوەی بتـوانن (قُـلْ هَـاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ) بکەن بە دروشمی ژیانتان.

پەیامی (١٠)

لە واقیعی سەردەم تێبگە و لەخەیاڵدا مەژی!

وێنا کردنی حاڵی ئیسلام و موسوڵمانان لەم سەردەمەدا، بەوەی کە لە بوژانەوە و بەرەو پێشچووندایە، ئەوە زانیارییەکی زۆر ڕاست نییە و هەمان ئەو کەسانەی کە ئەو دۆخەیان درووست کردووە ، ئەو پێناسە نا واقیعی دوور لە ڕاستییە بڵاو دەکەنەوە، ڕاستییەکەشی ئەوەیە موسوڵمانان لە درێژایی مێژوویی ئیسلامدا هەرگیز بە دۆخی لەمەی ئێستا خراپتردا تێنەپەڕیون، سوودی زانینی ئەم حەقیقەتە تاڵەش ئەوەیە، خولقێنەرانی ئەم دۆخە خراپە بناسیت، جۆری لادان و لایەنەکانی شێواندنی ئیسلام شارەزا بیت بۆ ئەوەی لێی پارێزراو بیت، هەروەها بۆ ئەوەی کار بکەیت بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو بارە ناهەموارە کە زیاتر خۆی لە لاوازی بواری عەقیدەو بیروباوەڕدا دەبینێتەوە و تۆیش پێویستە ببیتە بەشێك لە هەوڵ و هەڵمەتی نەهێشتنی چەواشەکاری و دەرخستنی ڕووی حەق.

لێرەدا بە پێی بەدواداچوونی شارەزایان و هەندێ خوێندنەوەی خۆم، دیارترین بوارەکانی لادان لە عەقیدەی ئیسلامی لەم سەردەمەدا دەخەمە ڕوو، چونکە زۆربەی زۆری ئافرەتانی موسوڵمان و وابەستەبوو بە دینەکەیان، ئەو ڕاستیانە نازانن و وا گومان دەبەن دۆخی ئیسلام و موسوڵمانان لەم سەردەمەدا زۆر باش بێت، بەو شێوە ئەوانیش بێ ئەوەی بە خۆیان بزانن، دەبنە بەشێك لەو واقیعە تاڵەی ئاماژەم پێکرد.

١ـ لە زۆرێك لە وڵاتانی جیهانـدا و بە كوردسـتانی خۆیشـمانەوە، عەقیدەو بیروباوەڕی ئیسـلامی نـامۆ بـووە و بە قۆنـاغێكی غەریبـی ناخۆشـدا تێـدەپەڕێت، نەك هەر ئەوەش، بەڵكـو عەقیـدەی ڕاسـت و شـوێنكەوتوانی دژایەتـی دەكـرێن و لەڕێـگەی جۆرەهـا تـۆمەتی ناڕاسـت وسـتەم ئـامێزەوە، ناشـیرین دەكـرێن ووەكـو بـوونەوەرێكی زیانبەخش بە كۆمەڵگا و دواكەوتـوو و بـێ دەسـەڵات لەوەی بتـوانن لەگەڵ ڕەوڕەوەی پێشـكەوتندا ڕێـبكەن وێنـا دەكـرێن، هۆكـاری ئەو دیدە ناڕاستەش زۆرن، لە دیارترینیان هەبـوونی كـۆمەڵێكی زۆر لە بەنـاو زانـای گـومڕا و دینفرۆشـەكان كە عەقیـدەیان هەمـوو جـۆرە گومراییەكانی تاقمە ئیسلامییەكانی تێدایە و سـەریان لە موسـوڵمانان شێواندووە.

٢ـ قەتیس كردنی ئایینی ئیسلام لە چەند عیبادەتێكدا، وەكو نوێژ و زەكـــــات و ڕۆژوو، بە جۆرێـــــك كە زۆربەی موســــوڵمانان لەم سـەردەمەدا وا دەزانـن ئیسـلام هەر ئەوانەیە وهیچـی تـر، بەوەش عیبادەتیان لە عەقیدە جیاكردەوەو دین و دینداریيەكی نامۆ هـاتە كـایە و ژمارەی موسوڵمانانیش لەسەر بنەمای شێواندنی چەمكەكەی وەكو كەفـی سـەر دەریـا، ڕۆژ لە ڕۆژ لە زیادبوونـدایە، بـێ ئەوەی لە واقیعـی ژیانـدا، سـوودێكی ئەوتۆیـان بـۆ خۆیـان و بـۆ دینەكەیـان هەبێت. ئەمەش حاڵی زۆرینەیە نەك هەمووی، چونكە خێـر و چـاكە

لە ئوممەتی ئیسلام بە یەکجاری قەت نابڕێت. (لا تَزالُ طائِفَةٌ مِن أُمَّتي يُقاتِلُونَ علَى الحَقّ ظاهِرِينَ إلى يَومِ القِيامَةِ) مسلم: ١٩٢٣.

٣- لە ناوچوونی قەڵایەکی قایمی بیروباوەڕی موسوڵمانان، کە نەیارانی ئیسلام کۆششی زۆریان بۆ لەناوبردنی کرد، ئەویش بنەمای (الولاء و البراء) بوو، کە بەو هۆیەوە موسوڵمانان لە بنچینە تۆکمەکانی دینەکەیان و لە ئاکارە ئیسلامییە جوانەکانی خۆیان دوورکەوتنەوەو بوونە پاشکۆی ناحەزانی دینەکەیان و کاروباریان کەوتە دەست کەسانێك، بەڕواڵەت موسوڵمان ولەڕاستیدا لە بیرباوەڕو شەریعەتی ئیسلامەوە گەلێك دوورن.

٤- تەشەنە کردنی شێواندنی چەمك و واتاکانی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم لەناو کۆمەڵگای موسوڵماناندا، بە شێوەیەك کە ئایەت و فەرموودەکان لەم سەردەمەدا بە دوورترین شێوە لە حەقیقەتی خۆیان ولە جەوهەری پەیامی ئەو دوو سەرچاوەیە تەفسیر دەکرێن، بەداخەوە خەڵکیش بە هۆی ناحاڵی بوون و نەفامییان بە تەوحید و بەزانستە ئیسلامییەکان و هەروەها ئاشنا نەبوونیان بە زمانی عەرەبی ئەو پیلانەیان بەسەردا تێپەڕی و بێ ئەوەی بە خۆیان بزانن لە حەقیقەتی دینەکەیان دوور کەوتنەوە.

٥- بڵاوبوونەو تەشەنەکردنی فیکری ئیرجائی و زۆربوونی شوێنکەوتوانی تاقمی مورجیئە، ئەویش لە ڕێگەی خۆ حەشاردان

لەژێر ناوی پیرۆزی ئەهلی سوننەت و جەماعەتدا، کە دواجار بوو بە هۆکارێکی گەورە بۆ نامۆبوونی عەقیدەی ئیسلامی لەم سەردەمەدا، چونکە بە پێی عەقیدەی گومڕای مورجیئە، هەرکەسێك شایەتمان بهێنێت و بڵێ (لا إله إلا الله) بەبێ ئەوەی عەمەل و کردەوەشی هەبێت، ئیماندارە و ئیمانەکەی تەواوە، تەشەنە کردنی بیری ئیرجائی خراپترین شوێنەرواری لە دوورکەوتنەوەی موسوڵمانان لە ئەسڵی دینەکەیان هەبوو و تاکو ئێستەش بە هۆی پێشوازی کردنی گەرمی هەموو سەرانی عەلمانیەت و سەرۆکی دەولەتە بەناو ئیسلامییەکان، ئەوان لە زۆربوونەدان و لە تێکدانی چەمکەکانی عەقیدەی ئیسلام بەردەوامییان هەیە و لە هەموو وڵاتێکدا کە بوونیان هەبێت داروەستەی زاڵمان و نەیاری ئەو موسوڵمانانەن کە حەقیقەتی لادانی ئەوانیان لە مەنهەجی ئیسلام بۆ دەرکەوتووە.

٦- زاڵبوونی فەلسەفە و علم الكلام لەناو وڵاتی موسوڵماناندا کە هەڵقوڵاوی فیکری وەسەنی وبتپەرستی ئوممەتانی پێش ئیسلامە و ڕەنگدانەوەی ئەو دیدو تێڕوانین و هیزرە لەناو کتێب و نووسین و بگرە مەناهیجی دیراسی لە قوتابخانەو زانکۆکان، تەنانەت حاڵ بەوە گەیشت کە خودی عەقیدەی ئیسلامیش لە ڕێگەی علم الكلام وەربگیرێت و جێگە بە عەقیدەی ڕاستی پێشینانی چاکی ئەم ئوممەتە تەنگ بکات.

٧- تەشـەنە کردنـی دیاردەکـانی شـیرك و بیـدعە لەنـاو ئـوممەتی ئیسلامدا، لەوانە:

- زۆربوونی هەردوو جۆری شیرکی گەورەو بچووك لە ڕێـگەی زۆربـوونی عیبـادەتکردنی ئەولیـا و گـۆڕ و شەخسـەکانەوە، بە شێوەیەك کە وڵات نییە جێگەی تـایبەت بەو دیـاردانەوە تێـدا نەبێـت. لەم بارەوە کتێبی (الإنحرافات العقدیـة والعلمیـة فـي القـرنین الثالـث عشر والرابع عشر وآثارها في حیاة الأمة)علي بن بخیت الزهراني، بخوێنە بەسوودە.

- زۆربوونی بیدعە لە ناو موسـوڵماناندا بە شـێوەیەك ئەو بیـدعانە سـوننەتەکانیان نـامۆ کـرد و میزاجـی ئـایینی خەڵـکیش بە شـێوەیەك تێکچوو، کە چێـژ لە هـیچ عیبادەتێـك نـابینن تـاکو لەگەڵ بیدعەیەکـدا تێکەڵی نەکەن.

٨- زۆربـوونی چـالاکی بەنـاو عەقلانـی و قورئـانی ودژە سـوننەتەکان و هەروەهـا دەرکەوتنـی هەنـدێ فیرقـی تـر وەکـو خەورایجەکان و ئەوانەی لەسـەر ڕێچکەیـان ڕێ دەکەن، کە ئەوەش پێچەوانەی مەنهەجی ئەهلی سـوونەت و جەمـاعەتە و دەرەنجـام ئەو جۆرە کردەوانەش بوون بە شێوازێکی تر لەلادان لە ڕێبازی ڕاسـتی پێشینانی چاکی ئەم ئوممەتە.

٩- بڵاوبوونەوەی هەندێ بیروباوەڕ وعەقیدەی باتڵ وپێچەوانەی بیروباوەڕی پیشینانی چاکی ئەم ئوممەتە وباوەڕ بوون بە دەسەڵاتی ئەولیا و مەشایخ و هاوارکردن بە مردووان و تەشەنە کردنی سیحر وجادوو فاڵ گرتنەوە و باوەڕبوون بە بورج و خوێندنەوەی بەخت و ناودەست و فنجان و زۆر حاڵەتی نەخوازراوی تر کە هەمووی پێچەوانەی بیروباوەڕی ئیسلامە، خەڵکی ئەوەندەی تر لە حەقیقەتی دینەکەیان دوورخستەوە.

کارەساتی گەورەش ئەوە بوو، بەرانبەر ئەم هەموو لادان وئینحیرافاتە، ڕۆڵ وکاریگەری زانایان - جگە لە کەمینەیەك نەبێت - وەکو پێویست نەبوو، کە ئەوان دەبوو هەستیان بە بەرپرسیارێتی گەورە بەرانبەر ئەو دۆخە پڕمەترسییە بکردایە، بەتایبەتی کە الله تعالی دەربارەی ئەوان فەرموویەتی: {وإذ أَخذ الله ميثاق الذين أوتوا الكتاب لتبيّنّنه للناس ولا تكتمونه فنبذوه وراء ظهورهم واشتروا به ثمناً قليلا فبئس ما يشترون} آل عمران:١٨٧.

بەڵام بەداخەوە نەك زۆربەیان بە ئەرکی خۆیان هەڵنەسان، بەڵکو بە خۆیشیان بوون بە بەشێك لەو کارەساتەی بەسەر ئوممەتی ئیسلامدا هات و زۆربەیان خۆیان کەڕ و بێ ئاگا کرد لەو واقیعە تاڵەی تووشی ئوممەت بووە، بەڵکو هەموو هەوڵێکیان بۆ خۆشی و ڕابواردنی خۆیان قۆستەوە، نکۆڵییان لەو ئەمانەتە کرد کە الله عزوجل پێیانی سپاردبوو .

ئەگەرچی ئەم ڕاستی وخەمانەی باسم کرد لەوانەیە زانینیان بۆ پیاوان و بۆ ژنان وەکو یەك پێویست بێت، بەڵام لێرەدا مەبەستم بوو وەکو ئاگادارکردنەوەتان پێتانی ڕابگەیەنم، چونکە ئافرەتان عاتیفە زاڵە بەسەریاندا وخۆش باوەڕن بۆ ئەو قسانەی کە دەوترێت و ڕەنگە توانای تەحقیق کردنیان وەکو پێویست نەبێت، هەروەها بۆ ڕواندنەوەی ئەو وەهمەی کە کە گوایە موسوڵمانان لە وەزعێکی زۆر باش و بەهێزدان و هەموو شتیك لەبارە بۆیان، چونکە بەداخەوە وەکو وتم پێچەاونەی ڕاستییە و ئەگەر باوەڕی پێ بکەن، چەواشە دەبن و ناتوانن بە ئەرکی پێویستی خۆتان لە بەهیزکردنی عەقیدەی خۆتان و ماڵ ومندالّتان هەڵبسن، وەکو کەسێك کە بە دەست نەخۆشییەکی کوشندەوە بناڵێنیت، بەڵام پێی بوترێت تەندروستیت زۆر باشە و پێویستت بە وەرگرتنی هیچ چارەسەرێك نییە تاکو دۆخی خراپ دەبێت و هیوای چارەسەری نامێنیت!

کە تۆ دڵنیابووی حاڵی ئوممەت بەو شێوە گەیشتووەتە ئەو هەڵدێرە، ئەوکات بیر لەوە دەکەیتەوە هیچ نەبێت لە چوار چێوەی ماڵەکەی خۆت و لە بازنە نزیکەکانتاندا جەخت لەسەر ڕاستکردنەوەی ئەو لادان و هەڵانە بکەنەوە و بەر لەوەی بگەڕێنەوە لای پەروەردگارتان بەردێکتان بۆ دینەکەتان خستبێتە سەر بەردێك.

پەیامی (١١)

ئافرەت و
تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان

لە دە بەشی داهاتووی ئەم زنجیرەیەدا کە تایبەتە بە باسی فیقهی و شەرعی بە گشتی، پێم خۆش بوو، یەکەم وێستگەم لەگەڵ کچان و ئافرەتاندا ئەوە بێت پێیان بڵێم: تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەکرێت وەکو ڕێگایەکی خێر وچاکە بەکار بهێنن وبیکەن بە ئامرازێك بۆ بەدەست هێنانی ڕەزامەندی پەروەردگار وبڵاوکردنەوەی زانستی شەرعی، بەڵام لەو میانەدا پێویستە تێبینی چەند مەسەلەیەك بکرێت، بۆ ئەوەی لە کاتی ئەنجامدانی خێر وکردەوەی چاکەدا تووشی شەڕ و خراپە نەبن و لە جیاتی پاداشت بە تاوانەوە لێی دەرنەچن، بۆیە بە هەموو ئافرەتێکی بانگخواز و نووسەر لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکاندا دەڵێم:

١- بە هیچ شێوەیەك لە کاتی پۆستکردندا، وێنەو ڤیدیۆی خۆت بڵاو مەکەرەوە، چونکە ئەوە کارێکی حەرامە و جۆرێکە لە هاوکاری کردن لە بڵاوپێکردنی هەڵە و تاوان وکاریگەری خراپی لەسەر بەشێك لە پیاوان دەبێت، هاوکات ئەو کارەت هیچ حیکمەتێکی شەرعی تێدا نییە، کە تۆ قسەیەکی خێر دەنووسیت، هیچ بەمەرج نەگیراوە وێنەیەکتی لەگەڵدا بێت بۆ ئەوەی ئامانجی خۆی بپێکێت.

٢- لە هەمان کاتدا کە نابێت وێنەی خۆت پۆست بکەیت، هاوکات درووستیش نییەو حەرامە، بچیت وێنەی کچ و ئافرەتی تر لە جیاتی وێنەی خۆت بڵاو بکەیتەوە، گوایە ئەوەی خۆت حەرامە و وێنەی کچ و ژنی خەڵکی – با ئەوان خۆیشیان بڵاویان کردبێتەوە و لە گوگڵدا بەردەست بێت – درووستە وکێشەی نییە! وەکو ئەوەیە بە

بەرانبەرت بڵێیت: من ئافرەتم و وەکو خاوەنی ئەو وێنە جوانم و ئەوەش لە جیاتی وێنەکەی خۆم دامناوە!

٣- هەمیشە سنوورێك بۆ خۆت بەجێ بهێڵە بۆ ئەمان و بە وردی ئیحتیات بۆ زۆر شت بکە و لە ڕەفتار و لە مامەڵەتدا وەکو ئافرەتێکی کەسایەتی سەنگین مامەڵە بکە کە لەناو دارستانێکدا بە نیازی بانگەوازیت و وامەزانە بەرانبەرەکانت هەمووی خەڵکی باش و نیاز پاك و فێرخوازی زانست بن، ئەوانەی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانن بریتین لە نموونەی هەموو چینەکانی کۆمەڵگای کوردی کە لە ڕاستیدا هەموو جۆرێکی لە خۆ گرتووە، لە ئەمسەری باشەوە بۆ ئەوسەری خراپ.

٤- لە کاتی خزمەت کردن وبانگەوازکردن بۆ دینەکەت لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا دەبێت تەنها چاوبڕیتە ڕەزامەندی پەروەردگارت و نیەتت بۆ ئەو پاك بکەیتەوە، ئەگینا بتەوێت رەزامەندی خەڵکی لەگەڵدا بەدەست بهێنیت ئەوە ڕێگایەکی پڕ لە دڕك وداڵە، تا خۆت گوناهبار نەکەیت ئەوان ڕازی نابن، لەوە دڵنیابە و لەکەسێکەوە وەریبگرە ئەزموونی ژیانی هەیە.

٥- ئەسڵ ئەوەیە هەموو قسە کردنێك لە نێوان کچان و کوڕان و ژنان و پیاواندا ئەگەر مەحرەمی یەکتر نەبن، نادرووست و ڕێگە

پینەدراوە، بۆیە قسە کردنـی لەو جـۆرە تەنهـا بـۆ کـاری پێویسـت و زەرورەتە.

٦- تایبەتمەندییەکانی ژیانی خۆت وەکو کچێك یان وەکو ئافرەتێـك بڵاو مەکەرەوە، چونکە ئەوە لە زیاتر لە ڕوانگەیەکەوە زیانی هەیە.

٧- لە ئەنجامـدانی لایـك و نووسـینی کۆمێنـت و شـەیر کردنـی پۆستی خەڵکی و زیادکردنی هەندێ ئەژماری تـایبەت لەلای خـۆت، دەبێـت زۆر بە وریـاییەوە بێـت و هەمـووی ئەگەر جێگـای تێبینـی شـەرعی بێـت لەسـەرت حیسـابە! تەنـانەت شـەیر کردنـی ڤیـدیۆی کـوڕێکی گەنـج کە قورئـان دەخوێنێـت، یـان سـروودێکی ئیسـلامی دەڵێت، یان ڤیدیۆیەکی مامۆستاو بـانگخوازێکی گەنجـی تەمەن منـاڵ کە قسەیەکی خێـری تێـدا دەکـات، بـۆ تـۆی کـچ و بـۆ تـۆی ئـافرەت کارێکی جوان نییە و ڕەهەندی پێچەوانەی هەیە.

٨- ئـافرەت لە پۆسـتی تـۆڕە کۆمەڵایەتییەکانـدا بە هـیچ شـێوەیەك درووست نییە و نەشیاوە بچێتە باسی هەندێ مەسـەلەی هەسـتیارەوە با شەرعیش ڕێگەی دابێت کە جۆرێك لە وروژاندن و نەشیاوی تێدا بێـت بـۆ ئەوەی ئـافرەت بیگێـڕێتەوە، چـونکە بەرانـبەر بە هـۆی بەکارهێنـانی ئـافرەت بـۆ ئەو وشـەو دەربڕینـانەوە گومـانی خـراپ دەبەن و ڕەنگە وا بزانن مەبەستی تری هەیە لەو قسانە. بە کـورتی: دەبێت وشەو دەربڕینی جوان و شەرعی و سەنگین بەکار بهێنێـت و

(فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ) تەنها تایبەت نییە بە دەنگ و قسەکردنەوە بەڵکو لە نووسینیشدا ئەو مەسەلە رەنگدانەوە و کارگەریشی هەیە.

٩- درووست نییە ئافرەت هەندێ وێنە بۆ پرۆفایلی خۆی دابنێت کە لەوانەیە لە دڵی هەندێ لە پیاواندا ببێتە مایەی درووست بوونی گومان یان هەڵە تێگەیشتن، یان هەندێ هەستی تایبەت، بۆ نموونە وینەی دڵ و گوڵ و شتی لەو شێوە کە لە ڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتی تەفسیر و لێکدانەوەی جیاواز هەڵدەگرێت.

١٠- هەروەها پێویستە لە کاتی پۆستکردنی ئایینی و زانستی شەرعیدا، سنووری زانستی خۆت بزانیت، بە بێ ئەوەی قۆناغەکانی زانستت بڕیبێت و لە عەقیدەو فیقهو ئوسوڵ و تەفسیر وسیرە بەلای کەمەوە قۆناغێکی سەرەتاییت بڕیبێت نابێت قسە بۆ خەڵکی بکەیت و فەتوا بدەیت وبەبێ ئەوەی ئەهلییەتت هەبێت خۆت وەکو مامۆستایەکی بەتوانا نیشان بدەیت کە بەباشی لە هەموو لایەنەکانی ئیسلام تێگەیشتوویت، خەڵکی وا حاڵی بکەیت کە تۆ توانای وەڵامدانەوەی پرسیار و ڕوونکردنەوەی حەڵاڵ وحەرام ورێنمایی کردنی موسوڵمانانت هەیە، تاکو ئامادەکاری تەواوت تێدا درووست نەبێت و قۆناغەکانی زانست بە ڕێکوپێکی نەبڕیت بۆت نییە بەو ئەرکە هەڵسیت، ئەگەر وا بکەیت کارەکەت زۆر لەوە خراپترە کەسێك پزیشك نەبێت و هەڕەمەکی چارەسەری نەخۆش بکات وچارەسەرو دەرمانیان بۆ بنووسێت وخۆی وەکو پزیشك وێنا

بکـات، چـونکە لەو حـاڵەتەدا ئەو تەندرووسـتیان تێـك دەدات و تـۆ دینیان تێکدەدەیت.

١١- ئەگەر هەر پرسـیارێکی شـەرعیت هەبـوو بـۆ ئاسـانکردنی کاری بانگەوازت، سـەرەتا هەوڵ بدە بەبێ ئەوەی پرسیار لە هیچ مامۆسـتایەك بکەیـت لە هەنـدێ سـایتی متمـانە پێکـراو وەکـو سـایتی (الإسلام سؤال وجواب)ی محمد صـالح المنجد، یـان ئەو سـایتانەی تـایبەتن بە گەورە زانایـانەوەو فەتواکـان تێیـدا پـۆلێن کـراون و ئاسـانکاری کـراوە بـۆ سـوود وەرگـرتن لە بەشـەکانی، دوای ئەوە ئەگەر دەسـتت نەکەوت، ئینجـا بە پـلەی دووەم هەوڵ بـدە لە مامۆسـتایەکی عەقیدە پـاك وخـاوەن زانسـت پرسـیارەکەت بکەیـت، لەوەشـدا پـێم باشـە ئەگەر بتوانیـت بەنـاوی خـۆتەوە وەکـو ئافرەتێـك پرسیارەکەت نەکەیت، بەڵکو لە هەژماری کەسێکی ترەوە پیـاو بێـت پرسـیارەکە بکەیـت باشـترە، وەکـو ئەوەی پیـاو پرسـیار بکـات یـان پرسیاری ئافرەت بێت و پیاو بیکات، ئەگەر ئەوەش نەکرا باشترە بە شـێوەی چـاتکردن نەبێـت و بە کـورتی وەڵامەکەت وەربگریـت و تەواو

١٢ – تاکو پێـت دەکرێـت بـابەتی ئافرەتـان بنووسـە و گرنگـی بە خزمەتـی پرسـەکانی ئەوان بـدە، لەبەر ئەوەی بۆشـاییەکی گەورە لە بانگەوازی ئافرەتاندا هەیە و هاوکات هەندێ بانگخوازی پیـاو پەیـدا بوونە کە بە داخەوە بە نرخی فەرمـان بە چـاکە فەرمانیـان بەخـراپە

پــێ دەکەن و پێویســـتییەکی هەنـــووکەیی بە ڕاســـتکردنەوەی ئەو ئاراستە هەڵەیە هەیە، چاکترین کەسیش پڕی بکـاتەوە بـانگخوازێکی ئـافرەتە کە کیتـاب و سـوننەت بکـاتە دروشـم وسـەرچاوەی دیـن و دونیای خۆی.

بە هەمـوو شـێوەیەکیش خـۆت لە هەنـدێ لە تـۆرە کـۆمەڵایەتیە بەدناوەکان بپارێزە کە زیاتر کاری خراپەی تێدا ئەنجـام ئەدرێـت و ئەوانەی سـەردانی ئەکەن بە زۆری بـۆ مەبەسـتی خێروچـاکە نیـیە، وەکـو تیکتـۆك و سـناپ و ئینسـتاگرام ، بەڕاسـتی ئەوانە هەرگیـز جێگـایەکی شـیاو نییە بۆ ئـافرەتی موسـوڵمان لەوێـوە بـانگەواز بـۆ ئیسلام بکات.

١٣ – وەڵامــی نــامەو کــۆمێنتی پیــاوان بە قســەی خــۆش وبە ماریفەت و موجامەلە مەدەرەوە، ئەوە هەڵە ونادروستە و بـۆی هەیە کاریگەری خراپ و نەخـوازراو لەلای بەرانـبەر درووسـت بکـات، بێگومان مەبەستم ئەوە نییە بە بێ ڕێزی مامەڵە بکەیت، یان وەڵامـی نەشیاو بدەیتەوە نەخێر، بەڵکو تەنها مەبەستم ئەوەیە بزانیـت وەڵامـی پیاو بۆ پیاو زۆر جیـاوازە لە وەڵامـی ئـافرەت بـۆ پیـاو و ڕەهەنـدی جیاوازی خۆی هەیە، دەروونی ئەو خەڵکە جیهانێکی سەیر وئـاڵۆزە ئاسان نییە بە شـێوەیەکی سـادەو ئاسـایی بەبـێ کێشـە و کـاردانەوەی چاوەڕوان نەکراو ڕەفتاری لەگەڵدا بکەیت.

١٤- ئافرەت بە دەقی فەرموودەی صحیح قورسترین تاقیکردنەوە وفیتنەیە بۆ پیاوان، ئەوە فەرموودەی خۆشەویستمانە کە فەرموویەتی: (ما تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أضَرَّ علَى الرِّجالِ مِنَ النِّساءِ). أخرجه البخاري (٥٠٩٦)، ومسلم (٢٧٤٠). بۆیە ئەو ڕاستیەت هەمیشە لە بیر بێت لە تۆرە کۆمەڵایەتییەکاندا کاتێك بەنامە و کۆمینت و تەنانەت لایکیش مامەڵە لەگەڵ پیاواندا دەکەیت، ئەگەر وێنەت دانابێت ئەوە حەرامە و نادرووستە و تاوانباریت، ئەگەریش داتنەنابێت، وریای ئەوە بەرانبەرەکەت لە تۆرە کۆمەڵایەتییەکاندا لای خۆیەوە وێنەیەکت لە خەیاڵی خۆیدا بۆ درووست ئەکات، زۆر جار جیاوازە لە حەقیقەت و ئەوەش هەندێ جار سەرەتای کێشەیەکی ناشەرعی نەخوازراوە، بۆیە وریابە و لەوە تێبگە کە پیاوان تووشی فیتنەیەك لە فیتنەی ئافرەتان خراپتر نەبوونە و نابن، تۆیش ئافرەتیت و پێویستە تەقوای الله عزوجل ت هەبێت.

١٤- نابێت هەندێ وشەی شل و دەربڕینی تایبەت وەکو ڕێزو خۆشەویستی ماریفەت بۆ بەرانبەر تەنانەت بۆ ئافرەتانیش لە کۆمێنت و پۆستەکاندا دەرببڕیت، وەکو پێکەنین هههههه و دەربڕینی وەکو گیانەکەم و چاوەکەم و دڵەکەم و دەربڕینی لەو شێوە ئەگەر بۆ ئافرەتانیش بێت، ئەوەش لەبەر هەمان هۆکار کە پێشتر ئاماژەم بۆ کرد کە ئەوانەی پۆستەکانت ئەبینن جۆرەها خەڵکی جیاواز و

خاوەن دەروون و بیرکردنەوەی تایبەتی تێدایە و بۆی هەیە کێشەی وات بۆ درووست بکات لە خەیاڵیشدا بیرت لێ نەکردووەتەوە.

١٥ – پێم باش نییە باسی کێشە و خۆشی و ناخۆشی ژیانی تایبەتی خۆت بۆهیچ کەسێك بکەیت، یان خۆشگوزەرانی و بەختەوەریت لەگەڵ هاوسەرو منداڵ و کەسوکارتدا بۆ خەڵکی دەربخەیت، نە لە پۆست و نە لە کۆمێنت و نە لە نامەی تایبەتدا، چونکە ئەوەش ئەگەرەکانی خراپەی لە چاکەکانی زۆرترە و ئەگەری بەلاریبردنی پرسەکە بوونی هەیە.

١٦ – هیچ کاتێك هانت نادەم هەرچەند خاوەن توانای زانستی و قسە کردن بیت، کە بە بە ڤیدیۆ یان بە دەنگی خۆت وانە و دەرس و خولی گشتیت هەبێت وهەموان لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بتوانن تەماشای بکەن وگوێی لێ بگرن، ئەوە کارێکی ناشەرعییە وخراپییەکانی لە چاکەکانی زۆرترە و، باشی ئامانج نابێتە بیانوو بۆ گرتنەبەری ڕێگای حەرام بۆ جێبەجێکردنی ئەو ئامانجە باشە. وینەو ڤیدیۆی ئافرەت بە بێ هیچ گومانێك حەرامە، بەو وینانەشەوە کە لەگەڵ هاوسەر و دایك و برا وخوشکدا دەیانگریت، هەمووی نادرووست و مایەی فیتنەو تاوانە، هەرکێیش فەتوای دواە غەڵەتی کردووە و زۆر لە حەق و جەوهەری دەستگرتن بە کیتاب و سوننەت دوور کەوتووەتەوە. دەنگی ئافرەتیش بەهەمان شێوە کاتێك لە بازاڕی بێ سەروبەری فەیسبوك و تۆڕەکانی تردا نمایش بکرێت

بێگومان حەرامە، بەڵام دەكرێت ئەو وانە و خولانە تایبەت بیت بۆ ئافرەتان و گشتی نەبێت.

١٧- بە ڕەفتاری هەندی ئافرەتی بەڕواڵەت مولتەزیم بە ئیسلام فریو مەخۆن كە لە تۆرە كۆمەڵایەتییەكاندا بەیانی و ئێوارە خەریكی پۆستكردنی وێنەی خۆیانن و دیواری شەرمیان لە دەروونی خۆیاندا ڕوخاندووە و وایان لێهاتووە وەكو پیاو مامەڵە دەكەن، لە كاتێكدا زۆریش گرنگی بە جوانكردنەوەی ڕوخسار و دەركەوتنی خۆیان ئەدەن، وەكو ئەوەی مەسەلەكە هەر ئەوەیە جەستەی داپۆشراو بێت، ئیتر دەست و دەموچاو لەش ولار بەداپۆشراوی دەرخستنی ئاسایی بێت وشەرعی بێت وگوناە نەبێت بۆ ئەو هەموو خەڵكە نمایش بكرێت، یان قسە كردن و تێكەڵ بوون لەگەڵ پیاواندا بۆ كاری خێرخوازی و ڕێكخراوەیی و حیزبی، جۆرێك بێت لەوەی لە قورئان و فەرموودەدا چاوپۆشی لێ كرابێت وڕێگەی پێدرابیت، لەكاتێكدا وا نیە و ئەوە سەر لێ تێكچوون و فیتنەیەكە تووشیان بووە و بەتێپەڕبوونی كات ئەو گوناهە ئاسایی بووەتەوە بەلایانەوە.

بەڵام ئێوە با بەزەییتان بەوانەدا بێتەوە، نەك شوێن پێییان هەڵگرن. ئافرەتی وا هەیە لەوانەی كە بەو شێوە فیترەتی خۆیان تێكداوەو بەبیانووی كاری ئیسلامی و چالاكی حیزبی وبانگەواز خۆیان عەرز ئەكەن، ئەگەر لە هەژمارەكانی فەیسبوكیاندا بگەڕێیت بە سەدان وێنەیانی تێدایە و بۆ هەموان بەردەستەیان كردوە، لە

هەموویشـــیدا ڕوخســـاریان دەردەکەوێـــت و لەش و لاریشـــیان بـــا بەداپۆشراویش بێت دیارە و بەڕوونی دیـارە ئامادەباشـی خۆیـان بـۆ وینەگرتنی بەر کامێرا وەرگرتووە ، ئەوانە پێویسـتە لە اللە بترسـن و لەو خـۆ نماشـکردن و خـۆ خەڵەتانـدن و شـێواندنەی کە سـەرقاڵین ڕابوەستن و چیدی نەبنە پێشەنگێکی خـراپ بـۆ ئافرەتـان بە فەتـوای مەلاو بانگخوازەکانی ئاخیر زەمان دڵ خۆش نەکەن.

١٨- پەیامێکی ترم بۆ ئەو کـچ و ئـافرەتە بەڕێـزانەیە کە نیقـاب و عابایان پۆشیوە و لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بە شێوەیەك لە شـێوەکان جێ پەنجەو ئامادەبوونیان هەیە: داواتان لـێ دەکەم وەکـو چـاوەڕوان کراوە لێتان ببنە نموونەی شەرم و سەنگینی ڕاستەقینە و دەسـتگرتن بە کیتاب و سـوننەت و ببـنە پێشـنگێکی بـاش بـۆ کچـان و ئافرەتـانی کورد بە ڕەفتاری جوان و هەڵسوکەوتی هاوسەنگ وانەی کردەیـی جوانیان پێشکەش بکەن.

لەراستیدا تۆ کە بووی بە نیقاب، مەعنـای ئەوە نییە ئیتـر ئاسـاییە بەو شێوە دەربکەویت و خەڵکی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بەنیقـابەوە تەماشات بکەن، بەڵکو بەو شێوە ئەگەر خۆت نمـایش بکەیـت ڕەنـگە لەوانەی کە روخساریان بەدەرەوەیە سەرنج ڕاکێشـتر بیـت و ئەوەی کە پیشـتر دەربـارەی ئافرەتـانی حیجـاب باسـم کـرد لەسـەر تـۆی نیقـابپۆش بە هەمـان شـێوە جێبەجـێ دەبێـت و حەرامە بە عابـا و

نیقابەوە لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەربکەویت و خۆت نمایش بکەیت، لەوەش زیاتر ،پێویستە تێبینی ئەم خاڵانەی خوارەوە بکەیت:

- لە ڕووی فیتنەوە، ئافرەت هەر ئافرەتە، سەرپۆش بەسەر و بێ سەرپۆش و عەبا ونیقاب حیجاب پۆش لەو ڕووەوە هەمووی بە جۆرێك لە جۆرەکان هەر فیتنە و کاریگەرییان هەیە، بەڵام بەڵام هەر ئەوەندەیە شێوازەکانیان جیاوازە، بەڵکو ئافرەت ڕەنگە بە داپۆشراوی زیاتر جێگای گرنگی و بایەخ پێدانی زۆرێك لە پیاوان بێت، زیاتر لەوانەی کە بەشێك لەجەستەیان بەدەرەوەیە، بۆیە لەوە دڵنیابن دەرکەوتنتان لە تۆرە کۆمەڵایەتییەکاندا بەهەر بیانوویەك بێت حەرامە و نادرووستە.

- هەڵەی ئێوە گەورەتر و دیارترە و کاریگەری زۆرترە لە هەڵەی ئەوانەی تەنها سەرپۆشیان کردووە و ڕوخسار و دەستیان بەدەرەوەیە، چونکە ئێوە وا خۆتان دەردەخەن کە هاوشێوەی ئەوان حەزتان لە خۆ نمایشکردنە و مەبەستتانە کە پیاوان بەو شێوە بتانبینن.

- هەندێك دەزگای ڕاگەیاندن و خەڵکانێکی جۆراوجۆر پێ دەچێت بیانەوێت وێنەی ئافرەتی نیقاب و عەبا پۆش ناشیرین بکەن و سیناریۆی یارمەتیدەر بۆ ئەو مەبەستە درووست بکەن، بۆیە ئەوە دەبێت هاندەر بێت بۆتان بە هیچ شێوەیەك لە هەژمارەکانی خۆتاندا

لە فەیسبوك یان لە تۆڕە كۆمەڵایەتییەكان بەگشتی دەرنەكەون و نەحیكمەتێكیش هەیە لە دەركەوتنتاندا، ئەوەی بە خێری ئەزانن بینووسن و بڵاوی بكەنەوە، بێ ئەوەی وێنەو ڤیدۆی خۆتان نمایش بكەن، كە ئەو وێنە جارێكی تر ناتوانن بیسڕنەوە بەیەكجاری لەدەستی خۆتان دەردەچێت.

- نیقاب و عەبا پۆشین - ئەگەرچی لە ڕووی فیقهییەوە قسە هەڵدەگرێت - بەڵام بێگومان كردنی بۆ ئەم سەردەمەی خۆمان زۆر باشترە و گونجاوترە لەگەڵ ئەو لێشاوی فیتنەی كە دونیای گرتووەتەوە، بۆیە دەزگاكانی ڕاگەیاندن و ژوورەكانی سیاسەت لە جیهاندا ڕۆژ لە ڕۆژ ڕێگری بۆ ئەو مەسەلە درووست دەكەن و ڕێنمایی و تەگەرەی بۆ دادەهێنن، بۆیە دەبێت ئێوەش بە ئەوپەڕی بەرپرسیارێتییەوە مامەڵە بكەن و رێگە نەدەن هەڵەی خۆدەرخستنتان بقۆزرێتەوەو بوترێت ئەوەیە نیقابەكە!

- بەم دواییانە نەك هەر وێنەی جۆراوجۆری ئافرەتانی نیقاب پۆش، بەڵكو هەندێ گرتەی ڤیدیۆییان بڵاو دەبێتەوە كە خۆیان لە ئەژمارەكانی خۆیان لە فەیسبوك بڵاوی دەكەنەوە، زۆر نەشیاوەو مایەی خەم و بێزارییە كە ئەوان بەو ئاستە لە بێ ئاگایی گەیشتوون، بۆ نموونە ڕیكلام دەكەن بۆ عەبا و نیقاب، یان باسێكی زانستی یان تایبەت بەبانگەواز دەكەن و بەو بۆنەوەش خۆیان نمایش دەكەن و

هەموو جەستەی خۆیان بەو داپۆشراوییەوە دەردەخەن وەكو ئەوەی مەبەستەكە خۆ دەرخستنەكە بێت نەك باسەكە.

پوختەی ئەم باسە ئەوەیە ئافرەتان دەتوانن تۆڕە كۆمەڵایەتییەكان وەكو هەلێك تەماشا بكەن و بۆ خزمەتی دینەكەیان بیقۆزنەوە، بەڵام هاوكات دەبێت ڕەچاوی شەرع بكەن و دەركەوتنیان بە وێنەو بە ڤیدیۆ لەلایەكەوە حەرامە و كاریگەری خراپی هەیە، لەلایەكی تریشەوە هیچ پێویستییەك نییە بۆ خۆ دەرخستنی ئەو ئافرەتەی كە دەیەوێت بانگەواز بۆ ئیسلام بكات، دەتوانێت ئەوەی خێرە بیگەیەنێت و خۆیشی دەرنەكەوێت.

پەیامی (١٢)

چەند حوکمێکی فیقهی
دەربارەی ئافرەتان

١ـ لە خەسڵەتەکانی فیترەت، ئافرەت داوای لێکراوە هەموو ئەوەی دەبێتە مایەی پاك وخاوێنی ئەنجامی بدات، وەکو: نینۆك گرتن و وڕێوشوێنە هاوشێوەکانی تر لە خۆپاککردنەوەی جەستە کە تاکو بتوانێت هەفتانە ئەنجامی بدات باشترە.

سەبارەت بە نینۆکی دەستکرد (صناعي) زانایانی ئەم سەردەمە خیلافیان هەیە دەربارەی، هەندێکیان بە حەرامیان زانیوە و وتوویانە هەمان حوکمی نینۆکی ڕاستەقینەی هەیە، هەندێکیشیان وتوویانە مەبەست لە نینۆك گرتن دەستەبەر کردنی پاك و خاوێنییە بۆ خاوەنەکەی، نینۆکی دەستکردیش ڕێگر نییە لەو پاك و خاوێنییە.

بەڵام ئەوەی لەگەڵ بەڵگە شەرعییەکاندا دێتەوەو واقیعیش هەر ئەوە دەخوازێت ئەوەیە: حوکمی ئەو جۆرە نینۆکانە لە دو حاڵەت بەدەر نییە وەکو هەندێك لەزانایان فەرموویانە:

یەکەم: ئەگەر دانانی هۆکارێکی هەبێت وەکو ئەوەی کەسەکە لەبەر هۆکارێك نینۆکی نەمابێت ئەوە درووستە و بەڵگەی لەسەرە لە فەرموودەدا، کاتێك پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم بەو کەسەی کە لووتی لە جەنگێکدا دەپێکرێت فەرمانی پێ دەکات بە ئاڵتوون چاکی بکات و ڕێکی بکاتەوە لەبەر ئەوەی حاڵەتێکی ناچاری بووە.

دووەم: ئەوەیە بەبێ هیچ هۆکارێکی ناچاری ئەو کارە بکات و تەنها بە مەبەستی جوانکاری بێت ئەوەیان دروست نییە وفەرموویانە

ئەوە جۆرێکە لە گۆڕینی درووستکراوی الله تعالی و بەر لەعنەتەکە دەکەوێت.

٢- شەرع داوای لە ئافرەت کردووە قژی بهێڵێتەوەو حەرامی کردووە بیتاشێت، مەگەر بۆ حاڵەتێکی پێویست وناچاری نەبێت، وەکو ئەوەی نەتوانێت بایەخی پێویستی بدات و نەتوانێت بەئەرکی خاوێن ڕاگرتنی هەڵبسێت، لەو حاڵەتەدا دەکرێت کورتی بکاتەوە، ئەویش بە مەرجێك مەبەستی تەقلید وخۆچواندن نەبێت بە ئافرەتانی ناموسوڵمان.

هەروەها حەرامە ئافرەت قژی تر بخاتە سەر قژی خۆی، ئەوەی کە پێی دەوترێت (ئێکستێنشن)، چونکە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم وەکو لە هەردوو صحیح ی بوخاری وموسلیمدا هاتووە، فەرموویەتی: (لعن الله الواصلة والمستوصلة). الواصلة: مەبەست لەو ئافرەتەیە قژی ئافرەتی تر دەداتە دەم قژی خۆیەوە کە وەکو قژی خۆی دەربکەوێت. المستوصلة: ئەو کەسەیە کە ئەو کارەی بۆ دەکرێت.

باروکەش ئەگەرچی قژێکی دەستکردە بەڵام زۆرێك لە زانایان بە حەرامیان زانیوە وڕێگەیان نەداوە بەکار بێت، مەگەر بۆ حاڵەتێکی ناچاری وەکو ئەوەی ئافرەتێك قژی وەربێت یان لەبەر هەر هۆکارێك قژی پێوە نەمابێت ئەوە ڕێگە پێدراوە.. هەندێکیش لە زانا گەورەکان بە هەندێ مەرجەوە ڕێگەیان بە باروکە داوە و بە

(مكــروه) یــان زانیــوه و خیلافێــك لەســەر ئەم مەســەلە هەیە. بەڵام بێگومــان نەكردنــی بــۆ ســەلامەتی دیــن باشــترە، جــگە لە ناچــاری نەبێت.

دانانی برۆی دەستكردیش وەكو زۆر لە زانایان فەرمویانە هەمـان حوكمی زیادكردنی قژی هەیە بـۆ سـەر قـژی ئـافرەت و درووسـت نییە ئەنجام بدرێت.

مەســـەلەیەكی تـــری گـــرنگیش لەم بـــارەوە ئەوەیە، سەرتاشـــینی ئافرەت قەدەغەیە و حەرامە، لە فەرمـوودەدا هـاتووە: (نـهـى رسـول الله صلى الله عليه و سلم أن تحلـق المـرأة شـعرها) خرجـه الترمـذي (٩١٤)، والنســـائي فـــي «المجتبـــى» (٥٠٤٩)، وفـــي «الكبـــرى» (٩٢٥١).، زانایان فەرموویانە لە ڕووی هەیبەت و جوانییەوە، قژی درێژ بۆ ئافرەتان، وەكو ڕیشە بۆ پیاوان.

٣- هەروەها حەرامە ئافرەتان برۆیان، یان بەشـێك لە برۆیـان، بە تاشین بێت یان بەهەر ڕێگەیەكی تر هەڵگرن و لای بدەن، چونكە لە فەرموودەی صحيح دا هاتووە: (لعن صلى الله عليـه و سلم النامصـة والمتنمصــة). النامصــة: ئەو كەســەیە كە هەڕدەسێت بەلابـردن یـان هەڕگرتنــی بــرۆ ، یــان بەشــێك لەبــرۆ بە مەبەســتی جوانكــاری. المتنمصة: ئەو كەسەیە كە ئەو كارەی بۆ دەكرێت. چونكە ئەو كـارە

دەچێــــتە بـــــابەتی گـــــۆڕینی دروووســــــتکراوی الله عزوجـــــل کە فەرموویەتی:(وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ ٱللَّهِ) النساء:١١٩.

لەم بارەوە هەندێك لە زانایان فەرموویانە ئەگەر برۆی ئافرەت بە شێوەیەکی نائاسایی درێژ و ناشیرین بوو، دەتوانێت کورت وڕێکی بکاتەوە بۆ ئاستی ئاسایی، بە تاشین بێت یان بە مەقەس، نەك بە هەڵگرتن و هەڵکێشان، چونکە ئەوە (نمص)ە ودروووست نییە.

مەسەلەیەکی تریش هەیە پەیوەندیدار بەم باسەوە، ئەویش تاتۆی برۆیە، کە بە مەوادی کیمیاوی ئەنجام بدرێت، ئەوەشیان زانایان باسیان کردووە و فەرموویانە، هەرچەند ئەو کارە بەدەرزی ئەنجام نادرێت، بەڵام هەمان حوکمی تاتۆی هەیە و حەرامە، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (لعن الله الواصلة والمستوصلة والواشمة والمستوشمة). رواه البخاري ومسلم.

بەڵام ئەگەر بە کل و خەنە، بە شێوەیەکی کاتی دەستکاری بکات و ڕێکی بخات، بێ ئەوەی بۆ پیاوی نامەحرەم نمایشی بکات، ئەوەیان درووستە وحەرام نییە.

٤- دەستکاری کردنی دانەکان بەوەی کە لە شەرعدا (تفليج)ی پێ دەوترێت حەرامە، درووست نییە بە مەبەستی جوانکاری و بێ ئەوەی دانەکان هیچ عەیبێکیان هەبێت، بۆشاییەك لە نێوان دانەکاندا درووست بکرێت یان دەستکاری لەو شێوە، بەڵام وەکو زانایان فەرموویانە ئەگەر دانەکان لاری و خوارییەکی تێدا بوو، کە

ناشـیرینی کردبـوو، بە شـێوەیەکی سـەرنج ڕاکـێش، یـان ئـازار و کێشەیەکی تەندروستی بـۆ خـاوەنەکەی دروسـتکردبوو، پێویسـتی بە ڕاستکردنەوە هەبوو، لەو حاڵەتەدا درووستە ئەو ڕاستکردنەوە بکات چونکە ئەوە چارەسەرە و جوانکاری زیادە نییە.

سـەبارەت بە سـپیکردنەوەی دانەکـان، ئەگەر زەرد بوو‌بێـت، یـان کلـس و پیسـی گرتبێتـی، دروسـتە و ڕێگرێکـی شـەرعی نیـیە لە سپیکردنەوەی، لە هەندێ فەرموودەشدا وەکو: " السواك مطهرة للفم ، مرضاة للرب " بوخـاری لە سـەحیحەکەیدا وەکـو فەرمـوودەیەکی معلـق هێنـاوێتی (٢٧٤/٢) هەروەهـا أحمـد بە موصـول ی (٤٧/٦) والنســــائي (٥٠/١) (الإرواء ١٠٥/١) . النـــــووي یەکێـــــك لە هۆکارەکـانی بەکارهێنـانی سـیواکی بەوە دانـاوە کە ئەگەر دانەکـان زەردبێتەوە.

٥- حەرامە ئافرەت خاڵ (تاتۆ) ی لە هەر شوێنێکی جەستەیدا بـۆ دروست بکرێت، چونکە پێغەمبەر صـلی الله علیـە و سلم لەعنەتـی لەو کەسـە کـردووە ئەو کـارە بکـات: (لعـن الواشـمة والمستوشـمة) الواشمة: ئەو کەسەیە کە کوتانەکە دەکات. المستوشـمة: ئەو کەسـەیە کە بـۆی دەکوترێـت. لەبەر ئەوەش کە نەفـرەت لە ئەنجامـدەری ئەم کـارە کـراوە، بـۆیە زانایـان فەرموویـانە تـاوانێکە لە تـاوانە گەورەو کەبیرەکان.

ئەوانەی پێش ئەوەی بزانن تاتۆ حەرامە، یان زانیویانە و وەکو سەرپێچی ئەنجامیان داوە، وەکو زانایان دەفەرموون دەتوانن تەوبە بکەن و جارێکی تر ئەو کارە ئەنجام نەدەن.

سەبارەت بە تاتۆی کاتی ئەوەی کە بۆ ماوەی شەش مانگ یان ساڵێك دەمێنیتەوە، ئەوەش - وەکو شیخ عبدالله بن جبرین - دەڵێت حەرامە و هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ دوو جۆرەکەی تردا نییە کە بەدەرزی، یان بە مەوادی کیمیاوی ئەنجام دەدرێت، چونکە دوای شەش مانگەکە دووبارەی دەکاتەوەو هەمان مەبەست دەپێکێت. بەڵام هەندێ لە زانا هاوچەرخەکان - وەکو محمد صالح المنجد - ئەو جۆرە تانۆیە بە درووست و ڕیگە پێدراو دەزانن بەڵام بە حەوت مەرج:

یەکەم- تاتۆکە کاتی بیت و هەمیشەیی نەبێت.

دووەم- ئەو نەخشانەی درووست دەکرێت نەخشی گیاندار نەبێت.

سێیەم- ئەو جوانکارییە پیاوی نامەحرەم نەیبینێت.

چوارەم- ئەو ڕەنگ و بۆیانە زیانی بۆ کەسەکە نەبێت.

پێنجەم- تەقلید و خۆچواندنی بۆ ئافرەتە ڕەوشت خراپ و بێ دینەکان تێدا نەبێت.

شەشەم- نەخشەکان دەربڕین نەبێت لە دروشمگەلێك دین و عەقیدەی نادرووست و گومڕا بەمەزن رابگرێت.

حەوتەم- ئەو کەسەی بۆی درووست دەکات ئافرەت بێت و لە جێگای عەورەتیشدا درووستی نەکات.

٦- درووستە بۆ ئافرەت خەنە بۆ دەست و پێی بەکار بهێنێت و فەرموودەی لەسەر هاتووە، هەروەها دەتوانێت بۆ گۆڕینی قژی سپی خەنە یان مادەی تر بەکاربهێنێت.

بەڵام ئەگەرچی درووستە و کارێکی شەرعییە ئافرەت خەنە لە دەستی بدات و بۆ جوانکاری خۆی بەکاری بهێنیت، بەڵام حەرامە دەستی بەخەنەوە بۆ پیاوانی نا مەحرەم دەریخات، چونکە ئەوە فەرمانی الله تعالی دەیگرێتەوە کە بەشێکە لەو جوانییەی دەبیت بشاردرێتەوە، الله تعالی فەرمویەتی: (وَلا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلا لِبُعُولَتِهِنَّ) النور: ٣١.

دەربارەی ڕەنگ کردنی قژ بە رەنگی رەش، خیلافێکی لە نێوان زانایاندا لەسەرە بۆ پیاوان، بە هۆی لاوازکردنی بەشێك لە فەرموودەناسان بۆ وشەی (وجنبوه السواد) و هەروەها تضعیف کردنی فەرموودەیەکی تر کە نەهی لە ڕەنگ کردنی قژ بە ڕەش دەکات لەلایەن فەرموودەناسانەوە، بەڵام وەکو مصطفى العدوي دەڵێت ئەو خیلافە بۆ پیاوانە و باشترە بۆ دەرچوون لەو خیلافە بە رەنگی ڕەش قژو ڕیشیان بۆیاغ نەکەن، بەڵام ئەو حوکمە بۆ ئافرەتان نییە و ئەوان دەتوانن ڕەنگی ڕەش و هەر ڕەنگێکی تر بەکار بهێنن و ئەو کارە درووستە بۆیان بە مەرجێك بۆ نمایش کردن نەبێت بۆ پیاوانی نامەحرەم..مەسەلەیەکی تریش دەمێنیت کە

شایانی بایەخ پێدانە ئەویش ئەوەیە ڕەنگی ڕەش یان هەر رەنگێکی تر تا چەند لە ڕووی تەندرووستییەوە زیانی هەیە، ئەوە بۆ خۆی پرسێکی گرنگە و ئەگەر بسەلمێت کە زیانی هەیە ئەو کاتە لە زیانەکەی حەرام دەبێت چونکە یەکێك لە مەبەستەکانی شەریعەت پاراستنی مرۆڤە و دەستەبەر کردنی بەرژەوەندییەکانێتی.

٧- درووستە بۆ ئافرەتان بە مەبەستی خۆ جوانکردنەوە، ئاڵتوون و زیو بەکاربهێنن، لە فەرمودەیەکدا هاتووە کە الترمذي دەیگێڕێتەوە: (حرم لباس الحرير والذهب على ذكور أمتي وأحل لإناثهم). واتە: واتە لەبەر کردن و پۆشینی ئاوریشم و زێڕ قەدەغەیە لەسەر پیاوانی ئومەتم و ڕێگەپێدراوە بۆ ئافرەتەکانی.

بەڵام درووست نییە ئەو خشڵ و زێڕە نیشانی پیاوانی نامەحرەم بدەن، بەڵکو دەبێت بیشارێتەوە، بە تایبەت ئەو کاتەی لە ماڵ دەردەچێت، چونکە ئەوە جۆرێکە لە فیتنە و ڕاکێشانی سەرنجی پیاوان. الله عزوجل لە قورئانی پیرۆزدا ئەو کارەی قەدەغە کردووە لەسەر ئافرەتان کە بهێڵن دەنگی ئەو خشڵ و زێڕەی بەکاری دەهێنن بگاتە پیاوان و بیبیسن،(وَ لا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ ما يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ) النور:٣١.[1]

---

[1] پرسیار: ئەی مامۆستا عەدەسە دوورستە بۆ چاو کزی بەلام ڕەنگی چاوێ کەسەکی نەبی وە سەعات ئەویش نابی لەدەست بکری؟؟؟
وەڵام: خیلافێك لەسەر ئەو مەسەلە لە نێوان زانایاندا هەیە، بەڵام ئەوانەی کە قسەیان لە ڕووی زانستیەوە ئیعتیباری خۆی هەیە دەڵێن دروستە ئەگەر پێویستییەك هەبێت، بەڵام بۆ مەبەستی جوانکاری جۆرێکە لە غەش و فێڵ و بەدروستیان نەزانیوە، ئەوەشیان کە رێگەی داوە وتویانە غەیری مێرد و مەحاریمی ئو ئافرەتە کەس نەیبینێت بەو شیوە درووستە.

پەیامی (١٣)

سێ پەیامی گرنگ لە مەسەلەی هاوسەرگیریدا

١- پەیـــامی یەکەمــم بــۆ باوکـــان ودایکـــان و سەرپەرشــتیارانی ئاقرەت و کچەکانە، ڕاستە بـۆ مەسـەلەی زەواج هەنـدێ لە زانایـان باسی کەفـائەت و هاوتـابوونی کـچ و کوڕیـان لە هەنـدێ ڕوانـگەوە کردووە، بەڵام بەدڵنیـایی، کەسـی دینـدار هاوتـای کچەکەتـانە ئەگەر هەژاریش بێت، یان خێزان و بنەماڵەکەی لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە ئاستیان لە ئاستی ئێوە کەمتـر بێـت! بۆچـوونی پەسـەند ئەوەیە تەنهـا دین پێوەری کەفائەتە.

ئەگەر کەسـێك دینـدار و خـاوەن ڕەوشـتی بەرز و جـوان بێـتە خوازبێنی کچەکەتـان، لەبەر هەژاری ڕەتـیمەکەنەوە، لەبەر حەزی پێگەو پلەو پایە و هەندێ ئیعتیباراتی کۆمەڵایەتی دەست بەڕوویەوە مەنێن، دینداری لەم سەردەمەدا گەنجینەیەکـی زۆر بەنـرخە، ئەگەر کەسی لەو شێوە ڕووی تێکردن سوپاسی الله بکەن و دڵتان پێی خۆش بێت، چونکە کەسی دیندار ئەگەر بەڕاستەوە دیندار بێت، کچەکەتـان دەپارێزێت، خۆشی بوێت ڕێی لێ دەگرێت، تەنانەت ئەگەر ڕۆژێـك لە ڕۆژان حەزیشـی لـێ نەکـات و لەبەر چـاوی بکەوێـت مەحـاڵە زوڵمی لێ بکات، چونکە دینەکەی لە ستەم کردن دەیگێڕێتەوە.

زانایان دەفەرموون سەرپەرشـتیارانی کـچ و وەلـی ئەمرەکانیـان، دەبێـت لەمەسـەلەی بەشـوودانی کچەکانیانـدا بە ئەمـانەت و هەسـتی بەرپرسیارێتییەوە مامەڵە بکەن، چی بڕیارێك لە بەرژەوەنـدی دونیـا

و دواڕۆژی کچەکانیانە ئەو بڕیارە بدەن، بۆیە ڕوویان تێدەکەم و پێیان دەڵێم:

- ئەگەر زانیتان کچەکەتان بەو کەسە ڕازییە و دینەکەی بەلاوە گرنگە و کردوویەتی بە پێوەر بۆ هەڵبژاردنی هاوسەری ژیانی، ئەوە نیشانەی دینداری و ژیری ئەوەو هەڵبژاردنەکەی ڕاست و درووستە، ئێوە مەبنە ڕێگر لە بەردەمیدا، ئەو کچە ئەمانەتێکی گەورەیە لە ئەستۆتاندا، جوانترین هەڵسان بە جێبەجێکردنی مافی لەسەرتان ئەوەیە هاوکار بن لەوەی لە ژیانێکی پاك وپاراوی دینداراندا بگیرسێتەوە، ئەو ئامانجەش نە بەدەوڵەمەندی و نە بە بڕوانامەی بەرز و نە بە پێگەی کۆمەلایەتی بێ ئەوەی دینیان لەگەڵدا بێت درووست نابێت، بەڵکو تەنها و تەنها بە کەسێکی دیندار و خاوەن ڕەوشتی جوان و پەروەردەیەکی موسوڵمانانە دێتەدی.

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فەرموویەتی: (إِذَا خَطَبَ إِلَيْكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَزَوِّجُوهُ، إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الأَرْضِ ، وَفَسَادٌ عَرِيضٌ) الترمذي (١٠٨٤)، وابن ماجة (١٩٦٧). واتە: ئەگەر کەسێك هاتە خوازبێنی کچێك یان ئافرەتێك کە ئێوە سەرپەرشتیاری بن، دین و ڕەوشتی ئەو کەسەتان بەدڵ بوو و کەسێکی بەدین و ئاکار جوان بوو، ئەوا کچەکەتانی پێ بدەن، ئەگەر وا نەکەن و بڵێن نایدەین بە شوو بە کەسێکی پارەدار و خاوەن پێگەی کۆمەلایەتی نەبێت، ئەوا چاوەڕوانی درووست بوونی فیتنە

و خراپەیەکـــی بەرفـــراوان بـــن. لەو فەرمودەشـــدا دەردەکەوێـــت هاوتـابوون تەنهـا لە مەسـەلەی دینـدا حیسـابی بـۆ دەکرێـت نەك لە مەسەلەی تردا.

لە ڕاستیدا ئەم سەردەمەی تێیکەوتووین، سەردەمێکی زۆر خـراپە و تـاوان و خـراپە بە جۆرێـك ئاسـان کـراوە و خـراوەتە بەردەسـتی خەلکی، پێکەوەنانی خێزانێکی موسوڵمان بووە بە کـارێکی ئەسـتەم و ئاواتێکی گـران، بـۆیە کاتێـك کچەکەتـان بە کـوڕێکی دینـدار دەدەن، ئێـــوە بەو کارەتـــان دونیـــاو دواڕۆژی کچەکەتـــان دەپـــارێزن و بەشداریش دەبن لە پاداشتی درووست بـوونی خێزانێکـی وابەسـتە بە ئیسـلامەوە، کە بەهـۆی ئەوەی دەسـت بەدیـن و ڕەوشـتی جـوانەوە دەگـرن، لەوانەیە ببـنە جێگـای ڕەزامەنـدی الله عزوجـل لێیـان و بـۆ خۆیشیان سەرفراز ببن و بۆ ئێوەش ببنە خێـرو پاداشـتێکی نەبـڕاوە، تەنـــانەت بـــۆ دوای مردنتـــان، بە پێچەوانەشـــەوە، لەوانەیە دڵتـــان بەکەسێکی پـارەدار و خـاوەن پـێگەی کـۆمەڵایەتی خـۆش بێـت و وا بـــزانن ئەو کەســـە کچەکەتـــان بەخـــتەرەوەر دەکـــات، بەڵام بەهـــۆی دووربـوونی لە دینـی ڕاسـتەقینە و ڕەوشـتی جـوان، یـان تەنـانەت بەهـــۆی دیـــن لاوازی و گـــوێنەدانی بە ســـنوورەکانی شـــەرع و بە عیبادەتەکانی، ببێتە مایەی بەدبەختی کچەکەتان ودین ودونیاشـی لـی تێك بـدات و خێزانێکـی بـێ سـەروبەر درووسـت بـکەن کە لافـاوی جاهیلییەتی ئەم سەردەمە بیانبات و ڕایان ماڵێت.

- سەرپەرشتیار ئەگەرچی پێویستە لەسەری پێوەری دین پێش بخات، بەڵام هاوکات پێویستیشە لەسەری بەخۆی بەدواداچوون بۆ ئەو کەسەی هاتووە بۆ خوازبێنی کچەکەی بە وردی ئەنجام بدات و دڵنیا بێتەوە لەوەی کە کەسێکی دیندارە و پێش هەموو شتێکیش نوێژی ئیستیخارە بکات.

٢- پەیامی دووەم بۆ ئەو کچ و ئافرەتانەیە کە بە نیازی هاوسەرگیرین وچاوەڕوانی کەسی شایستەو گونجاو دەکەن:

- پێویستە بژاردەی دوعا هەمیشە لەبیر نەکەن و بپاڕێنەوە کە الله تعالی کارتان ئاسان بکات و ئەوەی خێر و چاکەتانی تێدایە بۆتانی ئەنجام بدات.
- ئەگەر کەسێکتان بەدڵ بوو و لە ڕووی خەسڵەت و سیفەتە دینی و ڕەوشتییەکانەوە پێی ڕازی بوون، بە هیچ شێوەیەك ڕێگە بەخۆتان مەدەن بەو بیانووە پەیوەندییان لە دەرەوەی پرۆسەی هاوسەرگیری لەگەڵدا ببەستن، با بە نیەتی هاوسەرگیریش بێت، چونکە ئەوە ڕێگایەکی مەترسیدارە وشەیتان فێڵ و تەڵەکەی بۆ ئەو بابەتە گەلێك زۆرە، بەتایبەتی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و لە زانکۆکاندا کە سنوورەکانی شەرع و حەڵاڵ و حەرام نەك کاڵ بووەتەوە، بەڵکو بەتەواوی سڕاوەتەوە و خەریکی بوونی نامێنیت، تاکە ڕێگایەك بۆ ئەو مەبەستە شەرعییە، گرتنەبەری ڕێگەی

شـەرعی خـوازبێنییە لە وەلـی ئەمـر و سەرپەرشـتیارانی خـوازبێنی کراوەکە.

○ بـۆ حاڵەتێـك کە پێـوەرە شـەرعییەکان پـارێزراو بێـت و هـیچ فیتـنـەیەك لە ئـارادا نەبێـت، ئەگەر بەرژەوەنـدییەکی دینـی ئاشـکرا ببینرێـت بـۆ ئەوەی خـۆت پێشـنیار بکەیـتە سـەر کەسێکی دینـدار و خاوەن ئاکاری جواندا، درووستە ئەو کارە بکەیت، پێشـەوا بوخـاری لە سەحیحەکەیدا بابێکی داناوە بەنـاوی: (بـاب عـرض المـرأة نفسـها علـى الرجـل الصـالح) و دوو فەرمـوودەی لەسـەری هێنـاوەتەوە، الحـافظ ابـن حجـر بە هەمـان شـێوە لە (فـتح البـاري) دا وتـوویەتی: (وفي الحديثين: جواز عـرض المـرأة نفسـها علـى الرجـل، وتعريفـه رغبتهــا فيـــه، وأن لا غضاضـــة عليهـــا فـــي ذلـــك). واتە لەو دوو فەرمووده ئەوە وەردەگیرێـت کە درووسـتە ئـافرەت خـۆی پێشـنیار بکات بۆ پیاو و تێیبگەیەنێت کە بە ئەو ڕازییە و ئەوەش هیچ نەنگـی و عەیبەیەکی تێدا نییە. بەڵام هاوکات ئەو کارە پاساو نییە بـۆ یەکتـر بینـین و چـاوپێکەوتن و پـێکەوە قسـەکردن بەو بیـانووەوە، چـونکە ئەگەرچی ئەو مەسەلە لەبەر ئامـانجێکی گەورە و چارەنووسسـاز لە سنوورێکدا ڕێگە پێدراوە، بەڵام ئەوە پاساو نییە بۆ ئەنجامـدانی هـیچ کارێکی حەرام وبەزاندنی سنوورەکانی شەرع، وەکو یەکتر بینـین و پێکەوە دانیشتن و ئاڵوگۆڕی بیروبۆچوون و ئاخـاوتن. بە تـایبەتی لە زانکـۆ و شـوێنە هاوشـێوەکاندا، کە ئەمـڕۆ سـنووری دیـن و ئاکـار بەڕوونی تێیاندا دەشکێنرێت، کچ و کوڕی موسولمان و وابەستە بوو

بەشەرعەوە دەبێت خۆیان لەو کەشە نەگونجاوە لەگەڵ ئیسلامدا جیا بکەنەوە و نموونەیەکی جوان و پاك و پاراو بن بۆ دینداری، نەك ئەوانیش بەناو دینەوە هەروەکو بێ ئاگا و دوور لە دینەکان مامەڵە بکەن.

هەر بۆیە زانایان جەختیان لەوە کردووەتەوە ئەو جۆرە مەسەلانە نابێت کاتەکەی درێژ بێتەوە و چاوەڕوانی زۆری تیدا بێت، بەڵکو ئەگەر ئەو کوڕە بەنیازی خوازبێنی بێت، دەبێت هەنگاوی کردەیی هەڵگرێت و نەبێتە مایەی چاوەڕوانی زۆر بۆ ئەو کچە کە لەوانەیە هەندێك جار بەزیانێکی زۆری ئەو تەواو بێت.

- ئەگەر کەسێکی دیندارت بەو شێوە وێنا کرد کە ئەتوانن پێکەوە خێزانێکی موسوڵمان پێکەوە پێك بهینن ودواتر لەبەر درووست بوونی هەر بەربەستێك لەلایەن ئەو یان کەس وکاری تۆ درووست بوو، نابێت هەر سوور بیت لەسەری و وا بزانیت بەختەری تۆ تەنها لەگەڵ ئەو کەسەدایە، بەڵکو دەبێت وازی لێ بهینیت و داوا لە الله تعالی بکەیت بە کەسێکی باشتر قەرەبووت بکاتەوە والله عزوجل خۆی نەبێت کەس نازانێت چاکە وخێر بەچ شتیك و بە چ کەسێکەوەیە.
- وەکو چۆن بە سەرپەرشتیارەکەم وتی پێویستە دین بکاتە پێوەر بۆ هەڵبژاردنی هاوسەر بۆت، بەهەمان شێوە بە تۆیش دەڵێم: پێویستە بۆ هەڵبژاردنی هاوبەشی ژیانت، دینداری و ڕەوشت

بەرزی و بەهێزی کەسایەتی و هەبوونی خەسڵەتی جوان تێدا، بکەیتە پێوەری ڕازیبوون و هەڵبژاردنی هاوسەر و لەسەر ئەو بنەمایە بڕیار بدەیت، ئەگەر وا بکەیت هەرگیز پەشیمان نابیتەوە إن شاء الله.

○ ڕازی بوون و نەبوون نیشان مەدە ، پێش ئەوەی دوو ڕکات نوێژی ئیستیخارە نەکەیت بەو شێوەی کە لە شەرعدا هاتووە. چونکە بەو کارەت خۆت ڕادەستی قەدەری پەروەردگارت دەکەیت وداوا دەکەیت کامە باشترە و زیاتر چاکی دین و دونیاتی تێدایە، الله عزوجل ئەوەت بۆ بکات.

٣- پەیامی سێیەمم بۆ کەسی خوازبێنیکارە:

* پێویستە یەکەم پێوەر بیخەیتە بەرچاوی خۆت پێش ئەوەی بچیتە داوای هەرکچێك، فەرموودەی پێغەمبەر بێت صلی الله علیه و سلم: : (تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ : لِمَالِهَا ، وَلِحَسَبِهَا ، وَلِجَمَالِهَا ، وَلِدِينِهَا ، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ) رواه البخاري (٤٨٠٢) ومسلم (١٤٦٦) . واتە: ئافرەت لەبەر چوار هۆکار خوازبێنی دەکرێت: لەبەر دەوڵەمەندی وخانەوادەی ناودار وجوانی و دینداری، جا تۆ دیندارەکە بەدەست بهێنە با سەرفراز بیت.

* ئەگەر لەم ڕۆژگارەدا کچێکی پەروەردکراوت لەسەر ئیسلام و ئاکاری جوان دەست بکەوێت، بڵێ لە هەموو ژیانمدا تووشی

گەورەترین خێر وخۆشی بووە، بەڵکو لەبەر ئەوەی چاوەڕوان کراوە ببێتە دایکێکی پاك و باش بۆ منداڵەکانت، کەواتە ئومێد هەیە ئەو هاوسەرگیرییە ببێتە مایەی بەختەوەری دنیا و سەرفرازی دواڕۆژیش بۆ خێزانیك و بنەماڵەیەك لە داهاتوودا.

* هەڵبژاردنی کچی باش و خانەوادەی باش، ڕەهەندی زۆر دوورمەودا و گەورەو گرانی هەیە بۆ داهاتووی ژیانت، ئافرەتی باش لە ماڵی باشدا پەروەردە بووە و گرنگە باپیرو نەنك وخاڵی منداڵت کەسانی صالح و چاك بن.

ئافرەتی دیندار چاکترین خۆشییەکانی ئەم دونیایەیە، لە پاش تەقوای پەروەردگاریش هیچ نیعمەتووك نییە بگاتە نیعمەتی ئافرەتێکی دینداردا، چونکە جگە لەوەی چاوەڕوانکراوە ژیانت بەختەوەر بکات، یارمەتیدەریشت دەبێت بۆ کارکردن بۆ دواڕۆژ وبەدەستهێنانی بەهەشت و ڕزگار بوون لە دۆزەخ.

* هەڵبژاردنی دیندار مەعنای ئەوە نییە لایەنەکانی تر وەکو جوانی و کەسایەتی و خەسڵەتی جوان و هاوتابوونی بواری تر ئەگەر بکرێت و بگونجێت پشت گوێ بخەیت، بەڵکو تەنها مەبەست ئەوەیە بزانیت کە دینداری لە تەرازووی ئیسلامدا لە هەموو خەسڵەتێکی تر لە پێشترە وقورسترە وجوانی ودەوڵەمەندی و بڕوانامەی بەرز و پێگەی کۆمەڵایەتی هەمووی ئەگەر دینداری

لەگەڵدا نەبێت لە تەرازووی ئیسلامدا هیچ بایەخێکی نییە و نابێت خوازبینیکار و خوازبێنیکراو و وەلی ئەمرەکانیش حیسابی بۆ بکەن بێ ئەوەی دینی لەگەڵدا بێت، خۆ ئەگەر ئەو کچە یان ئەو کوڕە دیندار بێت و لەگەڵ ئەوەشدا سیفەتەکانی تریشی تێدا بێت ئەوە وەکو عەرەب دەڵێن: نور علی نور، ئەگەرنا پێوەری دین بەتەنها خۆی لە سەرووی هەموو پێوەرەکانی ترەوەیە.

* لە فەرموودەی سەحیحدا دا هاتووە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم هانی جابیری کوڕی عبدالله ی داوە کە کچێکی عازەب بهێنێت، بۆیە ئەوە لە پێشە، بەڵام ئەگەر بەرژەوەندییەکی شەرعی لە پێچەوانەی ئەوەدا هەبوو، ئەوا مارەکردنی بێوەژن باشترە، بۆ نموونە نیەتی پاراستن و هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی و بەخێوکردنی ئەو بێوەژنە، بەتایبەتیش ئەگەر نزیکییەك هەبێت و منداڵی بچووکی هەبێت و بەنیەتی خێرو پەروەردەکردنیان ئەو ئافرەتە مارە بکات، بۆیە هەندێ جار بێوەژنێکی دیندار، دەکرێت لە کچێك بۆ ئەو کەسە باشتر بێت، ئەوە بنەمایەکی کارپێکراوە لە ئیسلامدا.

* تا پێت دەکرێت کەسی زۆر نزیك و خزمی زۆر نزیك مارە مەکە، بەڵام ئەم مەسەلە بەڕەهایی نییە و مەرج نییە هەموو جارێك خێرو چاکە لەوەدا بێت کچێکی دوور مارە بکەیت، بەڵام زانایان زۆر جەختیان لەسەر ئەو مەسەلە کردووەتەوەو سەرەڕای ئەوەی کە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم فاتیمەی کچی لە عەلی ئامۆزای

مـــاره كـــردوه الله لێیـــان ڕازی بیـــت، زانایـــان لەو كـــاره وا تێنەگەیشـتوون كە ئەوە سـوننەت بێـت، بەڵكـو زۆر جـار هەر ئەو بنەمایەیان بڕیار داوه كە لە هاوسـەرگیریدا دور بكەویتەوە باشـتره، مەسەلەكەش هەندێك شیكردنەوە هەڵدەگرێت ئێره جێگای نییە.

* سـەبارەت بەم مەسـەلە گـرنگە هەنگاوێـك مەكە بە دوو، پـێش ئەوەی نوێژی ئیستیخاره بكەیت بەو شێوەی كە لە سونەتدا هـاتووه. چونكە بەو كـارەت خـۆت ڕادەسـتی قەدەری پەورەدگـارت دەكەیـت وداوا دەكەیت كامە باشتره الله عزوجل ئەوەت بۆ بكات.

پەیامی (١٤)

مافەكانی پیاو لەسەر خێزانی

هاوسـەران مافیـان بەسـەر یەکەوە هەیە و پێویسـتە پارێزگـاری بەجـێ گەیانـدنی ئەو مافـانە بـکەن، لە ڕاسـتیدا دەقەکـانی قورئـان و سوننەتیش بە ڕاشکاوی ئەوەمان پێ دەڵێن کە مافەکانی مێرد بە سەر هاوسـەرەکەیدا گەورەتـرە و زیـاتر جەختـی لەسـەر کـراوەتەوە بەراورد بە مافەکـانی ئـافرەت بەسـەر مێـردەکەیەوە، ئەوەش ئەگەرچی حەقیقەتێکی حاشا هەڵنەگرە، بەڵام بەڕەهایی نییە و پێـوەر و مەرجی خـۆی هەیە. ئەمەی خـوارەوە مـافە سـەرەکییەکانی پیـاوە لەسەر هاوسەرەکەی بە کورتی، بەڵام وردەکاریەکانی لە کتێبەکـانی فیقهدا بە بەڵگەکانییەوە باس کراون :

١- مافی گوێڕایەڵیکردن: پێویستە ئـافرەت گـوێڕایەڵیی مێـردکەی بکـات، لە هەمـوو فەرمـان و ئامۆژگـاری و داواکارییەکـدا کە پـێچەوانەی شـەرع نەبێـت، نابێـت قسـەی بشـکێنیت. الله تعـالی فەرمـوویەتی: {الرِّجَـالُ قَوَّامُـونَ عَلَـى النِّسَـاءِ} النسـاء: ٣٤. ئەو قەوامییەتەی کە الله تعالی کردوویەتی بە تایبەتمەندی پیـاوان، بە بـێ گـوێڕایەڵی ئافرەتـان بۆیـان جێبەجـێ نابێـت. هەر لەو ئـایەتەی سەرەوەدا دەردەکەوێت کە ئافرەتی چاك و ساڵحان ئەو ئـافرەتەیە کە گوێڕایەڵی مێردەکەی بێت وئافرەتی خراپیش ئەوەیە کە لە چاکەدا بە قسەی ناکات، چونکە الله عزوجل فەرمـوویەتی: (الرِّجَـالُ قَوَّامُـونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْـوَالِهِمْ ۚ

فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ) النساء:٣٤. بۆیە هەرگیز سیفەتی چاکی و ساڵح بوون بە ئافرەتێك ناوترێت ئەگەر گوێڕایەڵی پیاوەکەی نەبێت.

٢- بەڵام ئەو گوێڕایەڵییەی کە مافی پیاوە لە سەر خێزانەکەی پێویستە لە مەعروف و لە بازنەی ڕەزامەندی الله و پێغەمبەرەکەیدا بێت صلى الله عليه و سلم، نەك پێچەوانەی ئەوەو فەرمان بە خراپە و هەر کارێکی ناشەرعی، ئەگەر فەرمانی بەخراپە و بەوەی کە الله پێی ڕازی نابێت پێکرد، بۆ نموونە پێی وت نوێژ وڕۆژووی فەرز ئەنجام مەدە، خۆت دامەپۆشە لە نامەحرەم، لەگەڵ فلانە تەوژم و تاقمدا کار بکە کە بەرنامەیان ناکۆکە لەگەڵ عەقیدەی ئیسلامیدا، ببە بێژەر لە کەناڵێکدا، لە فلانە ڕیکخراو کار بکە کە ژنان و پیاوان تیکەڵ دەبن و بەرنامەشیان دوورە لە مەنهەجی ئەهلی سونەتەوە، یان هەر داواکارییەك کە ناشەرعییە و پێچەوانەی کیتاب و سوننەتە، ئەوە ئافرەتە نابێت گوێڕابەڵی بکات و پێویستە بە ڕێزو بە قسەی خۆش قەناعەتی پێ بکات کە ئەوکارە درووست نییە و ناشەرعییە، ئەگەریش هەر قەناعەتی نەکرد، ئەو هەر دەبێت سوور بێت لەسەر ئەنجام نەدانی ئەو کارە، چونکە: (لا طاعة لبشر في معصية الله، إنما الطاعة في المعروف) رواه البخاري ومسلم.

٣- واجبە لەسەر ئافرەت گوێڕایەڵی مێردەکەی بکات هەرکات بۆ کارو پێویستی شەرعی خۆی بانگی کرد، ئەگەر گوێڕایەڵی نەکرد، ئەوا تاوانێکی گەورەی ئەنجامداوە، مەگەر پاساوێکی شەرعی

هەبێت وەکو نەخۆشی و نەتوانین، چونکە (لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ) البقرة: ٢٨٦.

پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرمویەتی: " إذا دعا الرجل امرأته إلى فراشه فأبت فبات غضبان عليها لعنتها الملائكة حتى تصبح " رواه البخاري (٣٠٦٥) ومسلم(١٤٣٦) . واتە: ئەگەر پیاوێك هاوسەرەکەی بۆ سەر جێگەکەی بانگ بکات و ئەو ڕازی نەبێت و بەهۆیەوە مێردەکەی زویر بکات، مەلائیکەتەکان تاکو بەیانی نەفرەتی لێ دەکەن.

٤- واجبە لەسەر ئافرەت گوێڕایەڵی پیاوەکەی بێت لەوەی کە ڕێگە بە هیچ کەسێك نەدات بێتە ماڵەکەی ئەگەر ئەو پێی خۆش نەبێت،[٢] هەروەها ڕۆژووی نافیلە واتە جگە لە ڕەمەزان نابێت بگرێت بە ئیزن و ڕێگە پێدانی ئەو نەبێت، رسول الله صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی : " لا يحل للمرأة أن تصوم وزوجها شاهد إلا بإذنه ، ولا تأذن في بيته إلا بإذنه ، ...." . رواه البخاري (٤٨٩٩) ومسلم (١٠٢٦).[٣]

[٢] پرسیار: ئەگەر پیاوەکە لە ماڵ بێت یان لە دەرەوەی ماڵ بێت هیچ دەگۆڕێت ؟ بۆنمونە ئەگەر پیاوەکە لە ماڵ بێت ئەبێت پرسی پێ بکات ؟ یان تەنیا ئەگەر پیاوەکەی لە ماڵ نەبێت ؟ وەڵام: لە ماڵ بێت و لە ماڵ نەبێت جیاوازی نییە کە بۆ کەسێکی دیاریکراو ئەگەر برای ژنەکەش بێت حەز بە سەردانی کردنی نەکات و ئەو ئافرەتە گوێ بەو پێناخۆش بوونەی هاوسەرەکەی نەدات ئیتر لە هەردوو حالەتەکەدا جیاوازی نییە و الله اعلم.

[٣] پرسیار: واجبە لەسەر ئافرەت گوێڕایەڵی پیاوەکەی بێت لەوەی کە ڕێگە بە هیچ کەسێك نەدات بێتە ماڵەکەی ئەگەر ئەو پێی خۆش نەبێت؟ وەڵام: فەرموودەکە بە گشتییە و بۆیە زانایان لەشەرحیدا خیلافیان هەیە زۆرێکیان دەڵێن هەر بەو شێوە گشتییە وەردەگیرێت و هەموان دەگرێتەوە، جگە لە دایك و باوك نەبێت، بەڵام لە مەزهەبی شافیعیدا فەتوا لەسەر ئەوەیە باوك و دایکیش دەگرێتەوە، گرنگ ئەوەیە خیلافێکی لەسەرە وا دیارە تەنها باوك و دایك شمول ناکات لەسەر بۆچوونی پەسەند، بەڵام بەهەر حاڵ ئەگەر ئەو پیاوە قەدەغەکردنی بۆ سەردانی کەسوکاری خێزانەکەی بە هۆکارێکی قایلکەر و بەرژەوەندی شەرعی نەبێت ئەوا کارەکەی حەرامە و لەسەری گوناهیار دەبێت والله اعلم.

٥- پاراستنی نهێنی لە نێوان تەواوی موسوڵماناندا واجبە و ئایەت و فەرموودەکان لە سەری کۆکن و زۆرن، جا پاراستنی نهێنی لە نێوان هاوسەراندا ئەوە مەسەلەیەکی گرنگترە و زیاتر جەختی لەسەر کراوەتەوە، چونکە ژیانی هاوسەرگیری بە زۆر بەرزایی و نزمایی و دۆڵ و نشێودا تێدەپەڕێت، واجبە لەسەر ئافرەت - وەکو واجبیشە لەسەر پیاوان - نهێنی ناو ماڵەکانیان بپارێزن، بەتایبەتیش ئەم داواکارییە ڕوو لە ئافرەتان دەکات، چونکە ئەوان بەوە ناسراون لەگەڵ هاوڕێ و کەس و کاردا باسی زۆر پرسی درووست و هەندێ جار نادروست و گوناهیش دەکەن، بۆیە دەبێت ئافرەت لەوە تێبگات دەرکردنی نهێنییەکانی ناو ماڵی خۆی و باس کردنی مێردەکەی بەوەی کە پێی ناخۆشە لە دەرەوەی ماڵەکەی خۆی، ئەوە کارێکی حەرام و قەدەغەیە وجۆرێکە لە خیانەت لە و ناپاکی بەرانبەر ئەو هاوسەرە: الله تعالى ڕقی لەوانەیە کە خیانەت دەکەن و نهێنی ماڵەکانیان ناپارێزن. (إِن اللهَ لا يُحِب الْخَائِنِينَ) الأنفال: ٥٨. لە فەرموودەدا هاتووە ئەگەر کەسێك قسەیەك لەلای کەسێکی تر بکات و سەیری ئەملاو ئەو لای خۆی بکاتە بەوە واجب دەبێت ئەو قسە بپارێزرێت و وەکو نهێنی تەماشا بکرێت، بەڵام ئەو قسە و کردارادارانەی پیاو لەناو ماڵی خۆیدا ئەنجامیان دەدا دەبێت هاوسەرەکەی هەمووی بپارێزیت و نەچێت لەماڵی باوك وبرا و هاوڕێ و دراوسێ باسیان بکات، چونکە ئەوە خیانەتە.

یەکێکیش لە خراپترین شێوازەکانی دەرکردنی نهێنی ئەوەیە باسی سەرجێیی و کاری تایبەتی خۆیان بۆ کەسانی تر باس بکەن: (إن من أشر الناس عند الله منزلة يوم القيامة الرجل يفضي إلى امرأته وتفضي إليه ثم ينشر سرها) رواه مسلم. هەروەها هەموو قسە و باس و کێشە وڕوداو وبەسەرهاتێك کە لە ژیانی ڕۆژانەدا روودەدات و دەرکردنی زیانی هەبێت، یان یەکێك لە هاوسەران پێیان ناخۆش بێت، هەموو ئەوە حەرامە و دەبێتە جۆرێك لە خیانەت کردن بەرانبەر بە هاوسەرەکەی.

٦- واجبە لەسەر ئافرەت لە ماڵی خۆی دەرنەچێت بەبێ ئەوەی داوای ئیزنی دەرچوون و مۆڵەت لە مێردەکەی نەکات، تەنانەت ئەگەر باوکیشی نەخۆش بێت نابێت بەبێ داوای مۆڵەتی هاوسەرەکەی سەردانی باوکی بکات، چونکە وەکو زانایان فەرموویانە تاعەت و گوێڕایەڵی میرد لەسەر ئافرەت واجبە و ئەو سەردانە سوننەتە.

٧- مافی پیاوە بەسەر خێزانەکەی کە خزمەتی بکات، وەکو چۆن واجبی پیاویشە هەڵسێت بەدابین کردنی پێویستییە سەرەکییەکانی ژیانی هاوسەرەکەی، شيخ الإسلام ابن تيمية فەرموویەتی: (وتجب خدمة زوجها بالمعروف من مثلها لمثله ويتنوع ذلك بتنوع الأحوال فخدمة البدوية ليست كخدمة القروية وخدمة القوية ليست كخدمة الضعيفة)" الفتاوى الكبرى " (٤ / ٥٦١) . واتە: ئافرەت واجبە

لەسەری خزمەتی مێردەکەی بکات بە چاکە و بە پێی پێویست، بەڵام ئەو خزمەتە بەپێی حاڵەتەکان دەگۆڕێت، لە ئافرەتێکی نیشتەجێ لە گوند بۆ ئافرەتێکی نیشتەجی لە شار بە هۆی جیاوازی ئیش و کارەکانەوە، هەروەها خزمەتی ئافرەتێکی تەندروست باش و بەهێز بۆ مێردەکەی جیاوازە لە خزمەتی ئافرەتێکی لاواز یان نا تەندروست.[٤]

٨- پیاو لە کاتی پێویستدا وەکو ناشز بوونی هاوسەرەکەی، مافی تەمبێ کردنی خێزانەکەی هەیە، ئەویش ئەگەر ئەو ئافرەتە لە بەجێگەیاندنی مافی الله کەمتەرخەم بووبێت، یان لە یەکێك لە مافەکانی مێردەکەی کەمتەرخەم بووبێت کە دەبێت بۆی جێبەجێ بکات، بەڵگەی ئەو مافەش فەرموودەی الله یە لە قورئاندا: (وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ۖ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا) النساء: ٣٤. بەڵام زانایان حەوت مەرجیان داناوە بۆ مەسەلەی بەکارهێنانی لێدان ئەگەر هۆکارێکی شەرعیش هەبێت:

[٤] مامۆستا لە زۆر مامۆستای ئایینی کوردستان دەبیسین ئەڵێن گوێڕایەڵی ئافرەت واجب نیە بۆ پیاوەکەی لە کارو باریماڵدا چونکە هیچ ئایەت و حەدیسی لەسەر نیە، بۆ نمونە ئیشی ماڵ و مناڵ بەخێوکردن لە ماڵداو نانو جل و بەرگ و ئەم شتانە ئەڵێن واجب نیە بیکات، ڕەدت چیە بۆ ئەوە؟
وەڵام: زۆرێک لە زانایان وتوویانە وەکو واحب واجب نییە لەسەر ئافرەت خزمەتی مێردەکەی بکات... بەڵام بیکات باشترە .. لە ڕاستیدا هەر لە سەردەمی اصحاب تاکو ئێستا ئافرەت خزمەتی مێرد وماڵ ومناڵی خۆی کردووەو وبۆچوونی ئەوانەی کە دەڵێن واجبە پێم وایە ڕاستترە چونکە ئەگەر ئافرەت خزمەت نەکات کێ بیکات؟ ئینجا ئەگەر وابوایە خەڵکی وازیان لە ژنهێنان ئەهێنا، مەسەلەکەش هەندێ تفصیل ی زیاتر هەڵدەگرێت.

یەكەم: لێـدان مـافی مێـردێكە كە هەڵسـابێت بە پێـدانی مافەكـانی هاوسەرەكەی لە ڕووی شەرعییەوە، نەك خۆی كەمتەرخەم بێت و زیانی بە هاوسەرەكەی گەیاندبێت و لەو لاشەوە لێی بدات.

دووەم: پیاو بۆی نییە لێدان بەكار بهێنێت تاكو ڕێگاكانی تر تەواو دەكـات و بـۆی دەردەكەوێـت كە سـوودیان نیـیە، كە بـریتین لە ئامۆژگاری كردنی ئەو ئـافرەتە بە قسـەی خـۆش، ئەگەر بـێ سـوود بوو ئینجا بڕواتە سەر هەنگاوی دووەم كە بریتیە لە پشت تێكردن و هەجـر كردنـی لە جێگـای خەوتنـدا، كە ئەوەش هەنـدێك ئەحكـامی خۆی هەیە ئەگەر ئەویش سوودی نەبوو، ئینجا پەنا بۆ لێدان دەبرێت ئەگەر گومـان ببرێـت ڕێگەچـارەیەكی باشـە و دەرەنجـامی باشـی دەبێت. بەڵام ئەگەر بە بێ ئەو چارەسەرانە یەكسەر بە لێدان دەست پـێ بكـات ئەوە پـێچەوانەی فەرمـانی پەروەردگـار كـردووە لە ئایەتەكەدا.

سێیەم: بیـانوویەكی شـەرعی هەبێـت بـۆ لێـدان، بـۆ نمـوونە ئەو ئافرەتە نشـوز و لاسـاری هەبێـت وهەرچـی هەوڵـی لەگەڵدا بـدات نەیەتە سەر ڕێگای ڕاست و لە كـاری چـاكەو شـەرعیدا گـوێڕایەڵی مێردەكەی نەكات، ئەگەر نا درووست نییە لێدان بەكار بهێنێت.

چـوارەم: دەبێـت مەبەسـت و نیەتـی پیـاو لە لێدانـدا ئەوە بێـت ئـافرەتەكە بگێـڕێتەوە سـەر جـادەی حەق و كـرداری پەسـەند، نەك

مەبەستی ئازاردن و ئیهانە كردن و سووكایەتی پیكردنی بێت، بۆیە بۆ نموونە لێدانەكە نابیت بەبەرچاو خەڵكەوە بێت.

پێنجەم: نابێت لێدانەكە زۆر ئازاربەخش وقایم بێت، یان شوێنەوار بەجێ بهێڵێت، یان شوێنەكەی شین و مۆر بكاتەوە، یان جێگای لێدانەكە خوێنی لێ بێت و شكان و ئەو جۆرە حاڵەتانە دروست بێت، ، هەموو ئەوانە زانایان باسیان كردووە كە قەدەغەیە.

شەشەم: لێدانەكە بە دەست بێت بۆ نموونە یان بە هەر شێكی تر، نابێت لە دە جار ئازار گەیاندن زیاتر بێت.

حەوتەم: دەبێت لە لێداندا نە ڕوخسار و نە سك و نە هیچ شوێنێكی هەستیاری ئافرەت بگرێتەوە.

وەكو دەردەكەوێت ئەو مەرجانەی زانایان دایانناوە زۆر توندەو بۆ چارەسەر كردنی كێشەیە نەك بۆ ئازاردان و سووكایەتی كردن بە كەرامەتی ئافرەتەكە، هەمویشی بەڵگەی لەسەرە و تەنها ئەوە دەمێنیت ئەو لێدانە بۆ مەبەستێكی چاكسازی بێت بۆ ئافرەتەكەو لە سنوورێكی زۆر تەسك و كەمدا بوونی هەیە.

دوو تێبینیی گرنگ:

١- پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم لە ژیانیدا بە دەستی خۆی نە لە هاوسەرێك یان خزمەتكارێكی خۆی نەداوە، وەكو لە سەحیحی موسلیمدا هاتوە دایكی ئیمانداران عائیشە الله لەخۆی و باوكی ڕازی بێت فەرموویەتی: (ما ضرب رسول الله صلى الله عليه وسلم شيئًا قطُّ بيده، ولا امرأةً، ولا خادمًا، إلا أن يجاهد في سبيل الله، وما نيل منه شيء قطُّ فينتقم من صاحبه إلا أن يُنتهك شيء من محارم الله، فينتقم لله تعالى). رواه مسلم.

٢- سەرەڕای ئەو هەمو مەرجانەی زانایان بۆ مەسەلەی لێدان دایانناوە و بازنەكەیان بەپێی ئایەت و فەرموودەكان و سیرەو ژیاننامەی پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم تەسك كردووەتەوە، بەڵام دواجار لێدان شەریعەتێكە و الله تعالى لە قورئاندا جێگیری كردووە، هەركێ بڵێت لێدان چارەسەرێكی نەشیاوە بۆ ئەم سەردەمە، یان حەلێكی ناشارستانییە، یان لە دڵیی خۆیشییەوە ئەگەر ڕەخنەی لێی هەبێت و بە ڕێگەچارەیەكی دواكەوتووانە و نەگونجاوی بزانێت بۆ ئەم ڕۆژگارە، ئەوە ڕەخنەی لە فەرمانی الله گرتووە و ئایەتی پەروەردگاری ڕەتكردووەتەوە و بێ حیكمەتی داناوە، بەوەش پەیوەندی بە ئیسلامەوە نامێنیت، چونكە حوكمێكی پەروەردگاری خستووەتە هەڵەوە، لێدان بەشێكە لە شەریعەت، بەڵام كەسەكە بە مەرجەكانی خۆی سەرپشكە بەكاری بهێنیت، یان هەرگیز پەنای بۆ

نەبـات ئەگەر پێویسـتیش بکـات، لەم مەسـەلەدا دەبێـت هاوسـەران بەتایبەتی ئافرەتان زۆر ئاگادار بن، چونکە اللە عزوجل هەرگیز هیچ حوکمێك بەبێ حیکمەت و سوود تەشریع ناکـات، ئەگەر سـەرزەوی بلێت ئەوە حوکمێکی هەڵەیە، موسوڵمان هەر دەبێت بڵێـی حـوکمێکی ڕاسـتەو پـڕ لە حـیکمەتە، چـونکە فەرمـان لە قورئانـدا هـاتووە، بەندەکان لەسەریانە بە هەمـوو حـوکمێکی اللە و پێغەمبەرەکە ڕازی بن و لە دڵیشیانەوە نابێت ڕەخنە بگرن: (وَمَا كَانَ لِمُـؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَـةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْـرًا أَن يَكُـونَ لَهُـمُ الْخِيَـرَةُ مِـنْ أَمْـرِهِمْ ۗ وَمَـن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا) الأحزاب: ٣٦. (فَـلَا وَرَبِّـكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَـا شَـجَرَ بَيْـنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِـدُوا فِـي أَنفُسِـهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا). النساء: ٦٥.

پەیامی (١٥)

مافەکانی ئافرەت بەسەر هاوسەریدا

ئافرەت کۆمەڵێك مافی لەسەر مێردەکەی هەیە کە واجبە لەسەری جێبەجێیان بکات، دەکرێت بیانکەین بە دوبەشەوە:

بەشی یەکەم: مافە داراییەکان: کە ئەوانەش خۆیان لەم مافانەی خوارەوەدا دەبیننەوە:

١- مارەیی: ئەو بڕە پارەیە کە پێویستە پیاو بیدات بە هاوسەرەکەی بە پێی گرێبەستی هاوسەرگیری، یان بە پێی چوونەلای خیزانەکەی کە (دخول)ی پێ دەوترێت. تەنانەت زانایان دەڵێن ئەگەر لە عەقدەکەشدا ناوی نەبرێت، هەر دەبێتە واجب لەسەر پیاوەکە مارەیی هاوشێوە (مهر المثل) لەگەڵ ئافرەتانی تر بۆ خێزانەکەی دابین بکات.

ئینجا مارەیی مافی تەنها ئافرەتەکە خۆیەتی، مەگەر خۆی بەبێ هیچ فشار و ناچار کردنێك بەشێکی بۆ کەسێك بکاتە دیاری، الله تعالی فەرموویەتی: (وآتوا النساء صدقاتهن نحلة) النساء:٤. مارەییش وەکو زانایان دەفەرموون، دەکرێت لەسەرەتاوە بێت و دەکرێت دوا بخرێت ودەشکرێت بکرێت بەدوو بەشەوە.

٢- خەرجی و نەفەقە: زانایان یەك دەنگن لەسەر ئەوەی خەرجی ئافرەت پێویستە لەسەر هاوسەرەکەی بە مەرجێك ئەو ئافرەتە خۆی لە مێردەکەی نەگەرێتەوەو قەدەغە نەکات و لاساری و بێگوێی (نشوز) نەکات.

مەبەسـت لە مـافی خەرجـی و نەفەقە ئەوەیە خـواردن و جـل وبەرگـی پێویسـتی بـۆ دابـین بکـات، تەنـانەت ئەگەر ئـافرەتەکە دەوڵەمەنـدیش بێـت ئەو مـافەی هەر هەیە، الله تعـالی فەرمـوویەتی: (وعلـى المولـود لـه رزقهـن وكسـوتهن بـالمعروف) البقـرة/٢٣٣ ، هەروەها فەرموویەتی: (لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا) الطلاق/٧ .

٣- مـافی نیشـتەجێکردن: واجبە لەسـەر پیـاو بە گـوێرەی توانـای خـۆی جێگـای نیشـتەجێ بـوون بـۆ خێـزانەکەی دابـین بکـات. الله عزوجـل فەرمـوویەتی:(أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ) الطلاق/٦.

بەشی دووەم: مافەکانی تر:

١- دادگەری لە نێـوان هاوسـەراندا ئەگەر پیـاوەکە زیـاتر لە هاوسەرێکی هەبێت، مەبەست لە داگەری مـانەوەیە لەلایـان و دابـین کردنی نەفەقە و پۆشـاکی پێویسـتە بۆیـان. بەڵام ئەو دادگەرییە ئەوە ناگرێتەوە یەکێکیانی لەوی تـر یـان لەوانـی تـر زیـاتر خـۆش بوێـت چـونکە ئەوە لە دەرەوەی توانـای خـۆیەتی، بەمەرجێـك کـار نەکـاتە سەر مافی نەفەقە و مانەوە لەلایان.

٢- پێویستە پیاو مامەڵە و ڕەفتار و ئاکاری جوان بێت لەگەڵ هاوسەریدا، الله فەرموویەتی: (وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ) النساء/١٩ ، وقولـه : (وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالمَعرُوفِ) البقرة/٢٢٨. هەروەها رسول الله صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: " استوصوا بالنساء " . رواه البخاري (٣١٥٣) ومسلم (١٤٦٨) . واتە لە نێوان خۆتاندا ڕاسپاردەی چاکەکردن لەگەڵ ئافرەتاندا بۆ یەکتر بکەن.

٣- نابێت پیاو زیان بە هاوسەرەکەی بگەیەنێت، چونکە ئەگەر لە ئیسلامدا زیان گەیاندن بە هەموو کەسێك قەدغەو حەرام بێت، ئەوا لە پێشترە کە پیاو هیچ زیانێك بە هاوسەرەکەی خۆی نەگەیەنێت وچاکەی لەگەڵدا بکات.

٤- پێویستە لەسەر پیاو خێزانی فێری دینەکەی بکات، ئەگەر خۆی پێی نەکرا ڕێگەی بدات لە سنووری ڕێگەپێدانی شەرعدا خۆی فێری زانستی شەرعی ببێت بۆ ئەوەی بتوانێت خۆی و ماڵ و منداڵی بە گوێرەی شەرعی ئیسلام بەڕێوەببات. الله عزوجل فەرموویەتی: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ). التحريم:٦.

٥- هەروەها پێویستە لەسەر پیاو ئارام بگرێت لەسەر هەندێ خووی نەخوازراو کە لەوانەیە لە پێکهاتەو سروشتی ئافرەتەکەدا هەبێت و بەهۆی ئەوە خوو و خەسڵەتە نەخوازراوانەی ڕقی لێ هەڵنەگرێت، هەروەها بەدوای هەڵەکانیدا نەگەڕێت و لەسەری بیانژمێرێت کە لەوانەیە بەمەبەست ئەنجامی نەدابێت و ئاکارێکی جوانە لێبوردنی بەرانبەری هەبێت، پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم فەرموویەتی: (لا يفرَكْ مؤمنٌ مؤمنةً، إن كرِهَ منْها خُلقًا رضِيَ منْها آخرَ أو قال: غيرَهُ). رواه مسلم. واتە: هیچ ئیماندارێك ڕق لە ئیماندارێکی تر هەڵنەگرێت، ئەگەر حەز لە خەسڵەت و خوویەکی نەکات لە خەسڵەت وخوویەکی تری ڕازی دەبێت.

٦- یەکێکیش لە خەسڵەتە جوانەکان کە ئیسلام پیاوان فێر دەکات ئەویە، بەئەمەك بن بەرانبەر بە خێزانەکانیان و چاکەیان لەبیر نەکەن، الله تعالی فەرموویەتی: (وَلَا تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) البقرة: ٢٣٧. هەورەها لە ژیاننامەی پێغەمبەردا صلی الله علیه و سلم ئەو ئەمەکە بە ڕوونی دەردەکەوێت، بۆ نموونە ئەمەکی بۆ دایکی ئیمانداران خەدیجە الله لێی ڕازی بێت کە تەنانەت لە دوای مردنیشی هەر ئەوی لەبیر بوو وباسی چاکەکانی دەکرد، جاری وابوو مەڕێکی سەردەبڕی و گۆشتەکەی بەسەر هاوڕێکانی خەدیجەدا دابەش دەکرد وەکو وەفایەك بۆ خەدیجەی خێزانی و دەیفەرموو: (إنَّها كانت، وكانت، وكان لي منها ولد) البخاري:

٣٨١٨. واتە: وەسفی دەکرد و دەیفەرموو خەدیجە ئاوها و ئاوها بوو، منالّم لێی بوو.

٧- واجبە لەسەر پیاو خێزانی بپارێزێت و غیرەتی لەسەری هەبێت، لە هاوڕێ و خەڵك وشوێن و لایەنی خراپ دووری بخاتەوە و هەمیشە وەکو ئەمانەتێك تەماشای بکات کە پێویستە پارێزگاری لی بکات.

٨- دابین کردنی پێویستییە مادی و مەعنەوییەکانی ئەرکێکی تری پیاوە بەرانبەر خێزانەکەی.

٩- مافی ئافرەتە مێردەکەی خۆی جوان و ڕێکوپێك بکاتەوە وەکو چۆن مافی پیاوە خێزانەکەی ئەو کارە بکات، الله تعالی فەرموویەتی: ﴿ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ [البقرة: ٢٢٨]. هەروەها مافی ئافرەتە ئەوەی مێردەکەی پێی خۆشە خێزانی بۆی بکات لە ڕووی خۆشی وچێژ بردن، ئەویش بە هەمان شێوە بۆ خێزانەکەی ئەنجامی بدێت بۆ ئەوەی ڕێگای شەیتانی لێ ببرێت و هیچ پێویستییەکی تێرنەکراوی نەمێنیت، وەکو لە فەرموودەدا هاتووە: (وإن لأهلك عليك حقًّا) البخاري (١٩٧٧)، مسلم (١١٥٩).

١٠- مافی ئافرەتە لەسەر پیاوەکەی دڵی خۆش بکات لە سنووری شەرعدا، وەکو دەرکرنی بۆ گەشت و گوزار و ئامادەبوون لە هەندێ چالاکی و کاری خێردا کە لەگەڵ شەرعدا ناکۆك نەبێت،

وەکو ئەوەی پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم ڕێگەیدا عائیشە الله لێی ڕازی بێت لە دوورەوە تەماشای یاری حەبەشەکان بکات وەکو لە سەحیحی بوخاری وموسلیماد اهاتووە.

١١- تاکو پێی بکرێت پێویستە پیاو گومانی باش بە هاوسەرەکەی ببات و گومانی خراپی پی نەبات، الله تعالی فەرموویەتی:﴿ یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا ﴾ [الحجرات: ١٢].

١٢- وەکو چۆن وتمان مافی پیاوە بەسەر ژنەکەی هەموو نهێنییەکی بپارێزیت و لە کاتی تێکچوونی پەیوەندییان بەتایبەتی ڕێگە بەخۆی نەدات نهێنییەکانی دەربکات، بەهەمان شێوە مافی ئافرەتە پیاوەکەی هەموو نهێنییەکی بپارێزیت و دەری نەکات.[٥]

---

[٥] پرسیار: ئافرەت لەچی حاڵەتێکدامافی ئەوەی هەیە جێگەی نوستن لە پیاوەکەی جیا بکاوەتە..؟
وەڵام: پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی: (إِذَا بَاتَتِ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا لَعَنَتْهَا الْمَلاَئِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ.)متفق علیه. واتە ئەگەر ئافرەت جێگای خۆی لە جێگای مێردکەی دور بخاتەوەو لێی دوور بکەوێتەوە لە خەوتندا مەلائیکەتەکان لەعنەتی لێ دەکەن تاکو ڕۆژ دەبێتەوە، بەڵام ئەم فەرمووده بۆ پیاوێکی زاڵم نەبێت و هیچ هەڵەو زۆر و ستەم و ماف خواردنێك بەرانبەر هاوسەرکەی نەبێت، ئەگەر هەیبوو، لەو حاڵەتەدا هەجر وجێگا جیاردنەوەی ئەو ئافرەتە لە جێگای مێردەکەی و نەخەوتن لە گەڵیدا ناچێتە ئەو واتایە وهەڕەشەی فەرموودکە نایگرێتەوە هکو زانایان فەرموویانە و پێویستە پیاوەکە بەو شێوە بێت لەگەڵ خێزانەکەی کە ئیسلام داوای لێکردووە، لەگەڵ ئەوەشدا ئافرەت تاکو بتوانێت ئەو کارە نەکات باشترە چونکە جاری وا هەیە ئەوە کێشەکان گەورەتر دکات و چارەسەی ناکات.

پەیامی (١٦)

دەنگی ئافرەت لە ڕوانگەی شەرعەوە

لە ڕووی شەرعییەوە - ئەگەرچی مەسەلەکە خیلافێکی لەسەرە - بەڵام وا دەردەکەوێت دەنگی ئافرەت عەورەت نییە و درووستە بە پێی پێویست لەگەڵ پیاوانی نامەحرەمدا قسە بکەن، بەڵام بە مەرجێك قسەکردنێکی ئاسایی بێت و لە کەش و هوایەکی پاك و پاراو وئاسایی ودوور لە گوماندا بێت و، بە شێوەیەك لە شێوەکانی ئەوەی کە الله وریایی لەسەری داوە و فەرموویەتی: (فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ) الأحزاب:٢٢. نەیگرێتەوە، واتە دەنگەکە ناسك نەبێت و بە شێوەیەك نەبێت غەریزەی پیاوان بجوڵێنیت و بە شێوەیەکی سەرنج ڕاکێش سیفەتی مێینەیی ئافرەتی تێدا دەربکەوێت، قسەکەش پێویستە دوورو درێژ و زۆر نەبێت و بە پێی پێویست بێت، بۆ ئەوەی نەبێتە هۆکاری درووست بوونی فیتنە.

لە سەردەمی پێغەمبەرایەتیدا ئافرەتان دەهاتنە لای پێغەمبەر علیه الصلاة والسلام و پرسیاریان لێ دەکرد و هەروەها دەچوونە لای هاوەڵان و خەلیفەکان و پرسیاریان لێ دەکردن، هەروەها سەلامیشیان لە پیاوانی نامەحرەم دەکرد و ئەوانیش وەڵامی سەلامەکەیان دەدایەوە. فەرموودەی الله عزوجل لە قورئانی پیرۆزدا: (وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ) الأحزاب: ٥٣. بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە دەنگیان عەورەت نەبووە.

زانایـان لە ڕۆشـنایی بەڵـگە شـەرعییەکاندا، دەنگـی ئافرەتیـان بە عەورەت نەزانیـوە، بەڵام نەك بە شـێوەیەکی ڕەهـایی، بەڵکـو بەم مەرجانەی خوارەوە:

١- قسە کـردنەکە بـۆ کـارێکی پێویسـت بێـت و مـاوەکەی بە پێـی پێویستیەکە بێت و لەوە دەرنەچێت بـۆ قسـەی لاوەکـی و دەمەتەقە لە دەرەوەی باسە سەرەکییەکە.

٢- بە هـیچ شـێوەیەك ناسـك کـردنەوەی دەنـگ و ئەوەی کە الله تعالی فەرموویەتی: (فَلا تَخْضَعْنَ بِـالْقَوْلِ) تێـدا نەبێـت، چـونکە ئەوە بەریدی شەیتانە و سەرەتای درووست بوونی فیتنەیە.

٣- ناوەڕۆکی قسە کردنەکە جێگای گومان نەبێت و نەبێتە مـایەی فیتنە و درووست بوونی هەڵەی شەرعی.

بۆیە مەسەلەی ئەوەی کە دەنگـی ئـافرەت عەورەت نییە مەعنـای ئەوە نییە - وەکو لەم سەردەمەدا بە هەڵە وا گومان دەبرێت - ئافرەت بە ئارەزووی خۆی لەگەڵ پیاوانی نامەحرەمدا قسـە بکـات و لە هەر کوێ و لەگەڵ هەرکێ بیەوێـت قسـە بکـات بەو بەهـانەی کە دەنگـی عەورەت نیـیە! واتە بە شـێوەیەکی ئاسـایی تەماشـای ئەو مەسـەلە بکات، وەکو ئەوەی لەگەڵ مەحرەمەکانی خۆیدا قسـە بکـات وابێـت! چـونکە لە ڕاسـتیدا ئەو قسـە کـردنە بەو شـێوەیە دوورە لە شـێوازی ڕێگەپێـدانی شـەریعەت بـۆ قسـەکردنی ئـافرەت لەگەڵ کەسـانی

نامەحرەمــدا و زۆر جــار ســەر لە هەڵە و ســەرپێچی شــەرعی دەردەكات.

یان حاڵ بەوە بگات لەبەر ئەوەی دەنگـی ئـافرەت عەورەت نییە، بە درووست بزانرێت ببێتە بێژەر و لە ڕاگەیاندندا كار بكات، چونكە ئەوە حەرامە ئەگەر تەنها ئایەت و فەرموودەش پێشكەش بكات هەر حەرامە، سروشــتی كــارەكەی لەو حــاڵەتەدا وا دەخوازێــت لەم ســەردەمەی خۆمانــدا كە ســەردەمی فیتــنە و لە شــەرع دووركەوتنەوەیە، لەگەڵ پیاوانندا تێكەڵ ببێت و دەنگـی خـۆی ناسك بكاتەوەو هەمیشە قسەی خۆش و ڕووی گەش بێت و لەگەڵ پیاوانـدا بەبێ هیچ هەستكردنێك بە شەرم وئیحراجی مامەڵە بكـات، بێگومـان لێرەدا مەبەستم لە ڕاگەیاندنی عەلمانی نییە، چونكە ئەوان بەم جـۆرە باسانە هەر پێكەنینیـان دێـت، بەڵكـو مەبەسـتم ئەوانەیە كە خۆیـان بە موسوڵمانێكی وابەستەبوویش بە ئیسـلامەوە دەزانـن و ئەو كـارانەش لە دەرەوەی ڕەزامەندی و سنووری دینەكەیانەوە ئەنجام دەدەن.

شـەریعەتی ئیسـلام لە مەسـەلەی دەنگـی ئافرەتـدا بانـگ و ئیقـامە كردنی لەسەر ئافرەتان لاداوە بۆیان نییە نە بانـگ بـدەن و نە ئیقـامە بـكەن، چـونكە درووســت نیـیە دەنگیــان بەو شـێوە بە ئــاوازەوە ببیسترێت تەنانەت بەو وشە پیـرۆزانەی بـانگیش، تەنـانەت قورئـان خوێنــدنی ئــافرەت بە دەنگــی خــۆی، ئەگەر پیــاوان ببیســن هەر درووست نییە، هەروەها قەدەغەیە لەسەر ئافرەت پێشنوێژی پیـاوان

بكـات و هەنـدێ كاروبـاری موسـوڵمانان وەربگرێـت، كە هەمـوو ئەوانە بەڵـگەن لەسـەر ئەوەی دەنگـی ئافرەتـان تەنهـا لە سـنووری زەرورەت و پێویستیدا درووستە ببیسترێت نەك بەڕەهایی.

لەلایەكـی تریشـەوە وەكـو پاڵپشـت و ڕوونكـردنەوە بـۆ بەڵـگە شـەرعییەكان، ئەزمـوونی ژیـان دەریخسـتووە كە دەنگـی ئافرەتـان كـاریگەری لەسـەر پیـاوان هەیە و هەنـدێ جـار هاوشـێوەی بینینـی شەكڵ و ڕواڵەتی وبگرە زیاتریش دەنگەكەی دەبێتە مـایەتی فیتـنە و شـەیدا بـوونی هەنـدێ لە پیـاوان بە دەنگیـانەوە و دواجـاریش دەبێـتە هۆكارێك بۆ درووست بوونی وابەستەبوون وكاریگەری.

(بشار بن برد) ی شاعیری نابینا و ناوداری عەرەب دەڵێت:

يا قَومِ أُذني لِبَعضِ الحَيِّ عاشِقَةٌ

وَالأُذنُ تَعشَـــقُ قَبلَ العَينِ أَحيانا

واتە: هۆ خزمینە گوێم عاشقی هەندێ یەكێك لەئافرەتـانی گەڕەك بـووە، گـوێیش جـاری وا هەیە لە پـێش چـاودا عاشـق دەبێـت! ئەو قسەش وەكو وتم -ئەگەرچی خـۆی لە خۆیدا بەڵـگە نییە - بەڵام بە ئەزمـوون دەركەوتـووە حەقیقەتـی هەیە و هـیچ زێـدەڕەوییەكی تێـدا نییە. چەندین حاڵەتی واش بـووە نەك تەنهـا پیـاو بە دەنگـی ئـافرەت كاریگەر بووە، بەڵكو بە پێچەوانەشەوە هەر ڕاستە وەكو بەڵـگەیەك

لەسەر ئەسڵی کاریگەری دەنگ لەبەرانبەر کاریگەری شێوەو ڕەنگدا.

بۆیە کورتەی ئەم باسە ئەوەیە دەنگی ئافرەت عەورەت نییە ئەگەر نەبێتە مایەی فیتنە و بە پێی پێویست بێت و قسەی خۆش و گاڵتە و موجامەلەی تێ نەکەوێت، تەنانەت لە کاتی تەلبیە کردن لە حەج و عومرەدا درووست نییە بە دەنگی بەرز بڵێت (لبیك اللهم لبیك) بە پێچەوانەی پیاوانەوە کە سوننەت وایە دەنگ بە تەلبیە کردن بەرز بکەنەوە، یان لەو کاتەی لەناو نوێژی جەماعەتدان، ئەگەر پێشنوێژ هەڵەیەك بکات، بۆ پیاوان درووستە بە دەنگ هەڵەکەی بۆ چاك بکەنەوە، بەڵام بۆ ئافرەتان ئەو کارە درووست نییە، بەڵکو تەنها بۆیان هەیە لە ڕێگەی (تصفیق) واتە دەست لەسەر دەستی خۆیان بدەن و بەو دەنگە ئیمام لە هەڵەکەی ئاگادار بکەنەوە.

سەبارەت بەو خیلافەی کە هەیە لە نێوان زانایاندا ئایا دەنگی ئافرەت عەورەتە یان عەوەرت نییە و ئەو قسەو باسەی لە ڕووی زانستییەوە کە هەڵیدەگرێت، دەتوانیت بۆ کتێبی (صوت المرأة – بحث فقهي) یوسف بن عبد الله الأحمد، بگەڕێیتەوە، مەسەلەکانی لە ڕۆشنایی بەڵگەکاندا شیکردووەتەوە.

پەیامی (١٧)

ئاسانکاری لە مەسەلەی مارەبییدا خێرە وسوننەتە

مـارەیی مـافێکی ڕەواو حەڵاڵـی ئـافرەتە وەریبگرێـت، الله تعـالە فەرمـوویەتی: (وَءَاتُـواْ ٱلنِّسَـآءَ صَـدُقَٰتِهِنَّ نِحۡلَـةً) النسـاء :٤. نحلـة، واتە: دیاری و بەخششێك کە بەدڵێکی ئاسوودەوە بە ئافرەت بدرێت.

ئیسـلام بـایەخی بە مەسـەلەی زەواج وبەشـوودانی کـچ داوەو بە ئایەتێـك لە ئایەتەکـانی الله عزوجـل نـاوی بـردووە کە فەرمـوویەتی: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) الروم:٢١. هۆکاری ئەو بایەخ پێدانەش لەوە سـەرچاوە دەگرێـت کە زەواج بەرژەوەنـدی گەورەی بۆ ژن و پیاو و کۆمەڵگا بە گشتی تێدایە.

بەڵام کێشـەیەکی گەورە دێتە ڕێـگەی ئەم سـوننەتە گەورەو ئـایەتە مەزنەی الله عزوجـل، ئەویـش ئەوەیە هەنـدێ لە سەرپەشـتیارانی کچان وئافرەتان، داوای مارەیی زۆر دەکەن بۆ کچەکانیان و بەوەش بەربەرست بۆ گەنجان درووسـت دەبێـت لە بەجێهێنـانی ئەو پرۆسـە پیرۆزە.

لە ڕاسـتیدا ئیسـلام هـیچ بڕە پـارە و زێڕێکـی وەکـو مـارەیی بـۆ ئافرەتان دیاری نەکردووە، بەڵام بە شیوەیەکی گشتی هـانی کچـان و سەرپەرشـتیارانی داوە کە بـارگرانی بـۆ خوازبێنیکـار درووسـت نەکەن و چاکترین مارەیی ئەوەیە کە ئاسان بێت لەسـەر ئەکەسـەی دێتە پێشەوە بۆ خوازبێنی و بارگرانی بۆ درووست نەکات.

پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (خير االصداق أيْسَرُه) رواه الحاكم والبيهقي. واتە: چاکترین مارەیی ئاسانترینیانە. لە سیرە و سوننەتیشدا هەواڵی لەو جۆرە زۆرە کە نیشانەی ئەوەیە ئیسلام هانی ئاسانکاری لەو بوارە دەدات. تەنانەت پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم وەکو لە بوخاری و مسلم دا جێگیر بووە، بە پیاوێکی فەرمووە کە بەنیازی زەواجی بووە: (اتخذ ولو خاتما من حديد). واتە: شتیکی بۆ بکە، ئەگەر ئەنگوستیلەیەکی ئاسنیش بووە .

جگە لەوەش پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم خۆی وەکو نموونەیەکی کردەیی ئەو مەسەلەی بەرجەستە کردووە، کاتێك فاتیمەی کچی دەداتە عەلی الله لێیان ڕازی بێت و هیچی نابێت بەمارەیی پێی بدات، دەڵێت قەڵغانێکت هەبوو ئەوەی پێ بدە وەکو مارەیی، کە ئەوەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی مارەیی خۆی لە خۆیدا ئامانج و مەبەست نییە لە ئیسلامدا.

بە کورتی ئایەت و سوننەتی پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم و قسەی خەلیفە ڕاشیدەکان و زانایانی ئیسلام ئەوەمان پێ دەڵێن کە مارەیی سنوورێکی بۆ دیاری نەکراوە بڵێی لەوە کەمتر نابێت، بۆیە مارەیی لەسەر ئەنگوستیلە و بڕێکی خورما و قەڵغان و فێرکردنی چەند سوڕەتێك لە قورئان لەسەردەمی پێغەمبەرایەتیدا دامەزراوە، هەروەها جۆرێك لە ئیجماع و کۆدەنگی و کۆك بوونی بەڵگەکان لە

ئیسلامدا لەسەر ئەوەن کە زۆری و گرانی مارەیی کارێکی باش نییە و بەرەکەتی کارەکە کەم دەکاتەوە.

لەبەر ئەوەی کە ئامــاژەی پێکــرا، باشــترە و خێــری زۆرتــرە و گونجاوترە لەگەڵ سوننەتدا کە ئاسانکاری لە بڕی مارەییدا ڕەچاو بکرێـت و بـارگرانی نەخـرێتە سـەر خـوازبێنیکەر. چـونکە ئەگەر ئاسـانکاری لە مەسـەلەی مارەییـدا بکرێـت، زەواج زۆر ئەبێـت ولە ئەنجامی ئەو ئاسانکارییە خێر و بێرێکی زۆر لەناو کۆمەڵگـادا بـڵاو دەبێتەوە.

دەرەنجامی گران کردنی مارەیی - وەکو شێخ محمد صالح المنجد دەڵێت - کاریگەری خراپی زۆر لێ دەکەوێتەوە، لەوانە:

١- ئاسـانکاری لە مەسـەلەی مارەییـدا ڕێبـازی پێغەمبەرایەتییـەو پێشینان و پاشینانی ئەم ئومەتە لەسەر ئەوە کۆکن کە کارێکی باشە و پێچەوانەکەی کە گرانکردنی مارەییە کارێکی خراپە.

٢- زەواج پرۆسەیەکی گرنـگ و پیـرۆزە و حـوکمی ئەنجامـدانی هەندێك جار دەگاتە ئەوەی واجب بێت، جـا کە مـارەیی زۆر بێـت و لەسەرووی توانای پیاوانەوە بێت، ئەوە جۆرێکە لە درووست کردنی بەربەست بۆ ئەو پرۆسەیە.

٣- ڕازی نەبوونی وەلی ئەمری کچ بەوەی کچەکەی بەشوو نەدات بەو مارەییە زۆرە نەبێت، ئەوە کارێکی نادرووستە و جۆرێکە لە زیان گەیاندن بە کچەکەی خۆی و بە ئەسڵی پرۆسەکە بە گشتی و ئەوەش حەرامە.

٤- داواکردنی مارەیی زۆر لەسەرووی توانای خوازبێنیکەرەوە، دەبێتە مایەی کەم بوونەوەی زەواج و ئەوەش لەلای خۆیەوە دەبێتە هۆکارێك بۆ بڵاوبوونەوەی فەساد، یەکێکش لە ئامانجەکانی شەریعەت ئەوەیە بەرژەوەندییەکان جێبەجێ بکات و ڕێگری لە زیان و خراپەکان بکات، کەم کردنەوەی مارەیی و ئاسانکاریش تێیدا مادام دەبێتە یارمەتیدەر بۆ درووست بوونی ئەو دەرەنجامە کەواتە کارێکی باشەو واجبێکی شەرعییە.

٥- ئەزموونە تاڵەکانی ژیان ئەوەمان فێر دەکات، کە زۆر جار ڕێگری کردنی سەرپەرشتیاران لە بەشوودانی کچەکانیان بە هۆی زۆریی مارەیی داواکراو، بووەتە مایەی مانەوەی کچەکانیان و ڕێخۆشکەریش بووە بۆ سەرهەڵدانی هەندێك خراپە لەکۆمەڵگادا لەڕێگەی تێوەگلانی ئەو کچ و کوڕانەی کە گرانی مارەیی ڕێگای زەواجی لێ داخستوون بەهەندێ خراپە و فەسادەوە.

٦- گرانی مارەیی لە دەرەوەی سنوور و توانای ئەوانەی دێن بۆ خوازبێنی دەبێتە هۆکاری بڵاوبوونەوەی نەخۆشی دەروونی و

خەمۆکی لەناو کچان و کوڕاندا و لەوەشدا سەرپەرشتیاران ئەو بەرپرسیارێتییە هەڵدەگرن.

٧- زۆری مارەیی ئەگەرچی بەڕواڵەت هەندێك بەرژەوەندی بۆ کچەکە و ماڵەوەیان تێدا وەدی دەکرێت، بەڵام لە ڕاستیدا خراپەکانی چەند بەرانبەر ئەو چاکییەیە و لە شەریعەتیشدا نەهێشتنی فەساد و خراپە لە پێشترە لە بەدەستهێنانی بەرژەوەندی، (درء المفاسد مقدم على جلب المصالح)

بۆیە با سەرپەرشتیارانی کچان و ئافرەتان ئەو ڕاستیانە لەچاو بگرن و باری ئەوانەی دێنە پێشەوە بۆ خوازبێنی قورس نەکەن، چونکە ئەو کارەیان خۆی لە خۆیدا کارێکی ناشەرعی و خراپە، کاریگەری و دەرەنجامە ناڕاستەوخۆکانیشی ڕەهەندی خراپ و نەرێنی جۆراوجۆریان لێ دەکەوێتەوە، دواجاریش پشکی ئەو باجەکچەکانی خۆیان و کوڕی خەڵکی و کۆمەڵگا بە گشتی هەڵیدەگرن.[٦]

[٦] دواخستنی زەواج بەبۆنەی خوێندن تا چەند کارێکی درووستە؟ وەڵام: بۆمەسەلەی زەواج ئەگەر کەسی خاوەن دین و ڕەوشت بێت بێتە خوازبێنی، باش نییە ڕەت بکرێتەوە لە کاتی خوێندن بێت یان لە کاتێکی تر، خوێندن وا نازانم بەهانەیەکی شەرعی بێت بۆ ئەو ڕێگری کردنە.

پەیامی (١٨)

وتەیەك دەربارەی فرەژنی

مرۆڤ بە فیترەتی و پێکهاتەی دروست بوونی مەیلی بۆ فرەژنــی هەیە، ئیســـلامیش لەبەر ئەوەی دینـــی فیتـــرەت و تێگەیشـــتنە لە پێویستیەکانی مـرۆڤ، دانـی بەو حەقیقەتەدا نـاوە و فرەژنــی وەکـو شــەریعەتێك لە ڕۆشـنایی کـۆمەڵە ڕێوشـوین و مەرجێکـدا جێگیـر کـردووە، واتە وەکـو هەر حـوکم و شــەریعەتێکی تـر لە ئیسـلامدا، فـرەژنیش حـوکمێکی شــەرعی کــارپێکراوە و مەرج و ڕێوشــوێنی خـۆی هەیە، وەکـو چـۆن هاوســەرگیری لەگەڵ یەك هاوسەریشـدا ڕێوشوێن و مەرج و ئەحکامی خۆی هەیە و پیویستە ڕەچاو بکرێت.

لەبەر ئەوەی ئەم بابەتە لێکدانەوەو شیکردنەوەی زۆر هەڵـدەگرێت و لە پێنـاو خسـتنە ڕووی ئەم پرسـە لە ڕوانـگەی شـەرعەوە، هەوڵ ئەدەم لە چەند خاڵێکدا بابەتەکە بخەمەڕوو:

١- بنچینـە وشــەرعی بـوونی مەســەلەی فـرە ژنــی لە قورئــانی پیرۆزەوە سەرچاوە دەگرێت و، الله تعالی خۆی ڕەزامەنـدی لەســەر فرەژنــی داوە و فەرمـوویەتـی: (وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا) النسـاء:٣. حوکمەکانی (تعدد) لە قورئان و لە سوننەت و لە کتێبـی زانایانـدا لە ژێر بابەتەکانی (النكاح)دا بە تێروتەسەل باس کراوە.

٢- لەبەر ئەوەی ئارەزووی فرەژنی لە ناخی مرۆڤەکاندا بوونی هەیە وحەزێکی فیترییە، لە ڕاستیدا ئیتر زێدەڕەوی لە داواکردنی هۆکاری پەنابردنی پیاو بۆ زیاتر لە ژنێك لە لایەن هاوسەری یەکەم، یان کۆمەڵگا و دەسەڵات ویاسا، هەمووی جۆرێکە لە زێدەڕەوی بێ پاساو لە لێپرسینەوەدا وهاوکات نکۆڵی کردنە لە مەسەلەیەکی فیتری کە خودی نکۆڵیکەرانیش هەستی پێ دەکەن، بەڵام بە هۆکاری جۆراو جۆر نکۆڵی لێ دەکەن.

٣ - ئیسلام کاتێك (تعدد)ی وەکو شەریعەتێك جێگیر کردووە، لەبەر ئەوەیە کە بەرژەوەندی بەندەکانی بە شێوەیەکی گشتگیر و بە ڕەهایی ڕەچاو کردووە، بۆیە ئەگەرچی هاوسەری یەکەم زۆر جار بە کە مێردەکەی ژنی دوەم دەهێنێت ئازار و ناڕەحەتی بەردەکەوێت، بەڵام لە ڕاستیدا هۆکاری ئەوەیە ئیسلام بەرژەوەندی دونیا و دینی ئەو پیاوەی پێکەوە ڕەچاو کردووە، ابن القیم بە رەحمەت بێت دەفەرموێت: " فإن الشريعة َمْبَناها وأساَسَها على الِحكم ومصالح العباد في المعاش والمعاد " إعلام الموقعين(١/٤١). واتە بنچینەی شەریعەت لە سەر حیکمەت و بەرژەوەندی بەندەکان لە دونیا و قیامەتدا دامەزراوە. کەواتە نابێت مەسەلەکە لە بازنەی تەسکی پێناخۆش بوونی هاوسەری یەکەمەوە تەماشا بکرێت.

٤ - لە هیچ ئایەت و فەرموودەیەکدا نەهاتووە، کە پیاو ناچار بێت بۆ ئەوەی بتوانێت هاوسەرگیری دووەم و زیاتر بکات، ئیزنی

هاوسەری یەکەم وەربگرێت، لە ڕووی شەرعییەوە وەکو زانایان دەفەرموون هیچ کێشەیەکی نییە، بەڵام بۆ گرتنەبەری ڕێوشوێنی تۆکمەکردنی سەقامگیری خێزان و دەستەبەرکردنی ئاسوودەیی، باشترە پیاو تاکو پێی بکرێت، ڕێگە لە درووست بوونی گرفت وئاژاوە بگرێت و هاوسەری یەکەمی ڕازی بکات، بەڵام ئەگەر ئەو ئافرەتە بە غەیری وازهێنانی مێردەکەی لە هاوسەرگیری دووەم ڕازی نەبوو و پیاوەکەش پێویستی بەوە بە هاوسەرگیری دووەم یان زیاتر هەبوو، ئەو کات ئەتوانێت بەبێ ڕەزامەندی وەرگرتنی خێزانی هاوسەرگیری نوێ بکات،

٥ ـ سەبارەت بەوەی کە باری کەسێتی لە یاسا دەستکردەکان مەرجی ڕەزامەندی هاوسەری یەکەمیان داناوە، ئەوە هیچ پاڵپشتیکی شەرعی ڕاست و درووستی نییە وبیانوویەکە بۆ قەدەغە کردنی ئەو شەریعەتە، یاساکان بە شێوەیەکی گشتی ئەوەندە لە ئیسلام وەردەگرن کە پێیان باش بێت، چونکە شەریعەت لەلایان هێڵێکی سوور نییە تێینەپەڕێنن، بەڵکو وەکو خۆیان دەڵێن ئیسلام سەرچاوەیەکی سەرەکییە لەناو چەندین سەرچاوەی سەرەکی تردا و ئەگەر بتەویت ناکۆکی وسەرپێچییەکانی یاسا وەزعییەکان لەگەڵ ئیسلام دا بژمێریت ناتوانیت بە ئاسانی ئەو کارە ئەنجام بدەیت.

٦ ـ بەڵام ئەگەرچی فرەژنی کە مەبەستمان پێی (تعدد الزوجات) لە ئیسلامدا، شەریعەتێکی ئیلاهی کارپێکراوە، هاوکات بە ڕەهایی و

بـێ قەیـد و شـەرتیش نیـیە، بەڵکـو شـەریعەت ئەو مەسـەلەی ڕیکحستووە و پێویستە چەندین مەرج لەو پیاوەدا بوونی هەبێت بۆ ئەوەی مافی هیچ خاوەن مافێك لەو فرەژنیەدا نەفەوتێت، لەوانە:

✓ ڕاگرتنی دادگەری: الله عزوجل فەرموویەتی: (فَـإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً) النساء/٣.ئەم ئایەتە ئەگەرچی لەسەرەتاوە ڕێگەی بە فرەژنی داواە، بەڵام لەناو هەمان ئایەتدا قەیدی بۆ داناوە وداگەری و عەدالەتی بۆ ئەو کارە کردووە بە مەرج، ئەگەر نەیتوانی دادگەری لە نێوان هاوسەرەکانیدا بەرپا بکات، دەبێت بەیەك هاوسەر ئیکتیفا بکات. بەڵام دادگەری مەبەست لە جێگەی نیشتنەجێبوون و نەفەقە و دابین کردنی پێویستییەکانی ژیانە، نەك دادگەری خۆشەویستی دڵ ئەوەیان بەدەستی خۆی نییە.

✓ توانـای دارایـی وخەرج کـردن لەسـەر هاوسـەرەکانی: الله عزوجل فەرموویەتی: (وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ) النـور/٣٣. تـاکو توانـای پێویسـت بـۆ بەڕێـوەبردنی خێزانەکان نەبێت لە ڕووی نەفەقە و دابین کردنی خواردن و پۆشاك و پێویسـتی سـەرەکی ژیـان و هەروەهـا جێگـای نیشـتەجێبوون، درووست نییە پیاو خێزانێکی تر پێکەوە بنێت.

✓ هەروەها ئەبێت توانای بەدەنی و جەستەیی پێویستیشی بـۆ ئەو مەبەستە هەبێت.

٧ ـ ئایا پیاوی موسوڵمان یەك ژنـی هەبێت باشترە یـان زیـاتر؟ ئەوە پرسـیارێکە لە ڕاستیدا وەڵامەکەی لەسـەر حـاڵ و بـارودۆخی پیـاوەکە ڕاوەسـتاوە، ئەگەر پیـاو لە ڕووی فەسـیولۆجییەوە یەك ژن بەشی نەکات و چاوی و داوێنی نەپارێزیت و توانـای هاوسـەرگیری دووەمیشـی هەبێـت، بێگومـان ئەوە بەرژەوەنـدی دیـن و دونیـای لەوەدایە ژنـی تـر بهێنێـت، ئەگەر لەو حـاڵەتەدا نەشـیهێنێت ئەوە زوڵمـی لە خـۆی کـردووە و لە خـۆڕایی لەو شـەریعەتەی پەروەردگاری سوودمەند نابێت.

بەڵام ئەگەر لەو جۆرە بێت کە زیـاتر لە ژنێکی پێویسـت نەبێـت، بەتایبەتی ئەگەر دۆخـی داراییشـی بـاش نەبێت، ئەوە بێگومـان یەك هاوسـەری بەسـە و پێویسـت بەوە ناکـات بیـر لە ژنـی تـر بکـاتەوە. لەبەر ئەوەش کە (تعدد) فەرز نییە لەسەر پیاو و موباحە، زۆرێك لە زانایان وەکو شـافیعی و زانـای تـر فەرموویـانە ئەگەر پێویسـتییەك نەبێت بۆ ژنی دووەم ئەوا یەك ژن لە زیاتر باشترە.

٨ ـ بەڵام لەم ڕۆژگـارەدا قەنـاعەتم وایە هەرکـێ توانـای دارایـی وجەستەیی هەبێت وبتوانیت دادگەری جێبەجێ بکات، کەسایەتییەکی وا بەهێزیشـی هەبێـت بتوانێـت زیـاتر لە خێزانیـك بەڕێـوە ببـات، بەرژەوەدی لەوەدایە ژنـــی دووەم بهێنیـــت، لەلایەکەوە خـــۆی لەو دەریای فەسادو بەدڕەوشتی کە تەشەنەی کردووە دەپارێزیت وزیاتر تـۆکمە دەکـات، لەلایەکـی تریشـەوە ئەگەر توانـای پەروەردەکردنـی

منالّی لەسەر بنەماکانی ئیسلام هەبێت دەبێتە هۆکـاری زیـاد کردنـی موسوڵمانی موەحید کە لەم سـەردەمەدا کێشـەی گەورە لەو بـوارەدا هەیە، هەروەها بەشدار دەبێت لە چارەسەرکردنی کێشـەی قەیرەیـی و هەڵگرتنی پشکی خۆی لە لێپرسـراوێتی سـەبارەت بە ژمـارەیەکی زۆر لە بێوەژنـــان کە پێویســـتیان بە کەســـێکە داڵـــدەی مـــادی ومەعنەوییان بۆ دابین بکات.

٩ ـ ئینجا ئەگەرچی فرەژنـی حیکمەتـی گەلێـك زۆرە و یەکێـك لە حیکمەتەکـانی کەمکـردنەوەی ڕێـژە قەیرەیـی و بێوەژنـانە لەنـاو ئافرەتانـــدا، بەڵام هاوکـــات هەر لە ئامـــاژەی ئـــایەتەکەوە ئەوە وەردەگیرێـت کە درووسـتە پیـاو بەدوای کچـی جـوان وعـازەب و تەمەن بچووکیشـدا بگەڕێـت وژنـی دووەم وسـێیەم مەرج نیـیە هەر بەتەمەن و بێوەژن بێت، بەڵام ئەگەر کەسێك لەبەر بەرژەوەندییەکی ئیسلامی بەرز بەمەبەست کچێکی قەیرە یان بێوەژنێـك مـارە بکـات، ئەوە کـارێکی زۆر بـاش و ڕەوشـت بەرزانەی کـردووە و لەگەڵ پێکەوەنـانی خێـزانەکەی ئەجـرو پاداشـتێکی زۆر گەورەشـی دەسـت کەوتووە..

١٠ـ بێتاقەت بونی ئافرەت لەوەی ژنی بەسەردا بێت ئەوە خـۆی لە خۆیدا هەستیکی ئاسـاییەوە لەسـەری گوناهبـار نابێـت، هەروەکـو چۆن موسولمان بە سروشتی حەزی بەشەڕ و جیهاد کردن و مـردن نییە، وەکو الله فەرموویەتی: (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى

أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) البقرة/٢١٦ . بەڵام ئەوە مەسەلەیەکە و ئاساییە و ڕق لێبوونی حوکمەکە و بەهەڵەدانانی یان ڕەخنە لێگرتنی مەسەلەیەکی تری جیاوازە و حوکمێکی خراپیشی لەسەر دین و ئیمانی ڕەخنەگرەکە هەیە.

بۆیە پێویستە ئافرەتان بە وریاییەوە لەگەڵ ئەو پرسەدا مامەڵە بکەن، پێیان ناخۆش بێت و بەژنی دووەم بێ تاقەت و نیگەران بن ئاساییە، بەڵام بگاتە ئەوەی (تعدد) بە بەهەڵە بزانن و وابزانن تەشریعیکی زیان بەخشە بۆ خێزانەکان ویان ئەسڵی مەسەلەکە ڕەت بکەنەوە، ئەوە هەڵەیەکی کەمەر شکێنە و لە ئیسلام پێی دەردەچن، چونکە کردەوەکەیان بەو شێوازە دەبێتە ڕەتکردنەوە بۆ فەرمانی الله تعالى. بۆیە پێویستە ئافرەتی ئیماندار بەعەقڵی بیر بکاتەوەو بەسەر نەفسی خۆیدا زاڵ ببێت و شەریعەتی پەروەردگاری ڕەت نەکاتەوە و پارێزگاری لە ئیمانی خۆی بکات لەوە دڵنیا بیت شەریعەتی (تعدد) و فرەژنی الله تعالى خۆی دایناوەو خۆیشی لە هەموو کەسێك شارەزاترە چی بۆ بەندەکانی باشە و چی باش نییە: (قل أأنتم أعلم أم الله) القرة:١٤٠.

١١- ڕێگریکردنی یاسای وەزعی لە مەسەلەی تعدد و دروستکردنی بەربەست و تەگەرە بۆ ئەو حوکمە شەرعییە، کارێکە پێچەوانەی شەریعەتە و جۆریکە لە دژایەتی کردنی و هاندانێکە بۆ

بڵاوبـــوونەوەی فەســـاد و مـــانەوەی کچـــان و بێوەژنـــان بەبـــێ هاوسـەرگیری، بـۆیە وەکـو زانایـان دەڵـێن پیـاو لە پـاش هەبـوونی مەرجەکـانی فرەژنـی تێیـدا دەتوانێـت ملکەچـی ئەو یاسـایانە نەبێـت چـونکە پـێچەوانەی قورئـان و سـوننەتە و ڕێوشـوێنی نـافەرمی بـۆ بەئەنجامدانی ئەو پرۆسەیە بگرێتەبەر ئەگەر پێویستی کرد.

١٢ - مەسەلەیەکی تریش هەیە شایانی ئامـاژە بـۆ کـردنە ئەویـش هەڵوێسـتی هەنـدێ لەو بەنـاو ئیسـلامییانەیە کە لافـاوی جـاهیلییەتی هـاوچەرخ وکـاریگەر بـوون بە عەلمـانیەت ڕایمـاڵیون و خۆیـان کردووە بە پینەچی بۆ ئیسلام وا دەزانن ئەم شەریعەتە پری لە کەلێن و کەموکـورتییە و دەبێـت ئەوان فریـای بـکەون و ئەو کەلێنـانە پـڕ بـکەنەوە والعیـاذ بـالله، زۆرجـار لەو بەزیـوانە دەبیسـین ئینکـاری مەسەلەی فرەژنی دەکەن و دەیان شێوازی نازانستی و مل باهەڵدانی دەقەکان و شێواندنی ئاماژەکانیان ئەنجام ئەدەن، تەنها لەسـەر ئەوەی عەلمانییەکـان لێیـان ڕازی بـن و بڵـێن ئەمـانە ئیسـلامی مـۆدیرن و توندرەونین، لە کاتێکدا دەبێت لەوە دڵنیابن تـا دێـت لەلای ئەوانە بـێ حـورمەت دەبـن، چـونکە عەلمانییەکـان دڵنیـان لەوەی فرەژنـی لە ئیسـلامدا شـەریعەتێکی چەسـپاوە و ئەو داکـۆکی کـردنەی ئەوان لەسـەر پـێچەوانەکەی جـۆریکە لە نکـۆڵی کـردن لە سـەوابیتی دینەکەیـان و شـێوازێکە لە موغـازەلەی ناڕاسـتی عەلمانییەکـان، سـەیریش ئەوەیە جاروبـار خـودی ئەو بەزیـوو نـاخ ڕوخـاوانە

هاوسەرگیری دووەم دەکەن ولەو هەوڵ و کۆششانەیان بۆ دژایەتی فرەژنی خۆیان دەخەنە درۆوە.

١٣- دوا ئامۆژگاریشم بە تایبەتی ئاراستەی کچان و بەتایبەتی ئەوانەی هەندێ تەمەنیان هەیە ئاراستە دەکەم، ئەویش ئەوەیە با بەو پیاوانە ڕازی بن کە هاوسەری یەکەمیان هەیە و ئەوە بەهیچ شێوەیەك زوڵم نییە لە هاوسەری یەکەمی، چونکە ئەگەر بڵێین زوڵمە ئەوە دەبێتە بەهەڵەخستنەوەی حوکمێکی شەریعەت کە الله خۆی دایناوە، بەڵام بەهیچ شێوەیەك درووست نییە بۆ ئەوەی پێی ڕازی بیت مەرج بخەیتە سەر پیاوەکە هاوسەری یەکەمی تەڵاق بدات، چونکە ئەوە تاوانە و پێغەمبەر صلی الله وسلم فەرموویەت: (ولا تسأل المرأة طلاق أختها لتكفأ ما في إنائها). رواه البخاري. واتە نادرووستە ئافرەتێك داوا لە مێردەکەی بکات هاوسەرەکەی تری تەڵاق بدات بۆ ئەوەی خۆی تەنها بێتەوە بە سوود وەرگرتن لەو پیاوە. ئەم هەڵوێستەی ئێستا هەندێ لە کچان و ئافرەتان هەیە بەرانبەر پیاویك کە ژنی دووەمی هەبێت لە ڕووی شەرعەوە نامۆیە و نە لە سەدە چاکەکان و نە لە سەدان ساڵی دوای ئەوانیش بوونی نەبووە، بەڵکو تەنها ئەو کاتە سەری هەڵدا کە موسوڵمانان کەوتنە ژێر فشاری جاهیلییەتی هاوچەرخ و بوون بە پاشکۆی ڕۆژئاوای حاچ پەرست و فەساد وەکو دەریایەکی لێ هات و لە ناو کۆمەڵگای

خۆماندا شەپۆل دەدات و خەڵکانێکی زۆری تێدا لەنێو دەچن ودەخنکێن.

١٤ ـ ئەم باسە تەنها خستنەڕووی حوکمی فرەژنییە لە ئیسلامدا، هەرگیز بەمەعنای ئەوە نایەت کە وردبوونەوەو لێکۆڵینەوە لەو کەسەی هاوسەرگیری لەگەڵدا دەکرێت یان ژنی پێ دەدرێت لێکۆڵینەوە لە حاڵی نەکرێت، بەڵکو ئەو کارە بۆ هەردوو لا زۆر پێویستە، هەروەها باسی ئەو سیفات و ئاکار و خەسڵەتانەش نەکراوە کە پێویستە هاوسەران خۆیانی پێ جوان بکەنەوەو ڕەوشت بەرزی ئیسلامی خۆیانی پێ بسەلمێنن، ئەوە مەسەلەیەکی ترەو پێویستە و بەتایبەتی بۆ ئەو پیاوەی کە هاوسەرگیری دووەم و زیاتر دەکات، ئەگەر هەر کەموکورتییەکی لێ وەدی بکرێت بەرانبەر هاوسەری پێشووی ئەوە ڕەوشتێکی ناشیرین و نامۆ و دوورە لە ڕەوشتە جوانەکانی ئیسلام، کە بەداخەوە ئەمە لە ناو بڕێك لەوانەی هاوسەرگیری دووەم دەکەن لە کوردستاندا دەبینرێت و ئیسلامیش لەو خەسڵەتە ناشیرین و نزمانە بەرییە، پیاوی موسوڵمان کە هاوسەرگیری دووەم دەکات، دەبێت ئاکاری بەرز بێت کەسایەتی بەهێز بێت، دادگەر بێت لە نێوان هاوسەرەکانیدا، بەوەفا بێت بەرانبەر هاوسەری یەکەمی، لە پێدانی هیچ مافێکدا هیچ جیاوازی و نادادگەرییەك لە نێوانیاندا نەکات.

پـوختەی باسـەکە ئەوەیە تەشـریع کردنـی فرەژنـی لە ئیسـلامدا، ڕەچاو کردنە بـۆ بەرژەوەنـدی ئـافرەت بـۆ ئەوەی لە هاوسـەرگیری مەحـروم نەبێـت، هەروەهـا ڕەچـاوکردنە بـۆ بەرژەوەنـدی پیـاو بـۆ ئەوەی تووشی تاوان نەبێت و لەبەرژەوەندییەکانی فرەژنی بـێ بەش نەبێـت، بەڵکـو ڕەچـاو کـردنە بـۆ بەرژەوەنـدی ئـوممەت بـۆ ئەوەی ژمارەی موسوڵمانان زۆر بن ونەوەی موسوڵمان زیاد بکات، (تعدد) شـەریعەتێکی پەروەردگـارە بە حـیکمەت وزانسـتی ڕەهـای خـۆی دایبەزاندووە، هەرکەسێکیش تانە لەو تەشـریعە بـدات، بەسیرەت و بینایی دڵی کوێر بووە و پاڵنەرەکەشـی یـان کـوفرە وەکـو زۆرێـك لە بێباوەڕان ئەم سەردەمە ئەنجامی ئەدەن وداخی دڵی خۆیان لە ئیسلام لە ڕێـگەی دژایەتـی فرەژنـی دەردەبـڕن، واتە نیفـاق و دژایەتـی ناڕاستەوخۆی شـەریعەتی ئیسـلامە جـا بەو شـێوە دەریـدەخەن، یـان جەهل و توانەوەیە لە واقیعی دوور لە ئیسـلامی ئەم سـەردەمەدا، کە لە شـێوەی گەردەلـولێکی جـاهیلی وبەرەنگـاربوونەوەی شـەریعەتدا خـۆی دەبینێـتەوە و لە ڕۆژئـاواو شـوێنکەوتوانیانەوە سـەرچاوە دەگرێت، بەڵام لێرە هەندێ ناخ ڕووخاو و بە گومان لە حوکمەکـانی ئیسلام بەناو ئیسلامەوە ئەو ئەجیندایە جێبەجێ دەکەن.[٧]

---

[٧] پرسیار: مامۆستا ئەی کچە ئەتوانی لەکاتی مەرجی مارەیی بڵێ نابێ ژنـی دووم بهێنیـت ؟؟؟ ئەگەر هینـایی مـارەیی هەڵدەوشیتەوە؟؟؟ئافرەتیک پی ناخۆش بوونەکەی گەیشتە ئەو ڕەداەیی کە بلێ تەڵاق ئافرەتی یەکەم یانی ئەوجا گوناهبار دەبی؟؟؟
وەڵام: ئەو مەسەلە لە نێوان زانایاندا خیلافێکی لەسەرە ئایا ئەو مەرجە ئەگەر ئافرەت لەسەر مێردەکەی داینێت کە ژنـی بەسەردا نەهێنیت دروستە یان نا دروستە؟ بەلای هەنـدێك لە ئەهلـی عـیلمەوە جـائیزە ودەڵـێن ئەو مەرجە درووسـتە و دەتوانێت شووی پێ نەکات تاکو وەعدی ئەوەی لێ ەردەگرێت کە ژنی تری بەسـەردا نەهێنیـت و ئەویـش دەبێـت ئەگەر

وەعدی دا وەعدەکەی بەجێ بهێنیت. بەڵام زۆربەی زانایان دەڵێن ئەو مەرجە ناشەرعییە بۆیە دانامەزرێت و بەڵگەشیان هەیە لە فەرموودەی صحیح دا، بەهەر حاڵ مومکینە قسەیەکی لەو جۆرە پێکەوە بکەن و پیاو ئەگەر بیەوێت وابەستەی بێت وژنی بەسەردا نەهێنیت، بەڵام لەشەرعدا وا نازانم مەرجی وا دروست ومولزیم بێت، چۆن لە قورئاندا ڕێگەی پێدراوەو کەسێك بڵێ تا ئەو حوکمەت بەلاوە پەك نەخرێت من شووت پێ ناکەم..من خۆم قەناعەتم وا نییە ئەو مەرجە شەرعی بێت.

پەیامی (١٩)

پوختەیەك دەربارەی سوڕی مانگانە

شارەزابوون لە حوکم وحاڵەتەکانی بێ نوێژی، یان سوڕی مانگانە (الحیض)، ئەرکێکی سەرەکی و گرنگە لەسەر ئافرەتانی موسوڵمان دەبێت بیزانن، چونکە زۆر مەسەلەی تر لە شەریعەتدا بەو مەسەلەوە بەستراوە، وەکو نوێژ و ڕۆژوو وسەرجێیی و تەڵاق و چەندین پرسی شەرعی تر.

زانایان بۆ ئاسانکردنی شارەزا بوون لە حوکمەکانی بێ نوێژی، لە چەند خاڵێکی گرنگدا ئەو باسەیان خستووەتە ڕوو، منیش لێرەدا هەوڵ ئەدەم پوختەیەکی بەسوود لە قسەکانی ئەوان هەڵبژێرم وبیخەمەڕوو:

١- نوێژکرنی فەرز وسونەت حەرامە لەسەر ئەو ئافرەتەی لە سوڕی مانگانەدایە، بەڵام بۆ نموونە ئەگەر کەمێك دوای بانگی مەغریب تووشی بێ نوێژی بێت، ئەوە کاتی پاك بوونەوە گێڕانەوەی نوێژی مەغریبی دەکەوێتە سەر، یان بۆ نموونە کەمێك پێش خۆر هەڵاتن بە ئەندازەی ڕکاتێك نوێژ ئەگەر تووشی بێ نوێژی بێت دوای پاك بوونەوەی پێویستە نوێژی بەیانی بگێڕێتەوە.

بەڵام زیکر و تەسبیحات و خوێندنەوەی فەرمووده و زانستە شەرعییەکان و گوێگرتن لە قورئان و لەسەر بۆچوونی پەسەند خوێندنەوەی قورئانیش هەمووی درووستە وکێشەیەکی شەرعی تێدا نییە، بەڵام بۆ قورئان خوێندن باشترە ڕاستەوخۆ لاپەڕەکانی هەڵنەداوەتەوە، بەڵکو بە شتێکی تر ئەو کارە بکات، لە زنجیرەی

وەڵامــی پرسـیارەکانتاندا، بە شـیکراوەیی باســی حــوکمی قورئــان خوێندنی ئافرەتم کردووە لە کاتی سوڕی مانگانەدا.

٢- ڕۆژووگرتنی فەرز و سوننەت، هەمووی حەرامە لەسەر ئەو ئــافرەتەی لە بــێ نوێژیــدایە، بەڵام لە دوای پــاکبوونەوە، ڕۆژووی فەرز دەبێت بگێڕێتەوە، بە پێچەوانەی نوێژ کە نایگێڕێتەوە، دایکـی ئیمانداران عائیشە دەفەرموێت "کـان یصـیبنا ذلـك ـ تعنـي الحـیض ـ فنؤمر بقضاء الصوم ولا نؤمر بقضاء الصلاة" (متفق علیه).

ئەگەر ئــافرەت بەڕۆژوو بــوو پــێش مەغریــب هەســتی بەسـەرەتاکانی بـێ نـوێژی کـرد بەڵام تـاکو بـانگی مەغریـب خـوێن نەهــاتە خــوارەوە ، ڕۆژووەکەی درووســتە و عەیبــی نیــیە، بەڵام ئەگەر بـانگی بەیـانی بـوو ئەو هێشـتا لە حەیـزدا بـوو ناتوانێـت ئەو ڕۆژە بگرێت با لەدوای بانگیش بە کاتێکی کەم پاك بێتەوە.

٣- هەمــوو جــۆرە تەوافێــك لەســەر ئەو ئــافرەتەی لە ســوڕی مانگانەدایە قەدەغەیە، بەبەڵگەی ئەوەی پێغەمبەر صـلی اللە علیـە و سلم کاتێك دایکی ئیمانداران لە کاتی حەجدا تووشی حەیز دەبێت پێی دەفەرموێت: (افعلـي مـا یفعـل الحـاج غیـر ألا تطـوفي بالبیـت حتـی تطهـري) البخـاري (٣٠٥)، ومسـلم (١٢١١). واتە هەمــوو ئەوەی حاجیان دەیکەن تۆیش بیکە، جگە لە تەواف کردنی بەیت نەبێت.

تەوافــی حەج و عــومرەش هەر لەســەری دەمێنێــت تــاکو پــاك دەبێتەوە ئەو کاتە ئەنجامی دەدات، بە پێچەوانەی تەوافی ماڵ ئـاوایی (الوداع) کە لەسەری دەکەوێت و نایگێرێتەوە.

٤ـ لەســەر بۆچــوونی زۆربەی زانایــان و شەرعناســانی ئیســلام، حەرامە لەســــەر ئەو ئــــافرەتەی لە بــێ نوێژیــــدایە لە مزگەوتــــدا بمێنیــتەوە، تەنــانەت لە جێگــای ئەنجامــدانی نــوێژی جەژنیشــدا هەر بۆی نییە بمێنیتەوە ، لەبەر ئەو فەرموودەی لە بوخــاری و موســلیمدا هاتووە: (یعتزل الحیض المصلی) متفق علیە .

بەڵام لە بەرانبەریشــــدا بۆچــــوونێکی تــــر هەیە کۆمەڵێــــك زانــــا گەورەکــــانی لەســــەرە و ئەوانــــیش بەڵــــگەی خۆیــــان هەیە بــــۆ بۆچوونەکەیان، دەڵێن: ئەگەر ڕۆیشتنی ئافرەت بۆ مزگەوت لە کاتی حەیزدا نەبێتە هۆکاری پیس بوونی مزگەوت بە هۆی ئەو حاڵەتەوە، ئاســــاییەو درووســــتە، ئەم بۆچــــوونەش لە زانــــا هاوچەرخەکانــــدا فەرموودەناس شێخ مصطفی العدوي هەڵیبژاردووەو لەسەرێتی.

٥ـ حەرامە لەسەر پیاو لەو کاتەی ژنەکەی لە سوڕی مانگانەدایە بچێتە لای بۆ سەرجێی کـردن، الله تعـالی فەرمـوویەتی: (وَيَسْـأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذىً فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلا تَقْرَبُـوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ) البقرة:٢٢٢. بەڵام جگە لە سەرجێیی نەبێت، هەمـوو شــتێکی تــری بــۆ حەڵاڵە لەگەڵ خێزانەکەیــدا بیکــات، لەبەر ئەوەی

پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (اصنعوا كل شـيء إلا النكاح) رواه مسلم .

شـایانی باسـە زانسـتی پزیشـکی لە دوای چـواردە سـەدە لەوەی قورئـانی پیـرۆز سـەرجێی کردنـی پیـاوی لەگەڵ ژنـدا لە کـاتی بـێ نـوێژی حەرام کـرد و بە (أذى) نـاوی بـرد، گەیشـتە ئەوەی کە ئەو کارە لەو کاتەدا نەگونجاوەو بۆ تەندروستی زیانبەخشە.

٦- حەرامە لەسەر پیاو خێزانی لە کاتی حەیزو بێ نوێژیدا تەڵاق بدات و بەو کارە گوناهبار دەبێت، الله تعـالى فەرمـوویەتی: (يَـا أَيُّهَـا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ) الطلاق:١ . جێبەجێ کردنـی ئەم ئایەتەش تەنها لە حاڵێکدا دەبێت کە ئافرەتەکە دووگیان بێـت یـان لە حەیز پاك بووبێتەوە و مێردەکەی نەچووبێتە لای.

بەڵام زانایـان سـێ حاڵەتیـان لەم مەسـەلەدا جیـاکردووەتەوە کە ئافرەتەکە با لە حەیزیشدا بێت تەڵاقی هەر دەکەوێت:

یەکەم: ئەگەر تەڵاقەکە دوای مـــارەبڕین و پـــێش ئەوە بێـــت پیاوەکەی چووبێتە لای (الدخول).

دووەم: ئەگەر حەیزەکە لە حاڵەتی حەمل و دوو گیانی ئافرەتەکەدا بووبێت.

سێیەم: ئەگەر جیابوونەوەکە بە شێوازی خولع بێت و لەبەرانبەر پارەیەکدا بێت ژنەکە بیدات بە پیاوەکەی، لەو حاڵەتەدا درووستە وحەرام نییە.

هەروەها جێگای باس کردنە لێرەدا بوترێت: ئافرەت لە کاتی بێ نوێژیدا درووستە مارە بکرێت ودرووستە پیاوەکەی بچێتە لایشی، بەمەرجێك لەسەرجێی کردن بتوانێت خۆی بەدوور بگرێت تاکو ئافرەتەکە پاك دەبێتەوە .

٧- ئەگەر ئافرەت تەڵاق درا وحەملی نەبوو، عیددەکەی بە سێ جار بێ نوێژی حیساب دەکرێت، کە لەو ماوەیەدا مێردەکەی دەتوانێت بیگێڕێتەوە، یان بۆ شووکردن ئەگەر جارێکی تر نەگەڕێتەوە لای مێردەکەی لەبەر ئایەتی: (وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَةَ قُرُوءٍ) البقرة:٢٨٨.

بەڵام ئافرەتی دوو گیان، عیددەکەی بریتییە لە لەدایك بوونی منداڵەکەی. ئەو ئافرەتانەش کە گەیشتوونەتە تەمەنێك تووشی بێ نوێژی نابن، ئەگەر تەڵاق بدرێن عیددەکەیان سێ مانگە.

٨- هەر کاتێك ئافرەت لە خوێنی بێ نوێژی پاك بوویەوە، واجبە لەسەری خۆی بشوات، چونکە پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (فإذا أقبلت الحيضة فدعي الصلاة ، وإذا أدبرت فاغتسلي وصلي) رواه البخاري . واتە: کە بێ نوێژیت تووش بوو، ئیتر واز لە نوێژ کردن بهێنە و، ئەگەر پاك بوویتەوە خۆت بشۆ.

- کەمترین واجب لە مەسەلەی خۆشۆردندا ئەوەیە ئافرەت کە پاك بوویەوە، ئاو بەر هەموو لاشەی بکەوێت.

- واجب نییە لەسەر ئافرەت ئەگەر قژی بەسترابێت لە کاتی خۆشۆردندا قژی بکاتەوە، چونکە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم فەرموویەتی: (لا , إنما یکفیك أن تحثي علی رأسك ثلاث حثیات ثم تفیضین علیك الماء فتطهرین) ابن حبان : ١١٩٨ .

- ئەگەر ئافرەت لە خوێنی حەیز پاك بوویەوە لە کاتی هەر نوێژێکدا، دەبێت پەلە بکات لە خۆشۆردن، بۆ ئەوەی ئەو نوێژەی ئەنجام بدات، ئەگەر لەسەفەر بوو، یان ئاوی دەست نەکەوت، یان نەخۆش بوو و نەیتوانی ئاو بەکار بهێنێت، دەبێت (تیمم) بکات و نوێژەکەی ئەنجام بدات. چونکە ئەگەر پاك بوویەوە کات مابوو، ئەوە پاساو نییە بڵێت فریاناکەوم خۆم بشۆم، بۆیە لە ڕووی ناچارییەوە دەتوانێت تیمم بکات و نوێژەکەی ئەنجام بدات.

مەسەلەی سوڕی مانگانە (الحیض) لە ڕووی شەرعی و تەندروستییەوە قسەو باس زۆر هەڵدەگرێت، بەڵام لێرەدا هەر ئەوەندەم بە پێویست زانی بیخەمەڕوو، بۆ زانیاری زیاتر دەتوانن تەماشای هەر کتێبێکی فیقهی موعتەبەر بکەن، دوو نامیلکەی شیخ محمد صالح العثیمین یش هەیە بە جوانی و بەبەڵگەوە بابەتەکانی لە خۆ گرتووە ، بەناونیشانی: (رسالة في الدماء الطبیعیة للنساء). و (ستون سؤالًا وجوابًا في أحکام الحیض).

پەیامی (٢٠)

پوختەیەك دەربارەی تەڵاق

مەســـەلەی تەڵاق و جیــابوونەوەی هاوســەران لە شــەریعەتی ئیسلامدا، مەسەلەیەکی گەلێك گرنگە وپێویستە ژنان و پیاوان پێناسە و حـوکم و ڕەهەنــدەکانی بـزانن، لەم کـورتە باســەدا، هەوڵ ئەدەم پوختەیەك دەربارەی ئەم پرسە گرنگە بخەمە ڕوو:

١- تەڵاق واتە هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندی هاوسەرگیری و کۆتایی هێنـــان بە ژیـــانی ژن و مێردایەتـــــی، وشـــەی (الطـــلاق) ولێوەرگیراوەکانی چواردە جار لە قورئـانی پیـرۆزدا بـاس کـراوە و ئەسڵی جیابوونەوەش درووستە و بەڵگەی لە قورئـاندا هـاتوە، وەکـو ئایەتی: ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِـيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَـاءَ فَطَلِّقُـوهُنَّ لِعِـدَّتِهِنَّ وَأَحْصُـوا الْعِدَّةَ ﴾ [الطلاق: ١].

بەهەمـان شـێوە لە سوننەتیشـدا مەشـروعیەتی تەڵاقـدان لە زۆر فەرموودەدا جێگیر بووە، لەوانە کاتێك عومەری کوڕی خەتتـاب الله لێی ڕازی بێت خێزانەکەی خۆی لە کاتی سوڕی مانگـانەدا تەڵاقـدا، پێغەمـبەر صـلی الله علیـه و سـلم فەرمـووی: (مُـرْهُ فلیُراجعهـا، ثـم لیمسكها حتی تطهر، ثم تحیض، ثم تطهر، ثم إن شـاء أمسك بعد، وإن شاء طلَّق قبل أن یمس، فتلك العِدَّة التي أمر الله أن تُطلَّق لهـا النسـاء) البخـاري، ٥٢٥١، مسـلم، ١٤٧١. واتە بـا خێـزانەکەی بگێـڕێتەوە و لای بێت تاکو پاك دەبێتەوە و جارێکی تر دەچێتە سوڕی مانگانەوە و پاك دەبێتەوە، دوای ئەوە ئەگەر ویستی تەڵاقی بدات و ئەگەر ویستی بیهێڵێتەوە.

٢- شەرعناسە گەورەکانی ئیسلام وەکو ابن قدامە لە (المغني؛ جـ١٠، صـ٣٢٣)دا فەرموویانە حیکمەت بە ڕوونی لەمەسەلەی تەڵاقدا دیارە، چونکە جاری وا هەیە ژیان لە نێوان دوو هاوسەردا مەحاڵ دەبێت و مانەوەیان پێکەوە زیانێکە بە هەردولایان دەگات و بەرژەوەندی لەو حاڵەتەدا ئەوەیە کە لەیەکتر جیا ببنەوە.

٣- تەڵاق بۆ ئەوەی تەڵاقێکی شەرعی بێت و بکەوێت، پێویستی بە هەبوونی چوار ڕوکن و کۆڵەکەیە:

یەکەم: هاوسەری پیاو: جگە لە مێردی ئەو ژنە کەس ناتوانێت تەڵاقی بدات.

دووەم: هاوسەری ژن: پیاو تەنها توانای هەیە ژنی خۆی تەڵاق بدات و تەڵاقەکەی تەنها لەسەر ئەو جێبەجێ دەبێت.

سێیەم: شێوازو دەربڕینی تەڵاقەکە: کە پێویستە بە ڕاشکاوانە بەراستەوخۆ بێت یان ناڕاستەوخۆ، وشەیەکی ڕوون و ئاشکرا بەکاربێت وەکو: تەڵاقت کەوتبێت و قسەی هاوشێوەی تر.

چوارەم: پیاوەکە مەبەستی تەڵاقدان بێت، بۆ نموونە ئەگەر بە هەڵە و بەبێ مەبەست وشەی تەڵاق بێتە سەر زاریدا تەڵاقەکەی ناکەوێت؛ چونکە مەبەستی تەڵاقدان نەبووە.

٤- تەڵاق دوو جۆری هەیە، یەکێکیان تەڵاقی سوننەتییە و ئەوی تریان تەڵاقی بیدعییە، تەڵاقە سوننی ئەوەیە پیاو لە کاتیکدا خێزانی تەڵاق بدات لە بێ نوێژیدا نەبێت، بەڵکو لە سوڕی مانگانە پاك بووبێتەوە و پیاوەکەی نەچووبێتە لای دوای پاکبوونەوە و تەنها یەك تەڵاقیشی بدات نەك سێ بەسێ، الله فەرموویەتی: ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ ﴾ الطلاق: ١.

تەڵاقی بیدعیش ئەوەیە پیاو ژنەکەی لە کاتی حەیز و نیفاسدا تەڵاق بدات، یان پاك بووبێتەوە بەڵام چووبێتە لای لەدوای پاکبوونەوەکەی، یان سێ بەسێ تەڵاقی دابێت بەیەك وشە بۆ نموونە بڵێت سێ بەسێ تەڵاقت کەوتبێت، یان سێ جار بەسەر یەکەوە بڵێت تەڵاقت کەوتبێت، هەموو ئەوانە تەڵاقی بیدعی و ناشەرعی پێ دەوترێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەهلی عیلم خیلافیان هەیە لەسەر کەوتنی هەرسێ تەڵاقەکە و نەکەوتنی، ڕای پەسەندیش الله أعلم ئەوەیە تەڵاقی سێ بەسێ هەر یەکێکیان دەکەوێت، سەبارەت بە کەوتنی تەڵاقی ئەو ئافرەتەش کە لە بێ نوێژی و زەیستانیدایە، جومهری زانایان لەسەر ئەوەن کە تەڵاقەکە دەکەویت و هەندێکیش دەڵێن ناکەوێت، چونکە وتویانە تەڵاقدانی ئافرەت لەو کاتانەدا پێچەوانەی فەرمانی الله یە و ناکەوێت.

٥- بۆچوونی پەسەند لەلای زانایان ئەوەیە تەڵاقیش وەکو هەر مەسەیەکی تر دەچێتە ژێر پێنج حوکمە تەکلیفییەکانەوە، بۆیە:

دەگونجێت تەڵاق حەرام بێت و پیاوەکە لەسەر تەڵاقدانی ژنەکەی تاوانبار بێت، دەشگونجیت تەڵاقەکە مکروه یان مستحب یان موباح بێت، هەر یەکەو بە پیی هۆکار و پاڵنەر و نیەتی خۆی، بەڵکو هەندێ جار تەڵاقدانی ئافرەت بە پێی هۆکارەکە رەنگە واجب بێت، حوکمی بە کورتی: تەڵاقەکە پیاوەکە باشی کردووە یان خراپ، تاوانبار دەبێت یان نابێت، لەسەر هۆکاری تەڵاقەکە ڕادەوەستێت.

٦- حەرامە و ئافرەت تاوانبار دەبێت داوای تەڵاق لە پیاوەکەی بکات بێ ئەوەی هۆکارێکی شەرعی هەبێت بۆ ئەو داواکارییەی، پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: (أيما امرأة سألت زوجها طلاقًا في غير ما بأس، فحرامٌ عليها رائحة الجنة))؛ (حديث صحيح) (صحيح أبي داود؛ للألباني، حديث ١٩٤٧). واتە: هەر ئافرەتێك بەبێ هیچ هۆکارێك یان زیانێك داوای تەڵاق و جیابوونەوە لە مێردەکەی بکات، بۆنی بەهەشت ناکات.

بۆیە دەبێت ئافرەتان لەو مەسەلە ترسناکەدا ترسی پەروەردگاریان هەبێت وداوای تەڵاق نەکەن، تاکو هۆکارێکی زۆر بەهێز لە هاوسەرەکانیاندا نەبینن وەکو بێ دینی ورەوشت خراپی و هۆکاری هاوشێوە، داوای جیابوونەوەیان لێ نەکەن. بێگومان تەڵاقدانی پیاویش بۆ خێزانەکەی بەبێ هۆکار ئەویش هەر کارێکی خراپ و ناشەرعییە وزانایان لە کتێبەکانی فیقهدا بە حەرام و هەندێکیان بە مەکروهیان داناوە.

٧- وەکو وتمان شێوازی تەڵاقدان یان بە ڕاشکاوانە دەبێت وەکو تەڵاقت کەوتبێت، لێت جیابوومەوە، یان هەر وشەیەکی تر کە مەعنای جیابوونەوە بگەیەنێت، تەنانەت ئەگەر بە سوعبەت و بۆ خۆشیشی بێت تەڵاقەکە هەر دەکەوێت، ئەمەش جیاوازە لەگەڵ ئەو حاڵەی پێشتر باسمان کرد کە دەبێت بەهەڵە نەبێت و مەبەستی تەڵاقدان بێت، چونکە لەو حاڵەتەدا وشەی تەڵاق دێتە سەر زاری بەهەڵە بێت یان ئاگای لە خۆی نەبێت، نەك بۆ سوعبەت و گاڵتە کردن بێت ئەمەیان تەڵاقەکەی دەکەوێت، پێغەمبەر صلى اللهعليه و سلم فەرموویەتی: (ثلاث جدهن جد وهزلهن جد: النكاح، والطلاق، والرجعة))؛ (حديث حسن) (صحيح أبي داود؛ للألباني، حديث ١٩٢٠). واتە: سێ شت هەن ڕاستیان ڕاستە وگاڵتەشیان هەر ڕاستە: مارەبڕین وتەڵاق و گێڕانەوەی ژن.

شێوەیەکی تریش هەیە بۆ تەڵاق ڕاشکاوانە نییە، کەوتنی تەڵاقەکە لەو حاڵەتەدا لەسەر نیەتی پیاوەکە دەمێنێت، نیەتی تەڵاق بووبێت دەکەوێت، نیەتیشی تەڵاق نەبووبێت ناکەوێت، وەکو: بڕۆ بۆ ماڵی باوکت، لە ماڵەکەم دەربچۆ، تۆ ئیتر ئازادی، من وتۆ ئیتر نامانکرێت پێکەوە و قسەی لەم شێوە، ئەمانە وەکو وتمان لەسەر نیەتی پیاوەکە دەمێنیت. بڕوانە: (فتح الباري؛ ابن حجر العسقلاني، جـ٩ صـ٢٨٢).

٨- شەرعناسان بە پێی بەڵگەکانی کیتاب وسوننەت تەڵاق دەکەنە دوو بەشەوە:

یەکەم: تەڵاقی (رجعي) پێ دەوترێت، واتە ئەو تەڵاقەیە کە پیاو دەتوانێت بە وشەیەك خێزانە تەڵاقدراوەکەی بگێڕێتەوە تەنانەت ئەگەر خێزانی ڕازی نەبێت.

دووەم: تەڵاقی (بائن)ی پێ دەوترێت، واتە مێردەکە توانای نییە وەکو حاڵەتی یەکەم بە وشەیەك ژنەکەی بگێڕێتەوە، ئەویش دوو جۆرە: جۆرێکیان پێی دەوترێت (بائن بینونة صغری) واتە دەتوانێت بیگێڕێتەوە، بەڵام دوای ئەوەی جارێکی تر مارەی دەبڕێتەوەو مارەییەکی تازەی بۆ دیاری دەکات، بۆ نموونە تەڵاقێکی داوەو لە کاتی عیددەکەیدا نەیگێڕاوەتەوە، دوای ئەوە بەو شێوە دەتوانێت بیگێڕێتەوە.

جۆری دووەمی پێی دەوترێت (بائن بینونة کبری) ئیتر بەهیچ شێوەیەك بۆی نییە بیگێڕێتەوە، واتە دوای تەڵاقی سێیەم، مەگەر هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێکی تر بکات و ئەویش لەگەڵیدا ڕێك نەکەوێت و لەیەکتر جیاببنەوە، ئەو کات مێردی یەکەم دەتوانێت هاوسەری پێشووی بیگێڕێتەوە.

٩- زۆر مەسەلەی پەیوەندیدار بەم باسەوە هەیە وەکو تەڵاقی کەسێك تووڕە بێت و بەگاڵتەی بێت و هەروەها تەڵاقی سەرخۆش و

ئەو کەسەی کە نیەتی تەڵاقە بەڵام هیچ دەرنابڕێت وتەڵاقی ئەو کەسەی بەزۆر ژنی پێی تەڵاق دەدرێت و ئەو کەسەی بە نووسین ژن تەڵاق دەدات وزۆر شتی تر ، باسم نەکردووە لەبەر ئەوەی شیکردنەوەی زۆری دەوێت و زۆربەشیان تارادەیەك خیلاف وڕای جیاوازیان لەسەرە.

١٠- مەسەلەیەکی تریش هەیە زۆر گرنگە لەباسی تەڵاقدا ئەویش تەڵاقی هەڵواسراو، یان مەرجدار کە تەڵاقی (معلق)ی پێ دەوترێت، واتە کەسێك بە ژنەکەی بڵێت بۆ نموونە تەڵاقت کەوتبێت ئەگەر ئەمڕۆ لە ماڵ دەربچیت، یان ئەگەر بچیتەوە بۆ ماڵی باوکت و هەر مەرجێکی تر، لە ڕاستیدا ئەم مەسەلە قسەو باس زۆر هەڵدەگرێت، بەڵام بەڵگەکان لەسەر ئەوەن کە ڕای پەسەند ئەوەی تەڵاقی (معلق) واتە بەستراو بەمەرجێکەوە ناکەوێت، چونکە هیچ بەڵگەیەکی قورئان و سوننەتی لەسەر نییە کە بکەوێت و هاوکات لە بەرانبەریشدا بەڵگەش هەیە کە ئەو جۆرە تەڵاقە لەسەردەمی پێغەمبەردا صلى الله عليه وسلم بە تەڵاق دانەنراوە، مەسەلەکەش خیلافیە لە نێوان زانایاندا.

١١- ئەگەر پیاوێك بە خێزانەکەی بڵێت حەرام بیت لە من، ئەوەش بەهەمان شێوە حوکمەکەی لەسەر نیەتی ئەو پیاوە ڕادەوەستێت، نیەتی تەڵاق بێت تەڵاقی دەکەوێت، نیەتی (ظهار) بێت، واتە ئەگەر بە خێزانەکەی بلێت وەکو دایکم وخوشکم بیت،

کەفارەتی (ظهار)ی دەکەوێتە سەر، ئەگەریش نیەتی سوێندێکی ئاسایی بێت کەفارەتی شکاندنی سوێندی دەکەوێتەر سەر.

١٢- جۆرێکی تر لە تەڵاقدان هەیە لەشەرعدا خولعی پێ دەوترێت، کە بریتییە لە جیابوونەوەی ئافرەت لە مێردەکەی بەرانبەر بڕێك پارە یان گێڕانەوەی مارەییەکە بۆ مێردەکەی و ئەویش لەبەرانبەر ئەوە تەڵاقی بدات، بەڵگەی مەشروعیەتی خولع ئایەتی قورئانە: (وَلا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئاً إِلا أَنْ يَخَافَا أَلا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ) البقرة / ٢٢٩ .

سەبارەت بەو هۆکارانەی کە ئافرەت دەتوانێت لە ڕێگەی خولعەوە داوای جیابوونەوە لە مێردەکەی بکات، شێخ عبدالله بن جبرین دەڵێت:

- بۆ نمونە پیاوەکە زۆر توندوتیژ و تورە بێت و بە بچووکترین هۆکار سەرکۆنەی ژنەکە بکات وڕەخنەی لێ بگرێت.
- ئەگەر ئافرەتەکە حەزی لە شەکل وسیمای مێردەکەی نەبێت لەبەر ناشیرینی و نوقسانی ئەندامەکانی و شتی لەو شێوە.
- ئەگەر پیاوەکە دینی لاواز بێت وەکو نوێژنەکردن و نەڕۆیشتن بۆ جەماعەت وڕۆژوونەگرتن و ئەنجامدانی کاری خراپە و فسق وفجور.

- ئەگەر چروك و ڕەزیل بێت و نەفەقەو خەرجی بۆ خێزانەکەی نەکات و جلوپۆشاك و پێویستییەکانی بۆ دابین نەکات لەکاتێکدا توانایشی هەبێت.
- ئەگەر لە مەسەلەی سەرجێییدا توانای نەبیت مافی ژنەکەی بدات، بۆ نموونە نەخۆش بێت، یان حەزی لە ژنەکەی نەبێت، یان ناعەدالەت بێت و لەلای ژنێکی تری بمێنێتەوە، لە هەموو ئەم حاڵەتانەدا ئافرەت بۆی هەیە داوای جیابوونەوە لە مێردەکەی بکات، لەبەرانبەردا پارەیەك یان ماڵێکی پێ بدات یان مارەییەکەی بۆ بگێڕێتەوە.

١٣- فەرموودەی: (أبغض الحلال إلى الله الطلاق) فەرموودەیەکی صحیح نییە و فەرموودەناسان بە هۆی نەبوونی مەرجەکانی ڕاست ودرووستی سەنەدەوە ڕەتیان کردووەتەوە، بەڵام مەعناکەی ڕاستە و طلاق بۆ حاڵەتی ناچاری تەشریع کراوەو لە ئیسلامدا وەکو حالەتێکی نەخوازراو تەماشا دەکرێت، مەگەر هۆکارێکی پەسەند هەبێت وەکو ئەوەی ئافرەتەکە کێشەی لە دین و ڕەوشتیدا هەبێت، یان بەهەر هۆکارێکی تر ژیان لە نێوان ئەو دوو هاوسەرەدا مەحاڵ بێت و لەو حاڵەتانەدا تەڵاق چارەسەرە، بەڵام ئەگەر لە حاڵەتی تردا کە دەکرێت سازش و ئاشتەوایی ولێکتێگەیشتن بکرێت لەگەڵ ئەوەشدا پەنا بۆ طلاق دەبرێت ئەوە کارێکی باش نییە و پیاوەکەو خێزانەکەشی ئەگەر هۆکار بن لەو جیابوونەوە تاوانبارن.

بۆ بەشێك لەم نووسینە سوودم لە بابەتی (الطلاق وأحكامه في الإسلام)ی صلاح نجيب وەرگرتووەو وهەروەها بۆ چەند سەرچاوەیەكی تریش گەڕاومەتەوە وەكو كتێبی (المفصل فی أحكام المرأة والبيت المسلم) وهەندێ فەتوای زانایان لەسەر مەسەلەی تەڵاق.[٨]

---

[٨] پیاوێک نویژ نەکات ئافرەتەکەی ئیستا تەواو دینی ناسیە بەهۆی ئەوەێ ئافرەتەکە دەڵێ دەبێ نوێژ بکەی قسەی لەگەڵ ناکا توڕە ببێت بڵێت سێ بەسی طلاق چ قسەی ناشرین و وە زۆری تر کە لە پۆستەکە ناوت هێناون بە طلاق حیسابن ئیستا ئافرەتەکە لەگەڵ وێ ناژی بەس لەبەر نویژ ئایا ئەو نویژ بکاتەوە مووسلمان ببی ئەتوانی مارەی بکاتەوە ؟؟؟؟
وەڵام: موفتی وڵاتی سعودیە تقریبا هەمان ئەم پرسیارەی لیکرا، دەڵێت، پیاو یان ژن هەر کامیان نوێژ نەکەن یان واز لە نوێژکردن بهێن زەواجەکەیان هەڵدەوەشێتەوە، ئەگەر دەستیان کردەوە بەنوێژ بە عەقدێکی نوێ دەبێت زەواج بکەنەوە، ئەمەش وەڵامەکەیەتی:
إذا كانت لا تصلي؛ فالنكاح غير صحيح، مادمت تصلي والحمد لله أنت، فهي لتركها الصلاة تعتبر كافرة في أصح قولي العلماء، ولو كانت تقر بالوجوب.
فالواجب تجديد العقد إذا تابت إلى الله وأنابت إليه توبة صادقة، وأنت ترغب فيها، يجدد العقد، أما الآن فالواجب عليك فراقها، ما دامت تصلي إذا حضرت وتترك الصلاة إذا غبت؛ فهذه لا خير فيها، هذه فاسدة، عقيدتها فاسدة، وخوفها من الله معدوم أو ضعيف، تراعيك ولا تراعي حق الله! فهذه ينبغي فراقها وإبعادها، وأنت مأجور، بل واجب عليك طلاقها وإبعادها؛ لفساد دينها، بسبب تضييعها الصلاة.
وقد ذهب جمع من أهل العلم من أئمة الحديث وغيرهم من المحققين إلى كفر تارك الصلاة كفرًا أكبر، ولو أقر بوجوبها، مع أن إقراره بوجوبها في الغالب لا يكون صحيحًا بل مجاملة، لو كان يقر بوجوبها إقرارًا صحيحًا لما تركها؛ لأن إقراره بالوجوب يدفعه إلى أن يصلي، ولكن عدم إقراره بالوجوب أو ضعف عقيدته في ذلك جرأته على تركها -نسأل الله العافية- وهكذا المرأة.
فالواجب عليك وعلى أمثالك تطليق المرأة التي لا تصلي وإبعادها، ومتى تابت توبة صادقة وشهد لها بالخير؛ أمكنك أن تزوجها من جديد بعقد جديد، وهكذا المرأة التي عند زوج لا يصلي؛ تبتعد عنه، وتذهب إلى أهلها، ولا تبقى معه؛ لأنه متى ترك الصلاة كفر، وهذه مصيبة عظيمة اليوم وقعت في الناس.
فالواجب على الرجل أن يبعد المرأة التي لا تصلي، وعلى المرأة أن تبتعد عن الرجل الذي لا يصلي، وأن تذهب إلى أهلها، حتى ولو كان معها أولاد، رزقهم على الله، وهي أحق بأولادها من هذا الزوج الذي لا يصلي، وعلى القاضي أن يجعل أولادها عندها، ويلزمه بنفقتهم، حتى يتوب إلى الله ويرجع إلى الله، ثم بعد ذلك يجدد العقد، إذا كان بعد خروجها من العدة، وإن كان تاب في العدة؛ فهي زوجته إذا كان حين الزواج يصلي وهي تصلي، أما البقاء مع زوج لا يصلي أو مع زوجة لا تصلي؛ فهذا لا يجوز، نسأل الله للجميع الهداية والتوفيق. نعم.

پەیامی (٢١)

لەم سەرپێچیانە خۆت بپارێزە!

شەریعەتی ئیسلام هەمووی بۆ بەختەوەری و سوودی مرۆڤەکان هاتووە، بۆیە کاتێك موسوڵمان سەرپێچی ئەو شەریعەتە دەکات، کارەکەی بە زیانی خۆی تەواو دەبێت ولەسەری تاوانبار دەبێت، لێرەدا چەند سەرپێچییەك لەوانەی ئافرەتان ئەنجامی ئەدەن و زیانی بۆ خۆیان و بۆ بۆ دەوربەریشیان هەیە دەخەینە ڕوو :

١- بە هیچ شێوەیەك و تا پێت دەکرێت، نوێژەکانت دوا مەخە و لە کاتی دیاریکراوی خۆیاندا ئەنجامیان بدە، چونکە نوێژ دروشمی هەرە گەورەی موسوڵمانێتی تۆیە و کەمتەرخەمی لە نوێژدا نیشانەی ئەوەیە بەباشی دەستت بە دینەکەت نەگرتووە، کە کاتی نوێژەکەت هات، واز لە هەموو شتێکی تر بهێنەو ڕوو لە نوێژەکەت بکە. ئەگەر میوانت بوو، ئەگەر کاتی چێشت کردن و ئیشی ماڵ بوو، ئەگەر دەرچوون و خوێندن و دەرس و هەر وابەستەبوونێکی ترت بوو، هەر هەمووی بخەرە لاوەو بڵێ نوێژەکەم پێش هەموو شتێکە.

٢- هەرگیز نابێت بە خەیاڵ و دڵیشتدا بێت، بیر لەوە بکەیتەوە ڕۆژێك لە ڕۆژان، لەژێر هەر فشار و کێشەو ناخۆشییەکدا کە بێتە ڕێت، بچیتە لای ساحیر و فاڵچی و کتێب گرەوەو ڕمڵ لێدەر، یان پەنا ببەیت بۆ خوێندنەوەی فنجان وناو دەست، یان باوەڕت بە بورجەکان وکاری هاوشێوەی تر هەبێت، چونکە ئەوە لە دینەکەت داتدەماڵێت و موسوڵمان بوونت سفر ئەکاتەوە، تەنها پشت بە پەروەردگارت ببەستە و تەوەکول لەسەر ئەو بکە.

٣- هەمیشە مێرد ومناڵت وەکو ئەمانەتێك تەماشا بکەو لەوەی پێت دەکرێت گرنگییان پێ بدە، ئەوەت لەبیر بێت هاوسەرەکەت بەهەشت و دۆزەخی تۆیە، واتە بۆی هەیە بە بایەخدانت پێی و گوێڕایەڵیت لە چاکەدا بۆ فەرمان و داواکارییەکانی ودابین کردنت بۆ پێویستییەکانی، یان ئامۆژگاری خێرت بۆی، ئەو ببێتە هۆکاری چوونە بەهەشتت، بە پێچەوانەشەوە، بۆی هەیە بە ئیهمال کردنت بۆی و لەناحەق دڵتەنگ کردنی و هەڵنەسانت بە دابین کردنی پێویستییەکانی، ئەو ببێتە هۆکاری چوونە دۆزەخت، با نوێژو وعیبادەتەکانیشت هەبێت ئەو مەسەلە هەر وەکو مەرجێك بۆ دینداریت دەمێنیتەوە، بەڵگەش لەسەر ئەم قسە لەشەرعدا زۆرە.

مناڵەکانیشت بەهەمان شێوە فێری نوێژو قورئان خوێندن و ڕەوشتی جوانیان بکە، لەسەر ڕێزگرتن لە شەریعەت و بنەمای بیروباوەڕی ئیمان و تەوحید پەروەردەیان بکە، بۆ ئەوەی کە گەورە بوون ئەو پەروەردەکردنەت لە کەسایەتیاندا ڕەنگ بداتەوە.

٤- هەموو کەسێك لەم دونیایە، مردنێك قەرزارەو مردن تیرێکەو لە کەوان دەرچووە ئەوەندەی ماوە بگاتە جێگای خۆی! بۆیە ئەگەر ئازیزێك و کەسێکی نزیکت مرد، ئەوە قەدەرە و ڕۆژی تەواو بووە، تۆ تەنها ڕازی بوونت لەسەرە، ڕێگە مەدە بە خۆت بە ناشوکری و دەنگ بەرز کردنەوە بەقیژە وگریان و هاوار کردن، الله لە خۆت تووڕە بکەیت، بەڵکو خۆراگربەو بزانە ئەوە تاقیکردنەوەیەکی

ئیلاهیـــیە، دەبێـــت هەوڵ بـــدەیت تێیـــدا بەســـەکەوتوویی نەك بەشەرمەزاری وتاوانباری دەربچیت.

٥- یەکێك لە دیارترین و گرنگترین پێوەرەکانی ڕاستگۆیی تـۆ و بەهێزبوونت لە دینداریتدا، جلوبەرگ و پۆشـاکەکانتە، خـۆت چـاك دەزانـی چـۆن دەتوانیـت جلەکانـت بەو شـێوە لـێ بکەیـت کە الله لە خـۆت ڕازی بکەیـت، دەبێـت پۆشـاکت ڕەنگاورەنـگ و بۆنـدار وتەسـك و تەنـك وسـەرنج راکـێش نەبێـت، دەبێـت پۆشـاکەکەت ناونیشان و دروشمی وابەستەبوونی تۆ بێت بە ئیسلامەوە و هەرکـێ بتبینێت ئیسلامت بەبەرجەستەکراوی تێدا ببینێت وبـۆی دەربکەوێـت تۆ نموونەی دەست گرتنی بە دینەکەت.

٦- با ماڵەکەت جێ پەنجەی دینداریتی پێوە دیار بێت، بـۆ نمـوونە نابێت وێنەی هیچ مرۆڤ وگیاندارێك هەڵواسرابێت، نابێت هیچ قـاپ کەوچك و کەرەستەیەکی لەو جۆرە لە ئاڵتون و زیو بن، با هەرچەند دەوڵەمەندیش بن، نابێت گۆرانی و مۆسیقا لەنـاو ماڵەکەتـدا ببیسـرێت چونکە گۆرانی و مۆسیقا بە یەقین حەرامە، تەنـانەت نابێـت تـابلۆی ئایەت و ناوی الله ومحمد صلی الله علیه و سلم هەڵبواسرێت، چونکە ئەوەش بیـدعەیە، بەڵکـو دەبێـت منداڵەکانـت لەسـەر بیسـتنی قورئـان ڕابهێنیت، چونکە ئەوە بۆ داهاتووی ژیانیان گەورەترین کـاریگەری باشی دەبێت لەسەریان، تەنانەت لەو کاتانەش کە یاری ئەلیکترۆنیش دەکەن بۆ نموونە لەگەڵیدا ڕایان بهینە با گوێ لە قورئان بگرن.

٧- لە مەسەلەی هاوسەرگیری و لەکاتی گواستنەوەی کچدا بۆ ماڵی هاوسەرەکەی، زۆر گرنگە لەو کاتەدا نەك دەست بەرداری هیچ حوکم و لایەنێکی دینەکەت نەبیت، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەوە کاتی دەستگرتتنە بە شەرع و فەرمانەکانی پەروەردگارتەوە، دەبێت خۆت لەو کارە ناشەرعییانەی دەکرێت بپارێزیت، وەکو لەبەر کردنی ئەو جلە سپییە بەتایبەت ئەگەر ڕەچاوی شەرعی تێدا نەکرێت و، هەروەها ڕۆیشتن بۆ سالۆنی جوانکاری و خۆ نمایشکردن بۆ خزمان و خەڵکی، هەموو ئەوانە تاوانە و سەرەتایەکی زۆر خراپە بۆ دەست پێکردنی ژیانی هاوسەرگیری.

٨- با دەرچوونت لەماڵ زیاتر بۆ کاری پێویست بێت، نەك بۆ هەموو شتێك هەر دەربچیت، بەتایبەتی مەسەلەی دەرچوون بۆ بازاڕەکان، کە بوونەتە جێگای خراپە و ئەوەی الله پێی ناخۆشە لەوێ دەکرێت ودەبینرێت، الله تعالی فەرموویەتی: (وَلا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى) الأحزاب: ٣٣. لەڕاستیدا ئەم سەردەمە بەهەر لایەکدا بچیت تاوان و گوناه وسەرپێچی ڕووبەڕووتە، بەتایبەتی لە مۆڵ وبازاڕەکاندا.

٩- تێکەڵ بوون لەگەڵ خزمانی نامەحرەمدا، کێشەیەکی شەرعی زۆر گەورەیە، دەبێت خۆتی لێ بپارێزیت و گوێ بەوە نەدەیت لەسەر ئەوە چیت پێ دەوترێت، ڕەزامەندی الله و دینەکەت لە ڕەزامەندی خزمەکانت باشترە، ئەو کەسەی لەسەر

پارێزگاریکردنت لە سنووری شەرع لۆمەت بکات نابێت گوێی پێ بدەیت، تەنانەت ئەگەر مێرد و سەرپەرشتیاریش داوای ئەوەت لێ بکات لەگەڵ ئەو خزمە نامەحرەمانە زۆر تێکەڵ بیت وبەبێ جلی شەرعی تەواو بچنە نێو هەموو قسەو باسێکەوە نابێت بەقسەی بکەیت، چونکە، لە فەرموودەدا هاتووە: (على المرءِ المسلم السمع والطاعة فيما أحبّ وكَرِه إلا أن يُؤْمَر بمعصية، فإن أُمِرَ بمعصية فلا سَمْع ولا طاعة) رواه مسلم.

١٠- جگە لە هەندێ حاڵەتی زەروری و بە مەرج و ڕێوشوێنی خۆی نەبێت، ئەسڵ ئەوەیە ئافرەت نابێت بەتەنها خۆی و بەبێ مەحرەم سەفەر بکات، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (لَا تُسَافِرْ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ) البخاري (١٧٢٩) ومسلم (٢٣٩١). بۆیە سەفەری ئافرەت بەبێ مەحرەم حەرامە جگە لە هەندێ حاڵەتی حەج و عومرە و هیجرەت نەبێت کە زانایان باسیان کردووە.

١١- هەمیشە وەکو داعی و بانگخواز خۆت ببینە، با زانستیشت کەم بێت، گرنگ ئەوەیە ئەوەی کە دەیزانیت تەواو بێت و لێی دڵنیا بیت، هەموو هەلێکی یەك بینینت لەگەڵ ئافرەتاندا بقۆزەوە بۆ ئامۆژگاری و بڵاوکردنەوەی زانستی شەرعی، ئەگەر لە ڕووی تەجوید وعەقیدەوە، بۆ نموونە تەنها سورەتی الفاتحة و الإخلاص بزانیت و بۆ ئافرەتانی باس بکەیت، ئەوە کارێکی مەزنە، ئەگەر

تەنها فەرموودەکانی کتێبی (الأربعين النووية) یان چەند فەرموودەیەکی دیاری کراوی لەبەر بکەیت و واتاکانی بزانیت و باسی بکەیت، ئەوە کارێکی پیرۆز و گەورەیە ئەنجامی بدەیت.

١٢- ئەمڕۆ لەناو موسوڵماناندا غەیبەت کردن بووەتە ئافات و نەخۆشییەکی بەربڵاو ، زۆربەی زۆری خەڵکی ئەنجامی ئەدەن و ئاسایی بوەتەوە لەلایان، گرنگە تۆی ئافرەتی ئیماندار ببیتە نموونەیەکی جوانی بەرجەستەکەر بۆ شەرع، هەر کاتێك غەیبەتی کەسێك کرا، بەشداری نەکەیت و ڕێگە لەوانی تریش بگریت لەبەردەمتدا بیکەن.

١٣- لە خۆباییبوون و لە خۆڕازیبوون با سیفەتێکی دوور بێت لەتۆی ئافرەتی ئیماندار، بەڵکو پێویستە زۆر وریای ئەم حاڵە بیت، چونکە لەناو ئافرەتاندا بوونی هەیە و زۆر جار جوانی و باشی گوزەران و تایبەتمەندی مێرد و مناڵ و خانووی باش و سەیارەی باش ومۆدێل بەرز و شتی تر، بە شێوەیەك لە شێوەکان دەبێتە هۆی غرور و لە خۆباییبوونی ئافرەتان، ئەوەش بۆ خۆی سیفەتێکی ناشیرینە و مایەی تاوانبارییە.

١٤- زۆر پێویستت بە تەرخان کردنی کاتە بۆ عیبادەت، با کاتێکی کەمیش بێت، گرنگ ئەوەیە بەردەوام بیت لەسەری، وەکو قورئان خوێندن و زیکرەکانی بەیانی و ئێواران، هەروەها بۆ

خوێنـــدنەوەی کتێـــب و زانســـتە شـــەرعییەکان، ئەوە ئەوپەڕی کاریگەری باشی بۆ دونیاو دوارۆژت دەبێت إن شاء الله.

١٥- گرنگـی زۆر بە هەڵبژاردنـی هـاوڕێ بـدە، لەنـاو ئافرەتانـدا ئـافرەتی وا هەیە ئەگەر نزیکـت بێـت، بەناڕاسـتەوخۆ و لەڕێـگەی گرنگیـدانی زۆر و لە ڕاددەبەدەر بە دونیـا، لە ئەجـرو پاداشـت و کاری ئیمانی و کۆشش بۆ قیامەت دوورت دەخاتەوە دڵت دەمرێنیت و کات بە فیڕۆ دەدات، تەمەنیش بە خێراییەکی زۆر تێپەڕ دەبێت و لەسەر مرۆڤەکان حیساب دەکرێت.

١٦- سیلەی ڕەحم و خزمایەتی مەبڕە وبەجێی بهێنە، بەتایبەت بۆ بـاوك ودایـك دەبێـت لە هەمـوو حالەتێکـدا بەردەوامیـت هەبێـت لەگەڵیانـدا، جـگە لەوان مەسـەلەکە لەسـەر حـاڵ و دەسـتگرتنی ئەو کەسانە بەدینەوە ڕادەوەستێت، تەنانەت ماڵی براو خوشـکیش، ئەگەر دوور بن لە دین و لە ماڵیاندا ڕەچـاوی شـەرع نەکرێـت و سـنووری حەڵاڵ وحەرام ڕێزلێگیـراو نەبێـت، بـۆ نمـوونە تـێکەڵ بـوون و گۆرانی و مۆسیقا و گوناهو سەرپێچی تر ئەنجام بدرێت، درووسـت نییە بە پاساوی سیلەی ڕەحمەوە بەشداری سەرپێچییەکانیان بکەیـت، بەسـە بەتەلەفـون، یـان بە هەر ڕێگەیەکـی تـر ئەو سـیلەی ڕەحـمە بەجێ بهێنیت.

مـاڵی خەسـوو وخەزوورانـیش بـۆ ژن و پیـاویش بە سـیلەی ڕەحم ناژمێردرێـت، بەڵام چـاکە لەگەڵ هەرکەسـێکدا کە شاییسـتەی چـاکە بێت و لە سنووری شەرعدا بێت، کارێکی باشە و عەیبی نییە.

١٧- هەمــوو شــتێك لە چوارچێــوەی قەدەر و ویســتی الله تعــالی وەربگــرە و لە هــیچ شــتێك ڕەش بــین مەبە و تشــاؤم مەکە، لە هــیچ مەترسە و بڵێیت ئەمە شوومە.

با مەســەلەی تــرس لە حەســوودیش ژیانــت لــێ تــاڵ نەکـات و وا گومان ببەیت خەڵکی ئیشیان نییە خەریکی حەسوودی بـردنن بە تـۆ و منــاڵ و مێــرد و ســەیارەو خانووتــان، زۆر جــار ئەوە گومــانێکە شەیتان بۆتی دروست دەکات، ئەگینـا خـۆ تـۆ نـاو دڵـی ئەو کەسـەت لەت نەکردووە، ئەگەر ئێرەیشتان پێ ببەن لە دەرەوەی دەسەڵاتـی الله هیچیان پێ ناکرێت، بۆیە پشت بەپەروەردگارت ببەسـتە و معـوذات و زیکرەکـانی بەیـانی و ئێـواران بخـوێنەو ئیتـر لە هـیچ مەترسـە. پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم فەرموویەتی: «لاَ عَدْوَى وَلاَ طِيَـرَةَ، وَلاَ هَامَةَ وَلاَ صَفَرَ، وَفِـرَّ مِـنَ المَجْـذُومِ كَمَـا تَفِـرُّ مِـنَ الأَسَـدِ». رواه البخاري (٥٧٠٧).

١٨- درۆ جـۆری گەلێـك زۆرە، لە هەموویـان خـۆت بپـارێزە، ڕووسوری لای الله و بەندەکانی دەبیت، پێغەمبەر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فەرموویەتی: "آيَةُ المُنَافِقِ ثَلاَثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَـذَبَ، وَإِذَا وَعَـدَ أَخْلَـفَ،

وَإِذَا اؤْتُمِـنَ خَـانَ ".البخـاري (٣٣). هەروەهـا هـیچ كـات ئـازاری دراوسـێت مەدە و لێبـوردە بە ئەگەر هەڵەیـان بەرانـبەرت كـرد، وریای ئەوەش بە زمانت بەرانبەر هیچ كەسێك، نەفرەت و لەعنەتی پێدا بێت.

١٩- ڕێز لە كـات بگـرە و وەكـو گەنجینەیەكـی بەنـرخ تەماشـای بكە، بەتایبەتی وریای قسەو دەمەتەقەی بێ سوود و تەلەفۆن كردنـی دوورو درێژبە، چونكە ئەگەر ئەوە بكەیتە خوو ، بەشێك لە تەمەنـت بەزایە دەچێـت، كـات كوشـتن یەكسـانە بە جۆرێـك لە خۆكوشـتن وبەزایەدانی تەمەن. پێغەمبەر صَلَّـى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ فەرمـوویەتی: (نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصِّـحَّةُ وَالفَـرَاغُ) ".البخـاري (٦٤١٢).

٢٠- پاراستنی تایبەتمەندی خـۆت وەكـو ئـافرەت، ئەوە ئەركێكـی شەرعی و پێویستییەكی كەسایەتی و دونیایی خـۆتە، حەرامە لە جل و بەرگدا لاسایی پیاوان بكەیتەوە: «لعن الله الرجل يلبس لبسة المرأة والمرأة تلبس لبسة الرجـل». رواه أبـوداود (٤٠٩٨). لەنـاو كـورددا لەبەركردنی ژنان بـۆ شـەرواڵ بـۆ ئیشـكردن و مەبەسـتی تـر هەیە، ئەوەش سەرپێچییەك و تـاوانێكی گەورەیە، بەڵكـو ئـافرەت نابێـت لە هیچ شتێكدا لاسـایی پیـاو بكـاتەوەو بە پێچەوانەشـەوە هەر وایە و بە پێی فەرموودە بەر لەعـنەت دەكەون ئەگەر ئەو كـارە بـكەن، "لعـن رسـول الله صـلى الله عليـه وسـلم المتشـبهين مـن الرجـال بالنسـاء

والمتشبهات من النساء بالرجال" [رواه البخاري والترمذي وأبو داود].

پەیامی (٢٢)

ئافرەتی باش

دەبێت چۆن بێت؟

نییە لە کەلامی الله تعالی و لە فەرموودەکانی پێغەمبەرەکەی صلی الله علیه و سلم، سەرچاوەیەکی باشتر و بە سوودتر بۆ مرۆڤەکان کە هاندەر و یارمەتیدەریان بێت بەرەو گەیشتن بە سەرفرازی دونیاو دوارۆژ، هەر بۆیە لەم کورتە باسەدا و لە روانگەی ئەو دوو سەرچاوە سازگارەوە گرنگترین سیفەتەکانی ئافرەتی چاك دەخەینەڕوو إن شاء الله.

١- ئافرەتی باش، ئافرەتێکی دڵسۆزو ڕاستگۆیە لەگەڵ پەروەردگاری خۆیدا، ئافرەتێکە تەوبەکارە و پەروەردگاری خۆی لە هەموو هەنگاوەکانی ژیانیدا لەبیرە و هەمیشە بۆلای دەگەڕێتەوە. متمانەشی بە پەروەردگاری خۆی هەیە و پشتی پێ دەبەستێت کە لە هیچ تەنگانە و ناخۆشییەکی ئەم ژیانەدا بەتەنها بەجێی ناهێڵێت.

٢- ئافرەتی باش، موسوڵمانێکی ڕاستگۆیە و باوەڕی بەقەزاو قەدەر هەیە و هەرچی بەسەردا بێت، یان بەسەر هەر ئازیزو نزیکێکیدا بێت، دڵنیایە کە ئەوە قەدەرەو نووسراوە، سەبری لەسەر دەگرێت.

٣- یەکێکی تر لە سیفەتەکانی ئافرەتی باش ئەوەیە، لە قورئان دوور ناکەوێتەوە، کەلامی الله دەکات بە هاوڕێ و هاودەمی ژیانی و، کارێکی وا دەکات هەمیشە لەناو ماڵەکەیدا ببیسرێت و لە دڵی منداڵەکانیدا خۆشەویستی دەکات.

٤ـ گرنگیدان بە فێربوونی زانستی شەرعی، یەکێکە لە خەسڵەتە هەرە لە پێشەکانی ئافرەتی باش و، بەگوێرەی توانا بایەخی پێدەدات، بەتایبەتی زانستی عەقیدە و فەرمووده و فیقهو تەفسیر و ژیانامەی پێغەمبەر صلى الله علیه و سلم. هەروەها لەوەی کە نایزانێت لە کاروباری دینەکەی، پرسیار لە ئەهلی عیلم دەکات و، هاوکات ئەوەشی کە فێری بووە بە خەڵکی تری دەڵێتەوە و فێریان دەکات.

٥ـ ئافرەتی باش، خاوەن کەسایەتییەکی تۆکمە و بەهێزە، خۆی بەشتی نزم و بچووکەوە سەرقاڵ ناکات، کە پێی بوترێت قال الله و قال الرسول صلى الله علیه و سلم، ڕادەوەستێت و دەڵێت سمعنا و أطعنا. با نەفسی خۆیشی حەز بەو شتە نەکات.

٦ـ ئافرەتی باش، هیچ کاتێك چاکەی دایك و باوکی خۆی لەبیر ناکات و بەسۆز و میهرەبانە لەگەڵیاندا، گوێڕایەڵییان لەسەر هەرندێك عیبادەتی تطوع و نافیلەش پێش دەخات، بەڵکو هەموو ئەوەی باوك ودایکی خۆشیان دەویت، مەگەر ناشەرعی بێت، ئەگینا ئەویش لەبەر خاتری ئەوان خۆشی دەوێت.بەڵکو چاکە لەگەڵ هاوڕێی وخۆشەویستانی ئەوانیش دەکات لەچوار چێوەی شەرعدا.

٧ـ ئافرەتی باش نوێژەکانی وەکو چاوی خۆش دەوێت و دوایان ناخات، ئەگەر زەکاتی هەبێت لەکاتی خۆی و بە شێوەیەکی شەرعی

دەریدەکات، ویردێکی ڕۆژانەش بۆ خۆی دیاری دەکات لە قورئان و لە زیکری بەیانیان و ئێواراندا.

٨- ئافرەتی باش بێ ئاگا نییە لە باسی شەهیدی و وابزانێت ئەو مەسەلە هیچ پەیوەندی بە ئەو نییە و، لەڕێگەی ئایەت و فەرموودەکانەوە خۆشی دەوێت و ئاواتی ئەوەیە وەکو لەفەرموودەو نزاکاندا هاتووە بەشەهیدی بمرێت، ئیمامی بوخاری بەڕەحمەت بێت لە سەحیحەکەیدا ، بابێکی تایبەت کردووە بەناوی: (باب الدعاء بالجهاد والشهادة للرجال و النساء). (ابن حجر) یش لەشەرحی فەرموودەکانی ئەم بابەدا قسەی زۆر جوانی کردووە بەڕەحمەت بێت. بەڵام شایانی باسە لە ئیسلامدا جیهاد لەسەر ئافرەتان فەرز نییە، بۆیە کاتێك عائیشە الله لێی رازی بێت، پرسیاری جیهادی ئافرەتان لە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم دەکات، پێی دەفەرموێت جیهادێکی بێ جەنگ وشەڕکردنی لەسەرە، مەبەستی حەج و عومرە بوو. بەڵام زانایانی ئیسلام فەرموویانە ئەگەر دوژمنی داگیرکەر هاتەسەر خاکی موسوڵمانان، ئەو کاتە جیهاد لەسەر هەموو پیاوان و ژنانیش واجب دەبێت و لەو حاڵەتەدا ئەوانیش وەکو پیاوان بەشدار دەبن.

٩- ئافرەتی باش و چاکەکار نابێت لایەنی کۆمەڵایەتی پشتگوێ بخات و پێویستە بزێو وزیرەك بێت بۆ قۆستنەوەی هەموو هەلێکی

گونجاو بۆ خزمەتــی دینەکەی، نابێـت فەقیـرۆکە و بـێ ئاگـا بێـت و هەمیشە چاوی لە دەست و لە عەقڵی کەسانی تـر بیت شتەکانی پـێ بگەیەنـن و ڕووداوەکـانی بـۆ ڕوون بـکەنەوە، دەبێـت لەسـنووری شـەرعدا کەسێکی لێهـاتوو وزیـتەڵ بێـت. بەڵکـو دەبێـت هەمیشـە لە خەمی بەهێزکردنـی کەسـایەتی و عەقـڵ و هـۆش و ئاسـتی زانسـتی خۆیدا بێت و توانای داهێنانی بێت ئەگەر لە سنورێکی کەمیشدا بێت.

١٠- ئافرەتی باش، لە هەموو ڕوویەکەوە ڕەوشتی جوانە، چـونکە لەوە تێگەیشتووە، کامڵترین ئیمانداران ئەوانەن کە ڕەوشتیان جوانە، دڵنیاشە لەوەی هـیچ شـتێك لە تەرازووی کردەوەکانـدا نییە قورسـتر بێت لە ڕەوشت جوانی وەکو لە فەرموودەکاندا هاتووە.

١١- لە ئاکاری ئافرەتی باش دوورە لەوەی گاڵتە و سووکایەتی بە هیچ ئافرەتێکی تـر بکـات و، خـۆی لەوان بەباشـتر بزانێـت، چـونکە بـاوەڕی وایە ئـایەتی یـانزەی سـوڕەتی پیـرۆزی الحجـرات، دەبێـت وەکو دروشمێك بۆ ژیانی سوودی لێ وەربگرێت.

١٢- ئـافرەتی موسـوڵمانی بـاش ئەو کەسـەیە کە لەسـەرخۆیە و لەبەر ئـایەتی: (وَالْكَـاظِمِينَ الْغَـيْظَ وَالْعَـافِينَ عَـنِ النَّـاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِـبُّ الْمُحْسِـنِينَ) آل عمـران: ١٣٤. تـوڕەیی خـۆی دەخـواتەوە و لە خراپەی خەڵکیش لەگەڵیدا خۆش دەبێت و کینە لەدڵ ناگرێت.

١٣- ئافرەتی باش زمانی خۆی لەسەر جنێودان و قسەی خراپ ودوعاکردن، نە لەگەڵ منداڵەکانی و نەلەگەڵ کەسی تردا ڕاناهێنێت، چونکە دەزانێت ئەو سیفەتە لەناو ئافرەتاندا زۆرە ودەبێت ئەو خۆی لێ بپارێزێت، بۆیە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم وریایی پێیان داوەو فەرموویەتی: (تكثرن اللعن وتكفرن العشير) البخاري و مسلم. بۆ ئەوەی چاکەکارەکانیان لەو خەسڵەتە خراپە خۆیان بپارێزن.

١٤- ئافەرەتی موسوڵمانی باش، هەرگیز هانی مێردەکەی نادات هاوسەرەکەی تری تەڵاق بدات، چونکە دەزانێت ئەوە سیفەتی ئافرەتی موسوڵمان نییە ولەسەری تاوانیار دەبێت و پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم نەهی لەو سیفەتە خراپە کردووەو فەرموویەتی: (ولا تسأل المرأة طلاق أختها لتكفأ ما في إنائها) البخاري و مسلم. هەروەها لەو ئاکارە بەدوورە مێردەکەی لەکەسوکاری دوور بخاتەوەو دڵی گوماناوی بکات لێیان.

١٥- لە سیفەتەکانی ئافرەتی باش ئەوەیە ئافرەتێکی پاك و پاراوەو ئێش و کەرەستەو هەموو ماڵەکەی پاك وخاوێنە و پاکی وڕێکوپێکی نیشانەو دروشمێتی لە ماڵەکەیدا و لە گرنگیدانیدا بەخواردن و جل و پیویستییەکانی خۆی و مێردی ومنداڵی. و وایان لێ دەکات هەست

بکەن بایەخی پێداون و پاکی خاوینی ئەوان بەیارمەتی و گرنگیدانی ئەو لەماڵدا بەرقەرار بووە.

١٦- لە نهێنییەکانی بەختەوەری کە هاوکات سیفەتێکە لە سیفەتە باشەکانی ئافرەتی موسوڵمان ئەوەیە، ڕازی بێت بە قسمەت و نسیبی خۆی، بەو بەشەی کە الله بۆی داناوە، رَسولُ اللهِ صلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ فەرموویەتی: (المُتَشَبِّعُ بما لم يُعطَ، كَلابِسِ ثَوبَيْ زُورٍ) متفق عليه.

١٧- خوویەکی خراپە کە ئافرەت هەمیشە بۆڵەی بێت و لەهیچ و بە هیچ ڕازی نەبێت، هەر بۆیە پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم لە کۆبوونەوەکەی لەگەڵیاندا داوای لێکردن سەدەقە بکەن و پێی فەرموون ئێوە ئەو سیفەتە خراپەتان تێدایە کە (تكثرن الشكاة وتكفرن العشير) مسلم ٨٨٥. واتە سکاڵا زۆر دەکەن و چاکە لەبیر دەکەن و نکۆڵی لێ دەکەن.

١٨- ڕەزیلی بۆ پیاوو بۆ ژن سیفەتێکی نەخوازراوو خراپە، بۆیە ئافرەتی باش دەبێت لەو سیفەتە بەدوور بێت و هەر بیری لای کۆکردنەوەو پاشکەوت کردن نەبێت، بەڵکو بەوەی کە دەتوانێت دەستی کراوە بێت، چاکە و بەخشینی هەبێت، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (أنفقي ولا تحصي فيحصي الله عليك، ولا توعي فيوعي الله عليك) متفق عليه.واتی فەرموودەکەش هاندانە بۆ

بەخشین و نەهی کردنە لەوەی پارە تەنها بۆ هەلگرتن و پاشـەکەوت کردن بەکار بێت.

١٩- ئافرەتی باش بە خزمەت کردنی میوان لە سنووری شـەرعدا بێـزار نابێـت، فەرمـوودەیەکی زۆر لەو بـارەو هـاتووە کە هـانی موسوڵمان دەدات ڕێز لە میوان بگرێت و نانی بۆ ئامادە بکات.

٢٠- ئـافرەتی بـاش ئـافرەتێکی ئـازایەو ترسـنۆك نییە، ئـافرەتە هاوەڵەکـان الله لێیـان ڕازی بێـت زۆر ئـازا و بەجەرگ بـوون، لە سەحیحی موسیلمدا هاتووە کە لە ڕۆژی حونەیندا، پێغەمبەر صلی الله علیـه و سـلم دایکـی سـولەیمی بینـی الله لێـی ڕازی بێـت، خەنجەرێکی بەدەستەوە بوو، پێی فەرموو ئەو خەنجەرەت بـۆچییە؟ فەرمووی، بۆ ئەوەمە ئەگەر موشریکێك لێم نزیك بوویەوە سکی بەو خەنجەرە هەڵدەدڕم.

٢١- لە سـیفەتەکانی ئـافرەتی بـاش ئەوەیە لەسـەر نەخۆشـی وناخۆشی ئارامگرە، ئافرەتێك هاتە لای پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم، نەخۆشی (صرع) فێـی هەبـوو، داوای کـرد دوعـای بـۆ بکـات چاك بێتەوە، پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم پێـی فەرمـوو: ئەگەر لەسەر نەخۆشییەکەت ئارام بگریـت دەچیتە بەهەشـتەوە، ئەگەریـش دەتەوێت دوعـات بـۆ دەکەم چـاك بیتەوە، وتـی ئـارام دەگـرم، بەڵام دوعام بۆ بکە لەکاتی نەخۆشییەکەمدا جەستەم دەرنەکەوێت.

٢٢ ـ لە سیفەتە باشەکانی ئـافرەتی بـاش ئەوەیە بەجـوانی و ڕێـك وپێکی وبەشێوەیەکی شەرعی خۆی دادەپۆشێت وبەجلی نیوە حیجاب و نیوە وابەستەبوون بە دینەوە خۆی ناخەڵەتێنێـت و بەجـوانی خـۆی دادەپۆشـێت. کاتێـك ئـایەتی (وَلْيَضْـرِبْنَ بِخُمُـرِهِنَّ عَلَـىٰ جُيُـوبِهِنَّ) دابەزی، ئافرەتـانی موسـوڵمان لە زیـادەی پۆشـاکەکانیان گـرت و یەکسەر ڕوخساری خۆیان پێ داپۆشی. وەکو لە سەحیحی بوخاریـدا هاتووە.

٢٣- شــەرم مــرۆڤ جـوان دەکــاتەوە، یەکێکـیش لە جـوانترین سیفەتەکانی ئافرەتی موسوڵمان ئەوەیە بەشەرم وحەیا بێـت، ئـافرەتی بێ شەرم لە فیترەتی خۆی دەرچووە و بێ شەرمی لەکەسـایەتی و لە سەنگینی کەم دەکاتەوە، پێغەمبەر صـلی الله علیـه و سلم وا وەسـف دەکرێــت کە لە کچێکــی عــازەب بەشــەرمتر بــووە. یەکێکـیش لە دیاردەکــانی بــێ شــەرمی کە لەم ڕۆژگــارە ســەریهەڵداوە ئەوەیە، ســەرپێچی فەرمــانی پێغەمــبەر دەکەن صــلی الله علیــه وســلم کە فەرمانی پێ کردوون لە دەرەوەی ماڵەکانیان جلیـان دانەکەنـن، بەڵام زۆرێك لە ئافرەتان لەکاتی جل کڕیندا، لە جێگای تایبەتی ئەو دوکان و مۆڵانە خۆیـان دەگـۆڕن وجلەکانیـان تـاقی دەکەنەوە، بەو شـێوەش زۆر جار بــێ ئەوەی بەخۆیـان بـزانن بەڕووتــی وێنەیـان دەگـرن و ڕووداوی نەخوازراویشی بەدوادا دێت.

هەروەها نابێت لەکاتی قسەکردن و میوانداری و لە شوێناندا سەیری ناوچاوی پیاو بکات لەکاتی قسەکردندا، ئەوە لە دەرەوەی پێویستی و زیاد لە حەدی خۆی حەرامە و لە رووی کەسێتی خۆیشییەوە سیفەتیکە ناشیرینە. بەڵکو دەبێت سەیرکردنی شەرمی پێوە دیار بێت.

٢٤- لە سیفەت و خەسلەتە باشەکانی ئافرەتی موسولمان ئەوەیە نوێژەکانی لە ماڵی خۆیدا دەکات وناچێتە مزگەوت، چونکە لە چەندین فەرموودەی صحیح دا هاتووە کە پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی نوێژی ئافرەتان لەماڵەکەی خۆی خێری زۆرترە لەوەی لە مزگەوت بیکات.

٢٥- ئافرەتی باش لەکاتی دەرچوونی لەماڵ، خۆی بەدوور دەگرێت لەبۆن لەخۆدان، چونکە لە چەندین فەرموودەی صحیح دا هاتووە داوایان لێ کراوە بۆن لەخۆیان نەدەن، بەڵکو هەڕەشەی توندیش لە هەندێ فەرمودەدا هاتووە کە ئەگەر ئافرەتێك خۆی بۆن خۆش بکات و بەلای پیاواندا تێپەڕێت، وەکو ئەوەیە ئاوهاو ئاوهای کردبێت. هەروەها نابێت لەکاتی ڕێکردنیدا جێگای قەرەباڵغی وبەو شوێنانەدا بچێت کە ناچار دەبێت زۆر لە پیاوانەوە نزیك بێتەوەو تاکو بتوانێت پێویستە بەلای دیواردا بڕوات و ناوەڕاستی ڕێگا

وجێگە قەرەباڵغەکان نەگرێت وەکو لە هەندێ لە فەرموودەکاندا هاتووە.

٢٦- ئافرەتی موسوڵمانی باش، ناهێڵێت و ڕێگە نادات لەبەر هەر هۆکارێك بێت، لەگەڵ پیاوێکی نامەحرەمدا بەتەنها بێت، چونکە ئەوە کارێکی حەرامە و درووست نییە، لە فەرموودەی صحیح دا هاتووە: (إيَّاكم والدُّخولَ على النِّساءِ . فقالَ رجلٌ منَ الأنصارِ : يا رسولَ اللَّهِ ! أفرأيتَ الحموَ ؟ قالَ : الحموُ : الموتُ) بۆیە بەتەنها مانەوەی ئافرەت لەگەڵ براو کەسی مێردەکەیدا کە ئەوە زۆر جار ڕوودەدات، کارێکی ناشەرعییە و بە پێی فەرموودەکە مردن لەوە باشترە.

٢٧- ئافرەتی باش هەمیشە ئافرەتێکی داوێن پاکە و مێردەکەی دەپارێزیت، هەرگیزیش بیر لە پیاوێکی تر جگە لە مێردەکەی ناکاتەوە، چونکە هاوسەران بە گرێبەستێکی شەرعی تۆکمە کۆبوونەتەوە و بە عەهدو پەیمانێکی ئیسلامی پیرۆز بۆ یەکتر حەلاڵن، بۆیە ئەگەر هەر خەیاڵ و ختورەیەکی لەو شێوە بێت بەدڵی هەر ئافرەتێکدا وکەمترین هەنگاوی کردەیی بۆ بنێت، دەبێت بزانێت ئەوە خیانەتە و مادام ئەو گرێبەستە کۆتایی پێ نەهاتووەو ماوەتەوە، ئافرەت فەرزە لەسەری بیپارێزێت و سنووری نەبەزێنێت. الله تعالى

فەرموویەتی:(والذين هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إلاَّ علـى أَزْوَاجِهِـمْ أَوْ مَـا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ) المؤمنون:٥

٢٨- ئـافرەتی بـاش بە پیـاوی بـاش و موسـوڵمان و ئیمانـدار و موەحید ڕازی دەبێـت و تەنـانەت ئەگەر هەژاریـش بێـت هەر پێـی ڕازی دەبێت وچاوەڕوانی فەزڵی پەروەدگاری دەکات لەو هەژارییە ڕزگاریان بکات، چونکە الله فەرمـوویەتی: (إِنْ يَكُونُـوا فُقَـرَاءَ يُغْـنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ) النور:٣٢

٢٩- ئـــافرەتی بـــاش بە ئەرك و پێویســـتییەکانی مێـــردەکەی هەڵدەسێت و خزمەتی دەکات، ئەگەر هەلەشی لـێ ببینێـت ئاگـاداری دەکاتەوە و لەسەر کاری چاکە هاوکاری دەکات و لەپەروەردەکردنی منداڵـدا هاوکـار وکـۆمەکی مێـردەکەی دەبێـت وبـێ وەفـا نابێـت بەرانبەری و چاکەکانی لەبەرچاو دەگرێت و نهێنییەکانی دەپارێزێت و ئەوەی ئەو پێـی خـۆش بێـت لە سنووری شـەرعدا ئەمـیش پێـی خۆشەو، بەڕواڵەت وخۆ ڕازانـدنەوەی بـۆی دڵـی خـۆش دەکـات و لەگەڵیدا ڕاستگۆ دەبێـت و هـیچ شـێوەیەک لە شـێوەکان خیـانەتی لـێ ناکـات و، ئەگەر مێـردەکەی لەسـەفەرێك بگەڕێـتەوە، بەجـوانترین شـێوە وەکـو لە فەرموودەداهـاتووە پێشـوازی لـێ دەکـات وخـۆی بۆنخـۆش دەکـات و ئەویـش بەدەسـتی خـۆی بۆنخـۆش دەکـات و،

لەگەڵیشیدا لە یەك جێگەدا دەخەوێت ئەگەر لە حەیزو بێ نوێژیشدا بێت و، هەموو ئەمانە لە فەرموودەی صحیح دا هاتووە.

٣٠- یەكێكی تریش لە سیفەتە باشەكانی ئافرەت لەگەڵ مێردەكەیدا ئەوەیە، لەگەڵیدا ڕۆژانی سەخت و ناخۆش بەڕێ دەكات و ئەگەر مێردەكەی نەخۆش بكەوێت چاودێری دەكات و چاكەی لەگەڵدا ئەنجام دەدات و ڕوقیەی شەرعی بۆ دەخوێنێت و لە ماڵەكەشیدا خۆی بەچاودێرو شوان دەزانێت وەكو لەفەرموودەدا هاتووە.

٣١- ئافرەتی باش بەسۆزو میهرەبانە لەگەڵ منداڵەكانیدا ماچیان دەكات و جیاوازی لە نێوانیاندا ناكات و هەر لە تەمەنی منداڵییەوە لەسەر ئادابە ئیسلامییە جوانەكان ڕایان دەهێنێت و هەر زوو فێری نوێژ و ڕۆژوویان دەكات و، هەوڵیش دەدات هەرچۆنێك بووە فێری زمانی عەرەبییان بكات، چونكە ئەوە بۆ دواڕۆژیان یارمەتیدەرێكی باش دەبێت بۆ تێگەیشتنی دینەكەیان و بۆ دونیاشیان هەر باش و بەسوودە.

لە كۆتاییدا داواكارم لە هەموو ئافرەت و كچێكی بەڕێز كە ئەم بابەتە دەخوێنێتەوە، كتێبی (صفات المرأة المسلمة في الكتاب و السنة)ی أم أسامة بنت علي العباسية بخوێنێتەوە، كە لە ئینتەرنێت بەردەستە و بۆ نووسینی ئەم پۆستە لەو كتێبە و لەچەند سەرچاوەیەكی تر سوودم وەرگرتووە. ئینجا ئەگەرچی لە هەموو

ئەو خاڵانەی سەرەوەدا خۆم وابەستەی هێناوەی بەڵگەی کیتاب وسوننەت نەکردووە، بەڵام لەو کتێبەی کە ئاماژەم پێکرد، هەموو ئەوەی لێرە باسم کردووە، لەوێ بە شێکراوەیی ئایەت وفەرموودەکانی لەسەر هێناوەتەوە، بەڵام من لەبەر درێژ نەبوونەوەی بابەتەکە باسم نەکردووە.[٩]

[٩] ببورن مامۆستا حوکمی بەخێرهاتنی برای پیاوەکەت چییە لەشەرعدا کاتێ کەدێ بۆماڵتان؟
وەلام: ئیسلام پەیوەندی نێوان ئافرەت وپیاوانی نامەحرەمی ڕێکخستووەو سنوری بۆ داناوە، برای پیاویش وەکو هەر نامەحرەمێکی ترە بەڵکو زیاتریش نامەحرەمە، زیاترە لەبەر ئەوەی زیانەکانی تساهل لە مامەڵە کردن لەگەڵیدا لە نامەحرەمی تر زیاتر چاوەڕوانی خراپە وسەرپێچی شەرعی لێ دەکرێت، مەسەلەی بەخێرهاتن ئەگەر لەگەڵ پاراستنی سنووری شەرعیدا بێت وەکو نەزەر نەکرکردن و تەنها پێکەوە نەبوون خۆی لە خۆیدا ئەوە مەحزورێکی شەرعی تێدا نابینم، بەڵام لەوەش باشتر ئەوەیە ئافرەت بزانێت ئەم سەردەمەی خۆمان سەردەمی لاوازی دین و فیتنەیەو ئافرەتی وابەستەبوو بە ئیسلام ئەگەر بتوانێت حیساب بۆ موجامەلەو عادەت و نەریتی کۆمەڵایەتی نەکات لەسەر حیسابی دینەکەی باشترە، بەڵام وەکو بەخێر هاتن لەگەڵ پاراستتنی سنووری شەرعی
وەکو پۆشینی حیجاب و درووست نەبوونی خەلوەو نەزەر الله اعلم ئاساییە.

پەیامی (٢٣)

میراتی کچ وئافرەت
لە ئیسلامدا

بـــابەتی میراتـــی لە ئیســـلامدا بـــابەتێکی گـــرنگە و بـــایەخی لەو ئاستەدایە کە الله عزوجل خـۆی لە قورئـانی پیـرۆزدا پشـك وبەشـی خــاوەن مافەکــانی دیــاری کــردووە، مــافی ئــافرەتیش لە میراتــدا بە ڕوونــی و بەڕاشــکاوی لە قورئانــدا دیــاری کــراوەو و، لێــرەدا و لە ڕۆشنایی دەقەکانی قورئانی پیرۆز وسـوننەتی پێغەمـبەردا صـلی الله علیه و سلم و ڕاستییەکانی مێژوودا ، لە چەنـد خـاڵێکی کورتـدا ئەو مەسەلە دەخەمەڕوو:

١ـ الله تعالی لە قورئانی پیرۆزدا خۆی پشکی هەموو خاوەن ماف ومیراتگرێکی دیاری کردووە و فەرموویەتی: (لِّلرِّجَـالِ نَصِـيبٌ مِّمَّـا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا) النسـاء:٧. ئەو بەش و پشـکەش کە الله دایناوە بۆ خاوەن مافەکان فەرزە بـدرێت و تـاوانێکی گەورەیە بەستەم و فڕوفێڵ خاوەنەکەی لێ بێ بەش بکرێت.

٢ـ جیاوازی کردن لە نێوان کـوڕان وکچـان و ژنـان و پیـاوان لە میراتیدا، تـاوانێکەو سـەرپێچی کردنـی سـەریحی قورئـانی پیـرۆزە، هەروەهـا عـادەت و نەریتێکـی سـەردەمی جـاهیلی و بتپەرسـتەکانە، چــونکە موشــریکانی پــێش ســەردەمی ئیســلام دەیــانوت کەســێك شاییستەی میراتییە کە توانای چەك هەڵگـرتن وبەرگـری کردنـی لە خاك و ئـاو هەبێت، بۆیە ئافرەت و منـاڵ لە میراتی بێ بەش دەکران. بەر لە ئیسلام و لە لەلای فارس و هند و ئیغریق و نەتەوەکـانی تـر،

ئـافرەت نەك هەر میراتــی وەرنەدەگـرت، بەڵكـو خۆیشــی دەبـوو بە بەشــێك لە میراتـــی و دابەش دەكــرا و وەكــو پشــكێك دەكەوتە بەر كەسێك لە میراتگـران! بەڵام لە ئیسـلامدا ، چـۆن مـافی كـوڕان لە میراتیدا دەستەبەر كراوە، مـافی كچـانیش بەهەمـان شـێوە دەستەبەر كراوە، الله تعالی فەرموویەتی: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۚ﴾ النساء:١١.

لە ئیسـلامدا میراتــی ئـافرەت ـ منــاڵی هەبێـت یـان نەیبێـت ـ بە دادگەری و بەڕوونـــی لە قورئـــانی پیـــرۆزدا دیـــاری كـــراوە، الله عزوجل فەرموویەتی: ﴿وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم ۚ﴾ النساء:١٢.

میراتی دایكیش دیاریكراوەو جیاكراوەتەوە: {وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ} [النساء: ١١].

پشـكی كچیش بەهەمـان شـێوە دیـاری كـراوە: {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ} [النساء: ١١].

پشكی خوشكیش بەدیاری كراوی جیاكراوەتەوە: {وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ} [النساء: ١٢].

تەنانەت الله تعالی باسی هەندێ حاڵەتی تری کردووە لە قورئانی پیرۆزدا وەکو مەسەلەی (الکلالة) کە بریتییە لە مردوویەك منالی نییە و خوشکێك یان زیاتری هەیە و پشکەی دیاری کردووە وفەرموویەتی: (يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) النساء/١٧٦ .

٣- هیچ کەسێك بۆی نییە ئافرەتان و کچان لە میراتی بێ بەش بکات، یان جیاوازی و فێڵ ونادادگەری لە پێدانی پشکەکانیاندا بکات، چونکە ئەوە لە ئیسلامدا یەکێکە لە تاوانە گەورەکان و واجبە لەسەر موسوڵمانان کار بەشەرع بکەن و ڕەچاوی حوکمەکانی قورئان وسوننەت بکەن لە مەسەلەی میراتیدا، چونکە ئەوە مافێکە الله عزوجل خۆی بەدادگەری ڕەهای خۆی دابەشی کردووە وفەرزی کردووەتە سەر موسوڵمانان بەو شێوە میراتی دابەش بکەن..

هەر کەسێك ستەم لە ئافرەتێك بکات بە بێ بەشکردنی لە مافی خۆی لە میراتیدا، یان بە ترسادنی و هەڕەشە لێکردنی بۆ ئەوەی دەست بەرداری پشکەکەی خۆی بێت، یان بە ئیحراج کردنی وبیکات بەڕووی خۆیەوە وناڕاستەوخۆ وای لێ بکات بڵێت بەشی خۆمم ناوێت، یان بەهەر ڕێگایەکی تر، ئەو کەسە حوکمی شەرعی

پەك خستووە و لە حوكمی ئیسلام لایداوە و چووەتە سەر حوكمی هەواو ئارەزوو و ڕێبازە جاهیلییەكان.

هاوكات ئەو كارەش زوڵم وستەمە و الله تعالی ڕقی لە ستەم و لە ستەمكارانە، الله تعالی فەرموویەتی: (وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ). الطلاق:١. پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم فەرموویەتی: (اتقوا الظلم فإن الظلم ظلمات یوم القیامة) رواه مسلم. واتە: خۆتان لە ستەم بپارێزن و بەدووربگرن، چونكە ستەم تاریكییە لە ڕۆژی قیامەتدا.

٤- عورف و عادەتی كورد لە ڕابردوودا و بگرە تا ڕاددەیەك بە ئێستاشەوە، ئافرەتی لە پشكی خۆی لە میراتی بێ بەش كردووە، یان پشكێكی كەم و بە پێچەوانەی ئەوەی لە قورئاندا بۆی دیاری كراوە پێی دەدرێت، ئەوە لە ڕاستیدا عورفێكی ناكۆك ودژوارە لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامدا وپێویستە موسوڵمانان ئەو هەڵە گەورەیە چاك بكەنەوەو بەخۆیاندا بچنەوە و بە حیلە و بە قۆستنەوەی هەلی شەرم و لاوازی و نەزانی ئافرەتان ستەمیان لێ نەكەن ولەبەشەكانیان مەحرومیان نەكەن

٥- مەسەلەیەكیش هەیە زۆر جار ناحەزانی ئیسلام دەیكەن بە بەهانەی ڕەخنەگرتن لە ئیسلام گوایە ستەمی لە ئافرەت كردووە و جیاوازی لە نێوان پشكی نێرینەو مێینەدا كردووە، بەوەی لە میراتیدا

کوڕ دوو ئەوەندەی کچ وەردەگرێت، ئەو مەسەلەش هەرچەند لە هەموو حاڵەتەکادا هەر وا نییە، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوە نەك ستەم نییە، بەڵکو ئەوپەڕی داگەری شەریعەتی ئیسلامە کە بۆ نموونە ئەگەر پیاوێك بمرێت و سی ملیون دینار میراتی هەبێت وکوڕو کچێکی لەدوای خۆی بەجێ هێشتبێت، کوڕەکە بیست ملیون و کچکەی دە ملیۆنی بەردەکەوێت، چونکە پیاو هەندێ ئەرك و واجبی دەکەوێتەسەر کە ئافرەت ئەو ئەرکانەی ناکەوێتەسەر، وەکو:

- ➢ پێدانی مارەیی بەئافرەت کە مافێکی حەڵاڵی ئەو ئافرەتەیە هەمووی دەکەویتە سەر پیاو.
- ➢ ئیسلام نەفقە و خەرجی بەڕێوەبردنی ماڵ ومناڵ و ژنی خستووەتە سەر پیاو و ئەو ئەرکانەش بە پارە و توانای دارایی دەکرێت.
- ➢ ئافرەت نەفقە و خەرجی ماڵی ناکەوێتەسەر خۆی، تەنانەت ئەگەر دەوڵەمەندیش بێت، مەگەر خۆی بە ویستی خۆی بیەوێت خەرجی ماڵ بکات.
- ➢ ئافرەت لەئیسلامدا لە هەموو حاڵەتەکانیدا وەکو هاوسەر و کچ و خوشك و دایك هەمیشە خەرجی و ئەرکی مادی دەکەوێتە سەر مێرد و برا و باوك و کەسانی تر و واجبیشە لەسەریان ئەو نەفقە و ئەرکە هەڵگرن و پێویستییەکانی تەواو بکەن. تەنانەت لەو کاتەشدا

کە لە مێردەکەی جیا دەبێتەوەو تەڵاق دەدرێت لە ماوەی عیددەکەیدا خەرجی هەر دەکەوێتە سەر مێردەکەی کە تەڵاقی داوە.

بۆیە لەبەر ئەوەیە کە میراتی ئافرەت بەو شێوە بووە و بەدڵنیاییەوە حیکمەتی تریشی تێدایە، چونکە الله عزوجل دادگەری ڕەهای لە حوکمەکانیدا هەیە و بە ئەندازەی گەردیلەیەك ستەم لە کەس ناکات: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظۡلِمُ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖۖ﴾ النساء:٤٠..

پەیامی (٢٤)

وەڵامی گومانێك دەربارەی فرەژنی

فرەژنـــی یــان چەنــد ژنـــی، کە لە زاراوەی شـــەرعدا (تعــدد الزوجــات)ی پــێ دەوترێــت، حەقیقەتـێکە لە ئیســلامدا بە بەڵــگەی قورئــان وســوننەت و ئیجمــاعی ئـوممەت جێگیـر بـووە، الله تعـالی فەرموویەتی: (وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَــى وَثُـلَاثَ وَرُبَـاعَ فَـإِنْ خِفْـتُمْ أَلَّا تَعْـدِلُوا فَوَاحِـدَةً أَوْ مَـا مَلَكَــتْ أَيْمَــانُكُمْ ذَلِــكَ أَدْنَـــى أَلَّا تَعُولُــوا) النســاء/٣ . هەروەهــا فەرموودەکانی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم وسوننەتی کردەیـی و وکۆدەنگی زانایان وسەرانی ئوممەتی ئیسلامی لەسەر ئەوەیە.

بەڵام وەکو لە جێگەیەکی تریشدا بە شیکراوەیی باسمان کـردووە، مەسەلەی (تعدد الزوجات) بە مەرجەکانی خۆی دەبێـت کە ئەویـش توانــای ڕاگرتنــی دادگەریــیە لە نێـوان هاوســەران و توانــای نەفەقە وخەرجکردن ودابین کردنی پێویستییەکانە.

لە ئیسلامیشـــدا فرەژنـــی لە چوارچێــوەی کۆمەڵێــک حــیکمەت وهۆکاری پێویستدا تەشریع کراوە، لەوانە:

* فرەژنــی ڕێــگەیەکە بــۆ زۆربــوون وبەهێزیــوونی ئـوممەتی ئیسلام.

* فرەژنی هۆکارێکە بۆ چارەسەرکردنی زۆریی ڕێژەی ئافرەتان بەراورد بە پیاوان.

* فرەژنـــی چارەســـەرێکە بـــۆ مـــانەوەی کچـــان وئافرەتـــان لە کۆمەڵگـادا بەبـێ هاوسـەرگیری کە جۆرەهـا کێشـەو گرفتـی لـێ دەکەوێتەوەو.

* مەعلومە کە پیاوان بە هـۆی بەشداریکردنیان لە جەنـگ و بە هۆکـاری تـر، زیـاتر ڕووبەڕووی مـردن دەبـنەوەو، بەوەش ناهاوسـەنگی بەردەوام هەیە لە نێـوان ڕێـژەو ژمـارەی پیـاوان و ژناندا.

* وەکـو حەقیقەتێکـی فیتـری وپێکهـاتەی فەسـیۆلۆجی پیـاوانیش، زۆر جار پیـاوان بە یەک ئـافرەت پێویسـتییە جەستەییەکانیان دابـین نابێت وئەگەر بە ڕێگەی فرەژنی حەڵاڵ چارەسەر نەکرێت، بۆیـان هەیە پەنـا بـۆ ڕێگـای حەرام بـبەن وبـکەونە هەڵـدێری فەسـاد و تاوانەوە،

* ئەمە جگە لەوەی ئافرەت جـاری وا هەیە نەخۆشـە وبەچەنـدین حاڵەتی تری سوڕی مانگانە و دوو گیانی و حاڵەتی تردا تێدەپەڕێت، ، یـان هەنـدێ جـار نەزۆکەو منـاڵی نابێـت، یـان بێـوەژنەو منـاڵی بەسەراکەوتووەو پێویستی بە پیاوێکە بەڕێوەی ببات.

* هەندێ جاریش فرەژنی دەبێتە هۆکاری نزیـک بـوونەوەی دوو خێزان ودوو بنەماڵە پێکەوەو، وەکـو زانایـان ولێکـۆڵەرەوە دادگەرو ڕاستگوکان بەدواداچوونیان بۆ کردووە، فرەژنی لەسەر ئاستی تاک

وکۆمەڵ وبۆ پیاوان و ژنان وبۆ چارەسەرکردنی کێشەی قەیرەیی وکەمکردنەوەی فەساد لە کۆمەڵگادا، سوودو شوێنەواری باشی گەلێک زۆرە، ئەگەریش بوترێت دەبێتە مایەی کێشەو درووست بوونی ناتەبایی لە خێزاندا، لەڕاستیدا ئەو ئەگەرە لە حاڵەتی یەک هاوسەریشدا هەر بوونی هەیە وئەگەر فرەژنی بەو شێوە ئەنجام بدرێت کە ئیسلام داینـاوە چارەسەرە وبەسوودی تەواوی کۆمەڵگا دەگەڕێتەوە،

لێرەدا نەیارانی ئیسلام لەبەر ئەوەی ئامانج و مەبەستیانە فەساد و بێ ڕەوشتی لە ناو کۆمەڵگادا بڵاو بێتەوە، گومانێک باس دەکەن و بەسەرهاتی ڕێگەنەدانی پێغەمبەر صلی الله علیە وسلم دەهێننەوە بۆ عەلی کوڕی ئەبو تالیب الله لێی ڕازی بێت، کە ژن بەسەر فاتیمەی خێزانیدا بهێنێت الله لێی ڕازی بێت، لە کاتێکدا ئەوان باوەڕیان بە پێغەمبەر صلی الله علیە وسلم و بە دینەکەشی نییە و بە هەموو توانایەکیان دژایەتی ڕەوشت وئاکارە جوانەکان دەکەن و کار بۆ بێ ڕەوشت کردنی خەڵکی ئەکەن.

بە کورتی دەڵێین ئەگەر فرەژنی بابەتێکی شەرعی وڕێگە پێدراوە، بۆچی پێغەمبەر صلی الله علیە وسلم ڕێگەی بە زاواکەی خۆی نەدا ژن بەسەر کچەکەیدا بهێنێت؟ وەڵامی ئەو گومانەش بە کورتی ولەژێر ڕۆشنایی قسەی زانایاندا بەم شێوەیە:

١- فەرمـوودەی ڕازی نەبـوونی پێغەمـبەر صـلی الله علیـه وسـلم لەسـەر ژن هێنـانی عەلـی بەسـەر فـاتیمەدا الله لێیـان ڕازی بێـت، فەرموودەیەکی صحیح ە، لە هەردوو سەحیحی بوخاری و موسلیمدا ڕیوایەت کراوە.

٢- بە ڕوونی و بە ڕاشکاری لە فەرمـوودەکەدا دەردەکەوێـت، کە پێغەمـبەر صـلی الله علیـه وسـلم کێشـەی لەگەڵ فرەژنیـدا نەبـووە و فەرمـوویەتی فرەژنـی حەڵاڵە و مـن حەرامـی نـاکەم: (لسـت أحـرم حلالاً ولا أحل حراماً) واتە مـن شـتێك حەڵاڵ بێـت حەرامـی نـاکەم وحەرامـیش حەڵاڵ نـاکەم، واتە لەو ناڕازیبوونەیـدا علیـه الصـلاة والسـلام مەبەسـتێکی تـری بـووە دوو لە مەسـەلەی تعـدد و چەنـد هاوسەری.

٣- هۆکاری یەکەمی ناڕازیبوونی پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم کە لەفەرمـوودەکەدا دەردەکەوێـت ئەوەیە، هاوسـەرگیری عەلـی لەگەڵ کچی ئەبوجەهلدا، دەبووە مـایەی ئـازار، بـۆ فـاتیمەی کچـی، بۆیە فەرمووی:(فَإِنَّمَا هِيَ بَضْعَةٌ مِنِّي ، يُرِيبُنِي مَا أَرَابَهَـا ، وَيُـؤْذِينِي مَا آذَاهَا) . رواه البخاري (٥٢٣٠) ، ومسلم (٢٤٤٩) .

واتە فاتیمە کچم پـارچەیەکە لە مـن، ئـازاردانی ئەو ئـازاردانە بـۆ من، ئەوەی کچەکەم بێ تـاقەت بکـات منـیش بـێ تـاقەت ئەکـات، الله تعالی لە قورئاندا ئازادانی پێغەمبەری صـلی الله علیـه و سـلم حەرام

کــردووە وفەرموویەتی:(وَمَــا كَــانَ لَكُــمْ أَن تُــؤْذُوا رَسُــولَ اللَّهِ) الأحزاب:٥٣.

٤- هۆکاری تری سەرەکی بۆ نارازیبوونی پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم ئەوە بوو کە عەلی کچی ئەبو جەهلی دوژمنی ئیسلامی هەڵبژاردبوو بیکات بە هاوسەری خۆی و بیهێنێت بەسەر فاتیمەدا، بۆیە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم فەرمووی: «لا تَجتَمِعُ بِنتُ رَسولِ اللهِ وبِنتُ عدُوِّ اللهِ عندَ رَجلٍ واحدٍ» واتە نابێت کچی رسول الله و دوژمنی الله لە یەك ماڵدا کۆ ببنەوە.

٥- پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم دەیزانی ئەو هاوسەرگیرییە لەگەڵ کچی ئەبو جەهلدا دەبێتە مایەی فیتنەی فاتیمەی کچی لە دینەکەیدا بۆیە رێگری لێ کرد: (وَأَنَا أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَا) البخاري (٣١١٠). واتە دەترسم زەواجی عەلی لەگەڵ کچی أبو جهل دا ببێتە مایەی تاقیکرنەوەیەکی سەخت لەسەر کچەکەم لە دینەکەیدا.

٦- لەوانەیە وەکو النووي دەڵێت: (وَيَحْتَمِلُ أَنَّ الْمُرَاد تَحْرِيم جَمْعهمَا ... وَيَكُون مِنْ جُمْلَة مُحَرَّمَات النِّكَاح : الْجَمْع بَيْن بِنْت نَبِيّ اللَّه وَبِنْت عَدُوّ اللَّه) شرح صحيح مسلم " (١٩٩/٨). واتە وەکو حوکمێکی شەرعی پێدەچێت لە بنچینەوە کۆبوونەوەی کچی

پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم وکچی دوژمنێکی ئیسلام وەکو أبو جهل خۆی لە خۆیدا حەرام و نادرووست بێت.

٧- ئەو ناڕازیبوونەی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم وەکو ابن حبان دەڵێت بە هۆی پلەو پایەی بەرزو تایبەتی فاتیمە بووە الله لێی ڕازی بێت کە نابێت و نەشیاوە لەگەڵ کچی ئەبوجەهلدا لەیەك ماڵدا کۆببنەوە: (وإنما كرهه صلى الله عليه وسلم تعظيماً لفاطمة ، لا تحريما لهذا الفعل). "صحيح ابن حبان" (١٥/٤٠٧).

٨- ابن حجر العسقلاني - وەکو محمد صالح المنجد الله ڕزگاری بکات لێی دەگێڕێتەوە - فەرموویەتی بە دووری ناگرم ئەو حاڵەتە یەکێك بێت لە تایبەتمەندییەکانی رسول الله صلى الله عليه و سلم کە زاواکانی بۆیان نەبێت ژن بەسەر کچەکانیدا بهێنن و، لەوانەشە حاڵەتەکە تەنها تایبەت بێت بە فاتیمەوە الله لێی ڕازی بێت.: (والذي يظهر لي أنه لا يبعد أن يُعدَّ في خصائص النبي صلى الله عليه وسلم أن لا يتزوج على بناته ، ويحتمل أن يكون ذلك خاصاً بفاطمة رضي الله عنها) "فتح الباري" (٩/٣٢٩) . ڕاستییەکیشە هەموو کەس دەیزانێت کەوا هیچ حاڵەتێکی تری هاوشێوەی ئەو حاڵەتە جارێکی تر تا ڕۆژی قیامەت درووست نابێتەوە، ، چونکە نەکەس دەبێتە پێغەمبەر و نە هیچ کچێکیش دەبێتە کچی پێغەمبەر.

٩- فاتیمە الله لێی ڕازی بێت سەرگەورەی ئافرەتانی بەهەشتە و بەوەی کەوا کچی پێغەمبەرە صلی الله علیە و سلم واتە کچی باشترین مرۆڤە بە ڕەهایی ومێردەکەشی بەهەمان شێوە خاوەن پلەو پایەی بەرزو مەزنە، هاوکات لەبەر ئەوەی ئەبو جەهلیش کەسێکی نەفرەت لێکراوەو دوژمنی سەرسەختی ئیسلام بووە ، خاوەنی نزمترین پلەو پایەیە و خرپترین کەسە، بۆیە نەشیاوو ناشایستە بوو کە کچی باشترین کەس و خراپترین کەس لە یەك ماڵدا پێکەوە ژیان بەسەر ببەن.

١٠- هەندێك لە زانایان باسی ئەوەشیان کردووە کە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم کاتی خۆی مەرجی ئەوەی لەسەر عەلی داناوە کە ژن بەسەر فاتیمەدا نەهێنێت، بۆیە کە عەلی ئەو نیازەی کردووە ژن بهێنێت پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم ناڕەزایی دەربڕیوە وبە وەعدەکەی خۆی وابەستەی کردووە و هاوکات ئەمەك و وەفای زاوایەکی تری خۆی باسکردووە لە فەرموودەکەدا و وەکو نموونە هێناوێتییەوە کە ناوی أبو العاص بن الربیع بووە، وەکو ئەوەی بڵێت تۆ بەئەمەك نەبووی بۆ پەیمانی ژن نەهێنانت بەسەر فاتیمەدا.

١١- هەندێ لەزانایان وەکو ابن التین، وەکو لە فتح الباري دا هاتووە، فەرموویانە ناڕەزایی پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم لە بەر

خۆشەویستی عەلی بووە، چونکە پێغەمبەر صلی الله علیە وسلم خاوەن و وەلی ئەمری عەلی ش بووە و بەرپرس بووە لەوەی چی بەرژەوەندی دنیاو قیامەتی ئەوی تێدایە ئەوە بکات، واتە دەیزانی بەو ئازارەی بە ژنهێنانەکەی عەلی بە فاتیمە دەگات و بەتایبەتی کە کچی ئەبو جەهلیش بێت ئازار بە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم دەگات، بەوەش عەلی تاوانبار دەبێت، چونکە هەرکێ ببێتە هۆکاری خەفەتبار بوونی رسول الله صلی الله علیە و سلم سنووری تێپەڕاندووەو الله تعالی ی لە خۆی تورە کردووە.

١٢- ئەم هۆکارانەی سەرەوە بە تێکڕا، یان بەشێکیان بە جیا جیا، بوون بە مایەی ناڕازیبوونی پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم کە عەلی زاوای ژن بەسەر کچەکەیدا بهێنێت، ئەگینا فرەژنی شەریعەتێکی کارپێکراو بووە لە سەردەمی پێغەمبەرایەتی و لەسێ سەدە باشەکانی ئیسلام لەسەردەمی سەلەف و لە هەموو سەردەمانی تری ئیسلامدا، ئەگەر ئەو بەسەرهاتە حاڵەتێکی تایبەت و بۆ بۆنەو دۆخێکی دیاریکراو نەبوایە، دەبوو کەمترین کاریگەری لەسەر شەریعەتی چەند ژنی بەجێ بهێشتایە لە ئیسلامدا.

١٣- لە کۆتاییشدا مەسەلەیەکی گرنگ هەیە دەبێت ئافرەتان وریای بن وزۆر بیری لێ بکەنەوە، ئەویش ئەوەیە موسوڵمان دەبێت عەقیدەو باوەڕی وابێت، کە پێغەمبەر صلی الله علیە وسلم بەهیچ شێوەیەك نادادگەری و هەڵەی شەرعی و کاری ناشایستەی

لــێ ناوەشــێنیتەوە، بەڵگــو هەمــوو شــتێك کە ئەنجــامی دەدات بــێ حـیکمەت نییە و کـاردانەوەی ئەو هاوشـێوەی کـاردانەوەی مرۆڤـی ئاسایی نییە، بۆیە هەر جۆرە ڕەخنەو گومانێك لە فەرمـان وحـوکمی رسـول الله صـلی الله علیـە سـلم ڕێگـای بەدبەختـی و تیـاچوونە بـۆ موسوڵمان، لەبەر ئەوەی الله تعالی فەرموویەتی ئیماندار بـۆی نییـە حــوکمی الله وپێغەمــبەرەکەی ڕەت بکــاتەوە وتەنــانەت نابێــت لە دڵیشەوە پێی ناخۆش بێت وبەهەڵەی بزانێـت: (وَمَـا كَـانَ لِمُـؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُـونَ لَهُـمُ الْخِيَـرَةُ مِـنْ أَمْـرِهِمْ ۗ وَمَـن يَعْـصِ اللَّهَ وَرَسُـولَهُ فَقَـدْ ضَـلَّ ضَـلَالًا مُّبِينًـا) الاحـزاب:٣٦.

هەروەها لەبەر ئەوە رسول الله لە خۆیەوە هیچ ناڵێـت وهـیچ ناکـات ئەگەر مەسەلەکە پەیوەندی بە دیـن وشــەرعەوە هەبێـت (وَمَـا يَنطِـقُ عَنِ الْهَوَىٰ. إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ) النجم:٣-٤.

پەیامی (٢٥)

حوکمی چارەسەر وەرگرتنی ئافرەت لەلای پزیشکی پیاو

دیاردەی بە ئاسایی تەماشا کردنی سەردانی نەخۆشـی ئـافرەت بـۆ لای پزیشکی پیاو بە بێ هەبوونی زەرورەت، دیـاردەیەکی ناشـیرین و ناشەرعییە و نیشانەی نەفامی یان گوێنەدانە بەشـەرع و، هاوکـات لەلایەن سەرپەرشـتیارانەوە ئامـاژەیە بـۆ جۆرێـك لە نەپاراسـتی سنووری شەرع و غیرەتیش.

ئەوەی کە لەم بـارەوە درووسـتە تەنهـا حـاڵەتی ناچـاریە کە لە شەرعدا بە (ضرورات) دەربڕینی لێ دەکرێت، زانایان تەنهـا وەکـو حاڵەتی ناچاری ڕێگەیان داوە پزیشکی پیاو پشکنین و چارەسـەر بـۆ نەخۆشی ئافرەت بکـات، بەتـایبەتی ئەگەر جێگـای نەخۆشـییەکە لەو جۆرە بێت کە زانایان بە (العورة المغلظة) ناویان بردوە.

بنچینەیەکی کارپێکراوو جەخت لەسـەر کـراویش لەلای زانایـانی ئیسلام هەیە کە بریتییە لە: (الواجـب أن یطبـب الرجـل الرجـال وأن تطبب المرأة النسـاء) واتە: پێویسـتە پزیشـکی پیـاو نەخۆشـی پیـاوان تیماریان بکات و پزیشکی ئافرەت ئافرەتان تیمار بـکەن، لە دەرەوەی ئەم بنەمـایەش دەچێـتە بـازنەی پێویسـتی و ناچـارییەوە کە ئەوەش خۆی بۆ خۆی بنەمایەکی سـەربەخۆیە و چەسـپاوە بە ئـایەتی: (فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْـهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) البقـرة/ ١٧٣ .لەو ئایەتەشەوە بنچینەی "الضرورات تبـیح المحظـورات " و "الضرورات تقدر بقدرها" وەرگیراوە، جگە لە چەندین فەرموودەی پەیوەندیار... بۆیە لەم بارەوە بە کورتی چەند خاڵێك دەخەمە ڕوو:

١ـ لە بنچینـەدا مـوراجەعەی ئـافرەت بـۆ لای پزیشـکی پیـاو، بەتایبەتی بۆ نەخۆشییەك کە پێویست بکات ئەو جێگایـانە لە لاشـەیدا ببینێـت کە لەشـەرعدا بە عەورەت دانـراوە، حەرامە و درووسـت نیـیە، هەر ئاسـانکاری و کەمتەرخەمـی و گوێنەدانێـك لەم بـارەوە لادانە لە شەرع و بگرە لە فیترەتیش.

٢ـ زانایان لە کۆن و نوێدا، بۆ کاتی ناچاری و نەبـوونی پزیشـکی ئافرەت، با موسوڵمانیش نەبێت، ڕێگەیـان داوە ئـافرەتی نەخـۆش لە لای پزیشکی پیاو پشکنین بکات و چارەسەری بۆ بکرێت، بەڵام ئەوە وەکو وتمان مەرجدارە بەوەی کە ئەگەر پزیشکی ئافرەت لەو دەڤەرە یان لە جێگەیەکی تر کە بتوانن بە ئاسانی پێی بگەن بوونی نەبێت.

٣ـ لە شـەرعی ئیسـلامدا ئەسـڵ ئەوەیە پیـاو لای پزیشـکی پیـاو و ئـافرەت لای پزیشـکی ئـافرەتی موسـوڵمان چارەسـەر بکرێـت و پشکنینی بـۆ بکرێـت، ئەگەر نەبـوو لەلای ئـافرەتێکی ناموسـوڵمان و ناوابەسـتوو بـوو بە شـەرع، ئەگەر ئەویـش نەبـوو، ئەوسـا لەلای پزیشـکێکی پیـاوی موسـوڵمانی وابەسـتە بەدیـن، ئەویـش لە ڕووی ناعیلاجییەوە، ئەگەر ئەویش نەبوو ئەو کاتە ناچار چارەسەر بکرێت ئەگەر لای پزیشکێکی ناموسوڵمان و نـا مـولتەزیم یـش بـووە، لەبەر ئەوەی مەترسی لەسەر ژیـانی درووسـت نەبێـت، چـونکە پاراسـتنی گیانی مرۆڤ لە ئیسلامدا ئامانجە

٤- ئەگەر نەخۆشی و کێشەی ئافرەتەکە لەو جێگایانە بوو کە تا رادەیەك ئاساییە پشکنینی بۆ بکرێت بەراورد بە شوێنەکانی تر، ئەوە لە ڕووی زەرورەتەوە ئاسانترە تا ئەوەی بگاتە پشکنین و چارەسەر کردنی هەندێ ئەندامی ئافرەت کە بە عەورەتی مغلظة لە شەرعدا ناوبراوە، ئەمەیان پێویستە لەسەر ئافرەتەکەو سەرپەرشتیارەکەشی زۆر لێی وردببنەوە تا بتوانن لە ڕێگەی سەفەر کردن بۆ شارو شوێنی تر و پارە خەرج کردنی زیاتر بۆ لای پزیشکی ئافرەتی ببەن و ، ڕێگە نەدەن خوشك و دایك و هاوسەرەکانیان بخەنە بەردەستی کەسانێك ڕەنگە لە ژیانیاندا نەك یەك ڕکات نوێژیان نەکردبێت، بەڵکو هەر نەزانن حەڵاڵ و حەرام یەعنی چی؟! ئەوەش بۆ کەسی سەرپەرشتیار - ئەگەر ناچار نەبێت - ستەمێکە لەو کچ و ئافرەتەی دەکات.

٥- کە ئەڵێین زەرورەت واتە یەکەم پزیشکێکی ئافرەتی موسوڵمان یان نا موسوڵمان لەو شارو شوێنەی نەخۆشەکە بوونی نەبێت جگە لە پزیشکی پیاو نەبێت، هەروەها نەخۆشیی ئافرەتەکەش بە شێوەیەك بێت دواخستن هەڵنەگرێت و بە چارەسەر نەکردنی زیان لە تەندروستی بکەوێت و مەترسی لەسەر سەلامەتی درووست ببێت.

٦- ئەگەر ئەو زەرورەتەی ئاماژەمان پێکرد درووست بوو، پێویستە ئەو ئافرەتە نەخۆشەی کە پزیشکی پیاو چارەسەری دەکات مەحرەمێکی لەگەڵدا بڕواتە ژوورەوە بۆ لای دکتۆرەکە، چی لە

نۆرینگە بێت یان لە هۆڵی نەشتەرگەری، سەرپەرشتیارەکە هەوڵی خۆی دەدات ئەگەر ڕێگە نەدرا لە ڕووی شەرعەوە پۆزشی بۆ خۆی هێناوەتەوە.

٧- گومانی تێدا نیە تاکە شتێك کە مرۆڤ لە هەڵە و تاوان بگێڕێتەوە دینە و ترسی پەروردگار وڕۆژی دواییە، کەواتە ئەو پزیشکەی کە هیچ وابەستە بوونێکی بە دینەوە نییە، یان بە کەسێکی بێ دین ناسراوە، هیچ متمانەیەکی لەسەر نییە ئافرەتێك بخرێتە ژێر دەستی، وابزانم زۆربەشمان لەو بارەوە چیرۆکی ناخۆش و تاڵمان بیستووە، ئەو پزیشکە هەرچەند پیشەییش بێت لە کارەکەیدا و بەسەرڕاستی و ڕیك و پێکی ناسرابێت، ئەوە مەسەلەیەکی کاتی و ڕێژەییە، مەرج نییە هەموو جارێك سنووری ئەو پیشەیی بوون وئاکار جوانییە بپارێزێت، بەڵکو پزیشکی وابەستە بوویش بە دینەوە لە هەر لەحزەیەکی لاوازی ئینسانیدا وەکو پزیشکە ناوابەستەبووەکە مامەڵە دەکات، هەر بۆیە زانایان فەرموویانە پزیشکی ئافرەت ئەگەر موسوڵمانیش نەبێت لە پێشترە بۆ چارەسەکردنی نەخۆشی ژن، لە پزیشکی پیاو با موسولمان و پابەندیش بێت بەدین و ئاکاری جوانەوە.

٨- یەکێکی تر لە پێوەرەکانی زەرورەت ئەوەیە، ئافرەتەکە نەخۆشییەکی بەپەلە ولەناکاوی هەبێت و پێویستی بە فریاکەوتنی هەنووکەیی هەبێت و تەنها پزیشکی پیاویش هەبێت بۆ

چارەسەرکردنی، بە پێچەوانەی هەندێ نەخۆشی کە ئاساییە دوابخرێت تا بوار دەرەخسێت بۆ ئەوەی بچێتە لای پزیشکێکی ئافرەت.

٩- ئینجا زانایان ئاماژەیان بۆ ئەوە کردووە سەرپەرشتیاری هەر ئافرەت و کچێك ئەگەر توانای بوو لەسەر خەرجی خۆی چارەسەریان لەلای پزیشکی ئافرەت بکات و بەو پارە خەرج کردنە ئیتر ناچار نەبوو بیانباتە لای پزیشکی پیاو، ئیتر ئەو کارە پێویست دەبێت لەسەری بیکات .

١٠- زانایان لەم بارەوە جەختیان لەسەر ئەوە کردووەتەوە ئەگەر بە بنەمای زەرووەت کار کرا، پێویستە ڕەچاوی بنەمایەکی تر بکرێت کە بریتییە لە: (الضرورة تقدر بقدرها) واتە زەرورەت و پێویستی بە پێی خۆی و بەو ئەندازەی کە پێویستە ئەنجام دەدرێت نەك بەڕەهایی، بۆ نموونە پێی نەخۆشەکە پێویستی بەچارەسەرە، حەرامە لەوە زیاتر بۆ نموونە تاکو ڕانی دەربخرێت، لەمەشدا دینداری و زانستی شەرعی وکەسایەتی بەهێزی ئافرەتەکە و سەرپەرشتیارەکەی ڕۆڵی باش دەگێڕێت.

١١- هەر لەسەر مەسەلەی زەرورەت خاڵێکی تر هەیە شایانی ئاماژە پێکردنە ئەویش ئەوەیە هەندێ جار پزیشکی ئافرەت هەیە بەڵام لێهاتو نییە و بە ئەزموون دەرکەوتووە لە پسپۆڕییەکەیدا

کارامە نییە و پزیشکی پیاو هەیە لەو بەتواناترە، لەو حاڵەتەدا و لەبەر گرنگی ژیانی مرۆڤەکە پەنا بۆ پزیشکە پیاوەکە دەبرێت لەڕووی ناچارییەوە.

١٢- پرسێکی تر هەیە شایانی هەڵوەستە کردن و لێ وردبوونەوەی زۆرە، ئەویش بریتییە لە سەردانی ئافرەتی دووگیان بۆ لای پزیشکی پیاو! وەکو پشکنینی تیشك وسۆنار وتەنانەت پشکنینی عەورەتی ئافرەت و مەسەلەی منداڵبوون، ئەم بوارە بێگومان پزیشکی ئافرەتان زۆرن و بێگومان لەو بوارەدا لە پیاوانیش لێهاتووترن، هەڵەیەکی شەرعی زۆر گەورەیە و سیفەتێکی ناشیرینە بۆ ئافرەت و سەرپەرشتیارەکەی ئەوە قبوڵ بکەن، مەگەر لە نەبوونی پزیشکی ئافرەتدا کە ئەوەش لە مەحاڵەوە نزیکە.

١٣- هەروەها سەبارەت بە سەردانی کردنی ئافرەت بۆ لای پزیشکی ددانی پیاو ، کە ئەمەیان حاڵەتی بەپەلە و لەناکاوو ناچاری زۆر کەمترە، ئەمەش لەلایەن موسوڵمانانەوە کەمتەرخەمییەکی زۆری تێدا درووست بووە و سنووری شەرعی زۆر تێدا - بە خۆڕایی - دەبەزێنرێت، چونکە سروشتی ئیشەکە وا پێویست دەکات پزیشکەکە زۆر لە ئافرەتەکە نزیك بێتەوە و بۆ چەندین سعات ئەو ئافرەتە - جاری وا هەیە دوو بە دوو - لەبەردەستی پزیشکێکی پیاودا دەبێت - کە ئەو دکتۆرە ئەگەر کەسێکی زۆر پابەندیش بێت بە شەرعەوە، دواجار مرۆڤە و قابیلی گوناە کردنە و بەبەردەوامی

ئەنجامــدانی ئەو کــارە تەواو لەلای ئاســایی دەبێــتەوە ـ ئینجــا چارەســەرکردنەکە لە کەشــێکی بەریەککەوتــن و تەماشــاکردنی ناشــەرعی و ناشــیریندا بەڕێــوە دەچێــت و زانایــانی ئەم ســەردەمە بەتایبەت فەتوای حەرامی سەردانی ئافرەتیان بۆ لای پزیشکی ددانی پیاو داوە و شاراوەش نییە کە پزیشکی ددانیش لە ئافرەتاندا زۆرە ، ئەمەش مەگەر لە ڕووی زیانێکی مسۆگەردا و لە نەبوونی پزیشکی ددانی ئافرەت یان هەبێت بەڵام لێهاتو نەبێت و ئەگەری سەقەتکردنی دانەکـانی هەبێـت، ئەو کـاتە لەڕووی زەرورەتەوە ڕێـگە دەدرێـت، بەڵام بەداخەوە هەندێ جار بە بیـانووی جیـاوازەوە ئافرەتـان خۆیـان حەز لەسـەردانی پزیشـکی پیـاو دەکەن و پیـاوانیش بە هەمـان شـێوە حەز بە ســەردانی پزیشــکی ئــافرەت دەکەن، کە ئەمەش لە ڕووی شــەرعییەوە ولەبەر نەبــوونی پاســاو کــارێکی نادرووســت و ناشەرعییە.

ئەم پرسـە لە کتێبـی زانایـان لە کۆن و نوێـدا بەتێروتەسـەل بـاس کراوە، لێرەدا هەوڵمداوە پاش خوێندنەوەی بۆچوون و وتەکانیان لەو بـارەوە، پـوختەیەك پێشـکەش بـکەم بە ڕەچـاوکردنی ئەوەی کە لە واقعدا بە چاوی خۆم دەیبینم.. والحمد لله الذي بنعمته تم الصالحات.

پەیامی (٢٦)

ئێوە پابەندی ئیسلام بن،
نەوەیەکی دیندار بەڕێوەیە

کاتێك کچێك یان ئافرەتێکی کورد پابەندی ئیسلامە و بڕیـاڕی داوە بە ڕاستی عەقیدەی تەوحید بکاتە بنچینەی ژیانی خـۆی و سـەرەڕای ئاسـتەنگەکانی جـاهیلەییەتی سـەردەم، شـەرعی ئیسـلام لە خۆیـدا بەرجەستە بکات.

کاتێك دەیەوێت لەو هەڵانەی ساڵانێکە بە هۆکاری جۆراوجـۆرەوە لە ڕێـگەی نەیـارانی ئیسـلام و تەنـانەت ئەو دۆسـتانەش کە ناڕاستەوخۆ ڕۆڵی نەیاریـان بینیـوە، دەیەوێـت دەربـاز بێـت و تەنهـا شانازی بە دینەکەی بکات لە ڕێگەی هەردوو سـەرچاوەی کیتـاب و سونەت و پێیان سـەربەرزە. لە ڕاسـتیدا ئەوە مـایەی دڵ خۆشـییە و کەسـی موسـوڵمان بە درووسـت بـوونی ئەو حـاڵەتە هەسـت بە ئاسـوودەیی دەکـات و ئەو دوور کەوتـن و گـومڕاییە فیکـری و مەنهەجییەی ئەمڕۆ کورد تێکەوتووە وباڵی ڕەشی بەسـەر زۆریـنەدا کێشاوە، لەلای ئاسان دەبێت ، لەگەڵ ئەوەشدا:

هێشتا هیوای گەڕانەوە بۆ ڕێگای ڕاستی قورئـان و سـونەت هەر ماوە! زیاد بوونی ژمارەی ئەو ئافرەتانەی بەرەو تەوحید و ئیسلامی ڕاستەقینە دەڕۆن و واقیعی تـاڵی موسـوڵمانانیان بـۆ دەرکەوتـووە و ڕاستییەکان وەکـو خـۆی دەبیـنن و ، بەجـاهیلییەتی هـاوچەرخ فریـو نـاخۆن و لەبەرزایـی ئیمـانەوە تەماشـای زەلکاوەکـانی بەنـاو شارسـتانێتی هـاوچەرخی ڕۆژئـاوا دەکەن سـەبارەت بە دیـدو تێڕوانینیان بۆ ئافرەت کە وەکو ئامرازێکی سێکسی تەماشـای دەکە،

ئەوە لە ڕاستیدا حالەتێکی دڵخۆشکەرە و نیشانەیەکی باشە و ئاماژەیە بۆ ئاییندەیەکی پرشنگدار با زۆریش نزیك نەبێت.

تا ئەو کاتەی لەناو ئافرەتاندا پابەند بوون بەمەنهەجی پێشینانی ئوممەت بوونی هەبێت و لە وردەکاری عەقیدە تەوحید تێبگەن و وردببنەوەو ئامادە بن بە باڵا پۆشی ڕواڵەتیان و بە پاراوی ناخیان ڕوو بەڕووی ئەم جاهیلییەتە ببنەوە و بەرانبەر تانە و تەشەری کۆمەڵگا ئارام بگرن، کەواتە خێر و چاکە هەر ماوەتەوەو، ئەو لادان و کەم و کورتییەی ئەمڕۆ لە واقیعی موسوڵماناندا هەیە، سبەی لەڕێگەی ئەم ئافرەتانەوە نەوەیەك سەر هەڵدەدات کە شانازی بە دینەکەیانەوە دەکەن و ، لە هەموو لادان و شێواندن و لێڵ کردن و دوورخستنەوەیەك لە هەردوو سەرچاوە سازگارەکەی دەیپارێزن، لە جیاتی ئەوەی نانی پێوە بخۆن و بیکەنە ڕێگەی خۆ پێگەیاندنی دونیایی، خۆیان بە قوربانی دەکەن.

ئەگەر ئێوە دەست بە ئیسلامی کتاب و سونەت و ڕێبازی پێشینانی چاکی ئەم ئوممەتە بگرن، کەواتە خێر و ڕووناکی لەناوماندا نابڕێتەوە و تاریکی جەهل بە ئیسلام لە داهاتودا هەر دەڕوێتەوە و کەم دەبێتەوە.

باوەڕم وایە ڕۆڵی یەك وابەستە بووی ئێوە بە ڕاستەقینە بە کیتاب و سوننەتەوە ، ڕۆڵ و کاریگەری لە چەندین پیاو بە هەمان وابەستە

بوونەوە زیاترە! چونکە ئێوە لە ڕێگەی پەروەردەکردنی زانستی و مەنهەجی خۆتان و بازنەی ژنان و کچانی نزیك لە خۆتان و مناڵەکانتانەوە کە دەتوانن ئەنجامی بدەن، دەتوانن گۆڕانکاری گەورەو جەوهەری لە واقیعی نالەباری موسوڵمانانداا دروست بکەن، بە مەرجێك لە لادانەکانی جاهیلییەتی هاوچەرخ کە هەندێکی بەناو ئیسلامیشەوە دەکرێت ڕزگارتان ببێت و ئەو تاقیکردنەوە تێپەڕێنن و بە عەقیدەو مەنهەجی ڕاستی پێشینان قەرەبووی بکەنەوە و، لە ڕێچکە و ڕێبازی تەم و مژاوی ئەم واقیعەی ئەم ڕۆژگارەدا ڕزگارتان ببێت.

پەیامی (٢٧)

ئافرەت چۆن مامەڵە لەگەل ستەم و (نشوز) ی مێردەکەیدا بکات؟

زۆر جار ڕوو دەدات ستەم و سنوور بەزاندن لە لای پیاوانەوە بێت، جا هەر چەند ئەم زنجیرە تایبەت بوو بە ئافرەتانەوە، بەڵام بە باشم زانی ئاماژەیەکی خێرایش بە (نشوز) و خراپەی پیاوانیش بکەم.

ئەگەر (نشوز) و کەمتەرخەمی بەرانبەر مافە شەرعییەکانی ئافرەت لە لایەن پیاوەوە ڕووی دا، ئەوە نابێتە پاساو بۆ ئافرەت ئەویش لە بەرانبەردا یاخی بێت و سنووری ڕێزگرتن لە مێردەکەی ببەزێنێت بە گوێرایەڵی نەکردنی یان قسە پێکردن و ئازاردانی، چونکە ئەو خراپەو سنوور بەزاندنەی مێردەکەی - ئەگەر چی کارێکی خراپە و پەروەردگار پێی ناخۆشە - بەڵام مافەکانی لەسەر ژنەکەی لانادات و ئافرەت هەر دەبێت ڕێز لە مێردەکەی بگرێت و دەتوانێت ئەم هەنگاوانە لە پێناو چاککردنی ئەوەدا هەڵگرێت:

یەکەم: ئامۆژگاری بکات و بە الله تعالی بیترسێنێت و ئەوەی بۆ ڕوون بکاتەوە کە هاوسەر پێویستە بە هیچ شێوەیەك ستەم لە هاوسەری خۆی نەکات و هەموو مافێکی شەرعی کە ئیسلام پێی داوە ئەویش بە ئەو پەڕی ڕازیبوونەوە پێی بدات.

دووەم: ئەگەر بەو شێوە سوودی نەبوو، پەنا بباتە بەر کەسێکی دڵسۆز وژیر و خاوەن تەقوا کە کاریگەری لەسەر ئەو پیاوە هەبێت، بۆ ئەوەی ڕۆڵێکی کاریگەر لە چاککردنی ئەو هاوسەرەدا ببینێت،

بەڵام بێ ئەوەی ناوزڕاندن و گەورە کردنەوەی کێشەکەی تێدا بێت بۆ کێشەیەکی نوێ لە جۆرێکی تر.

سێیەم: ئەگەر مێردەکە لەسەر خراپەکانی بەردەوام بوو و زیانی بەو ئافرەتە گەیاند وگوێڕایەڵی شەرعی ئیسلامی نەکرد لە مەسەلەی ڕێزگرتن لە هاوسەرەکەی و پێدانی مافەکانی و، ئافرەتەکە لە توانایدا نەبوو بەردەوام بێت لەو ژیانە، مافی خۆیەتی و دەتوانێت داوای جیابوونەوەی لێ بکات، ئەوەش پێویستە دوای وردبوونەوەی زۆر و ڕاوێژ و بەراوردکردنی چاکەو خراپەی ئەو جیابوونەوە بکرێت، چونکە (طلاق) لە ئیسلامدا ڕاستە لە کاتی پێویستدا ڕێگە پێدراوە وچارەسەریشە هەندێك جار، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی کاتێك پەنای بۆ ئەبرێت کە هەموو دەرگاکانی چارەسەر بە ڕووی هاوسەرەکاندا دابخرێت وتەنها تەڵاق و جیابوونەوە بمێنێتەوە، چونکە تەڵاق زۆر جار دەرەنجامی خراپی لێ دەکەوێتەوە و هاوسەرەکان لەو هەنگاوە پەشیمانی دەدوورنەوە.

هەروها زانایان باسیان لەوە کردووە، ئەگەر ئافرەت نەخۆش بوو، یان تەمەنی گەورە بوو بوو، یان لەبەر هەر هۆکارێکی تر و هاوکات حەزی دەکرد لە گەڵ هاوسەرەکەیدا بەردەوام بێت، ئاساییە سازش ی لە گەڵدا بکات بە واز هێنان لە هەندێ لە مافەکانی خۆی وەکو مانەوەی مێردەکەی لەلای، یان کەم کردنەوەی هەندێ لە نەفەقە و خەرجییەکانی، بە مەرجێك ئەو مێردە لەلای خۆی

بیهێڵێتــەوە و لێــی جیــا نەبێتــەوە، وەکــو الله تعــالی لــە قورئانــدا فەرمویەتی:(وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ) النساء:١٢٨.

لەم بارەوە دایکمان عائیشە الله لێی ڕازی بێت فەرموویەتی: " هي المرأة تكون عند الرجل لا يستكثر منها فيريد طلاقها ويتزوج عليها تقول له أمسكني ولا تطلقني وأنت في حل من النفقة علي والقسمة لي " واتــە ئافرەتێـك مێردەكـەی زۆر حـەزی لـێ نـەكات و لێـی بێـزار بووبێت، یان سوور نەبێت لەسەر مانەوە لەگەڵیدا و بیـەوێت تـەڵاقی بدات و ژنی بەسەردا بهێنێت، ئافرەتەكە بڵێت بـا لـەلات بمێنمـەوە و تەڵاقم مـەدە و لەمەسـەلەی نەفەقـەو مانـەوەی شـەو سازشـی لەگـەڵ بكات بە چاوپۆشــی كـردن لـە مافـەكانی، یـان هەنـدێك لـە مافـەكانی خۆی. زۆر جاریش هەیە ئـەم بژاردەیـە بـۆ ئـافرەت باشـترە و لـەوە زیاتر لە بەرژەوەندیدایە كە لێی جیابێتـەوە. ئەمـەش بـە واتـای ئـەوە نایەت كە هەر پێشـێلكارییەكی مێردەكـەی بـۆ مـافی هاوسـەكەی لـە ڕووی شەرعەوە دروستە.

بە شـێوەیەكی گشـتی سـتەم و (نشـوز)ی پیـاو هۆكـاری زۆرە و چارەسـەركردنی و مـامەڵە كـردن لەگەڵیـدا بە پێـی هۆكـاری ئەو حاڵەتانەدا دەبێت، بۆ نموونە:

١- جــاری وا هەیە هۆكــاری نشــوزی پیــاو خراپــی مــامەڵە و ڕەفتاری ئافرەتەكەیە.

٢- نەمانی گفتوگۆ و لێكتێگەیشتن لە نێوان ژن و پیاودا ئەوەی كە (الطلاق النفسي) جیابوونەوەی دەروونی پێ دەوترێت.

٣- گەورەیــی تەمەنــی ئــافرەتەكە و نەتــوانینی بـۆ دابـین كردنــی پێویستییەكانی مێردەكەی.

٤- ڕێكنەكەوتن و كێشە بە هۆی هەبوونی زیـاتر لە ژنێك و زاڵ نەبوونی پیاو بەسەر دۆخەكەدا.

٥- هەندێ جـار سـتەم و خراپـی پیـاو پەیونـدی بە منـاڵ نەبـوونی ژنەكەی هەیە و پیاوەكە ناتوانێت لەوە تێبگات كە ئەوە لە دەسـەڵاتی ئەودا نییە و تەنها بەدەستی الله عزوجل ە.

٦- هەندێ جار پەیوەندی بە سروشت و پێكهاتەی خـودی پیـاوەكە هەیە كە ناتوانێـت پابەنـدی ژیـانی خێزانــی ببێـت و هەمیشـە حەزی لەدەرەوەی ماڵەو بە دانیشـتن و مـانەوە لەگەڵ هاوسـەرو مناڵەكانیدا ئاسوودە نابێت.

پەیامی (٢٨)

سایکۆلۆژیای بێووژن بوون

بێوەژنی قەیرانێکی دەروونی و کۆمەڵایەتییە بۆ ئەو کەسەی تووشی دەبێت. جا چۆن تێپەڕبێت بە سەلامەتی و بێوەژنان بتوانن درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن؟!

کاتێك مێرد یان هاوسەرەکەی وەفات دەکەن، هەمووان بە مەبەستی دڵنەوایی و سەرەخۆشی دەوریان دەدەن، بەڵام لەگەڵ تەواوبوونی ڕۆژانی ماتەمینی و پرسە، ئەو کەسە تەنها دەبێتەوە و لەگەڵ یادگارییەکانیدا دەژێت و تاڵی تەنهایی و دڵەڕاوکێ لە داهاتوو دەچێژێت.

ئینجا بێوەژنی، یان مردنی یەکێك لە هاوسەرەکان لەکاتی پیریدا کارەساتێکی زۆر ناخۆشە و ڕووداوێکی دڵتەزێن و گرفتێکی قورسە، چونکە لە کاتێکدایە کە مرۆڤ لە ئەوپەڕی پێویستیدایە بە هاوڕێ و هاودەم و یارمەتیدەر؛ بە شێوەیەکی گشتیش پیاوان زیاتر تووشی پەژارە و کاریگەری دەبن، بۆیە دەبینی زووتر دەگەنە هاوسەرەکانیان پاش لەدونیا دەرچوونیان.

بەڵام لە واقیعدا قەیرانی بێوەژنی بارێکی قورسترە بەسەر ئافرەتانەوە تاکوو پیاوان. زۆر جاریش مێردەکان لەپێشدا دەمرن، بۆیە هاوسەرەکانیان ناچار دەبن ڕۆڵی ئەوانیش ببینن و مناڵ بەخێو بکەن و ئارام بگرن سەبارەت بە دیدی کۆمەڵگا بۆ ئافرەتێکی

بێمێرد، کە دەبینیت چاودێریی هەموو هەڵسوکەوت و هەڵوێستێکیان دەکەن، تەنانەت هەناسەکانیشیان لەسەر دەژمێرن!

بەلای هەندێکەوە ژیانی ئافرەت بریتییە لە کۆمەڵێك چاوەڕوانی؛ چاوەڕوانی شووکردن و منداڵبوون و گەورەبوونیان و ژنهێنان و شووکردنیان. بۆیە ئافرەت - بەتایبەتی لە کۆمەڵگای خۆماندا- زۆرێك لە هیواکانی دەبەستێتە هاوسەرگیرییەوە، لەو هاوسەرەش چاوەڕوانە کە ببێتە بەخێوکەر و پشتیوان و هەمووشتێك بۆی، ئا لێرەوە دەبینین بێوەژن بوون ، دەبێتە مایەی تاڵی چەشتنێکی دەروونی و عاتیفی و کۆمەڵایەتی و ئابووری، قووڵتر لەوەی کە لەلای مێرد دروست دەبێت لەکاتی مردنی هاوسەرەکەیدا. پیاو بەتایبەتی ئەگەر بەتەمەن بێت، بە مردنی هاوژینەکەی تووشی نارەحەتی و گیروگرفتی بەڕێوەبردنی ماڵ و زۆر شتی تر دەبێتەوە، بۆیە دەبینیت ناچار دەبێت ژن بهێنێت. بەڵام ئافرەت بە مردنی مێردەکەی قۆناغێك لە ناهاوسەنگی و گۆشەگیری بۆ دروست دەبێت، بۆیە یان دەبێت خۆڕاگر بێت بۆ ئەوەی بتوانێت هەڵسێت بە ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانی و بەخێوکردنی منداڵەکانی بە هەوڵ و کۆششێکی زۆر بۆ تێپەڕاندنی ئەو قەیرانە، بۆ ئەوەی بتوانێت ڕۆڵی دایك و باوك پێکەوە ببینێت، یان ئەوەیە تووشی هەرەس و ڕووخان بێت و خۆی بە دەستی زۆرێك لەو ئازارانەوە بدات.

بێوەژن تووشی ئازار دەبێت لەڕێگەی زۆر پرسیار کە لەلایەن مناڵەکانییەوە ئاراستەی دەکرێن و نازانێت چۆن وەڵامیان بداتەوە، یان لەو کاتەی وەفاتنامەی مێردەکەی وەردەگرێت و، لەو کاتانەی کێشەی دارایی بۆ دروست دەبێت و، یان جاری وا هەیە هەندێك لە خزمان تەماعی میراتی مێردەکەی دەکەن.

هەروەها تووشی ئازار و فشاری دەروونی دەبێت کاتێك دەچێتە نێو کۆمەڵگا بەبێ هەبوونی مێرد کە ڕۆڵی پۆشاکێکی دەبینی بۆ داپۆشینی کەموکورتییەکانی، جگە لەوەش دەترسێت خەڵکی بە خراپە تەماشای بکەن و باسی بکەن، ڕۆژانەش یادگارییەکانی هاوسەرەکەی ئێش و ئازاری دەدەن، لەکاتێکدا هەمووشتێك لە دەوروبەری ئەوی وەبیر دەهێننەوە، هاوکات تووشی گیرۆدەیییەکی سەخت دەبێتەوە بەتایبەتی ئەگەر لە بەهاری تەمەنیدا بێت؛ لەنێوان شووکردن و ترس و دڵەڕاوکێ لەسەر دواڕۆژی منالەکانی.

لەوانەیە یەکێك لەو هۆکارانەی کێشە و فشارە کۆمەڵایەتییەکانی لەسەر لابەرێت، ئەوە بێت باوك و دایکی بێوەژنەکە یان یەکێکیان لە ژیاندا بن، چونکە کۆمەڵگا جاری وا هەیە شووکردنی بێوژن بە جۆرێك لە بێوەفایی بەرانبەر مافی ئەو مێردە لەقەڵەم دەدا. بێ گومان ئەم دیدەش لە ڕووی شەرعییەوە هەڵەیە، ئینجا ئەگەر بیەوێت شوو بکات و منالی هەبێت، کێشەی بەخێوکردنی منالەکەی بۆ دروست دەبێت یان جاری وا هەیە کەسوکاری مێردە مردووەکە

بەهۆی منداڵەکانەوە داوا لە بێوەژنەکە دەکەن شوو بە یەکێ لە ئەندامانی خێزانەکە بکات.

لەوانەشە خۆشەویستی بۆ منداڵەکانی و ترسی لەسەر دوارۆژیان زاڵ بێت بەسەریدا. ئەوەی ماوەتەوە لە تەمەنی بۆ ئەوانی تەرخان بکات و هاوسەرگیری نەکات. هاوکات دەشترسێت پاش هەموو ئەو ساڵانەی لە چاودێریکردنی منداڵەکانیدا بەسەری برد، ژن بهێنن و بەتەنها بەجێی بهێڵن، یان لەگەڵیاندا بژی بەڵام بەلایەوە ئەستەمە کە میوانێکی قورس بێت لەلای خێزانێك یا خێزانی یەکێك لە کورەکانیشی بێت. بەهۆی ئەمانەشەوە دەبینین زۆرێك لە بێوەژنان (٣٥% بەپێی هەندێك لێکۆڵینەوە) دووچاری چەندین نەخۆشیی و ڕووداو دەبن

چۆن بێوەژن بەسەرکەوتوویی درێژە بە ژیانی بدات؟

- سەرەتا پێویستە لەسەریان هاوسەنگی و جێگیربوون و هێمنی بۆ خۆیان بەدی بهێنن لەڕێگەی عیبادەت و دوورکەوتنەوە لە هۆکارەکانی دڵەڕاوکێ و ئاڵۆزبوون، چونکە ژیان بە مردنی مێردەکەی کۆتایی پێ نایەت. هەموو ساتێکی ئەم ژیانەش نیعمەتێکی ئیلاهی بەنرخە. ستەمە بەزایە بدرێت لەڕێگەی خەم و ئازارەوە.

دەرگـای خەمـەکان دابخـە و پەنجـەرەی ڕازییـوون بکـەرەوە بـۆ ئەوەی تیشکی هێمنی و دڵنیابوون و ئـارامی بـۆ خـۆت و منداڵـەکانت بێتە ژوورەوە.

- پێویسـتە هـەوڵ بـدەن بـۆ بەدەسـتهێنانی زانیـاری ئـەوتۆ کـە یارمـــەتییان بـــدات بـــۆ مامەڵـــەکردن لەگـــەڵ واقیعـــی تـــازەدا بەسەرکەوتوویی، پێویستە بیرۆکەی بێدەسـەڵاتی و بـێ چـارەیی ڕاو بنێن و بیر لە سەربەخۆیی و پشتنەبەستن بە کەسانی تر بکەنەوە.

- بێوەژنان پێویستیان بـە هەنـدێك کاتـە بـۆ ڕاهـاتن لەگـەڵ ژیـانی نوێیاندا، پێویستە لەسەر منداڵەکانیش جۆرەکانی چاودێری بۆ دایکیـان بڕەخسێنن و چاکەی باوکیشیان لەم قۆنـاغـە نـاڕەحەتـەدا بگێڕنـەوە و خۆشەویسـتی و سـۆز بـۆ دایکیـان بنـوێنن و بازنـەی پەیوەندییـە کۆمەڵایەتییـەکانیان فـراوان بکەنـەوە و ئـەو بۆشـاییەی کـە دروسـت بووە پڕی بکەنەوە.

- بێوەژن - لەجیاتی ئەوەی لەگەڵ یادگارییەکانیدا بژێت - پێویستە لەسەری هەندێ پەیوەندیی کۆمەڵایەتی بۆ خۆی ساز بـدات، وەکـوو فریاگوزاریی پەلە بۆ سارێژکردنی برینەکانی.

- ئەگەر بێوەژن بەئەمەك بێت بۆ مێردەکەی و کۆشش بکات لەپێناوی منداڵەکانیدا، سۆز و یارمەتی و پشتگیری بەدەست دەهێنێت بۆ تەواوکردنی گەشتەکەی لە پەروەردەکردن و چاودێریی منداڵەکانیدا.

- شووکردنەوە بۆ ئافرەت مافێکی شەرعییە پاش تێپەڕبوونی عیددەکەی، بەتایبەت ئەگەر لە سەرەتای گەنجیدا بێت و منداڵی هەبێت لەچوارچێوەی خێزانێکی ئاساییدا پێویستی بە چاودێری هەبێت ، بۆی هەیە شوو بکات و مێردێکی باش هەڵبژێرێت کە لەگەڵیاندا باش بێت و لێپرسراوێتییان هەڵگرێت. ئەو کەسەش لە ماڵی خۆیدا هەتیو بەخێو دەکات، پلەوپایەکی هەرەبەرزی هەیە لە دونیا و دواڕۆژدا.

پێویستە لەسەر منداڵی پێگەیشتوویش بایەخ بەدایکیان بدەن و چاکەی لەگەڵ بکەن و پشتگیری بکەن ئەگەر ویستی شوو بکاتەوە. ئەوەش کە دەیخوێننەوە لە کتێب و ڕۆژنامەکاندا دەربارەی مێردی ئەو بێوەژنەی منداڵەکانی دەرکردووە یان دایکی بێوەژنەکە منداڵکانی بەخێو ناکات، ئەوانە حاڵەتی دەگمەنن و پێوەر نین بۆ هەڵوێستی کۆمەڵگا لە شووکردنی بێوەژن.

- ئەگەریش بێوەژن بڕیاری شوونەکردنی دا، با بەباشی چاودێریی منداڵەکانی بکات و بزانێت چۆن هەڵسوکەوت دەکات و لە

کارەکانیدا سـەرکەوتوو دەبێـت. بـا زۆر بەسۆز و وردبـین بێـت لـە کاروبارەکانیدا و ببێتە پێشەنگ بۆیان.

- لەکۆتاییشـدا لەسـەرمانە کـەش و هەوایـەکی وا بدۆزینـەوە نـەك هــەر تــەنها ببێتــە مایــەی چارەســەرکردنی گرفتــەکانی قــەیرانی بێوەژنـی، بەڵکوو ببێتە مایەی پەیـداکردنی ژیـانێکی ئاسـوودە بۆیـان. لەجیاتی ئەوەش کە بێوەژن بـارو کێشـەیەك بێـت بەسـەر کرمـەڵگا، یان لە پەراوێزیدا بێت، لەکاتێکدا خودی کۆمەڵگا لـەو جـۆرەی زۆر تێدایە، با ببێتە فاکتەرێکی کاریگەر بۆ دروستکردنی ئەو کۆمەڵگایـە و، هەسـتیش نـەکات جێگـەی بەزەییـە لەلایـەن خەڵکییـەوە، بـەڵکو هاوبەشـێکە لــەنێو ئەندامەکانیــدا و پێویســتە ســوودمەند بێــت لــە هەموارکردنی ژیانێکی سەربەرزانە.

پەیامی (٢٩)

(نشوز)و یاخیبوونی ئافرەت پێناسەو هۆکارو دیاردەکانی

پێناسەی (نشوز)

ژیانی هاوسەرگیری جاری وا هەیە بە بێ کێشە و ناخۆشی بەسەر دەچێت و زۆر جاریش کێشەو ناخۆشی تێدەکەوێت، یەکێکیش لە دیاردەکانی ناخۆشی لە ژیانی خێزانیدا مەسەلەی یاخیبوون و بەلەسە بوون و هەڵگەرانەوەی ئافرەتانە بەسەر مێردەکانیاندا کە لە شەرعدا بە (نشوز) دەربڕینی لێکراوە.

لە ڕاستیدا (نشوز) حوکمێکی شەرعییە لە ژیانی ژن و مێردایەتیدا ڕوودەدات زیاتر پەیوەندی بە ئافرەتانەوە هەیە، لە قورئان و لە فەرموودەکاندا باسی هاتووە و زانایان بە تێروتەسەل قسەیان لەسەر کردووە، باسەکەش زۆر باسێکی گرنگەو کاریگەری نەخوازراوی لەسەر ئاسوودەیی خیزانەکان هەیە، جا با بزانین (نشوز) واتای چییە و دیاردەو هۆکار و سنوورەکانی چیین؟

سەرەتا با پێناسەی لە دوو ڕووەوە بکەین، وەکو زمانەوانی و وەکو زاراوە:

١- (نشوز) لە ڕووی زمانەوانییەوە وەکو لە فەرهەنگەکانی زماندا هاتووە واتای بەرزی (الارتفاع) دەگەیەنێت، لە زمانی عەرەبیدا دەوترێت: (مکان ناشز) واتە جێگایەکی بەرزە . بۆ نموونە دەتوانیت لەم سەرچاوانەوە زیاتر لە واتای زمانەوانی وردبیتەوە: (لسان العرب، لابن منظور ٥/٤١٧-٤١٨، باب الزاي، فصل

النــون)، (المعجــم الوســيط، ٢٥٦/٢، بــاب النــون) ، (الصــحاح للجوهري، ٨٩٩/٣، باب الزاي، فصل النون).

لە ڕووی زاراوەو شەرعیشەوە (نشوز) ئەو ئافرەتە دەگرێتەوە کە هەڵناسـێت بـە جێبـەجێکردنی ئـەو مافانـەی لـە ڕووی شـەرعەوە لەسەریەتی بەرانبـەر بـە مێردەکـەی، بۆیـەش بـەو جۆرە ئافرەتانـە وتراوە (ناشز) چونکە خۆیان لەوە بەرزتر دەکەنەوە کە گوێڕایـەڵی حوکمەکانی شەرع بن کە وەکو ژن لەسەریان دانروە. (نشـوز) یـش لە نێوان ژن و مێردد ا واتـە ڕق لێبـوونی یـەکێکیان لـەوی تـر، یـان هەردوکیان لەیەکتر.

ئایــەتی: (وَاللَّاتِــي تَخَــافُونَ نُشُــوزَهُنَّ) ، (نُشُــوزَهُنَّ) واتــە: هەڵگەڕانـەوەو یـاخی بوونیـان، (نشـوز) یـش بـە شـێوەیەکی گشـتی حوکمێکــە لە بنچیـنەدا پەیوەنـدی بــە ئافرەتانــەوە هەیــە . ئەمــەی خوارەوەش چەند پێناسەیەکی زانایانە بۆ ئەو زاراوەیە:

- (القرطبي) لە تەفسیرەکەیدا دەربارەی پێناسـەی ئـافرەتی ناشـیز فەرموویەتی: "المرأة الناشز هي: الكارهة لزوجها، السيئة العشـرة" واتە ئافرەتی (ناشز) ئەو ئافرەتەیە کە حـەز بـە مێردەکـەی ناکـات و ڕەفتارو مامەڵەی ناشیرینە.

- (ابن كثير) لە تەفسیرەکەیدا بە پێناسەیەکی نزیك لە پێناسـەکەی القرطبي فەرموویەتی: " المرأة الناشـز: هـي المـرأة المرتفعـة علـى

زوجها، التاركة لأمره، المعرضة عنه، المبغضة له". واته: ئـافرەتی هەڵگەڕاوە ئەو ئافرەتەیە خۆی بەرز دەكاتەوە بەسەر هاوسەرەكەیدا و گوێڕایەڵی فەرمانی ناكات و پشـت گـوێی دەخـات و حەزیشـی لـە مێردەكەی نییە.

هەندێكیش لە زانایان وەكو لە (الموسوعة الفقهية) دا هاتووە پێیان وایـە (نشـوز) لـە ژن و لـە پیاویشـەوە دەردەكـەوێت، وەكـو (الشرقاوي) دەڵێت: (إن النشوز يكون من الزوجة ومن الزوج وإن لـم يشتهر إطلاق النشوز في حق الرجل) واته: نشوز لـە ئـافرەت و لـە پیاویشەوە ڕوو دەدات، ئەگـەر چـی وا بـە ناوبانـگ نییـە نشـوز بـۆ پیاوان بە كار بێت

هۆكارەكانی (نشوز) و یاخی بوونی ئافرەت:

هەڵگەرانەوەو یاخی بوونی ئافرەت هۆكاری زۆرە، ئەمـەی لێـرە باسكراوە هەندێكیانە:

١- ناڕێكی خودی ئافرەتەكە بە هۆی وەرنەگرتنی پەروەردەیـەكی ئیسلامی یان خێزانی باش، كە بیپارێزیت لەوەی ڕەفتاری نەشیاو و مامەڵەی نەگونجاو لە ژیانی هاوسەرگیریدا بكات.

٢- هـەڵبژاردنی هەڵـە بـۆ هاوسـەر لـە بنچینـەوە، بۆیـە ئەگـەر هـەڵبژاردنی هاوسـەر لەسـەرەتاوە لەسـەر بنچینـەی دینـداری و

ڕەوشت جوانی بێت دەرەنجامیشی زۆر جار باش ئەبێت، بە پێچەوانەشەوە دەرەنجامی هەڵەی هەڵبژاردنی هاوسەر ، دەرەنجامەکانی زۆر جار دەبێتە مایەی هەڵوەشاندنەوەی خێزان.

٣- تێنەگەیشتنی ئافرەت لەو مافانەی کە لەسەریەتی بەرانبەر هاوسەرەکەی، بە هەمان شێوە تێنەگەیشتنی پیاویش لەو مافانەی کە هاوسەرەکەی هەیەتی بەسەرییەوە و ئیسلام بۆ هەردوو لایان دیاری کردووە.

٤- هەبوونی کەسێك وەکو هۆکار وهاندەر بۆ ئەوەی ئافرەت یاخی بێت ولە لە گوێڕایەڵی مێردەکەی دەربچێت.

٥- جیاوازی کۆمەڵایەتی و فیکری لە نێوان هەردوو هاوسەرەکەدا، واتە (تکافؤ) هاوسەنگی نییە لە نێوانیاندا، ئەو هاوسەنگییەش لە سەرەتا و پێش دەستپێکردنی پرۆسەی هاوسەرگیری باشترە بایەخی پێ بدرێت، چونکە جیاوازی زۆری نێوان ژن و مێرد لە ڕووی خوێندن و بڕوانامە و سیما ڕوخسارو جیاوازی هەردوو بنەماڵە لەڕووی فیکری و بیروباوەڕو دەوڵەمەندی و باری کۆمەڵایەتی، ئەگەر بێت و بەکاریگەری دینداریيەکی تۆکمە نەبێت لەلایەن هاوسەرانەوە، زۆر جار کەلێنێك لە نێوان هاوسەرەکاندا درووست دەکات جا لەگەل ڕۆژگاردا یان نامێنێت و دەتوێتەوە، یان گەورەتر دەبێت و چارەسەری نامێنێت.

٦- کاریگـەری ڕاگەیانـدن و عەولـەمـە و هەنـدێ یاسـاو ڕێسـای ڕۆژئـاوایی کـە لـە لای خۆمـان بـرەوی پێبـدەدرێت و کـار بـۆ چەسپاندنی لە کوردستان دەکرێت هەموو ئەوانە کاریگـەری لەسـەر هەنـدێك لـە ئافرەتـان هەیـە و هـەڵیان دەخەڵـەتێنێت و هانیـان دەدا سووکاەیتی بە مافی مێرد و بگرە پیرۆزی خێزانیش بکەن .

٧- هەبوونی کێشەو دەمەقاڵە لە نێوان هەردوو هاوسەرەکەدا.

٨- سـتـەم کـردن و لــە خوانەترسـانی میـرد و نەپاراسـتنی بـۆ سـنوورەکانی اللە تعـالی، چونکـە هەنـدێك لـە پیـاوان وەکـو کوێلـە تەماشای هاوسـەرەکانیان دەکـەن و وا دەزانـن ئـەوان لەبـەر ئـەوەی پیاون ئیتر ڕێگەیان پێدراوە ستەم لە ئافرەت بکەن و ئەو مافانەی کە ئیسلام پێیانی داوە ئەوان پێشێلی بکەن، ئیتر ئەو جۆرە ڕەفتارانـەش دەبێتـە ڕێگەخۆشـکەر بـۆ هەڵگەڕانـەوەو (نشـوز) ی ئـافرەت، لـەم بارەشــەوە ئیســلام بــە تونـدی ڕووبــەڕووی ئــەو جــۆرە پیاوانــە وەستاوەتەوەو لـە چەنـدین ئایـەت و فـەرموودەدا فـەرمان بـە پیـاوان کراوە چاکە لەگەڵ هاوسـەرەکانیاندا بکـەن، بەرانبـەر ئەوانـەش کـە خـراپن لـە گـەل هاوسـەرەکانیاندا پێغەمبـەر صـلى اللە علیـە وسـلم فەرموویەتی: "أما یستحي أحدکم أن یضرب امرأتـه کما یضـرب العبد یضربها أول النهار، ثم یجامعها آخره؟" عبد الـرزاق، عن عائشة - رضي اللە تعالى عنها.

پەیامی (٣٠)

لە دیاردەکانی (نشوز) و یاخی بوونی ئافرەت

یەکەم: نکۆڵی لەوە بکات بچێتە لای پیاوەکەی، ئەمەش هەڕەشـەی توندی لەسەر هاتووە لە فەرمودەدا وەکو ئەوەی لە صحيح البخـاري دا هاتووە: (إذا دعا الرجُلُ امرأتَه إلى فِراشِه، فلم تأتِه، فبات غضبانَ عليها؛ لعَنَتْها الملائكةُ حتى تُصبِحَ)؛ متفق عليه.

دووەم: بە قسەنەکردنی مێردەکەی، بۆ نموونە لـە مـاڵ دەرچـوون بەبێ ڕازی بوونـی یان سەردانی کردنی کەسێك کـە مێردەکـەی پێـی ناخۆشـە، یـان هێنـانی کەسێك بـۆ مـاڵی خـۆی کـە مێردەکـەی پێـی ناخۆشە، وەکو لـەو فـەرموودەدا هـاتووە کـە لە سـەحیحدا ریوایـەتی کردووە: (ولكم عليهن أن لا يوطئن فرشكم أحدا تكرهونـه فـإن فعلـن ذلك فاضربوهن ضربا غيـر مبـرح ولـهن علـيكم رزقـهن وكسـوتهن بالمعروف) رواه مسلم ١٢١٨.

سێیەم: گوێڕایەڵی نـەکردنی مێردەکـەی لـە چاکـەدا وەکـو ئـەوەی ڕازی نـەبێت خزمـەتی بکـات، یـان کەمتەرخـەمی لـە پـەروەردەی منداڵەکانیدا بکات، یان ڕازی نەبێت لەگەڵ مێردەکەی سـەفەر بکـات، یان ئەگەر مێردەکەی بڕیاری ماڵ گواستنەوەی دا بۆ جێگەیەك ئـەو هاوڕێتی نەکات، دەربارەی ئایەتی: {الرجال قوامـون علـى النسـاء} ابن عباس الله لێی ڕازی بێت فەرموویـەتی: پیـاوان فـەرمانڕەوان و پێویستە لە سەر هاوسەرەکانیان لە چاکـەدا گوێڕایـەڵییان بکـەن و لـە قسەیان دەرنەچن، پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموویـەتی: (إذا صلت المرأة خمسها، وصامت شهرها، وحفظـت فرجهـا، وأطاعـت زوجهـا، قيـل لهـا: ادخلــي الجنــة مـن أي الأبـواب شـئت) ئەحمـەد

ڕیوایەتی کردووە، بەڵام شێخ مصطفى العدوي سـەنەدەکەی بەلاواز زانیوە. واتە: ئەگەر ئافرەت پێنج فەرزە نویژی خۆی کرد و مـانگی ڕەمـەزان بـەڕۆژوو بـوو و داوێنـی خـۆی پاراسـت و گوێڕایـەڵی مێردەکـەی خـۆی کـرد، پێـی دەوترێـت: لـە هـەرکام لـە دەرگاکـانی بەهەشتەوە دەتەوێت بچۆ ژوورەوە.

چوارەم: ناشـیرین مامەڵـە کـردن لـە گـەڵ مێردەکـەی و زاڵبـوون بەسـەریدا بـە قسـەی ناشـیرین و بێزارکـرن وتـووڕەکردنی و خراپـەکردن بەرانبـەر کـەس و کـاری مێردەکـەی. ابـن عبـاس و غەیری ئەویش وشـەی الفاحشـة یـان لـە ئایـەتی (لا تخرجـوهن مـن بیوتـهن ولا یخرجن إلا أن یأتین بفاحشة مبینة) بەوە تەفسیر کـردووە کە مەبەست لە قسەی ناشیرین و نابەجێی ئافرەتە بە کـەس و کـاری مێردەکەی.

پێنجەم: لە دیاردەو شێوازەکانی یاخی بوون و (نشوز) ی ئـافرەت ئەوەیە لە ماڵ دەربچێت بەبێ مۆڵەتی پیاوەکەی، یـان دەرگـا لەسـەر مێردەکـەی دابخـات وبـۆی نەکاتـەوە بـۆ ئـەوەی بچێتـە ژوورەوە، هەروەها زانایان فەرموویانە ئـافرەت بـە (ناشـز) دادەنرێـت ئەگـەر خۆی لە مێردەکەی قەدەغە بکات لە ڕووی ڕازی نەبوونەوە نەك لـە ڕووی نازەوە، وەکو (الخطیب الشربیني) لـە "مغنـی المحتـاج" (٣/ ٢٥٩ ط/ دار الفکـر)دا فەرموویـەتی: [وَالنُّشُـوزُ هُـوَ الْخُـرُوجُ مِـنْ الْمَنْزِلِ بِغَیْرِ إذْنِ الزَّوْجِ لا إلَـى الْقَاضِـي لِطَلَـبِ الْحَـقِّ مِنْـهُ، وَلا إلَـى اکْتِسَـابِهَا النَّفَقَـةَ إذَا أَعْسَـرَ بِهَـا الـزَّوْجُ، وَلا إلَـى اسْـتِفْتَاءٍ إذَا لَـمْ یَکُـنْ

زَوْجُهَا فَقِيهًا وَلَمْ يَسْتَفْتِ لَهَا، وَكَمَنْعِهَا الزَّوْجَ مِنْ الاسْتِمْتَاعِ وَلَوْ غَيْرَ الْجِمَاعِ لا مَنْعِهَا لَهُ مِنْهُ تَدَلُّلا، وَلا الشَّتْمُ لَهُ، وَلا الإِيذَاءُ لَهُ بِاللِّسَانِ أَوْ غَيْرِهِ بَلْ تَأْثَمُ بِهِ، وَتَسْتَحِقُّ التَّأْدِيبَ عَلَيْهِ، وَيَتَوَلَّى تَأْدِيبَهَا بِنَفْسِهِ عَلَى ذَلِكَ].

ئەم حاڵەتانە بە (نشوز) دانانرێت:

١- ئەگەر ئافرەت لە کاری ناشەرعیدا گوێڕایەڵی مێردەکەی نەکرد، بۆ نموونە پێی وت سەرپۆش فڕێبدە، یان عارەق بخۆ، یان داوای لێکرد هاوڕێتی بکات بۆ جێگایەك کە ناشەرعی و تێکەڵ بوونی تێدا ئەنجام ئەدرێت، لەو حاڵەتانەدا نەك بە گوێنەکردنی بۆ قسەی مێردەکەی ئاساییەو یاخیبوون و(نشوز) نییە، بەڵکو درووست نییە و گوناهباریش ئەبێت ئەگەر بە قسەی بکات، چونکە (لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق) و (إنما الطاعة في المعروف) . بە گوێکردنی فەرمانی پیاو تەنها لە کاری شەرعیدایە نەك لە هەموو حاڵەتێکدا.

٢- داوای شتێکی لێ بکات زیانی تێدا بێت لەسەری، چی لەسەر دینی یان لەسەر کەسی خۆی.

٣- ئەگەر ئافرەتەکە ویستی سەفەرێکی فەرز بکات وەکو فەریزەی حەج و مێردەکە ڕێگری لێ کرد بەبێ پاساوێکی شەرعی، ڕای پەسەند ئەوەیە ئەو ئافرەتە بەو گوێڕایەڵی نەکردنەی بۆ مێردەکەی نابێتە (ناشز).

٤- ئەگەر گوێڕایەڵی مێردەکەی نەکات لە بانگهێشت کردنی بۆ کاری شەرعی بە هۆی نەگونجانی کات و شوێن و تەندروستی و هەر هۆکارێکی تری پەسەند و ڕاستەقینە گوێڕایەڵی نەکردنەکەی بە یاخیبوون و (نشوز) دانانرێت.

٥- ئەگەر ئافرەت پەیوەندی لەگەڵ کەس و کاری مێردەکەی بڕییەوەو هاتوچۆی نەکردن بە هۆی خراپی ئەوان لەڕووی پابەند نەبوونیان بە ڕەوشت و بیروباوەری ئیسلامییەوە لەو حاڵەتە نابێتە یاخی و (ناشز).

٦- گوێڕایەڵی مێردەکەی نەکات کە داوای کارێکی لێ بکات لە توانای خۆی قورستروەکو ئافرەت، یان بۆ سروشتی ئافرەت گونجاو نەبێت، چونکە: (لا يكلف الله نفسا إلا ما آتاها).

٧- ئەگەر ئافرەت مێردەکەی ژنی بەسەردا بهێنیت و بیەوێت بە زۆر لەیەك ماڵدا نیشتەجێیان بکات و ئافرەتەکە بەوە ڕازی نەبێت، نابێتە (ناشز) و مافی خۆیەتی داوای سوکنای سەربەخۆ بکات، مەگەر خۆی بەوە ڕازی بێت کە لە یەك ماڵدا پێکەوە بژین.

بە کورتی هەر کردارێك یان واز لێهێنانێك کە ببێتە مایەی زیانێکی دینی یان دونیایی لەسەر ئافرەتەکە و بە قسەی پیاوەکەی نەکات ئەوە یاخی بوون نییە و ئەو ئافرەتە پێی ناوترێت (ناشز) و کارەکەی حوکمی (نشوز) ی لەسەر جێبەجی نابێت.

پەیامی (٣١)

حوكمی تەڵاقدانی

ژنی دووەم بەبێ هۆكار

١- ژیانی هاوسەرگیری گرێبەستێکی پیرۆزە و وابەستەبوونی تێدایە، پێویستە هەر لەسەرەتاوە لەسەر بنەمای ڕاستگۆیی و لە خواترسان ونیازپاکی دابمەزرێت، نەك لە سەر بنەمای حەزێکی کاتی و جۆرێك لە بەرژەوەندی ناڕوون و نابەردەوام، الله تعالی فەرموویەتی: (وَمِنْ آَيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآَيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ).

پێغەمبەریش صلی الله علیه و سلم فەرموویەتی: (استوصوا بالنساء خيرا) رواه الشيخان، واتە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم داوای لێ کردووین کە چاکەیان لەگەڵ بکەین و ستەمیان لێ نەکەین و مافەکانیشیان بدەین، هەروەها ئارامیش لەسەر خراپییەکانیان بگرین چونکە لە کۆتایی فەرموودەکەدا هاتووە: (فإنهن خلقن من ضلع وإن أعوج شيء في الضلع أعلاه فاستوصوا بالنساء خيراً).

پەروەردگاریش کە خۆی مرۆڤەکانی دروست کردووە و توانا و پێویستیەکانیان دەزانێت و لە هەموو کەس باشتر دەیانناسێت، چی باشە بۆیان و کەم وکورتییەکانی ژیانیان بۆ پڕ دەکاتەوە، هەرچیش لە شەرعدا واتە لە کیتاب و سەحیحی سونەتدا هاتووە - کە فرەژنیش یەکێکە لەو تەشریعاتە - هەمووی لە بەرژەوەندی مرۆڤەکانە و بەپێی عەقدی موسوڵمانێتی نابێت موسوڵمان ڕەخنەی لێبگرێت و لەڕوویدا بوەستێت، بۆیە بە مەرجەکانی خۆی پیاو بە ڕێگەپێدانی ڕوون و ئاشکرای کیتاب و سوننەت بۆی هەیە تا چوار

هاوسەرگیری بکات وپێویستە ئەو هاوسەرەش کە ژنی بەسەردا دێت ئەوە قبوڵ بکات و زەواجی دوای زەواجی یەکەم بە کارەسات نەزانێت و کەسیش وەکو کەتن و تاوانێك تەماشای نەکات بە شێوەیەك پیاوەکان ناچار بن بە نهێنی ئەو کارە بکەن، بەڵکو ئەگەر مەرجە شەرعی و دونیاییەکان جێبەجێ بوون و پیاو ئەهلیەتی ئەوەی بوو ژنی دووەم بهێنێت ئیتر ئەو مەسەلە بە ئاسایی وەربگیردرێت.

٢- لە بەرانبەریشدا پێویستە لەسەر ئەو پیاوەی هاوسەرگیری دووەم دەکات، حیسابی هەموو شتێکی کردبێت وبڕیارێکی پەلەی نەدابێت بێ بیرکردنەوەی تەواو و وەرگرتنی ڕێوشوێنی مادی و مەعنەوی پێویست و پێش هەموو شتێکیش تەقواو دادگەری لە خۆیدا درووست بکات و ترسی پەروەردگاری لە نێوان چاوەکانی خۆیدا دانابێت و لەوە دڵنیابێت ئەم ئافرەتەی کە دەیکاتە هاوسەری دووەمی خۆی مرۆڤە و پێویستە هەموو مافێکی شەرعی و دونیایی بۆ دابین بکرێت، نەك وەکو ئامرازێك بۆ تاقیکردنەوەی پرۆسەی هاوسەرگیری دووەم بەکاری بهێنێت و تەنها بیری لای لایەنی حەزو ئارەزووی خۆی بێت و لەیەکەم کێشە کە تووشی ئەبێت پەنا بۆ تەڵاق و جیابوونەوە بدات، وەکو ئەوەی بێزار بووبێت لە پرۆسەکە، یان بڵێ تەواو تێگەیشتم ژیانی هاوسەرگیری دووەم چۆنە و کۆتایی پێ ئەهێنم.

٣- هەروەها پێویستە ئەو ئافرەتانەش کە خوازبێنیّ دەکرێن وەکو هاوسەری دووەم وزیاتر، پەلە نەکەن لەڕازی بوون و دیراسەی مەسەلەکە بەوردی بکەن و پرسیاری پێویست دەربارەی کەسایەتی و دینداری و ئاستی هەست کردن بە بەرپرسیارێتی ئەو پیاوەی خوازبێنیان دەکات بکەن، چونکە لەڕاستیدا ڕاستگۆیی و جیددییەتی پیاو دەردەکەوێت و کەسایەتییەکەی هەر زوو ئاشکرا دەبێت بۆ ئەو ئافرەتەی مەبەستی بێت حەقیقەتی بۆ دەربکەوێت، بۆیە ئەگەر دواتر پیاوەکە لە ئاستی بەرپرسیارێتی نەبوو، ژنی دووەمیش بەشێك لە دەرەنجامی سەرنەگرتنی پرۆسەکە هەڵدەگرێت، کە پەلەی کردووەو لێکۆڵینەوەی پێویستی بۆ پرۆسەکە نەکردووە.

٤- پێشم ناخۆشە ئەم قسە دەکەم، بەڵام واقیعێکی تاڵە ودەبێت بوترێت، لەم چەن ماوەی دواییدا، بە بەهانەی شەرعی بوونی زەواجی مسیارو ودەیان وڕەنگە سەدان مەلا وبەناو بانگخواز کە پسپۆڕیان بووەتە ڕێکخستنی ئەو جۆرە زەواجە وبوونەتە جێگای خوازیارانی ئەو جۆرە زەواجە!، بە هۆی ئەوانەوە ئەمڕۆ جۆرێک لە نابەرپرسیارێتی بەرفراوان لەو بوارەدا درووست بووەو ، تەنانەت پیاوانی بەناو ئیسلامی مولتەزیمیش لە ڕێگەی دەلاڵەکانی زەواجی میسیارەوە بە کەمترین پارەو، بەڵکو هەندێک جار بەپەنابردن بۆ حیلەی شەرعی وفڕوفێڵی مەزهەبەکان و بۆ کەمترین ماوە لە پرۆسەیەکی نزیک لە زەواجی موتعەی لای شیعەکان ئەو

زەواجە ئەنجام ئەدەن، لەگەڵ ئافرەتی بێوەژندا زەواج دەکەن ودوای ماوەیەک تەڵاقیان دەدەن وزەواجێکی تر دەکەن، واش دەردەکەوێت هەندێک لەوانە لەسەرەتاوە بەنیـازی تەڵاق ۆان ئەو زەواجە ئەنجـام ئەدەن چـــونکە ڕێکخەرانـــی ئەو زەواجە ئەوەشـــیان بـــۆ حەڵاڵ کـردوون! مەلای وا هەیە کە سـەرقاڵی ئەو بـابەتەیەو کردییەتـی بە پیشە بۆ خۆی، دەیان زەواجی لەو شـێوەی بـۆ خـۆی ڕێکخستووە، بەداخەوە بـــازاڕی ئەو جـــۆرە زەواجە ئێســـتا لە ســـلێمانی ولە شـــارەکانی تـــری کوردســـتاندا بـــازاڕێکی گەرمەو وەکـــو لە کەســـی متمانە پێکراوو ڕاستگۆ زانیومە بازاڕێکە جمەی دێت وهەندێ جار دەڵـێن بە پەنجـا هەزارێکـی مانگـانە ڕەنـگە ئەو زەواجە دەسـت بکەوێـت، زۆر جـاریش تەنهـا ژن وپیـاوەکەو مەلاکەو دوو شـایەت حازری مـارەبڕینەکە دەبـن و، دوو شـایەتەکەش نەناسـراون، وەکـو بڵێـــی ئیشـــیان شـــایەتیدانەو مەرجیـــان ئەوەیە دوای ئەنجامـــدانی کارەکەیان ئیتـر لێـی دەربچـن وکەس بانگیـان نەکـاتەوە، کە ئەوەش جـۆرێکە لە سـووککردنی ئەو پرۆسـە پیـرۆزەو و حـاڵ وا بـڕوات دەبێـتە جۆرێـک لە مـوتعەو لەشفرۆشـی دەمامکـدار، کە وا دەزانـم ئێستا هەنگاوە یەکەمەکانی ئەو سووککردن و سیغە دەمامکدارە لێـرە لە سلێمانی و لە ڕانیە وهەولێر و شوێنەکانی تریش سەری هەڵداوەو درووست بووە.

لێرەشدا بەباسکردنی ئەم حەقیقەتە ناخۆشە، مەبەستم ئاگادار کردنەوەی خوشکانی بەڕێزە بەتایبەتی لە بێوەژنان کە بەو مەلاو بانگخوازانە نەخەڵەتێن، چونکە ئەو جۆرە زەواجە زۆرێکی تەنها تێرکردنی شەهوەتەو هەستکردنی بەرپرسیارێتی و قودسیەتی خێزان تێیدا بوونی نییە، بۆیە دەبێت کچان وئافرەتان وریای خۆیان بن و نەکەونە داوی ئەو دەڵاڵ و بازرگانانەوە کە بەناوی دینەوە فریویان دەدەن.

٥- لە بنچینەدا تەڵاق لە ئیسلامدا کارێکی ڕێگە پێدراو و جائیزە، دەکرێت لە کاتی پێویستدا پیاو پەنای بۆ ببات ومافی خۆیەتی: (وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ۚ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ) البقرة: ٢٣١، واتە جائیزە پیاو لە هاوسەرەکەی جیابێتەوە ئەگەر نەیانتوانی پێکەوە ژیانێکی خۆش وئارام و ئاسوودە بەسەر ببەن.

لە ڕاستیدا - ئەگەرچی ئەسڵ لە زەواجدا بەردەوامییە - بەڵام مەرج نییە زەواج گرێبەستێکی هەتا هەتایی بێت ومێرد لە هەموو حاڵەتێکدا هەر ناچار بێت لەگەڵ هاوسەرەکەیدا بمێنێتەوە، هەروەکو چۆن خودی پرۆسەی هاوسەرگیریش کارێکی موباح و ڕەوایە و پیاو بە ئارەزووی خۆیەتی ئەنجامی بدات یان نەیدات، جگە لە هەندێ حاڵەتی تایبەت نەبێت.

بەڵام تەڵاقدان بێ ئەوەی هۆکارێکی ڕوونی هەبێت و ئەگەر ببێتە مایەی زیان گەیشتن بەو ئافرەتە، ئەوە کارێکی حەرامە و پیاوەکەی پێ گوناهبار دەبێت، لەبەر ئەوەی لە ئاستی بەرپرسیارێتیدا نەبووە و لە ئەنجامدا بەبێ هۆکار زیانی بە ژیان و دەروونی مرۆڤێکی موسوڵمان گەیاندووە کە هاوسەرە تەڵاقدراوەکەیەتی.

٦- هەر لەم بارەشەوە باشترە بزانرێت کە زانایان تەڵاقیان وەکو هەر مەسەلەیەکی شەرعی تر خستووەتە ژێر پێنج حوکمە ئوسوڵییەکانی ئیسلامەوە، واتە: تەڵاقدانی پیاو بۆ ژنەکەی یان یەکێك لە ژنەکانی و بەپێی هۆکاری جیابوونەوەکە، بەدەر نییە لەوەی یەکێك لەم حوکمە شەرعییانە بیگرێتەوە: (حرام و مکروە و مباح و مستحب و واجب) ئەمەش ڕوونکردنەوەیەکی خێرایە بۆ ئەم حوکمانە:

یەکەم: دەگونجێت جیابوونەوەی پیاو لە هاوسەرەکەی کارێکی حەرام بێت و پێی تاوانبار بێت، ئەگەر ئەو جیابوونەوە بەبێ هیچ خراپەو کەمتەرخەمیەك بێت لەلایەن ژنەکە و هاوکات تەڵاقدانەکەش زیانی پێ بگەیەنێت.

دووەم: لەوانەیە تەڵاقدانەکە کارێکی ناپەسند و مکروە بێت، واتە نەکردنی باشتر بێت، ئەگەر بەبێ هۆکارێکی ڕوون بێت، بۆ نموونە

تەنهـا لەبەر ئەوە بێـت کە پێـی مورتـاح نیـیە و حەزی لـێ ناکـات، باشترە لەو حاڵتەدا پیاو ئارام بگرێت و ژنەکەی تەڵاق نەدات.

سـێیەم: ئەگەر پیـاو هەسـتی کـرد ناتوانێـت بە مافەکـانی ئەو ژنە هەڵسێت، یان ناتوانێـت ڕێـز و مـامەڵەی جـوانی لەگەڵـدا بکـات،لەو حـــاڵەتە تەڵاقــدانەکەی کـــارێکی موبـــاحە واتە ئەتوانێـــت بیکـــات و مانعێکی شەرعی نییە بۆ ئەنجامدانی.

چوارەم: دەکرێت جیابوونەکە کارێکی باش و مستحب بێت ئەگەر ژنەکە تەبیعەت و ڕەفتاری خراپ بوو وقابیلی چاك بـوونەوە نەبـوو و زیانی بە مێردەکەی دەگەیاند، بۆ نمـوونە زمـان درێـژی بەسـەردا دەکـرد، یـان هەر نـاڕەحەتی و بێزارییەکـی تـری لەگەڵ میـردەکەی دەکرد، بە شێوەیەك کە ژیانی ناخۆش کردبێت.

پێــنجەم: لە هەنــدێ حاڵەتیشــدا تەڵاقــدانی ژن حــوکمی واجــب وەردەگرێت و پێویستە لێی جیابێتەوە، بۆ نموونە: ڕەوشتی ناشـیرین بێت، یان ناوبانـگ و سـومعەی خـراپ بێـت، یـان ئـازاری بـاوك و دایکی میردەکەی بدات و خراپەی تری هاوشـێوە ئەنجـام بـدات، لەو حاڵەتەدا تەلاقدانی پێویستە.

٧- بـۆیە ئەو پیـاوەی کە ژنـی دووەمـی بە نهێنـی دەهێنێـت ئەگەر پەشیمان بوونەوەکەی هۆکاری شەرعی و مەعقولـی نەبێـت و تەنهـا لە ترسی ژنـی یەکەمیدا بەنیـازی تەڵاقـدانی ژنـی دووەم بێـت، یـان

لەبەر ئەوەی لە بچنینەدا لەو کارەیدا جیددی نەبووبێت و هەستی بەرپرسیارێتی ئایینی و کۆمەڵایەتی تێدا نەبووبێت، وەکو نەزوەیەکی کاتی کردبێتی و یان تەنها ویستبێتی وەکو تاقیکردنەوەیەکی پرۆسەی ژنی دووەم ئەو کارە بکات و ئێستا بەبێ هیچ هۆکارێك یان هەڵە و خراپەیەك لە ژنی دووەمەوە تەڵاقی بدات، بێگومان کە گوناهبار دەبێت وکارێکی ناپەسەند دەکات ئەگەر تەڵاقی بدات، ئەگەرچی جیابوونەوەکەشی درووستە و تەڵاقەکە دەکەوێت.

٨ ـ بەڵام ئەگەر هەر هۆکارێکی تری هەبێت، ئەوە بەپێی ئەو هۆکارە حوکم لەسەر کارەکەی دەدرێت و یەکێك لە پێنج حوکمەکە وەردەگرێت، بۆی هەیە کارێکی پەسەند وباش نەبێت وەکو وتم، یان بە پێچەوانەوە ئەگەر دەرکەوت جیابوونەوەکەی هۆکاری تری لە پشتەوە بووە، لەو حاڵەتەدا جیابوونەکەی لەو ئافرەتە مافێکی شەرعی و ئاسایی خۆیەتی.

ئەگەریش تەڵاقدانەکە بە هۆی داواکاری ژنی یەکەمەوە بێت و دیسان بەبێ هۆکارێکی شەرعی و تەنها لەبەر ئەوەی بێت کە هەوێیەتی و حەزی لێ ناکات و حەز دەکات بەتەنها خۆی لەگەڵ پیاوەکەی بێت ئەوە تاوانە و ستەمە و لەسەری گوناهبار دەبێت، چونکە پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (لاَ يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تَسْأَلُ طَلاَقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا ، فَإِنَّمَا لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا) رواه

البخاري(٤٨٥٧). واته: ڕەوا نییه بۆ ئافرەتێك داوا له مێردەكەی بكات ژنەكەی تری تەڵاق بدات بۆ ئەوەی تەنها ببێتەوە لەگەڵ مێردەكەی، ئەگەر تەڵاقیشی بدات لەوەی كه الله تعالی بەشی داوه زیاد ناكات.

بەڵام ئەگەر ژنی یەكەم لەبەر هۆكارێكی شەرعی و لەبەر خراپی ژنی دووەم داوا له مێردەكەی بكات لێی جیابێتەوە، ئەوه ئامۆژگارییەكی باشه و نەك گوناهبار نابێت بەڵكو خێریشی دەگات. والله أعلم.[١٠]

[١٠] بی زەحمەت مامۆستا پرسیار ئایا ئافرەتەكه شووبكاتەوه له بەهەشت كام هاوسەرێ دەدرێتەوه یەكەم یان دووەم ؟؟؟..... ئافرەتەكه شووێ كردووه كچەكانێ گەوره بن بۆ هاوسەرێ دووەمێ ئافرەتەكه مەحرەمه .. ؟؟؟ وەڵام: بۆ پرسیاری یەكەمت به پێی ئەو بەڵگانەی لەو بارەوی هاتوون هەندێ قسەو شیكردنەوه هەڵدەگرێت بەڵام به پێی فەرموودەیەک که هەندێ له فەرموودەناسان به صحیح یان داناوه كەوا پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم فەرموویەتی : " أیما امرأة تُوفي عنها زوجها ، فتزوجت بعده ، فهي لآخر أزواجها، ئافرەت بۆ كۆتا مێردی دەبێت له بەهەشتدا ئەگەر بەهەشتی بێت....بۆ پرسیاری دووەمیش ئایەتی بیست و سێی سوڕەتی النساء ئەو مەسەلەی بڕیوەتەوەو بەڵێ دەبنه مەحرەم.

پەیامی (٣٢)

ڕێکەوتننامەی (سیداو) پرۆسەیەکی نێودەوڵەتی بۆ فەساد

ناوی ڕێکەوتننامەکە بە زمانی ئینگلیزی بریتییە لە:

Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

ڕێکەوتننامـەی نەهێشـتنی هـەموو جـۆرە جیاوازییـەك لـە دژی ئافرەتان.

لە ساڵی ١٩٧٩ لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە ئیمزای لەسەر کـرا پـاش ئـەوەی سەدوهەشـتا و نـۆ دەوڵـەت ئیمزایـان لەسـەر جێبـەجێکردنی کـرد کـە لـە نێوانیانـدا پـەنجا دەوڵـەت بـە شـێوەیەکی مەرجدار و بە (تحفظ) لەسەری ڕازی بوون.

بنەماو بنچینەی ڕێکەوتننامەی (سـیداو) لەسـەر یەکسـانی ڕەهـا و هاوشێوەیی وهاوتا بوونی تەواو لە نێوان ژنان و پیاواندا دامـەزراوە لە بوارەکانی سیاسەت و ئابووری و کۆمەڵایەتی وڕۆشـنبیری و لـە هەموو بوارە جیاجیاکانی تردا.

لە ڕاستیدا بیرۆکەی یەکسانی کردن لە نێوان هـەموو خەڵکیدا بـە ژنان و پیاوانەوە، ئەو بنەمایە بوو کە زۆربەی پەیمان وڕێکەوتننامە جیهانییەکانی لەسەر درووست بـوو، بـۆ نموونـە سـەرانی شۆرشـی فەرەنسی ئـەو دروشـمەیان بـەرز کردبوویـەوە بـەو ئیعتیبـارەی کـە پیاوان و ئافرەتان لـە هـەموو بوارەکـانی ژیانـداهیچ جیاوازییـەك لـە

نێوانیاندا نییە، هەر بۆیە یەکەمین مادەی ڕێکەوتننامەی سیداو بریتی بوو لەوەی کە نابێت هیچ جیاوازییەك بکرێت لە نێوان ژنان و پیاواندا و پێویستە بە مەبەستی ڕێگەگرتن لە هەر جیاوازییەك لە بوارەکانی ژیاندا لە نێوان ئەو دوو ڕەگەزە بەرەنگاری هەر هەوڵێك بۆ کز کردنی ئەو ئاراستە ئەنجام بدرێت.

لە ڕاستیشدا یەکسانی لە نێوان ژنان و پیاوان لە ئیسلامدا مەسەلەیەکی بڕاوەیە و جیاوازییان لە نێواندا نەکراوە وەکو ماف و لایەنی مرۆیی، مەگەر لە کاتێکدا نەبێت کە یەکسانی لە گەڵ دادگەریدا تێکگیرابێت، ئەو کات وەکو پاراستنی مافی ئافرتان لە یەکسانییەوە دەگوێزرێتەوە بۆ دادگەری، چونکە لە هەندێك حاڵەتدا یەکسانی کردن لە نێوان ئەو دوو ڕەگەزەدا دەبێتە جۆرێك لە نادادگەری کە خودی ئافرەتەکە، یان بەرانبەرەکەی تێیدا زیانمەند دەبێت.

گومانی تێدا نییە کە ڕێکەوتننامەی (سیداو) لە گەڵ شەریعەتی ئیسلامدا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پێچەوانەیە و تێکدەگیرێت، ئەوەندەش بەسە کە ڕێکەوتننامەکە لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەرچووە و جاڕی بۆ دراوە کە نەتەوە یەکگرتووەکان هیچ جۆرە ڕێزێك نە لە ئیسلام و نە لە هیچ ئاکار و ڕەوشتێکی کۆمەڵگاکان ناگرێت وبگرە مەبەستێتی یاساو تەشریعاتی کاریگەر دەربکات بۆ لاوازکردن و نەهێشتنی پێگەی شەریعەت لەسەر زەمینەی واقیعدا.

هەروەها دژایەتی کردنی ڕەوشت و هەڵوەشاندنەوەی خێزان و بڵاو کردنەوەی بێ ڕەوشتی یەکێکە لە ئامانجە گەورەکانی ئەو دەزگایە، ئەمەش دیارترین ئەو خاڵانەیە کە لە دوو توێی ڕێکەوتننامەکەدا هاتووە وپێچەوانەی شەریعەتی ئیسلامە:

١- لە ماددەی دوومی ئەو ڕێککەوتنامەیەدا هاتووە ، کە پێویستە لەسەر هەموو ئەو دەوڵەتانەی ئیمزایان لەسەری کردووە هەموو جۆرە ڕێنمایی و ئاراستەو حوکمێك لە یاساکانیان پووچەڵ بکەنەوە کە جیاوازی دەخاتە نێوان ژنان و پیاوان بەوانەشەوە کە لەسەر بنەمایەکی ئایینی درووست بوونە وەکو میراتی بۆ نموونە، ئەم ماددەیەش بە ڕوونی لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامدا ناکۆکە و پێچەوانەیە، چونکە کە ئیسلامدا جیاوازی لە نێوان پیاوان و ژناندا کراوە و لە ڕووی فیترەتیشەوە ئەو دوو ڕەگەزە جیاوازی زۆریان لە پێکهاتەو تواناو باری دەروونی و توانای جەستەیی لە نێواندا هەیە، وەکو لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە: (وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالأُنْثَى) آل عمران:٣٦. ئینجا کارکردنیش بەو ماددەیە لە ڕێکەوتننامەکە وەکو هەڵوەشاندنەوەیە بۆ ئەو ئایەتانەی باسی حوکم کردن بە قورئان و سوننەت دەکەن، وەکو:(فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجاً مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيماً). النساء:٦٥.

٢ـ لـە مـاددەی شـانزەدا بـە هـەمان شـێوە کۆمـەڵێك جیـاوازی و تێکگیرانی تێدایە لەگەڵ بنەماکانی ئیسلامدا وەکو:

* لابردنـــی هـــەموو جـــۆرە سەرپەرشـــتی و ویلایـــەت و خاوەندارێتییەك لەسەر کچان و ئافرەتان لەلایەن باوك و بـراو مێـرد و هـەر سەرپەشـتیارێکی تـر، بۆ ئـەوەی یەکسـانی تـەواو لـە نێـوان هـەردوو ڕەگـەزدا درووسـت بێـت، بـۆ نموونـە کـچ ئـازاد بێـت هاوسەرگیری یـان پەیوەنـدی لەگـەڵ هـەر کوڕێکدا بگرێـت بـا بـێ دینیش بێـت، ئەمـەش لەگـەڵ شـەریعەتدا پێچەوانـەوەیە، بۆ نموونـە لەگـەڵ ئــەو فـەرموودەی پێغەمبـەر دا صـلی الله علیـە وسـلم: کە دەفەرمویێت (أیما امرأة نکحت بغیر إذن ولیها فنکاحها باطل فنکاحها باطل فنکاحها باطل) صحیح ابي داود / ٢٠٨٣. واتە: هەر ئافرەتێـك بەبێ ڕازیبوونی خاوەنەکەی شوو بکات شووکردنەکەی بەتاڵە.

ـ لەبڕگەیەکی تـری مـاددەی شـانزەدا هـاتووە، کـە کـچ دەتوانێـت نـاوی دایکـی هـەڵبگرێت وەکـو چـۆن دەتوانێـت نـاوی بـاوکی هەڵبگرێت، ئەمەش لەگەڵ بنەمایەکی سەرەکی قورئاندا تێکدەگیرێت کە فەرموودەی الله یە عزوجل: (ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ) واتە کەسەکان بە ناوی باوکیانەوە بانگ بکەن و بیانـدەنە پـاڵی ئەوان نەك دایکیان، چونکە ئەوە مایەی درووستبوونی دادگەرییە.

* لـە بڕگەیـەکی تـری ئـەو ماددەیـەدا بەڕاشـکاوی هـاتووە، کـە فرەژنی پێویستە قەدەغە بکرێت، واتـە لـە ڕووی یەکسـانییەوە چۆن ئافرەت بۆی نییە زیاتر لە میردێکی هەبێت، بە هەمان شێوە پیـاویش بۆی نییە زیاتر لە هاوسەرێکی هەبێت! ئەمەش لـە کاتێکدایـە کـە الله تعـالی بــە ڕاشــکاوی لــە قورئانــدا ڕێگــەی بــە فرەژنــی داوەو فەرموویەتی: (فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَـاعَ) النساء:٣. تەنانەت لە ئایەتەکدا الله باسی یەك هاوسـەری نەکـردووە، بەڵکـو لە دوو هاوســەرەوە تـا چـواری بـاس کـردووە کە ئەوەش ئاماژەیەکی ڕوونە - وەکـو زانایـان فەرموویـانە - ئەگەر لە توانـای پیـاودا هەبێـت ومەرجەکـانی تێـدا هەبێـت، زیـاتر لە هاوسـەرێکی هەبێت بۆ دین و بۆ دونیا و بۆ ئەممەتی ئیسلامیش باشترە.

کاتێکیش هەنـدێ دەوڵـەتی ئیسـلامی ڕەخنـەیان لـەو بەنـدە گـرت لیژنـەی سیداو بە توندی قەدەغەکردنی فرەژنیان دوو پات کـردەوە و وتیان فرەژنــی دەرەنجـامی زۆر ترسـناکی هەیـە لەسـەر ئـافرەت و لەسـەر کۆمـەڵگا ، لە جیـاتی فـرەژنیش بە حەڵاڵـی ئەوان ڕێگەیـان داوە بە پەیوەنـدی ناشــەرعی لە نێـوان ژنـان و پیاوانـدا و هەمـوو ئاســانکارییەك لەو بــارەوە دەکەن، تەنــانەت بــۆ ئەو منــداڵە ناشەرعییەش کە لە ئەنجـامی پەیوەنـدی ناشـەرعی ژنـان و پیاوانـدا درووسـت دەبێـت، گرنـگ ئەوەیە هاوسـەرگیری دووەم نەکرێـت و ئەو شەریعەتەی ئیسلام لەو بوارەدا ڕەتبکرێتەوە.

٣- هەروەها لەڕووی یەکسانی ڕەها لە نێوان ژنان و پیاواندا چۆن پیاو پاش جیابوونەوە لە هاوسەرەکەی یان مردنی، بۆی هەیە بێ چاوەڕوان کردن هاوسەرگیری بکات، بەو شێوەش پێویستە ژنان ئەو مافەیان هەبێت ، پاش مردنی هاوسەرەکانیان، یان جیابوونەوەیان لەیەکتر، ئافرەت بتوانێت لەگەڵ هەرکەسێك ڕاستەوخۆ شوو بکات بە بێ چاوەڕوانی، ئەمەش بانگەشەیەکی ئاشکرایە بۆ نەهێشتنی تەشریعی (عیددە) کە بەڕوون و ئاشکرا بەشێکە لە شەریعەتی ئیسلام.

٤- بە پێی ڕێکەوتننامەکە، پیاو بە هیچ شێوەیەك لە خێزاندا مافی سەرپەرشتی بەسەر خێزانەکەیەوە نییە، بەوەش ئایەتی (الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ) النساء:٣٤. هەڵدەوەشێتەوە و پیاو هیچ مافێکی سەرپەرشتی و چاودێری بەسەر خێزانەکەی نامێنیت.

٥- بەرز کردنەوەی تەمەنی ڕێگە پێدراو بۆ شوو کردنی کچان بۆ هەژدە ساڵ، وەکو ڕێخۆشکردنێك بۆ ئەوەی دواتر بیگەیەنن بە بیست و یەك ساڵ، ئەمەش پێچەوانەی چەندین دەقە لە شەریعەتی ئیسلامدا بۆ نموونە: «يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ ، مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ؛ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ؛ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ» [رواه البخاري ومسلم واللفظ للبخاري] . دوای جاریش ڕێگەیەکی ناڕاستوخۆیە بۆ بڵاوبوونەوەی فەساد لناو کۆمەڵگادا.

٦- بە پێی ڕێکەوتننامەکە، ئافرەت مافی خۆیەتی و ئازادە منداڵی ببێت یان نەبێت، هەروەها مافی خۆیەتی ئەگەر بیەوێت کۆرپەڵەکەی لەبار ببات، ئەمەش بە ڕاشکاوی لەگەڵ فەرموودەی الله جل جلاله پێچەوانەیە کە فەرموویەتی:(وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ) الغسراء:٣١.

٧- ڕێکەوتننامەکە مافی مێردی سنووردار کردووە سەبارەت بە مافی سەرجێیی و چوونە لای هاوسەرەکەی و ئەگەر بەڕەزامەندی ژنەکە نەبێت بە دەستدرێژی هاوسەرگیری (اغتصاب زوجي) دادەنرێت و سزایشی بۆ دیاریکراوە لە نێوان سزادان بە پارەو زیندانی کردندا، لە کاتێکدا الله لە قورئاندا فەرموویەتی: (نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ) البقرة:٢٢٣. هەروەها رسول الله صلی الله علیە وسلم وەکو لە هەردوو صەحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتووە فەرموویەتی : (إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتْهَا الْمَلاَئِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ).

سەبارەت بەو پرسیارەش کە ڕەنگە لای کەسانێك دروست بێت ئایا ڕێکەوتننامەی سیداو خاڵی باش و مادەی بە سوودی لە خۆ گرتووە بۆ ئافرەتان؟ یان هەمووی ماددەکانی هەر لەو جۆرە زیان بەخشن بۆی؟ لە وەڵامدا دەڵێین:

بـەڵێ دەربـارەی مـافی دایکایـەتی و جـەخت کردنـەوەی لەسـەر پارێزگـاری کـردن لەسـەر مـافی ئـافرەت لـە کـاتی دوو گیانیـدا و هـەروەها دەسـتەبەرکردنی چـاودێری تەندرووسـتی بـۆ ژنـان بـێ جیاوازی لەگەڵ پیاواندا و ڕەخساندنی هەلی کار وسوودی ئابووری بەدەست هێنانی قەرز و خاڵی ئیجابی تری بۆ ئافرەتان تێدا هـاتووە، قسەکەش لەسەر ئەو خاڵە باشانە نییە کە لەگەڵ شەریعەتی ئیسـلامدا دەگونجێن و کۆکن، بەڵکو دەربارەی ئەوەیە کـە زۆربـەی بەنـدەکانی ڕێکەوتننامەکە لە گەڵ عەقیدەو شەریعەتی ئیسلامدا تێکەگیرێت و لە ڕاسـتیدا سـیداو هەوڵـێکە بـۆ هەڵوەشـاندنەوەی بەشـێکی هەسـتیار و ترسناك لە شەریعەتی ئیسلام کە بەدیلەکەی بڵاوبـوونەوەی فەسـاد و بێ ڕەوشتییەو شیرازەی کۆمەڵگاو خێزان تیکدەدات.

بە کورتی: ڕێکەوتننامـەی (سـیداو) کە ئێسـتا لە کوردستانیشـدا لە ڕێگەی ڕێکخراوکانی بەناو مافی ئافرەتان و کۆمەڵگـای مەدەنییەوە کاری بۆ دەکرێت وبە شێوەیەکی فەرمیش پشتیوانییان لـێ دەکرێـت، لە زۆربەی بڕگەکانیدا نەك تەنها لەگەڵ شەریعەتی ئیسلامدا، بەڵکـو لەگەڵ فیترەت و سروشتی ئافرەتیشدا زۆر ناکۆکە و تەنانـەت نـاوی ڕێکەوتننامەکــە هەڵەیــە وزۆر نالۆژیکییــە بوترێــت نابێــت هــیچ جیاوازییــەك لــە نێـوان ژنــان و پیاوانــدا هــەبێت! ئەگــەر بێـت و ناوەکەشی بریتی بوایە لە بەرەنگاربوونەوەی هەموو جۆرە ستەمێك

کـە لـە دژی ئافرەتـان ئـەنجام دەدرێـت ڕاسـتتر دەبـوو. پوختـەی ڕەخنەکانیش کە ئاراستەی (سیداو) کراوە بریتین لە:

- بونیاتنـــانی ئـــەو ڕێکەوتننامـــەیە لەســـەر یەکســـانی ڕەهـــا و هاوشێوەیی تەواو لـە نێـوان ژنـان و پیاوانـدا لـە هـەموو بوارەکـانی ژیاندا لە تەشریع و سیاسەت و کۆمەڵایەتی و ئابوری و وەرزشـی و ئازادییـە گشـتییەکان و یاسـاکانی خێـزان و پێـدانی ڕەگەزنامـە و ئەهلیەتی یاسایی.

- ڕێکەوتننامەکـە پـڕە لـە دژایـەتی لـە نێـوان ژنـان و پیاوانـدا و دیمەنەکـە وا دەردەخـات کـە پەیوەنـدی ژن و پیـاو پەیوەندییـەکی ڕکابەری و دوژمنایەتیە و ئەوان هاتوون سنوورێك بۆ ئەو ستەمەی لە دژی ئافرەتان دەکرێت دابنەن ، لە کاتێکدا خۆی وا نییە.

- ڕێکەوتننامەکە تەماشای ئافرەت وەکو تاکێکی سەربەخۆ دەکـات نەك ئەندامێك لە نێو خێزانێکدا.

- ڕێکەوتننامەکە مەبەستێتی هەموو جۆرە جیاوازییـەك لـە نێـوان ئافرەتـان و پیاوانـدا هـەڵبگرێت بـا ئـەو جیاوازییانـەش بـە پێـی سرووشت و فیترەتیش بێت.

- ڕێکەوتننامەکە نوقسانە، چونکە جەخت لەسەر مافەکانی ئافرەت دەکاتەوە و ئەرکەکانی پشت گوێ خستووە و باسیان ناکات.

- ڕێکەوتننامەکە کار بۆ داگیرکارییەکی ناوخۆیی نوێ دەکات و هەوڵێکە بۆ درووست کردنی دەوڵەتێك لە ناو دەوڵەتێکدا و بە پێی بڕگەی حەڤدەش مافی بە لیژنەی چاودێری داوە چۆن بیەوێت ئاوها لێکدانەوەی ڕێکەوتننامەکە بکات و ڕاپۆرت بەرز بکاتەوە.

ئەو تێکگیرانەش لەم نووسینە کورتەدا دەربارەی (سیداو)باسمان کرد، بریتی نەبوو لە هەموو ئەو خاڵانەی کە پێچەوانەی ئیسلامە و لەو ڕێکەوتننامەدا جەخت لەسەر جێیەجێکردنی کراوەتەوە، بەڵکو هەندێ ئاماژەو نموونەی خێرا بوو بۆ ئەوەی وەکو بەڵگە لەم بارەوە بخرێتە ڕوو.

ئەوەش کە جێگەی داخە زۆرێك لەوانەی پشتگیری لێ دەکەن یان وەکو هەڕەشەیەك لەسەر ئایینی خەڵکی و ئاکاریان تەماشای ناکەن، کەسانێکن لە ڕاستیدا نازانن ناوەڕۆك و ڕەهەندەکانی ڕێکەوتننامەی (سیداو) تا چەند کاریگەری لەسەر دینی موسوڵمانان هەیە و چەند ڕۆڵ دەبینێت لە دوور خستنەوەی موسوڵمانان لە دینەکەیان، بە دیاری کراویش ئەو ڕێکخراوو لایەنانەی کە پشتگیری ڕەهای لێ دەکەن هۆکاری دەرك نەکردنیانە بەو شوێنەوارانەی ئەو ڕێکەوتننامە لەسەر کۆمەڵگای موسوڵمانان بەڵکو کۆمەڵگا بە گشتی بەجێی دەهێڵێت.

ئەوەندەش بەسە کە بزانرێت سـەرەڕای ئیمـزا کردنـی زیـاتر لـە ١٨٠ دەوڵەت لەسەر ئەو ڕێکەوتننامە کە یەکەم دەوڵەت سوید بوو و قەتـەریش لـە سـاڵی ٢٠٠٩ ئیمـزای لەسـەری کـرد، بـەڵام ئـەمریکا بەهەندێ بەهانەوە تاکو ئێستا لەو ڕێکەوتننامەدا بەشدار نییـە، جگـە لە ئێران و سوودان کە ئێستا ئاراستەی بەرەو ڕازیبوونـە، زۆربـەی دەوڵەتە عەرەبییەکان تێیدا بەشدارن، ئەو (تحفظ) ش کە هەندێك لەو دەوڵەتانـە نیشـیانیان داوە سـەبارەت بـە هەنـدێ لـە بڕگـەکانی هـیچ لەمەسەلەکە ناگۆڕێت چونکە ئەو دەوڵەتانە بە شێوەیەك لـە شـێوەکان خۆیان وابەستەی جێبەجێکردنی ڕێکەوتننامەی (سیداو) کردووە.

گرنگیشـە بەلامەوە بـزانن ئەمەی کە لە ئێسـتادا لە کوردسـتان دەگوزەرێـت لە هەوڵـی ئەوەی کەسـەکان بەنـاوی دایکیـانەوە بانـگ بکـرێن یـان ئەو باسـانەوە لە ژێـر ناونیشـانی جینـدەرەوە خۆیـان دەبیننـەوە! ئەوە هەمـووی جێبەجێکـردنە بـۆ هەنـدێك لە بڕگەکـانی ڕێکەوتننـامەی (سـیداو)، بێگومـان لەبەرنامەشـیاندا هەیە ـ ئەگەر بۆیان بچێتەسـەر وخەڵکـی بـێ دنـگ بـن ـ یەك بە یەکـی بڕگەکـانی سیداو کە دژ بە شەریعەتی ئیسلامە لە کوردستاندا جیبەجێی بکەن.

بۆ ئەم نووسینەم سوودم لە چەند سەرچاوەیەك بینیوە، لەوانە:

* حقوق المرأة في الاسلام واتفاقية سيداو/ محمد يحيى النجمي.

* سيداو في الميزان/ نزار محمد عثمان.

* بنود اتفاقية السيداو ومخالفتها للشريعة الاسلامية/ أسماء سعد الدين.

* موحازەرەیەکی پەیوەندیداری مامۆستامان دکتۆر محمد أحمد الزين لە مادەی (الثقافة الاسلامية) لە کاتی خوێندنی ماستەر لە زانکۆی أم درمان الإسلامية.

پەیامی (٣٣)

مسیار زەواجێکی شەرعییە یان ڕێخۆشکەری خراپەیە؟

١- زەواجــی مســیار لە کتێبەکــانی فیقهــدا بەر لە ئەم ســەردەمەی خۆمان بەم ناوەی ئێستا باسی نەهاتووە، بەڵام بە هەندێ نـاوی تـری جیاوازەوە باسی هاتووە و حوکمیشی باسکراوە، سەرەتا با بزانین بە دیاریکراوی مەبەست لە ئەو جۆرە هاوسەرگیرییە چیە؟

زەواجی مسیار، یان مصیاف، یان زەواجی سیاحی، یان زەواجـی (النهاریــات) بەواتــای هاوســەرگیری ڕۆژانە، بــریتییە لەوەی کە: پیاوێك هاوسەرگیری لەگەڵ ژنێکدا دەکات و مەرجـی لەگەڵ دەکـات کە پەیوەندی هاوســەرگیرییان بە ڕۆژ پـێکەوە دەبێـت و بەشــەوان لە لای نامێنێتەوە، بەڵکو لەلای ژنی یەکەمی دەمێنێتەوە، بە کورتـی ئەم جۆرە هاوسەرگیرییە شـاردنەوە و ئاشـکرانەکردنی مەبەسـتە لەلای پیاوەکە و ئەگەر ئیعلانیش بکرێت لە بازنەیەکی سنوورداری خزم و هــاوڕێی زۆر کەمــدا دەبێــت و زۆر جــار ئــافرەتیش لەم جــۆرە هاوسەرگیرییەدا لە مافەکـانی خـۆی وەکـو مـافی نەفەقە و مـانەوەی شەو و دابین کردنی شوێنی نیشتەجێبوون خۆش دەبێـت و تەنـازولی لێ دەکات.

٢- زەواجــی مســیار بەم شــێوەی کە ئێســتا هەیە بە پێــی قســەی هەندێك لە شارەزایان یەکەم جار لە وڵاتی سعودیە سەری هەڵداوە و دواتر لە وڵاتانی تر تەشەنەی کردووە و زیاتریش ئەو ئافرەتانە پێـی ڕازی دەبن کە هەلی شووکردنیان لە کاتی خۆیدا لە دەستچووە، یـان

لە مێردەکانیان جیا بوونەتەوە یان یان مێردەکانیان مردوون، یان لەبەر هەل و مەرجی تایبەتی تر، بەو جۆرە زەواجە ڕازی دەبن.

٣- لە هۆکارەکانی درووست بوونی ئەم جۆرە هاوسەرگیریەش، گەورەیی تەمەنی کچە کە پێی دەوترێت قەیرەیی و حاڵەتەکانی جیابوونەوەو بێوەژنی، هەروەها هەندێ ژنیش هەیە بەهۆی ئەوەی منالیان هەیە و دەیانەوێت پەروەردەیان بکەن و هاوکات پێویستییان بە پیاوێك دەبێت بە مەبەستی چاودێری و پاراستنیان ئەم جۆرە زەواجە گونجاوە بۆیان، جگە لەو هۆکارانەش مەسەلەی گرانی مەسرەف و تێچووی ژنهێنان و بە نامۆ تەماشاکردنی کۆمەڵگا بۆ کەسێك کە ژنی دووەم وسێیەم بهێنێت و هۆکاری تریشی لە پشتەوە هەیە..

٤- شەرعناسە کۆنەکان وا دیارە باسی حوکمی زەواجی (مسیار) یان لە ژێر ناوی زەواجی نەهاریات دا کردووە، چونکە پیاو لە گرێبەستی هاوسەرگیریدا ئەوە بە مەرج دەگرێت کە بەڕۆژ بچێتە لای هاوسەرەکەی نەك بە شەو، بۆ ئەوەی بەشەو لای هاوسەری یەکەمی بێت و پێی نەزانێت، بە گشتی ئەم هاوسەرگیرییە هاوسەرگیرییەکە بەڕواڵەت مەرجە شەرعییەکانی لە خۆ گرتووە، بۆیە سەرەڕای ئەوەی زۆرێك لە زانایانی ئەم سەردەمە مسیاریان بە زەواجێکی شەرعی زانیوە لەبەر هەبوونی مەرجەکانی هاوسەرگیری، بەڵام هاوکات حەزیان لی نەکردوە و بە مەکروهیان

زانیوە ونەکرنیان بە شیاوتر و چاکتر زانیوە بۆ دین و کەسایەتی موسوڵمان..

٥- ئەم زەواجە بەوە لە جۆرەکانی تر لە هاوسەرگیری جیا دەبێتەوە، کە ئافرەتەکە دەست لە هەندێ لە مافەکانی خۆی هەڵدەگرێت کە شەرع پێی داوە و تەنازولی لێ دەکات، بۆ نموونە داوای نەفەقەو خەرجی و خانوو، هەروەها داوای مانەوەی شەو لە مێردەکەی ناکات لەلای، زۆربەی جاریش پیاوێك ئەم زەواجە دەکات کە خۆی هاوسەرێکی تر یان زیاتری هەبێت.

٦- لە ڕاستیدا ئەم زەواجە لە بنچینەدا زەواجیکی تەواوە ئەگەر مەرجەکانی زەواجی شەرعی بە تەواوی لە خۆ بگرێت، وەکو ڕازی بوونی هەردوولاو هەبوونی دوو شایەت و مارەیی و ڕازی بوونی وەلی ئەمر و سەرپەرشتیار و مەرجەکانی تر، ئەوەی تێدایە هاوسەرگیرییەکە بە نهێنی دەمێنێتەوە و ئافرەتەکە ڕازی دەبێت بە یەکسانی لەگەڵ هاوسەری یەکەمی مێردەکەی مامەڵەی لەگەڵدا نەکرێت، بە تایبەت لەمەسەلەی مانەوەی شەودا.

٧- ئەوەی کە باسمان کرد شێوازی زۆرینەی ئەو جۆرە زەواجەیە، بەڵام مەرجیش نییە لە هەموو حاڵەتەکاندا لەلایەن ئافرەتەکەوە تەنازولی تێدا هەبێت لە مافەکانی وەکو نەفەقە و مارەیی شایستە و حالەتەکان بە پێی هەل و مەرجەکان جیاوازییان

لە نێواندا هەیە و ئەوە نییە هەمووی بە یەك شێوازو شێوە بەڕێوە بچێت..

٨- لە ڕاستیدا وازهێنانی ئافرەت لەو مافانەی خۆی وەکو خەرجی و مانەوەی مێردەکەی بەشەو لەلای ئەوە پرسێکە بۆ خۆی دەگەڕێتەوە و مافی خۆیەتی و ئاساییە واز لەو مافانە بهێنێت، بەڵگەش لەسەر ئەوە دایکی ئیمانداران " سودة بنت زمعة " رضي الله عنها وازی لەشەوەکەی خۆی هێنا بۆ دایکی ئیمانداران عائشة رضي الله عنها و پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم ئەوەی قبوڵ کرد، بەڵام ئەگەر ئەو تەنازولانە بکرێتە مەرج و لە گرێبەستی هاوسەرگیرییەکەدا بنووسرێن هیچ ئیعتیبارێکیان نییە و ئافرەتەکە مەجبور نییە پابەندی بێت، چونکە مەرجیکی ناشەرعییە هەر بۆیە ئافرەت ناچار نابێت دوایی پێوەی پابەند بێت، چونکە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم فەرموویەتی: (ما بالُ أقوامٍ يشترطون شروطًا ليست في كتابِ اللهِ ؟ من اشترطَ شرطًا ليس في كتابِ اللهِ فهو باطلٌ ، وإن كانَ مائةَ شرطٍ ، كتابُ اللهِ أحقُ وشرطُ اللهِ أوثقُ).

٩- ئەهلی عیلم فەرموویانە زەواجی شەرعی پێویستە پێنج مەرجی تێدا بێت:

یەکەم: دیاریکردنی هاوسەرەکان: پێویستە بەدیاریکراوی و بەناو ناو ببرێن کێ هاوسەرگیری لەگەڵ کێدا دەکات.

دووەم: ڕازی بوونی هەردوو هاوسەرەکە بەو هاوسەرگیرییە.

سێیەم: ئامادەبوون یان ڕازی بوونی باوکی کچەکە یان سەرپەرشتیارەکەی چونکە پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: "لا نكاح إلا بولي" هەروەها فەرموویەتی: "أيما امرأة نكحت بغير إذن وليها فنكاحها باطل. فنكاحها باطل. فنكاحها باطل"

چوارەم: هەبوونی شایەت: وەکو لە فەرموودەدا هاتووە: "لا نكاح إلا بولي وشاهدي عدل".

پێنجەم: نەبوونی ڕێگر (موانع): بۆ نموونە ئایینیان جیاواز بێت، یان مارەیان لەیەکتر نەیەت، یان شیریان پێکەوە خواردبێت.

کە ئەم مەرجانەش لەهەر زەواجێکدا بوونی هەبوو بە زەواجی مسیاریشەوە وەکو لایەنی شەرعییە و زەواجەکە دادەمەزرێت، بەڵام:

١٠- زانایان و دانایان و ئەوانەی ئەزموونی دونیایان هەیە، ئامۆژگاری کەس ناکەن بەو شێوە هاوسەرگیری بکات، چونکە بەهۆی نهێنیی بوونەکەی ئامانجەکانی ئیسلامی لە هاوسەرگیریدا تێیدا درووست نابێت، مەگەر پێویستییەکی ڕاستەقینە و قایلکەر هەبێت ئەگینا وا دەرناکەوێت کە پەنابردن بۆ ئەو جۆرە زەواجە کارێکی باش یان جوان بێت، بەڵام ئیتر لەو لاشەوە بنەمایەکی

ترمان هەیە کە پێی دەوترێت للضرورات أحکام، بۆیە ناتوانرێت دەرگای ئەو جۆرە زەواجە بەتەواوی دابخرێت لەبەر ئەو زەرورەتەی کە باسمان کرد و لەوانەیە بۆ پیاو و بۆ ژن پێشبێت، ئەگەرنا، ئەو زەواجە بەرژەوەندییەکانی زەواجی شەرعی لێ چاوەڕوان ناکرێت، بەڵکو زۆربەی حاڵەتەکان وەکو ئەوە دێتە پێش چاو کە تێرکردنی شەهوەت و ئارەزوویەکی کەسەکان بێت و هیچی تر، چونکە پیاو بە شێوەیەکی گشتی توانای پەروەردە کردنی منداڵەکانی نابێت یان پابەندی نابێت بە پێی ڕێککەوتنەکە، بگرە توانا و دەسەڵاتی بەسەر هاوسەرەکەشیدا نییە و ناتوانێت ئاراستەی بکات، بۆیە ئەوەی کە پێی دەوترێت (مقاصد الشرع) لەو زەواجەدا ئەستەمە درووست بێت، هەروەها لەڕووی کۆمەڵایەتیشەوە لەناو خەڵك و دراوسێ و خزم و هاوڕێدا پشتگیری ناکرێت و هەردوو هاوسەرەکە تووشی سەرزەنشت و ئیحراجی زۆر دەبنەوە ومنداڵەکانی ژنی یەکەمیش بەهۆی ئەو هاوسەرگیرییە نامۆیەی باوکیانەوە ڕەنگە تووشی شەرمەزاری ببن لەبەردەم خەڵکیدا و ئەوەش کاریگەری خراپ لەسەر دەروونیان درووست دەکات

١١- زۆربەی زانا هاوچەرخەکان کە ڕێگەیان داوە ئەم زەواجە بکرێت، لەبەر ئەوەیە کە مەرجەکانی زەواجی سەحیحیان تێدا بەدی کردووە، ئەوانەش کە بە مەکروهیان زانیوە یان هەندێکیان کە هەر

بە حەرامیان زانیوە، تەماشای ئاسەوار و کاریگەرییە خراپەکانیان کردووە، لەوانە:

* ئەم زەواجە سەرەڕای هەبوونی مەرجە شەرعییەکان، بەڵام مەبەستەکانی شەرعی تێیدا جێبەجێ نابێت، نە سەقامگیری و نە سوکنایی و نە هەستکردن بە هەبوونی خاڵی هاوبەشی زۆر و نە خۆشەویستی ڕاستەقینە و نە بەزەیی و پەروەردە کردنی مناڵ..ئەوانە بوونیان لە زۆربەی حاڵەتەکاندا نییە.

* هەروەها هەبوونی جۆرێك لە ستەم ونادادگەری لەسەر ئافرەتەکە کە بە بێ خەرجی و دابین کردنی خانوو و مانەوەی شەو ڕازی دەبێت، کە بێگومان لە ناچاری بەو ناداگەرییە ڕازی دەبێت نەك خۆی حەز بەوە بکات.

* قوامة و توانای پیاو لەسەر ئاراستەکردن و پەروەردەکردن و بەڕێوەبردنی ماڵ بە شێوەیەکی ڕاست و درووست بوونی نییە لەم زەواجە، ماوەی جارێك سەر لە هاوسەرەکەی دەدات و لەڕوویەکەوە وەکو ئەو هاوڕێتییەیە وایە کە لە نێوان ژنان و پیاواندا لە ڕۆژئاوا درووست دەبێت .

* ئەم زەواجە زۆرجار بەکارهێنانی ژنە وەکو ئامرازێك بۆ تێرکردنی ئارەزووی پیاو و هیچی تر، تەنانەت پیاوەکە لە ڕووی

جۆرەکانی لێپرسراوێتییەوە هیچی ناکەوێتە سەر ومەسەلەکە زیاتر تێرکردنی هەندێ حەزە بۆ هەردوولا.

* وەکو پێشتریش باسمان کرد ئەو مەرجانەی کە دەسەپێتە سەر ئافرەت مەرجی بەتاڵ و ناشەرعین، بۆیە لە کاتێکدا کە هەندێ لە ئەهلی عیلم گرێبەستەکە بەڕاست دەزانن، لە هەمان کاتدا مەرجەکان بە بەتاڵ دەزان، لەولاشەوە هەندێ زانای تر هەن لەبەر هەمان ئەو مەرجە ناشەرعییانە وتوویانە گرێبەستەکەش ناشەرعی و بەتاڵە.

* ئەم زەواجە لەڕاستیدا ڕێگەو هۆکارێکە بۆ بڵاوبوونەوەی خراپەو فەساد لە کۆمەڵگادا، بۆیە ئەوانەی کە نکۆڵی لەم زەواجە دەکەن دەڵێن: زەواجی مسیار زۆر لە زیناوە دوور نییە، ئاسانکاری لەڕادەبەدەر لە گرێبەستەکەدا دەکرێت و مێرد بەرپرسیارێتییەکی وای ناکەوێتە سەر و بە ئاسانی لە هاوسەرەکەی ئەتوانێت جیا بیتەوە و زۆربەی حاڵەتەکانیش لە نهینیدا دەبێت، بەم شێوەش ئەم زەواجە دەبێتە یارییەك بەدەست ئەوانەی هیچ خەمێکیان نییە جگە لە ئارەزوو و حەزەکانی خۆیان نەبێت، بە فیعلیش وای لێهاتووە و تەنانەت نووسینگەی تایبەتی خۆی هەیە و بووەتە جۆرێك لە نیکاحی موتعە.

١٢- بە کورتی زانایانی ئەم سەردەمە ئەگەرچی زۆرێکیان زەواجی مسیار یان بە سەحیح داناوە لە ڕووی گرێبەستی

هاوسـەرگیرییەکە لەبەر هەبـوونی مەرجەکـان، بەڵام هاوکـات بە هۆی درووسـت نەبـوونی مەبەستەکانی شـەرع لە هاوسـەرگیری و ناچـاربوونی ئـافرەت لە تەنـازول کـردن لە مافەکـانی خـۆی ئەو زەواجەیـان بە مەکروهـ زانیـوە و مەترسـی ئەوەیـان هەیە کە ببێـتە بەهـانەیەك بـۆ بڵاوبـوونەی خـراپە و فاحیشـە لە ناوکۆمەڵگـادا، لە هەمـان کاتـدا کۆمەڵێـك شەرعناسـی تـر ئەم زەواجەیـان بە حەرام زانیوەو ڕێگەیان نەداوە بکرێت و هەندێکیش وەستاون و نەیانتوانیوە ڕایەکی یەکلاکەرەوە بدەن لەسەر ئەم پرسە.

هەندێ لە زانـا گەورەکـانی ئـەم سـەردەمەش پـاش ئەوەی فەتـوای حەڵاڵ بـوونی ئەم زەواجەیـان دابـوو، بەڵام دوای ئەوەی بینییـان زەواجی مسیار بە ئاراستەیەکی پێچـوانەدا ڕۆیشـتووە و لە زەواجـی مـوتعە و سـیغەوە خەریـکە نزیـك دەبێـتەوەو بـووەتە هۆکارێـك بـۆ بڵاوبوونەوەی خراپە، لە فەتواکەیان پاشگەزبوونەوە و وتیان مسیار زەواجێکی نادرووستە.

١٣- وەکو لە جێگەیەکی تری ئەم زنجیرەشدا وتـوومە و لێـرەش دووپـاتی دەکەوە: زەواجـی مسـیار خەریـکە لە ڕێـڕەوی خـۆی و مەبەستەکانی لادەدرێت و نزیکە لەوەی سەر لە ئاراستـەیەکی تـری جیـاواز و ناشـەرعی لە مەبەسـتی زەواجـی شـەرعییەوە سـەر دەربهێنێت، لەم چەنـد مـاوەی دواییـدا، بە بەهـانەی شـەرعی بـوونی زەواجی مسیارو ودەیان وڕەنـگە سـەدان مەلا وبەنـاو بـانگخواز کە

پسپۆڕیان بووەتە ڕێکخستنی ئەو جۆرە زەواجە وبوونەتە جێگای خوازیارانی زەواجی مسیار!، بە هۆی ئەوانەوە ئەمڕۆ جۆرێک لە نابەرپرسیارێتی بەرفراوان لەو بوارەدا درووست بووەو ، تەنانەت پیاوانی بەناو ئیسلامی مولتەزیمیش لە ڕێگەی دەلاڵەکانی زەواجی میسیارەوە بە کەمترین پارەو، بەڵکو هەندێک جار بەپەنابردن بۆ حیلەی شەرعی وفڕوفێڵی وحیلەی ناو مەزهەبەکان و بۆ کەمترین ماوە لە پرۆسەیەکی نزیک لە زەواجی موتعەی لای شیعەکان ئەو زەواجە ئەنجام ئەدەن، لەگەڵ ئافرەتی بێوەژندا زەواج دەکەن ودوای ماوەیەک تەڵاقیان دەدەن وزەواجێکی تر دەکەن، واش دەردەکەوێت هەندێک لەوانە لەسەرەتاوە بەنیازی تەڵاق دان ئەو زەواجە ئەنجام ئەدەن چونکە ڕێکخەرانی ئەو زەواجە ئەوەشیان بۆ حەڵاڵ کردوون! بە کورتی خەریکە دەبێت بە جۆرێك لە زەواجی سیغە، مەلای وا هەیە کە سەرقاڵی ئەو بابەتەیەو کردییەتی بە پیشە بۆ خۆی، دەیان زەواجی لەو شێوەی بۆ خۆی ڕێکخستووە، لەمەلاوە زەواج دەکات و لەو لاوە تەڵاق دەدات چونکە هیچی تێناچێت و خۆیشی بەوە خەڵەتاندووە کە زەواجێکی شەرعییە، بەداخەوە بازاڕی ئەو جۆرە زەواجە ئێستا لە سلێمانی ولە شارەکانی تری کوردستاندا بازاڕێکی گەرمەو وەکو لە کەسی متمانە پێکراوو ڕاستگۆ زانیومە بازاڕێکە جمەی دێت وهەندێ جار دەڵێن بە پەنجا هەزارێکی مانگانە ڕەنگە ئەو زەواجە دەست بکەوێت، زۆر جاریش تەنها ژن وپیاوەکەو مەلاکەو دوو شایەت حازری

مـارەبڕینەکە دەبـن و، دوو شـایەتەکەش نەناسـراون، وەکـو بڵێـی ئیشـیان شـایەتیدانەو مەرجیـان ئەوەیە دوای ئەنجامـدانی کارەکەیـان ئیتر لێی دەربچـن وکەس بانگیـان نەکـاتەوە، کە ئەوەش جـۆرێکە لە سووککردنی ئەو پرۆسە پیرۆزەو و حاڵ وا بڕوات دەبێتە جۆرێـک لە مـوتعەو لەفرۆشـی دەمامکـدار، کە وا دەزانـم ئێسـتا هەنگـاوە یەکەمەکانی ئەو سووککردن و سیغە دەمامکدارە لێـرە لە سلێمانی و لە وهەولێر و شار و شوێنەکانی تریش سـەری هەڵـداوەو درووسـت بـووە. لێرەشـدا بەباسـکردنی ئەم حەقیقەتە تـاڵ وناخۆشـە، مەبەسـتم ئاگادار کردنەوەی خوشـکانی بەڕێـزە بەتـایبەتی لە بێوەژنـان کە بەو مەلاو بـــانگخوازانە نەخەڵەتـــێن و ئەم مەســـەلە ئێســـتەش ئەگەر بەتەواوی نەبووبێتە جۆرێك لە بازرگـانی ناشـەرعی و ناشـیرین، لە داهـــاتوودا دەبێـــت، چـــونکە ئەو جـــۆرە زەواجە زۆرێکـــی تەنهـــا تێرکردنـــی شـــەهوەتەو هەســـتکردنی بەرپرســـیارێتی و قودســـیەتی خێزان تێیدا بوونی نییە، بۆیە دەبێت کچان وئافرەتان وریـای خۆیـان بـن و نەکەونە داوی ئەو دەلاڵ و بازرگانـانەوە کە بەنـاوی دیـنەوە فریویان دەدەن

١٤- پـــوختەی ئەم باســـە ئەوەیە: زەواجـــی مســـیار زەواجێکـــی درووستە ئەگەر مەرجەکانی زەواجی شەرعی تێدا بێت لە ئیجـاب و قبول و ڕازیبوونی وەلی ئەمر ومارەیی و ئیعلان کردن گرێبەستەکە دادەمەزرێت و شەرعییە، ئەم زەواجەش بـۆ هەنـدێ کەسـی خـاوەن

بارودۆخی تایبەت گونجاوەو درووستە، بەڵام کێشەکە ئەوەیە هەندێ خەڵکی دین لاواز ئەم پرسەیان بە ئاراستەیەکی خراپدا بردووەو ئێستا زەواجی مسیار بە هۆی جێبەجێ نەکردنی مەرجەکانی خەریکە دەبێتە ڕێگەیەك بۆ خراپە و بڵاوبوونەوەی فەسادی دەمامکدار، بۆیە وەڵامی ئەو پرسیارەی ئاسا زەواجی مسیار درووستە یان درووست نییە بە بەلێ نەخێر نابێت، واجب ئەوەیە سەیری حاڵەتەکە بکرێت و بەپێی مەرجەکان و شەرعی بوون و نەبوونی وەڵام بدرێتەوە، ئەگەر حاڵی ژن و پیاوەکە بە شێوەیەك موافیقی شەرع بوو ودیار بوو کە ئامانجی شەرعی و سوکنایی خێزانی تێدایە و مەرجەکانیشی تێدا بوو، ئەوە درووستە و بۆ هەردوو لا کارێکی ڕێگەپێدراوو بە سوودە، ئەگەریش تەنها بۆ تێرکردنی ئارەزوو وحەزێکی کاتی بوو و ئەو دوو لایەنە ئەزموونی لەو جۆرەیان زۆر بوو و بەوە ناسرابوون ئەو زەواجە دەکەن و جیادەبنەوەو دووبارەی دەکەنەوە ئەوە هەمان ئەو زەواجەیە کە سیغەو موتعەی پێ دەوترێت و پۆشاکێکی شەرعی ساختەی لەبەر کراوە، من وەکو خۆیشم نەسیحەتی هیچ کەسێك ناکەم تاکو پێی دەکرێت پەنا بۆ ئەو جۆرە زەواجە ببات، چونکە چەندین تەمومژو ناڕوونی و کێشە و ئیحراجی کۆمەڵایەتی و ناڕوونی دەرەنجام تێدایە إلا ما رحم ربي.

بۆیە موسوڵمان هەرگیز پەنا نەبات بۆ ئەم جۆرە زەواجە باشترە و ئەگەر ئەیەوێت زەواجی دووەم و سێیەم بکات، پێویستە مەرجەکانی تێدا هەبێت وپیاوانە و موسوڵمانانە ئەو کارە بکات و ئەوە مافێکی دەستەبەرکراوی خۆیەتی لەشەرعدا و قورئان و سونەتدا بە ڕوونی بێ هیچ گومان و کێشەیەك ڕێگەیان پیداوە، بەوەش بێ نیاز دەبێت کە پەنا بۆ ئاوها زەواجێك ببات کە بەداخەوە خاڵی هاوبەشی لەگەڵ زەواجی موتعە و گێڵ فرێندی ڕۆژئاوادا خەریکە لێ پەیدا دەبێت، بەڵام وەکو پێشتریش ئاماژەم پێکرد ئەم پێناسە و حوکمەی هاوسەرگیری مسیار بە ڕەهایی گشتگیر نییە و مەرج نییە لەسەر یەك بە یەکی ئەوانەی کە ئەم زەواجە دەکەن جێبەجێ بێت، بەڵکو زیاتر مەبەستم بوو جەخت لەسەر بەرجەستەکردنە خراپەکەی ئەم زەواجە بکەم. ...واللە اعلم بالصواب.

پەیامی (٣٤)

ئادابی خوازبێنی و مارەبڕین و ژن گواستنەوە

١- زەواج لە ئیسلامدا گرێبەستێکی پیرۆزە شەرع پارێزگاری لێ دەکات و کۆمەڵێك حیکمەتی تێدایە، لەوانە:

* پارێزگاری کردن لە مانەوەی مرۆڤەکان و ڕەچەڵەکانیان.

* پاراستنی کۆمەڵگا لە بەدڕەوشتی و هەڵوەشانەوە خێزان.

* هاوکاری نێوان ژنان وپیاوان لە پێناو پێکهێنانی خێزان و پاراستنی کۆمەڵگا لە تەشەنە کردنی جۆرەها دەرد وبەڵاو نەخۆشی.

* بەرقەراربوونی ئاسوودەیی دەروونی و وروژاندنی هەستی دایکایەتی و باوکایەتی لە نێوان ژنان و پیاواندا و زۆر حیکمەتی تریش.

٢- پێویستە هەڵبژاردنی هاوسەر لەسەر بنەمای دینداری و ئیمان و عەقیدەی ڕاست دابمەزرێت، ئەگەر کچان و کوڕان و سەرپەرشتیارانیان بەو شێوە بیر بکەنەوە و هەڵبژاردن لەسەر بنەمای ڕەوشت و دین و ڕەچەڵەکی باش و بەرێز بێت، بێ ئەوەی لە سنووری شەرع وچوارچێوەی مەعقولدا دەستبەرداری هیچ مەرجێکی تریش ببن ئەگەر گونجا، لەو حاڵەتەدا بەختەوەری خێزانی و پەروەردەی تەندروست و جوان بۆ منداڵەکانیان دەستەبەر دەبێت و شوێنەوارە باشەکانیشی لەسەر تەواوی کۆمەڵگا دەبینرێت.

٣ـ لە مەسـەلەی زەواجـدا دوای ڕەچـاوکردنی مەرجـی دیـن و ڕەوشـت و مەرجەکـانی تـر، بۆچوونێـك لە لای زانایـان هەیە کەوا هاوسەرگیری لە گەڵ کەسانی دووردا، لە خزمی نزیك گونجاوتر و باشـترە، لەوانەیە لە ڕووی تەندرووستیشـەوە هەر وابێـت، هەنـدێ فەرمـوودەش لەو بـارەوە هـاتووە بەڵام سـەنەدیان صـحیح نیـیە، بە عەقڵ و بە ئەزموونیش دەرکەوتووە، هەنـدێ جـار زەواجـی خزمـی نزیك نەخۆشی منداڵ و هەنـدێ کێشـەی خیزانـی و کـۆمەڵایەتی لـێ دەکەوێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا زەواج لەگەڵ کەسانی دوور و غەریبـدا خزمـایەتی تـازە درووسـت دەکـات و لە ڕووی تەندرووسـتی و لە ڕووی تریشەوە ڕەنگە باشتر بێت، ئەمەش مەعنای ئەوە نییە زەواج لەگەڵ خزمـی نزیکـداحەرامە وڕێگەپێـنەدراوە لە شـەرعدا، بەڵکـو سـەیر دەکرێـت بـزانە بەرژەوەنـدی دیـن و دونیـای کەسـەکە لە کامیاندایە ئەوە بکات وتاکو پێی دەکرێت کەسە دوورەکە پێش بخات ونەشکرا بچێتە سەر خزمی دوور وئینجا نزیک و الله أعلم.

٤ـ لە هەندێ لە فەرموودە سەحیحەکانیشدا ئەوە هـاتووە کە کچـی عازەب لە بێوەژن گونجاوترە بـۆ زەواج، بەڵام ئەوە بـۆ هەڵبـژاردنە لە نێوان دوو حاڵەتدا کە هەردوکیان بەردەست بن، نەک بە مەعنـای نەهــی کــردن لە مــارەکردنی بێوەژنــان، لەوانەشــە مەبەســتی پەسەندکردنی کـچ بەسـەر بێوەژنـدا بـۆ کەسێکی گەنج بێـت کە بـۆ یەکەم جـارە هاوسـەرگیری دەکـات، نەک بـۆ هەمـوو کەسـێک کە

بیویێت هاوسەرگیری بکات، هەروەها شەرع جەختی لەسەر هەڵبژاردنی ئەو کچانەکردووە کە منالْیان زۆر دەبێت، ئەوەش بە تەندروستی باشی کچەکە و سەیرکردنی دایك و خوشکی لەمەسەلەی منالْ بووندا دەردەکەوێت. هەروەها تەندروستی باش وساغی جەستە ئەویش بۆ خۆی خالێکی گرنگە و شایانی بایەخ پێدانە لە کاتی هەڵبژاردنی هاوسەردا. مەسەلەی تکافؤ و هاوتابوونیش لە نێوان هاوسەراندا ئەگەر بکرێت کارێکی خراپ نییە ئەگەرچی دین خاڵی سەرەکی ویەکەمی هاوتاییە وخاڵەکانی تر وەکو پێگەی کۆمەڵایەتی وجوانی ودەوڵەمەندی وبڕوانامە مەسەلەیەکە لەسەر قەناعەندتی خودی کەسەکان ڕادەوەستێت.

٥- خوازبێنی قۆناغی پێش مارە بڕینەو ئەویش پێویستی بە وەرگرتنی هەندێ ڕێ وشوێنە، وەکو:

- بینینی خوازبێنیکەر و خوازبێنی کراو بۆ یەکتر، لەو بارەشەوە فەرموودەی صحیح هاتووە، وەکو: (انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا) الترمذي (١٠٨٧) وابن ماجه (١٨٦٥). بەڵام ئەو کەسەی دەیەوێت خوازبێنی بکات بۆی نییە تەماشای خوازبێنیکراوەکە بکات تاکو تەواو بڕیاری کۆتایی نەدات لەسەر ئەوەی بیەوێت زەواجی لەگەڵدا بکات. هەروەها لە کاتی پێویستدا دەتوانێت زیاتر لە جارێك سەیری بکات و لە کاتی خوازبێنیکردندا دەشتوانێت قسەی لەگەڵ بکات.

- تــاكو خــوازبێنی بە مــارەبڕین كۆتــایی نەیەت وگرێبەســتی هاوسەرگیری دانەمەزرێت، هەموو جۆرە پەیوەندییەك لە نێوان كـچ وكوڕدا حەرامە، وەكو تەوقە كردن و بەتەنها پێكەوە بوون.

- خوازبێنیكار دەتوانێت لە كاتێكدا تەماشای خـوازبێنیكراو بكـات كە پێی نەزانێت ئەو سەیری دەكات.

٦- حەرامە ئافرەت ئەگەر لە عیددەی تەڵاق ومردنی مێرددا بێت خــوازبێنی بكرێــت، بەڵام دەكرێــت بە شــێوەیەكی ناڕاســتەوخۆ تێیگەیەنرێت كە دوای تەواو بوونی عیددەكەی كەسێكی دیـاریكراو بەنیازە بچێتە پێشەوە بۆ داواكردنـی ، الله تعالی فەرمـوویەتی: (وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا) البقرة:٢٣٥.

٧- گرێبەستی هاوسـەرگیری ئەو گرێبەستەیە كە ژن وپیـاو بـۆ یەكتــر حەڵاڵ دەكـات، بنەمـاو بنچینـەی ئەو گرێبەستەش لەســەر ئیجاب و قبـول دادەمەزرێت، واتە ڕازی بـوونی هەردوولا لەسـەر پێــدانی كــچ و قبــوڵ كردنـــی ئەو هاوســـەرگیرییە لەلایەن خوازبێنیكەرەوە.

٨- گرێبەستی شەرعی ودرووست کە ژن و پیاو بۆ یەکتر حەڵاڵ دەکات پێویستە چەند مەرجێکی تێدا بێت بۆ ئەوەی پێی بوترێت گرێبەستێکی شەرعییە و راستە:

یەکەم: پێویستە ئەو کەسەی خوازبێنی دەکرێت بەناوی خۆی دیاری بکرێت، بۆ نموونە باوکی یان وەلی ئەمرەکەی بڵێت فلانی کچم لێ مارە کردی و ئەویش بڵێت قبوڵم کرد.

دووەم: پێویستە هەر دوو هاوسەرەکە ڕازی بن، هەم کچەکە و هەم کوڕەکە.

سێیەم: پێویستە سەرپەرشتیار و وەلی ئەمری کچەکە یان بریکارەکەی ئامادە بێت، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: "لا نكاح إلا بولي" رواه أحمد وأبو داود. لە پێشترین وەلییەکانیش بۆ بەشوودانی کچ، باوکە و ئینجا باپیرەو ئینجا کوڕ، ئینجا برای دایك و باوکی و برا لە باوك. ئەگەر ئەوانەش نەبن کێ نزیکترینە لە خوازبێنیکراوەکەوە، ئەو مەسەلەش لە ڕووی فیقهییەوە شیکردنەوەی زیاتر هەڵدەگرێت.

چوارەم: پێویستە دوو شایەت شایەتی لەسەر ئەو زەواجە بدەن، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: "لا نكاح إلا بولي وشاهدي عدل" رواه ابن حبان والبيهقي وصححه الذهبي.

پێنجەم: هەردوو هاوسەرەکە ڕێگری نەبێت لە هاوسەرگیرییەکەیان، بۆ نموونە: مەحرەمی یەکتر نەبن و شیریان پێکەوە نەخواردبێت و هەروەها جیاوازی دین لە نێوانیاندا نەبێت، بۆ نموونە کچەکە موسوڵمان بێت و کوڕەکە ناموسوڵمان بێت، یان خوازبێنیکراوەکە لە عیددەدا بێت.

شەشەم: هەبوونی مارەیی، ئیتر کەم بێت یان زۆر، پێویستە و یەکێکە لە بنەماکانی دامەزراندنی ئەو گرێبەستە، الله تعالى لە قورئاندا فەرموویەتی: (وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً) النساء:٤.

تێبینییەکی گرنگ: مەسەلەی دابەش کردنی مارەیی بۆ مقدم ومؤخر لە شەرعدا ئەسڵی نییەو بیدعەیە، مارەیی بریتییە لەو بڕە پارە یان زێڕەی کە دیاری دەکرێت و ئەسڵ وایە لە کاتی مارە بڕیندا پیاوەکە بە هاوسەرەکەی بدات، بەڵام ئەگەر بەشێکی ئەو مارییەی لەو کاتەدا نەبوو، یان هەمووی لەو کاتەدا بۆ هەڵنەسوڕا، درووستە بکرێتە قەرز لەسەر پیاوەکە تاکو ئەو کاتەی کە دەتوانێت بیدات، یان لەسەر کاتێکی دیاریکراو ڕێك بکەون، بەڵام ئەمەی کە هەیە ئێستا مؤخر ئەو بڕە پارەیە کە لە گەردنی مێرددا دەمێنیتەوە ونایدات، چونکە لە عەقدەکەشدا دەنووسرێت لە حالەتی مردن و جیابوونەوە دەیدات، واتە ئەگەر ژنەکەی تەڵاق نەدا و پێشی ئەو نەمرد هیچی ناکەوێتە سەر، ئەوە شەرعی نییە.

٩- ئاسـاییە و درووسـتە بە بـۆنەی ئەو زەواجەوە لە سـنووری شـەرعدا خۆشـی دەرببڕدرێـت و ئاهەنـگ بگێڕدرێـت، بـێ تێکەڵابوونی ژنان و پیاوان و لێدانی مۆسیقا و کـاری ناشـەرعی. لە سنووری شەرع و لە بازنەی ڕێگە پێدراودا هەر خۆشی دەربڕینێك جائیزە.

١٠- مەرج نییە بۆ مـارە بـڕین ئـیللا مامۆسـتایەکی ئـایینی ئامـادە بێـت ومـارەی ببڕێـت، ئەو کـارە بە خۆیشـیان دەکرێـت ئەگەر شارەزایی شەرعیان هەبێـت، یـان بە هەر موسـوڵمانێکی موەحید و شارەزا لە شەرع دەکرێت، گرنـگ ئەوەیە مەرجەکانی زەواج بوونی هەبێت وەکو ڕازی بوونی هەردوو لاو ئامـادە بـوونی وەلـی ئەمـرو دوو شـایەت و دیـاریکردنی مـارەیی وئـیعلان کردنـی زەواجەکە ومەبـوونی هـیچ ڕێگرێکـی شـەرعی لە ئەنجامـدانی گرێبەسـتەکە، بەڵام لەبەر ئەوەی لە سـەیرو سـەمەرەکانی ئەم سـەردەمەی خۆمـان ئەوەیە موسوڵمان لە هەموو شتێک سـەری دەردەچێت وشـارەزایە، جگە لە دینەکەی نەبێت تێیدا کلۆڵە، بۆیە باشـترە کەسێکی شـارەزا وەکو تالیب عیلمێک یان مامۆسـتایەکی عەقیدە پـاک ئامـادەی مـارە بڕینەکە ببێت ومەرجیش نییە مامۆستای مـزگەوت ومەلای ئەوقـاف بێت، بەڵکو هەر کەسێک هەندێ لە شـەرع شـارەزا بێـت دەتوانێـت بەو کارە هەڵسێت.

١١ـ هەنـدێ ئـاداب هەیە چـاکترە پیـاو لەگەڵ هاوسـەرەکەیدا ڕەچاوی بکات لە کاتی گواستنەوەیدا:

* مستحب وایە دەستی ڕاستی بخاتە سەر سەری خێزانەکەی و بسم الله بکات و دوعای خێرو چاکەی بۆ بکات، وەکو لە سەحیحی بوخاریدا هاتووە: « إذا تزوج أحدكم امرأة أو اشترى خادما فليأخذ بناصيتها وليسم الله عز وجل وليدع بالبركة وليقل: اللهم إني أسألك من خيرها وخير ما جبلتها عليه، وأعوذ بك من شرها وشر ما جبلتها عليه.

* مستحب وایە پێکەوە دوو ڕکات نوێژ بکەن: « إذا دخلت المرأة على زوجها يقوم الرجل فتقوم من خلفه فيصليان ركعتين ويقول: اللهم بارك لي في أهلي وبارك لأهلي في اللهم ارزقهم مني وارزقني منهم، اللهم اجمع بيننا ما جمعت في خير وفرق بيننا إذا فرقت في خير» [أخرجه الطبراني وصححه الألباني]. لەسەلەفەوە ئەنجامدانی ئەو دوو ڕکاتە نوێژە هاتووە.

* کارێکی باشە پێش ئەنجامدانی کاری شەرعی مولاتەفەی بکات واتە قسەی خۆشی لەگەڵ بکات و گاڵتەی لەگەڵدا بکات و خواردن و خواردنەوەیەکی پێشکەش بکات. لەو بارەوە کۆمەڵێك فەرموودە

هاتووه و سوننەتی کرداری پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم ئەوه دەسەلمێنێت.

* مستحب وایه بۆ کاری شەرعی یەکسەر نەچێته لای خێزانەکەی ، بەڵکو پێش ئەوه مولاعەبه و وروژاندن دروست بکات و ئەوه بکاته پێشەکییەک بۆ ئەنجامدانی کاری شەرعی.

* سوننەت وایه که به مەبەستی سەرجێیی چووه لای خێزانەکەی بڵێت: «بسم الله اللهم جنبنا الشيطان وجنب الشيطان ما رزقتنا».

* له پێشەوه یان له دواوه درووسته بچێته لای خێزانەکەی، بەمەرجێك له یەک جێگەوه بێت که ئەویش جێگەی مناڵبوونه.

* چوونه لای ئافرەت له دواوه له جێگای دەرچوونی پیسایی، کارێکی قێزەونه و پێچەوانەی فیترەته و مرۆڤی تەواو خۆی لێ بەدوور دەگرێت و شەرع بەهەموو شێوەیەك ئەو کارەی حەرامی کردووه. الله فەرموویەتی: (نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ ۖ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ ۚ) البقرة:٢٢٣. کۆمەڵێك فەرموودەش هاتووه که بەڕاستەوخۆ و بەناڕاستەوخۆ ئەو کارەی حەرام کردووه.

* له نێوان دوو جووتبووندا هاوسەران دەتوانن دەستنوێژ بگرنەوه، لەوەش باشتر ئەوەیه غوسل بکەن وەکو له هەندێ فەرموودەدا هاتووه.

* دەكرێت هەردوو هاوسەرەكە لەیەك جێگەدا پێكەوە غوسڵ بكەن، وەكو لە سەحیحی بوخاری ومسلم دا هاتووە، دایكمان عائیشە الله لێی ڕاز بێت لەگەڵ پێغەمبەردا صلى الله علیە و سلم لەیەك جێگەدا غوسڵیان كردووە.

* لە فەرموودەی سەحیحیشدا لە بوخاری و موسلیمدا هاتووە كە سوننەت وایە بە لەشگرانی نەخەون، بەڵكو دەستنوێژ بگرن و ئینجا بخەون، ئەگەر خۆشۆردن وغوسڵیش بێت باشترە.بەڵام ئەو كارە واجب نییە و مستحب ە بكرێت، بەبێ دەستنوێژ وغوسڵیش بخەونەوە گوناهبار نابن.

١٢- هەروەها سوننەتە پیاو بە بۆنەی گواستنەوەی خێزانەكەی وەلیمە بكات، مەڕێك یان زیاتر ئەگەر حاڵی باش بوو سەرببڕێت، چونكە پێغەمبەر صلى الله علیە وسلم بۆ هەندێ لە دایكانی ئیمانداران مەڕێكی سەر بڕیوە،(ما رأيت النبي صلى الله عليه وسلم أولم على أحد من نسائه ما أولم عليها؛ أولم بشاة.) البخاري: ٥١٧١.

بەڵام ئەگەر توانای دابین كردنی گۆشتی نەبوو، درووستە بەهەر جۆرە خواردنێكی تر وەلیمە بكات، بۆ نموونە بە شلەو برنجێكی سادەی بێ گۆشت، وەكو لە بوخاری و موسلیمدا هاتووە وەلیمەیەكی پێغەمبەر صلى الله علیە و سلم خورما و كەشك وڕۆن بووە.

پێویستە نیەتیش لەو وەلیمە شوێنکەوتنی سونەت بێت و تایبەت نەکرێت بە دەوڵەمەند و خەڵکی تایبەت.

سوننەتیش وایە ئەو کەسەی بانگهێشت دەکرێت بۆ وەلیمە بڕوات و ئەگەر لەڕۆژووی سوننەتیشدا بێت بیشکێنێت و بەنیەتی دڵ خۆشکردنی خاوەن وەلیمەکە بچێت و پیرۆزبایی لێ بکات و بڵێت: (بارك الله لك وبارك عليك وجمع بينكما في خير) یان هەر دوعایەکی تر لەوانەی لە سوننەتدا هاتووە.

١٣- حەرامە ئەوەی ڕوو دەدات لە نێوان ژن و پیاودا لەمەسەلەی سەرجێیی بۆ هیچ کەسێك باس بکرێت، لە سەحیحی مسلم دا هاتووە، کە پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (إن من شر الناس عند الله منزلة يوم القيامة الرجل يفضي إلى امرأته وتفضي إليه ثم ينشر سرها). واتە: خراپترین کەس لە ڕۆژی قیامەتدا کەسێکە نهێنی سەرجێیی هاوسەرەکەی باس کردووە.

١٤- حەرامە پیاو لە کاتی حەیزو نیفاسدا سەرجێیی لەگەڵ هاوسەرەکەیدا بکات، الله تعالى فەرموویەتی: ﴿ويسألونك عن المحيض قل هو أذى فاعتزلوا النساء في المحيض ولا تقربوهن حتى يطهرن﴾ البقرة: ٢٢٢.

١٥- حەرامە و تاوانە بۆ ئافرەت ئەگەر مێردەکەی بۆ سەرجێیی خۆی بانگی بکات و گوێڕایەڵی نەبێت و نەچێت بەدەنگیەوە، وەکو

لە فەرموودەی صحیح دا هاتووە: (إذا دعا الرجل امرأته إلى فراشه فلم تأته فبات غضبان عليها ؛ لعنتها الملائكة حتى تصبح) متفق عليه.

بۆ زانیاری زیاتر لەم بارەوە دەتوانیت بگەڕێیتەوە بۆ کتێبەکانی سوننەت وفەرموودە لە بابی الخطبة والنكاح، هەروەها هەندێ کتێبی تایبەت بۆ ئەو باسانە دانراون وەکو، کتێبی: (آداب الزفاف)ی محمد ناصر الدين الألباني و (آداب الخطبة والزفاف)ی عبدالله علوان .

پەیامی (٣٥)

حوکمی ئامادەبوونی ئافرەتان بۆ نوێژی جەماعەت

بە کۆمەڵێـك مەرج و ڕێوشـوێن، ئافرەتـان لە ڕووی شـەرعەوە ڕێگەیان پێدراوە بچنە نـوێژی جەمـاعەت لە مـزگەوت، لەوانە ئەو فەرموودەی کە لە سەحیحی مسلم دا هـاتوە: (إِذَا اسْتَأْذَنَكُمْ نِسَـاؤُكُمْ إِلَى الْمَسَاجِدِ فَأْذَنُوا لَهُنَّ) واتە ئەگەر ئافرەتەکانتـان داوای مۆڵەتیـان لێ کردن بۆ ڕۆیشتن بۆ مزگەوت ڕێگەیان پێ بـدەن و فەرمـوودەی تریش هاتووە لەو بارەوە.

ئافرەتانی هاوەڵان الله لێیان ڕازی بێت، کە ئامادەی نوێژی بەیانی دەبوون، دەموچاویـان دەشـاردەوەو کەس ئەوانـی نەدەناسـی، واتە بە حیجـابێکی شــەرعی تەواو و بەبــێ بەکارهێنــانی بــۆن و کۆمەڵێــك ڕێوشوێن و (إحتیاطات) ی تریـان دەکـرد ئەوجـا دەڕۆیشـتن، لەگەڵ ئەوەشــدا پێغەمــبەر صــلی الله علیــە و ســلم فەرمــوویەتی نــوێژی ئافرەتان لە ماڵی خۆیان لە مزگەوت باشترە و خێری زۆرترە.

کاتێك أم حمید ی هاوسەری أبـي حمیـد السـاعدي هـاتە خزمەتـی پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم و وتی یا رسول الله پێم خۆشـە لەگەڵ تۆ لە مـزگەوتەکەت نـوێژ بـکەم، پێـی فەرمـوو مـن دەزانـم تـۆ حەز دەکەیت لەوێ نوێژ بکەیت دەتوانیت وا بکەیـت، بەڵام نـوێژەکەت لە ماڵی خـۆت باشـترە و خێـری زۆرتـرە، ئیتـر ئەویش جێگـایەکی لە ئەوپەڕی ماڵەکەیانەوە و تاریکترین شوێنەوە درووست کـرد و لەوێ نوێژی دەکرد. رواه أحمد (٢٦٥٥٠) . وصححه ابن خزیمـة فـي "

صحيحه " (٣ / ٩٥) وابن حبان (٥ / ٥٩٥) ، والألباني في " صحيح الترغيب والترهيب " (١ / ١٣٥) .

دایکمان عائیشه الله لێی ڕازی بێت وەکو لە صحیح البخاري (١/ ١٧٣)داهاتووە دەیفەرموو: ئەگەر پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم ئەوەی بینیبا کە ئافرەتان ئێستا دایان هێناوە، ڕۆیشتنی مزگەوتی لێ قەدەغە دەکردن وەکو چۆن چوونە مزگەوت لە ئافرەتانی بەنی ئیسرائیل قەدەغە کرا.

جا ئەگەر عائیشە الله لێی ڕازی بێت لەو سەردەمە وایفەرمووبێت ئێمە ئێستا بڵێین چی؟ بە هەر حاڵ و بە کورتی ئافرەت ئەگەر مەرجە شەرعییەکانی لە خۆیدا درووست کرد دەتوانێت بچێتە مزگەوت و نەچوونیشی باشترە و خێریشی زۆرترە، ئەمەش مەرجەکانە بە پێی ئەوەی لە بەڵگەکانی سوننەتدا باس کراون و یەکێك لە زانایان دەیخاتە ڕوو:

١- ڕۆیشتنی بۆ مزگەوت نەبێتە مایەی هیچ مەترسییەکی فیتنە و گوناهباری.

٢- ڕۆیشتنەکەی هیچ مەسەلەیەکی ناشەرعی و ناپەسەندی لێ نەکەوێتەوە.

٣- ڕێگەی ڕۆیشتن و گەڕانەوەی لە گەڵ ڕێگەی پیاواندا نەبێت و ناچاری تێکەڵ بوون لەیەکتر نزیك بوونەوە نەبن.

٤- هیچ عەتر و بۆنێکی خۆش بەکارنەهێنێت و نابێت پێشتریش بەکاری هێنابێت و بۆنە مابێتەوە.

٥- ئەبێت بەتەواوی خۆی داپۆشیبێت و مەرجەکانی حیجابی شەرعی تێدا بێت.

٦- لە دەرگایەکی تایبەت بە ئافرەتانەوە بچنە مزگەوت و لێی دەربچن.

٧- دەبێت جێگای نوێژیان لە گەڵ جێگای پیاواندا نەبیت و بەینیان هەبێت و ئافرەتان لە کاتی دەرچووندا پێش بکەون و پیاوان چاوەڕێی دەرچوونی ئەوان بکەن.

هەمو کەسێك دەزانێت ئەم مەرجانە لە ئێستادا زۆر ئەستەمە درووست بیت و لە ڕاستیدا نەڕۆیشتنی ئافرەتان بۆ مزگەوت باشترە لە ڕۆیشتنیان، بەڵام ئەگەر هەر ڕۆیشت دەبێت مەرجەکان جێبەجێ بکات لەو کاتەدا کەس ناتوانێت ڕێگری لێ بکات، بەڵام دواجار هەر دەبێت بە ئیزن و ڕێگە پێدانی سەرپەرشتیارەکەی بڕوات.

مەسەلەیەکی تری گرنگیش ئەوەیە ئەگەر ئافرەت لەشەرعدا بۆ ماڵی الله تعالی کە مزگەوتە و بە هەموو پیرۆزییەوە، ئەو هەموو

مەرجەی بۆ ئافرەت لەسەر دانراوە و دواجاریش نەڕۆیشتنی باشتر بێت، ئایا بۆ جێگەی تر کە سەرەڕای ئەوەی بە هۆکاری وانە خوێندن و کاری ئیسلامی و بانگەواز و زۆر هۆکاری تر دەردەچێت و تێکەڵی پیاوان دەبێت و تووشی فیتنەی دەکات و هەندێ جار سروشتی ئیشە (ئیسلامییەکەی) وایە دەبێت لەگەڵ پیاواندا بێت، یان چەندین سەرپێچی شەرعی تر ڕەنگە لە خۆ بگرێت، ئایا حوکمی ئەوە چی بێت جگە لەوەی ئەویش نەڕۆیشتنی باشتر بێت، ئەمە ئەگەر حەرامیش نەبێت، چونکە لە ئیسلامدا جگە لەوەی دەبێت کارەکە خۆی موافیقی شەرع بێت، هاوکات دەبێت ئەو هۆکارەش کە پێی ئەنجام دەردێت شەرعی بێت و ئەو ڕێگەو جێگەش کە ئەو عیبادەتە یان ئەو کارە ئیسلامییەی تێدا ئەنجام دەدرێت پێویستە ئەویش هەر شەرعی بێت و پێچەوانەی حوکمەکانی قورئان و سوننەت نەبێت.[11]

[11] پرسیار: ئایا قورئان خوێندنیش لای مامۆستای پیاو دروست نیە ئەگەر بەدەنگیشەوە نەبێت هەرخوێندنەوەی ئاسایی بێت ؟ وەڵام: سەبارەت بە خوێندنی ئافرەت لەلای پیاو، لەبەر ئەوەی پیاو هەرکێ بێت دوا جار بەشەرەو مەلائیکەت نییە، بە هیچ شێوەیەك بەباشی نازانم، مەگەر بەهەندێ مەرجی قورس نەبێت، زۆرێك لەو زانایانەی متمانە بەزانست و عەقیدەیان دەکرێت لەسەر ئەم بۆچوونەن، ئەگەر ڕێگەشیان دابێت بەمەرجەوە بووە وەکو ئەوەی ڕاستەوخۆ بەرانبەر نەبن و مەسەلەی تەمەن و شتی تر.
سەبارەت بە بانگ و ئیقامە کردن ئافرەت بیکات و پیاوان بیبیسن ئەوەیان بە هیچ شێوەیەك درووست نییە بەڵگەشی لەسەر زۆر هەیە وەکو (لیس على النساء أذان ولا إقامة). و زانایانیش زۆر جەختیان لەسەری کردووەتەوە، بەڵام ئەگەر بانگ و قامەتی ئافرەت بۆ ئافرەت بوو لەناو خۆیاندا پیاو دەنگی نەدەبیست ئەوەیان هەندێ لە زانایان دەڵێن هەر لەسەر ئەسڵەکە دەڕۆین کە ئافرەت بانگ و ئیقامەی لەسەر نییە و هەندێ لەزانا گەورەکان وەکو شافیعی و أحمد فەرموویانە بیکات ئاساییە و نەشیکات هەر ئاساییە و الله أعلم.

پەیامی (٣٦)

پەیامێك بۆ كچان لە وپەیمانگا و زانكۆكان

١- مەبەست لەو کچەی ئەم پەیامەی ئاراستە دەکرێت، کچێکە کە ئیسلامی وەکو بەرنامەی ژیان وەرگرتووە ودڵی بە دینەکەی خۆشەو شانازی پێوە دەکات و وەکو مەسەلەیکی تەقلیدی و لاوەکی وەرینەگرتووە، بەڵکو بڕیاری داوە پەیڕەوی بکات و بیکات بەبەرنامەی ژیانی خۆی و هەموو بەرنامەیەکی تری بەلاوە ڕەتکراو بێت جگە لەبەرنامەی قورئان، مەبەستیشی بێت هەموو ژیانی لەسەری بەڕێوە ببات وهەر بەو شێوەش ئەم دونیا بەجێ بهێڵێت.

٢- خوشکی بەڕێز کچی ئازیز: دەبێت بزانیت زانکۆی ئەم ڕۆژگارە، نەك تەنها لە کوردستاندا، بەڵکو لە هەموو وڵاتێکدا و لە زۆربەی شوێنەکانی دونیادا، کەشێکی نالەبار و نەگونجاوە بۆ کەسی دیندار، هیچ شتێك نابینیت لەو کەشەدا یارمەتیدەر بێت بۆ پاراستنی دینەکەت، حەرام وقەدەغەکراوی شەرعی چواردەورەی داوی وکەس نکۆڵی لێ ناکات و ئیسلام و بەتایبەتی ئیسلامی کیتاب و سوننەت زۆر نامۆیە و سنوورەکانی بەڕۆژی ڕوناك و بە ئارا پێشێل دەکرێن، دەوامی زانکۆ بۆ کەسی موسوڵمان ئەگەر بە شێوەیەکی ڕاستەقینە دەستی بە دینەکەی گرتبێت و وەکو زۆرینە هەر بەڕێکردن نەبێت،وەکو ئەوەیە لە ڕووبارێکدا بە پێچەوانەی ئاراستەی ئاوەکە مەلە بکەیت و بتەوێت بەو حاڵەوە بگەیتە کەناری دڵنیایی، یان کورد واتەنی بۆ ئەوەی لە زانکۆدا دینەکەت بپارێزیت، دەبێت بە پێچەاونەی ئاراستەی با شەن بکەیت. ئەمەش مەعنای ئەوە

نییە کە زانکۆ جێگای کەسی موسوڵمانی تێدا نابێتەوە نەخێر، هێشتا بوار ماوە بۆ ئەوەی کەسی مولتەزیم و وابەستە بوو بە دینەکەی تێیدا بمێنیتەوە، بەڵام دینداری لە زانکۆدا کارێك قورسەو باجیشی دەوێت.

٣- تۆ وەکو موسوڵمانێکی وابەستەو مولتەزیم بە دینەکەت، بۆ ئەوەی بتوانیت چوار ساڵ یان زیاتر، بە کەسایەتی و بە دینێکی سەلامەتەوە لێی دەربچیت، پێویستە هەڵوێستی خۆت هەر لە ڕۆژانی سەرەتاوە، بەڵکو لە یەکەم ڕۆژەوە کە پێ دەخەیتە ناو زانکۆ، یەکلا بکەیتەوە وڕازیکردنی پەروەردگارت و بڕیاری لانەدان لە سنوورەکانی شەرع ، بکەیتە ئامانجێکی زۆر گەورەتر لە ئامانجی بەدەستهێنانی بڕوانامەکەت، بە کورتی تۆ وەکو موسوڵمانێك ئەرکەکەت لە زانکۆدا گەلێك لەوە قورسترە ئەگەر لە زانکۆ نەبوویتایە.

٤- سەرەڕای ئەوەی دەزانم سەردەم وزەمانە گۆڕاوەو زۆربەی دایکان و باوکانیش بەهۆی نەشارەزاییان لە دینەکەیان وبەهۆی فشاری عەلمانییەتی هاوچەرخ و چەواشکاری ڕاگەیاندنی نەیار لەگەڵ دین و ڕەوشتدا، گوێ بە چاودێری وردی کچەکانیان نادەن، بەڵام مادام بە تەمەنێك گەیشتوویت کە خێرو شەڕ و چاکەو خراپە بە جوانی لەیەکتر جیا دەکەیتەوە، دەبێت خۆت ببیتە چاودێرێکی ڕاستگۆ و سەرڕاست و دەستپاك بەسەر خۆتەوە وهەرکات

هەنگاوێکی هەڵەت هەڵگرت خێرا بگەڕێیتەوەو شەریعەت بکەیت بە فەرمانڕەوا بەسەر ژیانی خۆتدا. دەبێت بڕیاری کۆتایی بدەیت ئایا تۆیش دەبیتە یەکێك وەکو ئەو هەموو بەناو موسوڵمانانەی کە ئیسلام هیچ ڕەنگدانەوەیەکی لە ژیانیاندا نییە وتەنها ناوێکی ساردوسڕە هەڵیان گرتووە؟ یان خۆت جیا دەکەیتەوە بە دین و عەقیدەکەت، بە ڕەوشتە جوانەکەت، بە دابڕان و بەشداری نەکردن لە هەموو شتێك کە تورەیی پەروەردگاری لێ بکەویێتەوە؟

٥- زانکۆ گۆڕەپانێکی بەرینە بۆ تۆڕەکانی شەیتان کە ڕۆڵی لەخشتەبردن و فریودانی تێدا دەگێڕێت، مرۆڤی هاوشێوەی شەیتانیش لەوێ زۆر دەبینرێت کە تاوانەکانت بۆ دەڕازێننەوەو فریوت دەدەن.

بەهانەکان بۆ دەست نەگرتن بە دینەکەت گەلێك زۆرن! لەوێ ناوی تاوانەکان دەگۆڕن و ناوی جوان و سەردەمیانەیان لێ دەنێن! لە زانکۆ نەك هەر کەسانێك کە نەیاری دینن بەڕاشکاوی هەوڵی لەخشتەبردنت دەدەن، بەڵکو هەندێ جار هەر بەناوی دینیشەوە کەسانێك لە هەندێ حیزب و ڕێکخراو، نەك لەیەك هەڵەو لادانی ئەو کەشە وریات ناکەنەوە، بەڵکو بۆیشت دەشەرعێنن و دەڵێن دین بەو شێوە قورس نییە، تۆ هێشتا گەنجیت چێژ لە ژیان وەرگرە!

بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی هەموو ئەو چەواشەکارییانە، دەبێت لە ڕووی عەقیدەو مەنهەجەوە و لە ڕۆشنایی ئایەتەکانی قورئان و

سونەتی سەحیحی پێغەمبەردا صلی الله علیە و سلم بە تێگەیشتنی پێشینانی چاکی ئەم ئوممەتە، خۆت پێکەوە بنەیت و کەسایەتییەکی تۆکمە و بەهێز بۆ خۆت درووست بکەیت کەوا بتوانیت بە هۆیەوە بەرگەی ئاستەنگەکانی ناو زانکۆ بۆ دینداری بگریت و لەوەش زیاتر وگرنگتر بتوانیت ڕۆڵی کەسێکی بانگخوازو چاکسازیش ببینیت، ئەگەر تەنها بەگەیاندنی ئایەت و فەرموودەیەکیش بووە، ئەگەر بە جلە پۆشتە و ئاکارە جوان و ڕەوشتە بەرزەکەشت بووە.

٦- کەشو هەوای زانکۆ بە شێوەیەکی گشتی، ڕێگرە لەوەی بە ئاسانی بە ئەرکەکانی خۆت وەکو موسوڵمانێك هەڵبسیت، تێکەڵ بوونی نێوان کچان و کوڕان، بەستنەوەی کارەکانیان پێکەوەو ناچاربوون بەوەی مامەڵە لەگەڵ یەکتر بکەن، سەفرە وگەشتوگوزارەکان بە شێوەیەکی گشتی ناشەرعییە، ئاهەنگەکانی تری وەکو یەکتر ناسین و بابەتی تر، تەنانەت ئەو جێگەش کە بتەوێت بۆ خواردن و خواردنەوەیەك ڕووی تێبکەیت پڕە لە تێکەڵ بوونی کوڕان و کچان و دەنگی مۆسیقا و گۆرانی بەبەردەوامی دەبیسترێت.

٧- لە زانکۆ بە هیچ شێوەیەك کەمتەرخەمی لە نوێژەکانتدا نەکەیت، لە زانکۆ کەسێك بیەوێت نوێژی نەڕوات ئەوە کارێکی گران نییە، دەتوانێت لەو جێگەی بۆ ئەو مەبەستە دیاری کراوە نوێژەکانی بکات، ئەگەرنا بژاردەی زۆر لەبەردەمتدا هەیە بۆ

ئەنجامدانی نوێژەكانت. نوێژەكانت لە چاوەكانت زیاتر خۆش بـوێ، وەكو خۆشەویستمان صلى الله عليه و سلم دەیفەرموو: (وجُعِلَتْ قرّة عيني في الصلاة) رواه النسائي (٣٩٣٩) وصححه الحاكم (٢ / ١٧٤) ووافقه الذهبي ، وصححه الحافظ ابن حجر في " فتح الباري" (٣ /١٥) و (١١ / ٣٤٥).

٨- لە زانكۆدا نابێت عاتیفی و خۆش باوەڕ بیت، یەك هەنگاوی هەڵە هەڵبگریت هەموان پێت دەزانن، هەموو جولەكان لە ژێر چاودێری كامێرەكاندان، ئەوەی قسەت لەگەڵ دەكات بۆی هەیە دەنگت تۆمار بكات، وەعدەكان زۆر جار نواندن و درۆن، ئارام گرتن و تەواوكردنی زانكۆ بەسەربەرزی لە پەشیمانی باشترە، لەزانكۆدا سۆز وعاتیفە ئەگەر بە شەریعەت نەبەستیتەوە دەبێتە دوژمنێكی سەرسەخت و زیانبەخش بۆت، بۆیە دەبێت وریای ئەو لایەنە بیت و بەردەوام گومانی خراپ بخەیتە پێش تاكو ئەو كاتەی بۆت دەردەكەوێت و لە نیازپاكی بەرانبەر ەكانت دڵنیا دەبیتەوە.

٩- یەكێك لە هۆكارەكانی خۆ پاراستن و دین پاراستن لە زانكۆدا ئەوەیە نەچیتە هیچ جۆرە حیزب و لایەن و ڕێكخراوو تەوژمێكەوە، بەبێ جیاوازی لە هەموویانەوە دووربە، لە منی وەربگرە و لە ئەزموون و شارەزاییەوە ئامۆژگاریت دەكەم، بە هیچ شێوەیك هیچ لایەنێك نییە یارمەتیدەری وابەستەبوونت بێت بەئیسلامەوە، هەمووی ئەگەر لەلایەكەوە سوودت پێ ببەخشێت لە چەند لای

تـرەوە لە عەقیـدەو مەنهەجـی ئیسـلام دوورت دەخەنەوە و ئـاویتەی جاهیلییەتی هاوچەرخت دەكات، بۆیە ئەوە بكە بڕیارێكی كۆتـایی كە هیچ ئینتیمایەكـت بـۆ هیچ لایەنێـك نەبێـت. هەمیشـە ئەم فەرمـوودە سەحیح و مەزنە بكە مەشخەڵی ڕێگای خۆت لەم ڕۆژگـارەدا:(تكونُ دعاةٌ على أبوابِ جهنمَ ، مَنْ أجـابَهم إليهـا قذفوه فيهـا ، هـم قـومٌ مِـنْ جِلْدَتِنا ، يَتَكَلَّمُونَ بألسنتِنا ، فالزمَ جماعَةَ المسلمينَ وإمـامَهم ، فـإِنْ لـم تَكُنْ جماعَةٌ ولَا إمامٌ فاعتزِلْ تِلْكَ الفِرَقَ كُلَّها ، ولَـو أنْ تَعَضَّ بأصـلِ شـجَرَةٍ حتـى يُـدْرِكَكَ المـوتُ وأنـتَ كـذلِكَ) البخـاري (٣٦٠٦) و (٧٠٨٤)، ومسلم (١٨٤٧) (٥١).

١٠- جل و پۆشاكەكەت نیشـانەی دیـاری كەسـایەتیتە، تـاكو پێـت دەكرێت با موافیقی شـەرع بێـت وپـان وفـراوان بێـت و بەشـێوەیەك نەبێت سەرنجی بەرانبەر ڕابكێشێت و با ڕەنگاوڕەنگیش نەبێـت. تـا پۆستەتر بیت كەسایەتیت قورسترە و بەرێزتر شكۆدارتریت.[١٢]

١١- لە ژێـر هـیچ پەیمـان و دڵنیاكردنەوەیەكـدا پەیوەنـدی لەگەڵ هیچ كوڕێكدا مەبەستە، چونكە ئەوە كارێكی حەرامە و ئەوكات جگە لە گوناهباری دەبیتە نموونەیەكی خـراپیش بـۆ كچـی موسـوڵمان و دەرەنجامەكانی ئەو جۆرە پەیوەندییانەش زۆر جار خـراپە و لەسـەر كەسایەتی كچەكە دەشكێتەوە، ئەگەر كەسێك مەبەسـتی پـێكەوە نـانی خێـزان بێـت بەو شـێوەی كە اللە پێـی خۆشـە لە دەرگـای شـەرعی و

[١٢] پرسیار: لەبەشە توبیەكان دەبێت سەدریە لەسەر جلوبەرگەكە لەبەر كەن تا چەند جائیزە ئەوە؟ وەڵام: ئەگەر ئەسڵی ئەو پۆشاكەی خوێندكارەكە شـەرعی بێت و مەرجەكـانی حیجابی تێدا هەبێت، نەمزانیوە لەبەر كردنـی ئەو صدریة لەسەرەوەی ئەو پۆشاكە شەرعییە كێشەی هەبێت.

ئاسایی خۆی دەدات و دەچێت لە سەرپەرشتیارەکەت داوات دەکات، ئەگینا بە هیچ شێوەیەك درووست نییە پەیوەندی نێوان تۆ و هەر کوڕێك با هەرچەند وابەستەی دینیش بێت، ئەگەر لە ڕێگەی ڕاست و درووستی خۆیەوە نەچێت داوات بکات و ئەو مەسەلە لە کورتی نەبڕێتەوە.

١٢- ئەگەر زانیت کەسێکی دیندار بەنیازێکی پاك و باشەوە تۆی دەوێت، با مەرجی یەکەمی تۆ لە ئەودا بریتی بێت لەوەی خاوەن عەقیدەیەك ڕاست و درووست بێت و لەسەر ئیسلامی کیتاب وسونەت بێت و بە لادانە زۆرەکانی ئەم سەردەمەوە تێوەنەگلابێت و باوەڕی بە هیچ لە دیاردەکانی جاهیلەییەتی ئەم سەردەمە نەبێت، جگە لەوە ئیتر گوێ بە هەژاری مەدە ڕزق لەلای اللە یە ولەوانەیە دەرگاری لوتف و چاکەی خۆیتان لێ بکاتەوە، وەکو وتم ناشبێت لەسەر بنەمای ئەو نیازە ئەگەر نەیکات بە کردەوە هیچ پەیوەندی و وەعددانێك هەبێت و هیچ جۆرە چاوپێکەوتن و قسەکردنێك لە دەرەوەی چوارچێوەی شەرع حەڕامە.

١٣- ئەگەر بتەوێت اللە لە خۆت ڕازی بکەیت و دینداری ڕاستەقینە بکەیت، دەبێت گوێ بەوە نەدەیت کە لە دژت دەوترێت، چونکە وەکو کچێکی وابەستە بوو بە ئیسلام لە زانکۆدا زۆر نامۆ دردەکەویت وبەشێوەیەك لە شێوەکان دەبیتە جۆرێك لە تێکدەری

میزاجی خوێندکارەکانی تـر، دەبێـت ئـارام بگریـت ئەگەر توانجـت لێدرا بە گۆشەگیر و نەخۆش و نامۆ و دواکەوتوو وەسف کرایت.

١٤- دوعا کردن: پێویستە دەرگای نزاو پـاڕانەوە بەکەم نەزانیـت و بەردەوام بە نهێنـی و بە ئاشـکرا داوا لە پەروەردگـارت بکەیـت لە هەموو فیتنەیەك بتپارێزیت و ڕێگەی هەموو چاکەیەکـت پـێ نیشـان بدات و بۆت ئاسان بکات و لە هەموو فیتنەو خراپەیەك پـارێزراوت بکات. الله تعالی فەرموویەتی: (وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُـونِي أَسْـتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ)غافر:٦٠.

١٥- هـاوڕێی بـاش: لە هۆکارەکـانی نەکەوتـنە ژێـر کـاریگەری فیتنە و خراپییەکانی زانکۆ ئەوەیە بتوانیـت چەنـد هـاوڕێیەکی کچـی هاوشێوەی خۆتت هەبێـت و پێکەوە یەکتـر بەهێـز بـکەن و فەرمـان بەچاکە بەیەکتر و بەوانـی تـر بـکەن و نەهـی لە خـراپە بـکەن و بـۆ خۆتـان و هاوپۆلەکـانی تـریش ببـنە خێـر و ڕێپیشـاندەر. هـاوڕێی ئیماندار دەبێتە خێـر و پشـتیوانێکی بـاش بـۆت، پێغەمـبەر صـلی الله علیـە و سـلم فەرمـوویەتی: (الْمُـؤْمِنُ لِلْمُـؤْمِنِ كَالْبُنْيَـانِ يَشُـدُّ بَعْضُـهُ بَعْضًا) - وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ. متفق علیە .

١٦- گرنـگـی زۆر بە خوێنـدنەوەی کتێبـی فیقهـی و عەقیـدی و ژیانـامەی پێغەمـبەر صـلی الله علیـە و سـلم بـدە، شـارەزابوون لەو بوارانە و لە تەفسیر و کتێبەکـانی فەرمـوودە و سـونەت هەم لایەنـی زانسـتیت تـۆکمە دەکـات، هەم دەبێـتە پاڵپشـت و پاشـخانێك بـۆت لە

شێوەی مەشخەڵێکدا ڕێگای خۆت و چەندینی تری پێ ڕوناك دەکەیتەوە، بەبێ زانستی شەرعی زۆر شتت پێ ناکرێت وبە ئاسانیش دەگونجێت بکەویتە داوی خراپەکارانەوە.

١٧- بەشداری نەکردن لە هەموو بۆنە و سەفرەو ئاهەنگێکدا کە سنووری شەرعی تێدا ناپارێزرێت، بێگومان زۆربەی چالاکییەکانیش لە زانکۆ ئەستەمە بتوانرێت سنووری شەرعی تێدا بپارێزرێت.

١٨- وەکو کچێکی وابەستە بە ئیسلام، زۆر گرنگە لە وانەکانتدا زیرەك بیت، بەشەکەت و مامۆستاکانت لێت ڕاز بن ، زیرەکی و گوێڕایەڵی و لەسەرخۆییت دەبێتە بەشێك لە کەسایەتی ئیسلامیت کە ئەوەش جۆرێکە لە بانگەواز بۆ دینەکەیت لە ڕیگەی کەسایەتی خۆتەوە، بە پێچەوانەشەوە تەمەڵی و شپرزەیی ئیشوکاری کەسی مولتەزیم بە دینەوە، دەبێتە سیفەتێکی ناپەسەند و بەهانەیەك بۆ درووست کردنی کاریگەری خراپ و قسە کردن لە دژی دیندارەکان.

١٩- نابێت هاوڕێتی خوێندکاری کوڕ بکەیت و تەنانەت ئەگەر ناچار نەبیت، نابێت ڕێگە بدەیتە خۆت بۆ پرسیاری وانەکان و ئامادەکردنی سیمینار و ئیشی لەو شێوەش پەیوەندی بە خوێندکاری کوڕەوە بکەیت، چونکە ئەو کوڕە دواجار بۆ تۆ نامەحرەمە و مامەڵە کردنتان پێکەوە دەخوازێت تەماشای یەکتر بکەن و لەیەکتر نزیك

ببنەوە وئەوەش سەرەتای ئاساییبوونەوەی تاوانە و دەستپێکی لادانە لە ڕێگەی ڕاست. ئەوەی کە لە زانکۆکاندا دەبینرێت ئەمڕۆ کە کچان و کوڕان هاوڕێتی پێکەوە دەبەستن و پێکەوە دەبن ئەوە جۆرێکە لەوەی الله تعالی نەهی لێ کردووە لە قورئادا و فەرموویەتی: (وَلاَ مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ) جۆرێکیشە لە گوێڕایەڵی کردنی شەیتان و هەنگاوهەڵگرتن لەسەر ڕێگای شەیتان، الله تعالی فەرمویەتی: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَن يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ).

٢٠- لە کاتی مامەڵە کردن لە گەڵ خوێندکاران و مامۆستاکاندا، هەمیشە ئەوەت لەبیر بێت کە تۆ شەرعێکت هەیە دەبێت وابەستەی بێت، لەبیرت بێت کە الله فەرموویەتی: (وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ) بۆیە درووست نییە نە لەگەڵ مامۆستا و نە لەگەڵ هاوپۆلە کوڕەکاندا ئەگەر بۆ پێویستییەك قسەت کرد بەزۆری و وەکو مەسەلەیەکی ئاسایی تەماشای یەکتر بکەن.[١٣]

---

[١٣] پرسیار: حوکمی چونی ئافرەت بو زانکو و کۆلیژەکان بە مەبەستی خویندن ئایا روشتنی باشترە یان نا ؟
وەڵام: ئەنجامدانی هەر کارێکی حەرام زەرەری دینی لێ بکەوێتەوە بێگومان خراپە، بەڵام مەسەلەی ڕۆیشتی کچ بۆ خوێندن لە زانکۆ ئەگەرچی دەچێتە بابی ئەوەی زانایان وەسفی دەکەن بە: مما عمت بە البلوی، بەڵام ئەگەر خێرێکی بۆ داهاتووی ژیانی خوێندکارەکە تێدا ببینرێت داوای دەوام کردنی وپاراستنی سنووری شەرعی لێ دەکرێت نەک دابڕان بەڵام مەسلەحەتی دین هەمیشە لە پێشترەو ودەبێت حیسابی بۆ بکرێت بۆیە ئەگەر خوێندنی کچێک لە زانکۆ هیچ خێرێکی بۆ دنیاو دواڕۆژی خوێندکارەکە نەبوو و زیانیشی بۆ دین و بۆ دونیای هەبوو بێگومان لەو حاڵەتەدا نابێت درێژە بە خویندنی بلەو شێوە بدات. ئەم جۆرە مەسەلانە شیکردنەوەو بعد نظری زۆرتی ئەوێت.

پەیامی (٣٧)

پێوەرەکانی مامەڵە کردن لەگەڵ خەو بینین و تەفسیرەکەیدا

لە نـــاو بەشـــێك لە ئافرەتانـــدا گرنگـــی زۆر و لە ڕادە بەدەر بە مەســـەلەی خەو بینـــین دەدرێـــت، لێكـــدانەوەو تەفســـیری خەویـــش بەداخەوە لەنـاو موسـولْمانـاندا بە پێـوەری شـەرعی خـۆی مـامەلەی لەگەڵدا ناكرێت و ئەویش هاوشێوەی مەسەلەی حەسوددی و جنـۆكە لە سـنووری شــەرعی خـۆی دەركـراوەو هەنـدێ كەس لە ڕێـگەی قۆستنەوەی هەلی لاوازی ئافرەتان و عاتیفی بوونیان، خـراپ كەڵـك لەو پرسە وەردەگرن و لە خۆیانەوە جۆرەهـا قسـەو لێكـدانەوەی بـێ بەڵگە دەكەن ودەبنە مایەی دڵەراوێی و تووش بـوونـی هەڵە. باشـترە كە خەوێكتان بینی ئەم چەند ڕاستییە بزانن:

- نابێت زۆر بایەخ بە خەو بدەن و خۆتـانی پێوە سـەرقاڵ بـكەن، چونكە ئەوە وەكو زانایان فەرموویـانە دەبێـتە ڕێـگەیەك بـۆ شـەیتان وەسوەسە و بیرۆكەی ترسناك و بێ بنەمای بۆ ئەو كەسـە درووسـت دەكات كە خەوەكەی بینیوە، بەتایبەتیش ئەگەر ئافرەت بێت.

١- خەو سـێ جـۆرە: جۆرێكیـان كە خـاوەنەكەی خەمبـار دەكـات ئەوە لە شەیتانەوەیە. بۆیە بەهەر خەوێك بێ تاقەت و دڵگران بوویت ئەوە لەشەیتانەوەیە و سێ جار بەلای چەپدا تف بكە و بڵێ أعوذ بـالله من شر الشیطان ومن شر مـا رأیـت وبـۆ كەسـی بـاس نەكـات، نەك بەدوای تەفسیر و مـوعەبیری خەودا بگەڕێیـت. بەشـی دووەم وەكـو باسـمان كـرد قسـەی دڵ ودروونـی خـۆتە، ئەوەیە كە لە ڕابـردوودا ڕوویـداوە، یـان ئەوەی كە دەتەوێـت لە داهـاتوودا ڕوو بـدات یـان

ئەوەی کە دەترسیت ڕوودەدات. بەشی سێیەمیش مەعنای هەیە و ڕاستە و لەو جۆرەیە کە بەشێکە لە چل و شەش بەشی پێغەمبەرایەتی.

٢- هەموو خەوێك مەرج نییە ڕاست و مەعنادار بێت، خەو هەیە وەسفی (أضغاث أحلام)ی لەسەر جێبەجێ دەبێت هیچ مەعناو تەفسیرێکی نییە، نابێت بینەرەکەشی بەدوای تەفسیرەکەیدا بگەڕێت. زۆرێکیش لە خەوەکان دالْغەو خەیاڵی خودی کەسەکە یان باس و یادگاری کۆنی خۆیەتی و جۆریکە لە گێڕانەوە وبەبیرداهاتنی ڕووداوە کۆنەکان لە خەودا.

٣ ـ ئەمڕۆ لێکدانەوەی خەو بووەتە گۆڕەپانێك بۆ بەدەست هێنانی پارەو ناوبانگ دەرکردن و کڵاو خستنە سەر داماو وفەقیر حاڵەکان، بۆیە زۆر وریای ئەوانە بن کە پسپۆڕییان بووەتە تەفسیر و لێکدانەوەی خەو، ئەڵبەتە خەڵکانی باش و بێ نیازی خراپیش لەو بوارەدا هەیە بەڵام کەمن.

٤- پێم باش نییە بۆ زانینی واتای خەو بچیتە لای ئەوانەی بەو پیشەوە ناسراون و لە تەفسیری هیچ خەوێك سڵ ناکەنەوە و سێ و دووی لێ ناکەن، بەڵام ئەگەر هەر سوور بوون لەسەر ئەوەی خەوەکەتان بۆ کەسێك باس بکەن، دەبێت ئەو کەسە دڵسۆز بێت و خاوەن عەقیدەیەکی ڕاست و درووستی ئەهلی سوننەت بێت و

خاوەنی عیلمی شەرعی بێت و بازرگانی نەکات بە تەفسیری خەو، یان لە کەنالی ڕاگەیاندن و یوتیوب و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان خۆی نمایش بکات و سنگی دەرپەڕاندبێت و پێشوازی هەمووی خەوێ بکات و هەموویشی تەفسیر بکات.

٥ ـ کەس ناتوانێت بەیەقین بیبڕێتەوە کە ئەم خەوە ڕاستە و لای الله یە و لەو جۆرەیە کە بەشێکە لە چل و شەش بەش لە پێغەمبەرایەتی، چونکە پێغەمبەر صلی الله علیە و سلم لە ژیاندا نەماوە و وەحی دانابەزێت و دوا جار هەرکێ خەو تەفسیر بکات قسەکەی جێگای گومانە و مەرج نییە تەفسیرەکەی ڕاست بێت.

٦ ـ ئەو کەسەی تەفسیری بۆ خەو بایەخی پێ بدرێت دەبێت شارەزای کیتاب و سونەت بێت، هەروەها شارەزای زمانی عەرەبیش بێت، ئەو سێ مەرجە بنەمای کاری تەفسیرکردنی خەوەو سەرەڕای ئەوەش لێکدانەوەکەی هەر یەقین نابەخشێت.

٧ ـ لەناو کوردا جۆرێك لە لێکدانەوەی خەو سەریهەڵداوە موعەبیرەکە چی خەوێکی بۆ بگێڕیتەوە تەفسیرەکەی بەلای جن و حەسەد و چاودا دەبات، دوای ئەوەی خەوەکەت بۆ گێڕایەوە چەند پرسیارێکت لێ دەکات و بدوایدا حوکمەکەی دەردەکات کە تۆ چاوت لێ دراوە، یان جنۆکەیەك چووتە لاشەتەوەو و بەچەندەها جەلسە ئەو لە داهاتوودا هەوڵی دەرکردنی ئەو جنۆکەیە لەلاشەی ئەو

داماوه دەدات. ئەمەش پێ دەوترێت زێدەڕەوی و قسەی بێ بەڵـگە و هەنـدێ لەوانەش بەرژەوەنـدییان هەیە لەو جـۆرە تەفسـیرکردنەدا و ئەو داماوانە دەکەن بە مەعمیلی خۆیـان چـونکە دوای ئەوە قۆنـاغی ڕوقیە و تۆقاندن و پارە پێ دەرکردنیان دەست پێ دەکات.

له ڕاستیدا بینینی خەوی خۆش وبـاش، دڵخۆشـکەرە وهانـدەرە بـۆ کـردەوەی چاکــە، بــەڵام هــەر خــەوێك فــەرمانێکی تێـدا بــوو بــۆ ئەنجامدانی کارێك، یان پچڕانی پەیوەندی لەگەڵ کەسێك، یـان لاواز کردن و تصحیح کردنی فەرموودەیەك، یان تۆمەتبارکردنی کەسـێك بە تۆمەتێکی دیارکراو، یان زانیارییەکی تێدا بـوو دەربـارەی ژیـانی ڕۆژانـەت، هیچ حوکمێکی شـەرعی پێ جێگیر ناکرێـت وئـاوڕی لـێ نادریتەوە.

بۆ نموونە کەسێك لە خەویدا بینی پیاوچاکێك یان تەنانەت خـودی پێغەمبــەر صــلی الله علیــه وسـلم خـۆی هاتــە خــەوی و پێــی وت: هاوسەرەکەت کەسێکی باش نییەو لێی جیا بەرەوە، یان وریایی پێـت دا دەربارەی هەر کەسێك کە لێی دوربکەویتـەوە، بـە هـیچ شـێوەیەك نـابێت وا بکەیت، چونکە ئەهلی عـیلم لەسـەر ئـەوە یـەك دەنگن کـە: (الرؤیا المنامیة لا یثبت بهـا حکـم شـرعي) واتـە: ئـەوەی لـە خـەودا دەیبینی هیچ حوکمێکی پێ جێگیر نابێت.

زانای بەناوباگ النووي فەرموویەتی: (لو كانت ليلة الثلاثين من شعبان ولم ير الناس الهلال، فرأى إنسان النبي صلى الله عليه وسلم في المنام فقال له: الليلة أول رمضان لم يصح الصوم بهذا المنام، لا لصاحب المنام ولا لغيره). واتە: ئەگەر شەوی سی شەعبان بوو كەسیش مانگی نەبینیبوو، كەسێك پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ی بینی لە خەودا و پێی وت: سبەینێ یەكەم ڕۆژی ڕەمەزانە، ئەو خەوە ئیشی پێ ناكرێت.

(رؤيا) لە فەرموودەیەكی بوخاریدا هاتووە لە لایەن الله سەرچاوە دەگرێت و (حلم) لە شەیتانەوەیە، بەڵام روئیایش تەنها دڵخۆشكەرەو هەرگیز حوكمی شەرعی پێ دیاری ناكرێت، لەفەرمودەیەكدا لە سەحیحی بوخاریدا هاتووە: (لم يبق من النبوة إلا المبشرات، قالوا وما المبشرات، قال: الرؤيا الصالحة. وفي رواية أنه لم يبق من مبشرات النبوة إلا الرؤيا الصالحة يراها المسلم أو ترى له) واتە بە (مبشرات) ناوی بردووە كە تەنها دڵخۆشكەرە وموژدەبەخشە.

لەوانەشە هەندێ خەو ورياييكردنەوەی تێدا بێت بۆ كەسی تاوانبار ولاڕێ، ئەوە پێویستە لە تاوانەكەی بگەڕێتەوە و پەند وەربگرێت، بەڵام هەرچی خەوێك پەیوەندی بە حوكمدان بوو بەسەر كەسەكانەوە لە ڕووی باشی وخراپی و دوورونزیكی لە الله تعالى ، یان حوكمێكی دونیایی تێدا بوو وەكو ئەوەی بەپێی خەوێك

وابزانیت شتە دزراوەکەت فڵانەکەس دزیویّتی، یان نهێنییەکی دیاری کراو دەربخات بەهیچ شێوەیەك پشتی پێ نابەسترێت.

پوختەی باسەکەم ئەوەیە:

- خەو بە هیچ شێوەیەك سەرچاوەیەك نییە بۆ شەرع و حوکمی شەرعی.

- خەو سوننەتێکی پێ جێگیر نابێت کە لەشەرعدا نەبێت و بە پێچەوانەشەوە.

- ئەوەی لەشەرع و فەتوای زانایاندا جێگیر بووە خەوی هیچ کەسێك نایگۆڕێت و ئەگەر ئەو کەسەش لەخەوەکەدا وتبێتی خودی پیغەمبەر بێت صلى الله عليه وسلم.

- خەو دڵخۆشکەرە و لەوانەشە وریاکەرەوە بێت بۆ خاوەنەکەی لە تاوان و سەرپێچی.

- هیچ مەسەلەیەکی بنچینەیی دین یان دونیا لەسەر بنەمای خەو یەکلا نابێتەوەو وپشتی پێ نابەسترێت، چونکە شەرعی الله هەموو وردەکارییەکی تێدایە و خەو یەکێك نییە لەسەرچاوەکانی.

- ئەگەر موسوڵمان هەر خەوێکی ناخۆشی بینی ئەوەندە بەسە پەنا بگرێتە پەروەردگاری وەکو لەم فەرمودەدا لە سەحیحی موسلیم

هاتووه "فمن رأى رؤيا فكره منها شيئا فلينفث عن يساره ، وليتعوذ بالله من الشيطان ، لا تضره ، ولا يخبر بها أحداً " واته: تەنها ئەوەندەی لەسەرە کە باسی نەکات و لە شە ڕی شە یتان پەنا بگرێتە الله تعالى و سێ جار بەلای چەپی خۆیدا تف بکات (بەبێ ئەوە تەڕی تێدا بێت تفەکەی) ئیتر هیچ زیانێکی لەو خەوە پێ ناگات إن شاء الله.[١٤]

[١٤] پرسیار: هەیە دەڵێ خەوم بە الله تعالى وە بینیوە، وای گوت و وای پێ گوتم و...هتد، ئایا خەو بینین بە خوای گەورەوە هیچ بنچینەیەکی هەیە لە شەرعدا؟
وەڵام: مرۆڤ بۆی هەیە خەو بە هەموو کەسێك و بە هەموو شتێك و بە هەموو حاڵەتێکەوە ببینێت، بەربەرستێك نییە لە بینینی هیچ خەوێك تەنانەت بینینی الله تعالى ش، بەڵام بێگومان لەهەر شێوەیەکدا الله ی بینییێت ئەوە ئەو نەبووە، زانایانیش باسی ئەوەیان کردووە کە دەگونجێت کەسێك پەروەردگاری ببینێت و تەفسیرەکەشی دەگۆڕێت لەکەسێك بۆ کەسێکی تر، لە حاڵەتێك بۆ حاڵەتێکی تر، باوەڕم وایە هەرکەسێك خەوی لەو جۆرە ببینێت بەهیچ شێوەیەك باسی نەکات باشترە، چونکە هەرچی قسەیەکی کردبێت یان هەرچی پێی وتبێت لە خەوەکەیدا هەر دەبێت لەسنووری شەریعەتی ئیسلامدا بێت نە زیاد و نەکەم تازەهیچ گۆڕانکارییەك بەسەر دینی ئیسلامدا نایەت و جگە لەوەی لە شەریعەتدا هاتووە هیچ حوکمێکی تری جیاواز نایەتە ئارا (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا..) بۆیە باسنەکردنی ئەو جۆرە خەوانە لەگەڵ دین و شەرع و ئەم سەردەمە پڕ لە فیتنەی خۆمان گونجاوترە و الله أعلم.

پەیامی (٣٨)

لە هەڵبژاردنی هاوسەردا عەقیدە با مەرجی یەکەمت بێت

ئەگەر لە نێو هۆکارەکانی پەسەند کردن و هەڵبژاردنی هاوسەری ژیانتدا دینداری لە چڵەپۆپەدا بێت کە بۆ موسوڵمان هەر دەبێت واش بێـت، ئەوا لە مەسـەلەی خـودی دینداریـدا ڕەچـاو کردنـی ڕاسـت و درووسـتی عەقیـدە و بیروبـاوەڕی ئیسـلامی دووبـارە دەبێـت لە چڵەپـۆپەو مەرجـی هەرە بـایەخ پـێ دراوی گەنجانـدا بێـت، ئەگەر مەبەستیان بێـت خێزانێکـی سـەربەرز و سـەرکەوتوو ی موسـوڵمان پێـك بهێـنن، هەروەهـا بـۆ ئەوانەش کە لەبەر هەر هۆکارێـك بێـت هاوسەرگیری دووەم و زیاتریش دەکەن، مادام موسـوڵمانی وابەسـتە بن بە شەرع و دینداریيەوە، پێویستە پێش هەموو شـتێك لە عەقیـدەی هاوسەری دوا ڕۆژیان بکۆڵنەوە و ئەوجا بڕیاڕی خوازبێنی کردنـی بدەن، لە ڕاستیدا ئەگەر تۆ کەسێکی خاوەن عەقیـدەیەکی پاکـت کـرد بە هاوسـەری خـۆت بەتـایبەتی ئەگەر عەقیـدەکەی ڕەنگـدانەوەی لەسـەر ڕەوشـت و ئاکـار و مـامەڵەو دینـدارییەکەی هەبێـت، ئەوە تووشـی خێـرو چـاکەیەکی زۆر مەزن بـوویتە و بنەمـای خێزانیکـی موسـوڵمانی وابەسـتەبووت بە ئیسـلامەوە دامەزرانـدووە، ئەگەر لێرەشدا وەکو ئاماژەی خێرایش بێت پێویستە بوترێت کۆمەڵە خاڵێـك هەن دەبێت سەبارەت بەم پرسە ڕەچاو بکرێن، لەوانە:

١ـ ئەو هاوسـەرەی هەڵـی دەبژێریـت لەسـەر عەقیـدەی ئەهلـی سـوننەت و جەمـاعەت بێـت، چـونکە لە ڕاسـتیدا تەنهـا ئەو ڕێبـازە ڕاسـتە ودەسـتەبەری لە خشـتە نەچـوونە، ئەوەش بە هـۆی ئەوەی

ڕێبـازێکە وابەسـتەی قورئـان و سـوننەتە بە تێگەیشـتنی پێشـینانی ئـوممەت، جـگە لەوان هەمـوو گـروپ وتاقمەکـانی تـر لە مێـژووی دێرینی ئیسلام و هەروەهـا شـوێنکەوتوانیان لە هاوچەرخەکـانیش لە ڕێگای ڕاست لایانداوە، جا هەیانە لە عەقیدەو بیروبـاوەڕی ئیسـلام زۆر دوور کەوتـووەتەوە، هەندێکیشـیان بەراورد بەوان نزیکتـرن، بەڵام لە هەندێ مەسائیلی ئەسمائو سیفات و چەنـد پرسێکی دیکەی وەکـو پێناسـەی ئیمـان لایانـداوە، هەردوو جـۆرەکەش دواجـار هەر لایانداوە ولادەرن، بەڵام ڕێژەی لادانەکانیان جیاوازی تێدایە.

٢- پێویسـتـە ڕەچـاوی ئەوە بکرێـت، ئەو هاوسـەرەی هەڵـی دەبژێـرت، بە شـێوەیەك لە شـێوەکان ئەگەر بە ناڕاسـتەوخۆ و بە شێوەیەکی دەمامکداریش بووە، سەر بە هـیچ تـاقم و گروپێـك نەبێـت لەوانەی کە لە ئیسلام لایانداوە بە بیـانووی قبـوڵکردنی ڕاجیـایی کە دواجـار سـەر لە قبـوڵکردنی هەمـوو شـتێکەوە دەردەکـات و و بە کارخستنی عەقڵ بۆ لێکدانەوەی دەقەکان کە زۆر جار بەو بیانووەوە عەقڵ دەکرێتە دەسەڵاتدار بەسەر دەقەکاندا و یان بە بیـانووی تونـد دەستگرتن بە شەریعەتی ئیسلامەوە کە ئەویش سەر لەوە دەردەکـات کەسەکە خۆی لە خاوەن دینەکە بەغیرەتتر بزانێت لەسەر دینەکە! بـا لەوەش دڵنیـا بێـت ئەمڕۆ کەسـانی سـەر بە هەمـوو فیـرقەو تـاقمە گومڕاکانی مێژووی ئیسلامی لە ناوماندا بوونیان هەیە، بۆیە هەر لە نـاو موسـوڵمانانـدا و هەر لەو مزگەوتـانەی کە هەمـوان نـوێژی تێـدا

دەکەن، پێت سەیر نەبێت کەسانی موعتەزیلە و مورجیئە و ئەشعەری و خەواریجی تێدا هەبێت، بەڵام تەنها ئەوەیە بە مەبەستی لابردنی ئیحراج و هەستیاری تەنها ناوە کۆنەکانیان گۆڕاوە بۆ هەندێ ناوی پەسەند کە ئەویش جۆرێکە لە خۆڵ لە چاوکردن.

٣ _ ئەڵبەتە جگە لەوانەی سەرەوەش شێوازو ڕێبازی جۆراو جۆری تریش هەیە کە لەسەر ئەفسانە و پشت بەستن بە بیدعەو جۆرەها عەقیدەی لارو وخواری تر درووست بوونە و بوونیان هەیە و هەمووشیان بە تێکڕا بانگەشەی ئەوە دەکەن کە حەق لای ئەوانە و ئەوانی تر نەیانپێکاوە، بەڵام لە میهرەبانی پەروەردگار بە بەندەکانی ئەوەیە دوو سەرچاوەی سازگاری وەکو پێوەر بۆ دیاری کردووین، پێویستە هەموو بانگەشەیەك لە ڕووناکی ئەو دوو سەرچاوەدا حوکمی لەسەر بدرێت.

٤- هەروەها لە کاتی هەڵبژاردنی هاوسەری ژیانتدا پێویستە وریای ئەوە بیت ئەمڕۆ بانگەشە و قسەی زل و دروشمی گەورە گەورە لە گۆڕەپاندا زۆر بووە ودەخرێنە ڕوو، بەڵام بەداخەوە زۆرێکی وا نییە و ئەگەر لە گەل قورئان و سوننەتدا بەراورد بکرێن پووچی و ئەندازەی لادانیان لە ڕێگای ڕاست ئاشکرا دەبێت، بۆیە هەرگیز بە دروشمەکان فریو مەخۆن، بەڵکو لەسەر ڕواڵەت و دیاردەکانیش بڕیار مەدەن، نە حیجاب و نە نیقاب و نەڕیش و قسە و نە شیعاراتی زل مەرج نییە پێوەری باشی و ڕاست و درووستی

عەقیدەی کەسەکە بێت، بەڵکو پێویستە لە ڕێگەی هەندێ پرسیارەوە حەقیقەتی کەسەکەت بۆ دەربکەوێت و بزانیت چۆن لە عەقیدەی ئیسلامی تێگەیشتووە و ئایا بەڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بەشێك نییە لەو فیرقەو تاقمانەی ئاماژەمان بۆ کرد کە لە عەقیدەو بیروباوەڕی ئیسلامی لایانداوە.

٥ _ مەسەلەیەکی تری زۆر گرنگیش هەیە لەم بارەوە ئەویش ئەوەیە ئەمڕۆ لە کوردستاندا جۆرێک لە تێکەڵ کردن و تێکەڵبوونی چەمکەکان لە لای خەڵکی ڕووی داوە، واتە دەگونجێت عەقیدەو بیروباوەڕی کەسێک لە زۆر ڕووەوە تەواو بێت و بەپێی قورئان و سونەت بێت، بەڵام بۆ نموونە لە ڕووی ولائوبەرائەوە وێران بێت، یان بە شێوەی نەزەری و بە قسەکردن عەیبی نەبێت، هاوکات بە کردار تا بیناقاقای کەوتبێتە پێچەوانەی قسەکانی خۆیەوە، هەروەها بەلاتەوە سەیر نەبێت لە ناو کورددا کەسانێك لە زۆر لە وردەکاری عەقیدەدا باش بن و لەولاشەوە لەگەڵ عەلمانییەت و عەلمانییەکاندا ژێراوژێر و هەندێ جار بەڕۆژی ڕوناکیش پەیوەندی تۆکمە و کارکردنی هاوبەش و پارەوەرگرتنیان لەگەڵیاندا هەبێت، کەواتە لەمەسەلەی عەقیدەدا مەسەلەکە وردبوونەوە و زانستی شەرعی و ڕاوێژی ی زۆری دەوێت بەرلەوەی بەکەسێك بلێیت عەقیدەکەی پاکە و تەوحیدی تەواوە. ئەوەش زیاتر بە پرسیارو لێ وردبوونەوە دەردەکەوێت.

٦ ـ گـــرنگە و زۆریـــش گـــرنگە لە مەســـەلەی عەقیـــدەدا لەوە دڵنیـابیتەوە کە ئەو کەسـەی دەیکەیـتە هاوسـەری خـۆت، یەکێـك لە هەڵوەشـێنەرەوەکانی ئیسـلامی تێـدا نەبێـت، یـان ئەگەر تێیـدا بێـت تێبگەیەنرێت و قابیلی چاك بوونەوە بێت، چونکە ئەمڕۆ لە سـایەی عەولەمەو جەهل و تێنەگەیشتنی موسولمانان لە دینەکەیان وبە هۆی زۆربوونی پێشەوایانی گومڕایی و سەرکردەو لایەنگەلێکی زۆر کە بە کـردار و هەر بە نـاو دینـی ئیسلامیشـەوە خەڵکـی لە عەقیـدەی ئیسلام دووردەخەنەوە و بۆ گومڕایی و کاریگەر بون بە عەلمـانیەت بانگهێشـــت دەکەن، هەروەهـــا بە هۆکـــاری زالبـــوونی دەســـەلات وفیکـری عەلمـانیەت و لیبـرالیەت بە سـەر تەواوی موسـوڵمانانـدا بە زۆرێـك لەوانەشـــەوە کە گـوایە بـانگەواز بـۆ ئیسـلام دەکەن! بەو هۆکارانەوە زۆرێك لەو هەڵوەشێنەرەوانە (نواقض الاسـلام) ئەنجـام دەدرێت و وەکو پێشتریش ئاماژەم پێ کرد، نەك کەسەکە وا نازانێت کێشەیەك بۆ دیـن و ئیمـانی درووسـت بـووە، بەڵکـو هەسـت دەکـات خزمەتـی دینەکەشـی دەکـات و مەسـەلەکان بە ڕێـرەوی ئاسـایی خۆیاندا دەڕۆن!

٧ _ نوێژو ڕۆژوو و حەج و عومرە وخێرو بەخشـین وچاکەکـانی تر هەمووی کردارگەلێکی باشن و ڕێگای چوونە بەهەشتن، بەڵام بە مەرجێـک عەقیدە و ئیمان و بیروباوەڕی خاوەنەکەی بە پێی قورئـان وسوننەت بێت ولای نەدابێت و موەحید بێت و هیچ جۆرە شیرکێکی

لە ئولوهیەت و روبوبیەت و ئەسمائو سیفاتەکانی الله تعالی ئەنجام نەدابێت، ئەگینا ئەگەر بەردەوام سەری لە سەجدە بێت و بە قورسایی چیایەک ئاڵتوون ببەخشێت بە هەژاران، هیچ سوودێکی بۆی نابێت، الله تعالی فەرموویەتی:(وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ) الزمر:٦٥..

٨- بەلای کەمەوە ئەبێت ئەو کەسە لە ئەرکانی ئیمان و ئەرکانی ئیسلام و جۆرەکانی تەوحید و شیرك و مەرجەکانی لا إلـه إلا الله و نـواقض الاسلام و مەسەلەی الـولاء و البـراء و ترسناکی حوکم نەکردن بە شەریعەت و بە قورئان و سوننەت تێگەیشتبێت بۆ ئەوەی ئەوە لەسەری واجبە لە عەقیدەدا - ئەگەر لە دڵی خۆیشیدا بووە، یان لە بازنەی نزیکی خێزان و خزمانیدا بووە - ئەنجامی بدات و هەروەها بۆ ئەوەی ئەوەش کە هێڵی سوورە خۆی لێ بپارێزێت، ئەگەر یش توانای زانستی بەو شێوە نەبێت لەو پرسانە بکۆڵێتەوە و تێبگات، لەو حاڵەتەدا گرنگە تەنها لەوەی دڵنیا بێت بە شێوەیەکی گشتی بە هەموو حوکمێکی قورئان و سونەت رازییە و ئامادەیە جێبەجێی بکات و کاریگەری شێوازە جیاجیاکانی ئیسلامەتی هاوچەرخی ئەم ڕۆژگارەی بەسەرەوە نەبێت کە بانگەشە و موژدە بە ئیسلامێکی سەردەمیانە و دەستکاری کراو دەکەن کە ڕۆژ لە ڕۆژ لە جیاتی ئەوەی لە کیتاب و سوننەتەوە نزیك بێتەوە، دەبینی لە دیدو بۆچوون وهزری عەلمانیەت و لیبرالیەتەوە نزیك دەبێتەوە و هەر

ڕۆژێك بە بیانوویەکەوە بنەمایەك لە بنەماکانی ئیسلام دەڕمێنن و لەبەر چاو موسوڵمانان ناشیرینی دەکەن.

٩- بێ گومان ئەمەش کە خستمە ڕوو بەو واتایە نایەت کە ئەگەر کەسێك عەقیدەو بیروباوەڕی باش بوو، ئیتر لە ڕووی لایەنەکانی تری ئاکار وکەسایەتی و کۆمەڵایەتی و دەروونی ودارایی گرنگی و بایەخی پێ نەدرێت، بەڵکو مەبەستمان تەنها جەختکردنەوەیە بە پلەی یەکەم لە سەر مەسەلەی بیروباوەڕ و بایەخ پێدانی پێویست بەو لایەنەی کە الله تعالى هەموو پێغەمبەرانی علیهم السلام بۆ ڕاستکردنەوەو چەسپاندنی ئەو لایەنە ڕەوانە کردووە و، هەبوونی عەقیدەیەکی ڕاست بۆ موسوڵمان وەکو هەبوونی بنچینەیەکی تۆکمەیە بۆ تەلارێکی جوان و تۆکمە، نەبوونیشی وەکو نەبوونی ئەو بنچینەیە کە دوا جار تەلارێکی فشۆڵ و لاوازی لێ دەردەچێت کە بەرگەی هیچ باو بارانێك ناگرێت!

١٠- بەڵام زۆر جار ڕوو دەدات یەکێك لە هاوسەرەکان وەکو دەوترێت عەوامە، یان نەخوێندەرەوارە و ئەو شتانە هەر نازانێت، لەڕاستیدا ئەو کەسانە سەبارەت بە عەقیدە باوەڕیان بە بنەما سەرەکییەکانی ئیمان و ئیسلام هەبێت و مەرجەکانی تری وەکو ئاکاری جوان و نوێژ و عیبادەتەکانی تر ئەنجام بدەن، ئەوە هیچ عەیبێکی نییە و گرنگ ئەوەیە تووشی ئەو لادان و لە خشتەچوونە سەردەمیانە نەبووبێت سەبارەت بە هەڵوەشێنەرەوەکانی ئیسلام بێ

ئەوەی بە خـۆی بزانێـت وبەلایەنە گـومڕاو گـومڕاکەران سەرسـام نەبێـت و وا بزانێـت ئەوان بەرجەسـتەکاری ئیسـلامی ڕاسـتەقینەن، ئێتر ئەو جۆرە کەسانە داواکراو نییە لێیان ئەو هەموو شـارەزاییەیان لە عەقیدەدا هەبێت چونکە (لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا) البقرة:٢٨٦. گرنگ ئەوەیە لە بیروبۆچوونە نامۆ و دژوارەکـان لە گەڵ عەقیـدەدا پارێزراو بن.

١١- هەروەها لایەنەکانی ڕەوشـت جـوانی و جـوانی ڕوخسـار و رواڵەت و کەسـایەتی ئەو هاوسـەرەو تێگەیشـتن و لێهـاتوویی و ڕێزگرتنـی لە ژیـانی هاوسـەرگیری و بنەمـاڵەو شـێوازی مـامەڵە و توانای قسەکردن و بەڕێوەبردنی مـاڵ، هەمـووی بەبـێ زیـادەڕەوی پێویستە گرنـگـی پـێ بـدرێت و هاوکـات مەسـەلەی کەفـائەتیش واتە هاوتـابوونی هەر دوو هاوسـەر لەو سیفاتانەدا ئەگەر بە شـێوەیەکی تەقریبیش بێت پێویستە، بۆ نموونە یەکێکیـان زۆر دەوڵەمەنـد نەبێـت ئەویتریان زۆر هەژار بێت، یان یەکێکیـان بڕوانـامەی زۆر بەرزی هەبێـت و ئەوی تـر هـیچ بڕوانـامەیەکی نەبێـت و شـتی لەو جـۆرە، دەڵـێم باشـترە - نەك بەمەرج گیرابێـت- جۆرێـك لە نزیکـی و هاوتابوون لە نێوانیانـدا هەبێـت، هەنـدێ جـاریش ئەو هاوتـابوونە لە نێوان هاوسەراندا بوونی نییە و لەگەڵ ئەوەشدا ژیانێکی بەختەوەر و بێ کێشە پێکەوە بەسـەر دەبەن ، هەمـوو ئەو مەرجـانەش کە بـاس کران جگە لە مەرجی ڕاست و درووستی عەقیدە وڕەوشـت جـوانی

قابیلی سازشە و بە پێی کەسەکان دەگۆڕێت و گرنگ ڕێککەوتنی هەر دوو لایە.[١٥]

[١٥] پرسیار: بەڵام حەیف هەندێ ئەقیدە پاک ولەدین تێگیشتوو تەبعەتیان ناخۆشە ژن ومنداڵ گلەیان لێ هەیە ،،ئەمە ئەوە دەردەخات هەندێ کەس لەدەرەوە سوڵحی خەڵک دەکات وقسەی خێردەکات بەڵام ناتوانێ ناومالّی خۆی ڕێک بخات وهەقی خۆیان پێ بدات..؟
وەڵام: لە نووسینەکەدا ئاماژەیەکی خێراش بەو مەسەلە دراوە، بە گشتی مەرجی عەقیدە پاکی لە ڕووی دنییەوە دەبێت مەرجی سەرەکی بێت نەك تاکە مەرج ئەوەم وتووە لەوێ، چونکە ئەگەر پیاو ستەمکار بێت یان خووی خراپی هەبێت یان عیشرەت و ڕەفتاری جوان نەبێت ئەوکات باشی عەقیدە باشە تەنها بۆ خۆیەتی و ڕەنگدانەوەی بۆ دەوربەری نەبووە، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (خيركم خيركم لأهله، وأنا خيركم لأهلي) چاکترینتان چاکترینتانە بۆ خێزانەکانیان...حەقیقەتێکیش هەیە ئەوەیە مرۆڤ زۆر جار تەبیعەتی چۆن بێت دوای دەستگرتنی بە ئیسلام و بە عەقیدەی پاکیشەوە ئەگەر هەوڵێکی زۆر لەگەڵ خۆیدا نەدا هەر بەو شێوە دەمێنیتەوەو تەبیعەت بەئاسان ناگۆڕێت بۆیە لەگەڵ عەقیددا وەکو وتم دەبێت ڕەچاوی زۆر مەرجی تریش بکرێت، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم لە باسی جۆرەکانی خەڵکیدا فەرموویەتی: (خِيَارُهُمْ في الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ في الْإِسْلَامِ إِذَا فقُهُوا) واتە ئەگەر چاك لە ئیسلام تێبگەن چاکەکانیان لە سەردەمی جاهیلییەتدا دەبنە چاکەکانی سەردەمی ئیسلام بەڵام بەمەرجێك چاك لە پەیام دینەکەیان تێبگەن.

پەیامی (٣٩)

با ناوی منداڵەکانتان موسوڵمانانە بێت

لە گەرمەی لێشـاوی کـاریگەرییە خراپەکـانی عەولەمە و تیشـکە ساختەکانی شارستانییەتی مادی ڕۆژئاوادا، خەڵکـی بـابەتە جێگیـرو جەوهەرییەکـانی دینەکەیـان خەریـکە لەبیـر دەکەن و بـێ ئەوەی بە خۆیان بزانن، کەوتوونەتە ژێر کاریگەری عەلمانیەت و عەولەمە و ڕاگەیاندنی نەیارەکانی دینەکەیان و ئەوان ئاراستەیان دەکەن.

بەداخەوە دەرهاوێشتەکانی جیهـانگیری بەرەو تێکـدانی فیترەتـی خەڵکــی لەبــرەودایە، یەکێکــیش لە دیاردەکــانی ئەو تێکچــوون و شـێوانەش ئەوەیە، موسـوڵمانان لە جیـاتی ئەوەی نـاوی پێغەمـبەران وهـاوەڵان و نـاوی جـوانی نـاو قورئـان و شارسـتانی ئیسـلامی لە منالەکانیان بنێن، بە هەموو لایەکدا وێڵن بەدوای ناوی نامۆ و سـەیر و سەمەرە و بێ مەعنا بۆ منالەکانیان.

نامۆیی و نوێی بـوونی نـاو بـووەتە خولیـا وخواسـتی دایکـان و باوکــان و بەو شـێوە دەیانەوێـت خۆشەویسـتی خۆیـان بـۆ جـگەر گۆشـەکانیان بسـەلمێنین، گرنـگ ئەوەیە بەلایـانەوە نـاوەکە نـامۆ و سەرنج ڕاکێش بێت و زەنگ

وئاوازی وشەکە سەرنج ڕاکێش و خۆش بێت و لەوەش گرنگتر ئەوەیە کەم کەس ئەو نــاوەی لێنەنرابێـت یـان هـیچ نەبێـت نـاوەکە دەگمەن بێت، ئیتر ناوەکە بەهەر زمانێك بێت و مەعنای هەرچییەك بێـت کێشـەیان نیـیە، لە ڕاستیشـدا ئەوەش سـتەمێکە لە منالەکەیـان

دەیکەن و دوورکەوتنەوەیەکی دەروونی و واتاییە لەگەڵ دینەکەیاندا ئەنجامی دەدەن.

ناونانی منداڵ بە ناوی پێغەمبەران علیهم السلام و هاوەڵان الله لێیان ڕازی بێت و بە ناوی جوان و واتای بەڕێز و بەپێز نیشانەی چاکەی تۆیە لەگەڵ منداڵەکەتدا و هاوکات نیشانەی وابەستە بوونی خۆیشتە بە ئاکارە بەرز و ڕەوشتە جوانەکانی دینەکەت.

بەداخەوە ئێستە خەڵکی نەك هەر ناوی ئیسلامی لە منداڵەکانیان نانێن بە بیانووی ئەوەی ئەوانە ناوی عەرەبین! بەڵکو ناوە کوردییەکانیش کە واتای جوانیان هەیە، بە دەردی پیتە کوردییەکان براوە و چۆن لەوێ لاتینی خەریکە جێگەی دەگرێتەوە، لێرەش بێ تامترین و ناشیرینترین ناوەکان خەریکە جێگای ئەو ناوە جوان و پڕ لە واتایانە دەگرێتەوە.

هەرگیز گومان نەبەن ناوەکانی عبد الله وعبدالرحمن ومحمد وأحمد ومصطفى و محمود و إبراهيم و موسى و عيسى و أبو بكر و عمر وعثمان وعلي و خديجه و عائشة وفاطمة وحفصة و أسماء و سمية و سەودە وسۆییە و زۆر ناوی تریش لەو جۆرە کۆن دەبن، یان وا بزانیت ناوی سەردەمیانە نین، یان بەوە فریوت بدەن گوایە ئەوانە ناوی عەرەبین و بۆ ئێمە ناگۆنجین لەبەر ئەوەی ئێمە

کوردین! ڕاستە ئێمە کوردین، بەڵام کورد بەبێ ئیسلام چ سەنگ و پێگەیەکی هەیە و بۆچی باشە؟

هەمیشە دەبێت ئەوەت بیر نەچێت کە تۆ سەرەتا موسوڵمانیت ئینجا کوردیت، یان عەرەب و فارس و تورك و ئینگلیزیت، پێویستە ئیعتیباری ئیسلامی بخرێتە پێش هەموو ئیعتیبارێکی تر، ئەو ناوانەو سەدان ناوی هاوشێوەی تر، ناوی جوان وموسوڵمانانەن ،هەزار جار لەو ناوە بیانی و نامۆ و سەیروسەمەرانە باشترو شیاوترە بۆ منداڵەکانتان..

ئەمە سەردەمی غەریبی ئیسلامە و یەکێك لە ڕێگەکانی سەلماندنی خۆشەویستی وغیرەت ودڵسۆزیت بۆ دینەکەت ئەوەیە ناوی منداڵت بەناوی ئایینی وقورئانی و بە ناوی پێغەمبەران و هاوەڵان و زانایان و پیاوچاکانەوە بنەیت، ناو لە ژیانی مرۆڤدا کاریگەری و بایەخی زۆری هەیە،

هیستریای لاساییکردنەوە کە لە ناو کورددا تەشەنەی کردووە، زەنگێکی مەترسیدارە و ڕێخۆشکەرە بۆ سڕینەوەی شوناسی ئیسلامی بە شێوەیەکی کۆتایی. هەزاران کەس مەعنای ناوی منداڵەکانیان هەر نازانن چییە، هۆکاری ناونانیش لەلایان لە دوای نامۆبوون، ئاوازو جەرەسی ناوەکەیە کە بەلایانەوە خۆش بووە، یان لەسەر قسەیەکی بێ بەڵگەی زانستی، گوایە مەعنای گوڵێکی جوان

و بۆنخۆشە لە فلانە چیا، و مەعنـای ئەمەیە و ئەوەیە، بـێ ئەوەی لە هیچ فەرهەنگ و کتێبێکی متمانە پێکراودا بەڵـگەیەك لەسـەر واتـای ئەو ناوە هاتبێت.

موسـوڵمانان پێویسـتە بگەڕێـنەوە بـۆ ڕێگـای شـانازی کـردن بە دینەکەیان وناوی ئیسلامی و بەپلەی یەکەم و ناوی کوردی جوان و پـڕ لەواتـای بەڕێـز لە منداڵەکانتـان بـنەن، ئەبێـت ڕێـگە نەدەن ئەو خۆلەیـان لەچـاو بکرێـت کە دەوترێـت ئەوە نـاوی عەرەبیـیە، بـا عەرەبی بێت، ئێمە لەبەر دینەکەمان ئەو ناوانەمان قبوڵە و شانازیان پێوە دەکەین و هیچ پەیوەندییەکی بەعەرەبەوە نییە وەکو نەتەوەیەك، ئیسلام نەبوایە کەس هەر نەیدەزانی عەرەب هەن یان نین، عەرەب بە ئیسلامەوە گەورە بوون و ئـێمەش بمانەوێـت سـەربەرزی دونیـاو دواڕۆژ بـین هەر لە ڕێـگەی ئیسـلامەوە بەو ئامـانجە دەگەیـن، ئەو ناوانە بەتایبەتی ناوی پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم و هـاوەڵانـی الله لێیان ڕازی بیت، تەعبیر لە سەرانی ئێمە دەکەن و دەبێـت یەکێـك لە ڕێگەکانی دەربڕینی خۆشەویستیمان بۆیان ناونانی منداڵەکانمان بیت بەناوی ئەوانەوە.

پەیامی (٤٠)

لە پەنجە کردنی ئەڵقە و لەبەر کردنی جلی بوکێنی

یەکەم: مەسەلەی ئەڵقە لەپەنجە کردن لە کاتی مارەبڕین وهاوسەرگیریدا، چی بۆ ژن بێت یان بۆ پیاو، نەریتێکی کۆنە و لە دێر زەمانەوە هەر بووە، لە بنچینەشدا - وەکو هەندێ لە زانا هاوچەرخەکان دەڵێن - عادەتی نەسارا وگاورەکانە و لەڕێگەی ئەوانیشەوە بە ئێمە گەیشتووە، هەندێکیش پێیان وایە فیرعەونەکان یەکەم جار دایانهێناوە.

بەداخەوە هەندێ جاریش لە پەنجە کردنی ئەو ئەڵقە هەندێ بیروباوەڕی بێ بنەماشی پێوە دەبەسترێتەوە وەکو ئەوەی وا گومان دەبرێت ببێتە مایەی خۆشەویستی لە نێوان ژن و مێرددا و داکەندنیشی یان گۆرینی جێگەکەی لە پەنجەکاندا گوایە دەبێتە مایەی رەشبینی و گومانی خراپ لە نێوان هاوسەراندا، کە ئەوانەش جگە لەوەی ئەسڵ و بنەمایەکی لەشەرعدا نییە، هاوکات سەرپێچییەکی شەرعی ڕوونە و بەو بۆیشی هەیە بۆ سەرپێچی عەقیدەش سەر بکێشێت وببێتە جۆرێك لە شیرك.

بەڵام ئەگەر ئەو ژن و مێردەی لە پەنجەی دەکەن هیچ باوەڕێکی ناشەرعی لەو شێوەیان پێی نەبێت وهەر وەکو عادەتێکی کۆمەڵایەتی ئەو کارە بکەن، لەو حاڵەتەداهەندێ لەزانایانی هاوچەرخ - وەکو ابن عثيمين و زانای تر - ئەڵقە لە پەنجە کردنی هاوسەرانیان تەنها بە مەکروهـ داناوە و وتوویانە دەتوانن لە

پەنجەی بکەن بەڵام نەکردنیشی باشترە و شیاوترە بە کەسی موسوڵمان.

هەرچۆنێکیش بێت موسوڵمان خۆی لە لاساییکردنەوەی نەساراو عادەتی ئایینەکانی تر بپارێزێنت بۆ خۆی باشترە، بۆیە ئامۆژگاریم بۆ هەموو کوڕو کچێکی بەڕێز کە پەیوەندی هاوسەرگیری پێکەوە دەبەستن وهەروەها بۆ هەموو ژن و پیاوێکیش کە ئەو ئەڵقە زۆر بە شتێکی گرنگ و پڕ بایەخ دەزانن، ئەو ئەڵقە لە پەنجە نەکەن و ئاوڕ لەو جۆرە عورف و عادەتە نەدەنەوە، چونکە عورف و عادەت لە کاتێکدا کاری پێدەکرێت کە هیچ تێکگیرانێکی لە گەڵ شەرعدا نەبێت، ئەگەریش کەسێك هەر ویستی بیکات، یەکەم بۆ ماوەیەکی کاتی بیکات و یەقینیشی وا بێت کە ئەڵقە و هیچ شتێکی تر نابێتە مایەی نە کامەرانی نە ناخۆشی ژیانیان، هەروەها بزانێتیش کە ئەو کارەی بەپێی قسەی گەورە زانایانی ئەم سەردەمە بەلای کەمەوە مەکروهە و ناپەسەندە، تۆیش هیچ ناچار نیت کارێکی مکروە و ناپەسەند ئەنجام بدەیت.

ئەمەش کە باسمان کرد لێرەدا تایبەتە بەو ئەڵقەی کە هاوسەران لە دوای مارەبڕین و هاوسەرگیری لەدەستی دەکەن، کە وتمان وازلێ هێنانی باشترە، جیاوازە لە مەسەلەی ئەموستیلە ئەوەیان درووستە بەکاربهێنرێت و لە پەنجە بکرێت بەمەرجێك ئاڵتون نەبێت بۆ پیاوان و هیچ بیروباوەڕێکی پێوە نەبەسترێت، ئەوەشی لە قسەی

زانایـــان دەردەکەوێـــت بەکارهێنـــانی ئەموســـتیلە یـــان کلـــکەوانە ڕێگەپێدراوە بەڵام سوننەت نییە، مەگەر بـۆ کەسێك کـارێکی پێـی هەبێـت بـۆ نمـوونە مـۆر بێـت و کاروبـاری فەرمـی خـۆی پـێ ڕاپەڕێنێـت، ئەگەرچـی لەم سـەردەمەی خۆمانـدا ئەنگوسـتیلە وەکـو مۆر بەکارنایەت لە چەشنی ئەو ئەنگوستیلەی کە پێغەمبەر صلى الله عليـه و سـلم لە پەنـجەی دەکـرد و نووسـراوە فەرمییەکـانی پـێ مۆردەکرد کە بۆ شوێنانی دەنارد.

دووەم: سـەبارەت بە جلـی بـوکێنی کە جلێکـی سـپییە و تـایبەتە بە کاتی گواستنەوەی بووك، وەکو جلـەکە ئەگەر مەرجەکـانی حیجـابی شـــەرعی تێـــدا هەبێـــت، درووســـتە و کێشـــەیەکی نیـــیە، بەڵام بە ڕەچاوکردنی چەند مەرجێك:

١- نابێت بە شێوەیەك تەماشای ئەو جلە بکرێت وەکـو ئەوەی هەر دەبێت بپۆشـرێت و مـۆرکێکی پیـرۆز وەربگرێـت، بەڵکـو عـادەتێکە عـادەتیش ئەگەر لەگەڵ شـەرعدا تێکنەگیرێـت ڕێگەپێـدراوە ئەنجـام بدرێت.

٢- نابێـت ئەو ئـافرەتەی دەیپۆشـێت لە جێگەیەکـدا بێـت پیـاوان تەماشای بکەن، چونکە ئەگەر مەرجە شەرعییەکانیشی تێـدا هەبێـت، زۆر جـــار بەلای کەم جۆرێـــك لە زەخـــرەفە و شـــێوازی ســـەرنج ڕاکێشانی تێدایە بۆ پیاوان ئەوەش نادرووستە.

٣- سەبارەت بەوەی کە ئەو پۆشاکە لە بنچینەدا تایبەتە بە بێ باوەڕان، زانایان لەو بارەوە دەڵێن لەو ڕووەوە ئاساییە چونکە ئەو حوکم و حاڵەتە بوونی نەماوەو ئێستا ئەو پۆشاکە تایبەت نییە تەنها بەبێ باوەڕانەوە و موسوڵمانانیش دەیپۆشن، تەنها ئەوە دەمێنیت کە واجبە بە پێی مەرجەکانی حیجابی ئیسلامی بێت و داپۆشەر و فراوان بێت و تەسك و تەنك و بە شێوەیەك نەبێت زۆر سەرنج ڕاکێش بێت.

٤- لە ڕووی ئەمانەتەوە دەبێت ئەوەش بوترێت کە هەندێ لە زانایانی ئەم سەردەمە دەڵێن درووست نییە ئەو پۆشاکە لەبەر بکرێت چونکە دواجار پۆشاکی بێباوەڕوانە و موسوڵمان دەبێت خاوەنی کەسایەتی بەهێزی خۆی بێت و شانازی بەدینی خۆیەوە بکات و نەچێتە ژێر کاریگەری و عادەت و نەریتی بێ باوەڕوان و جولەکە و نەساڕاکان، بۆیە شەرعیتر و چاکتر ئەوەیە بە پۆشاکێکی جوان و شەرعی ئەو بۆنەیە بەرێی بکەن، نەك ئەوەی تەقلیدی ئەو نەریتە بکەن.

٥- ئەگەر بێت و پۆشاکەکە ناشەرعی بێت و بەشێك لە جەستەی ئافرەتەکەی پێوە دەرکەوێت یان تەسك بێت و ئەندامەکانی جەستەی دەربخات لەو حاڵەتەدا بەهیچ شێوەیەك درووست نییە، تەنانەت ئەگەر تەنها ئافرەتانیش تەماشای بکەن و پیاوان نەیبینن هەر درووست نییە و حەڕامە.

سێیەم: مەسەلەیەکی تریش هەیە بەباشم زانی لێرەدا ئاماژە بەوەش بکەین ئەویش پۆشینی پۆشاکی ڕەشە بۆ ئافرەت، ئایا واجبە حیجاب و پۆشاکی شەرعی هەمیشە ڕەش بێت، وەڵامیش ئەوەیە نەخێر مەرج نییە ڕەش بێت و بەڵگەیەکی شەرعی لەو بارەوە نەهاتووە، دەکرێت هەر ڕەنگێك بیت بەڵام سەرنج ڕاکێش و وروژێنەر نەبێت، لە فەرموودەیەکدا هاتووە أم سلمة ی دایکی ئیمانداران الله لێی ڕازی بێت فەرموویەتی: (لَمَّا نَزَلَتْ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ خَرَجَ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِهِنَّ الْغِرْبَانَ مِنْ الْأَكْسِيَةِ) باسی ئەو کاتە دەکات کە ئەو ئایەتە دابەزیوە ئافرەتانی أنصار دەرچوون و دەتوت قەلە ڕەش بەسەریانەوە نیشتووەتەوە، مەبەستی ئەوەیە کە جل و سەرپۆشەکانیان ڕەش بووە. بەڵام بەگشتی مەرج نییە هەر ڕەش بێت ئەگەرچی ڕەنگی ڕەش لەوانەیە گونجاوترین ڕەنگ بێت بۆ ئافرەتی موسوڵمان کە بیپۆشێت و لە چەندین ڕووەوە ڕەنگی ڕەش لە ڕەنگەکانی تر باشتر و گونجاوترە.

سەبارەت بە پۆشینی جلی ڕەش لەسەر مردوو ئەوە ئەسڵێکی نییە ئەگەرچی هەندێ لە زانایان ڕێگەیان داوە بۆ ئافرەت بیپۆشێت بەبۆنەی مردنی مێردەکەی، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی ئەو ئافرەتەی کە کەسێکی نزیکی دەمرێت تا سێ ڕۆژ دەتوانێت (حداد) واتە ماتەمینی و خەفەتبار بێت و لەو ماوە جلی جوان و سەرنج ڕاکێش نەپۆشێت و کل و بۆنی خۆش بەکار نەهێنیت، بەڵام ئافرەت بۆ

مێردی کە وەفات بکات دەبێت ئەو حاڵەتە کە لە شەرعدا (حِداد یـان(إحداد) ی پێ دەوترێت، چوار مانگ و دە ڕۆژی پێ بچێت وەکو لە فەرمـوودەی صـحیح دا هـاتووە:(لَا يَحِـلُّ لِامْـرَأَةٍ تُـؤْمِنُ بِـاللَّهِ وَالْيَـوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّـامٍ، إلا عَلَـى زَوْجٍ أَرْبَعَـةَ أَشْـهُرٍ وَعَشْـرًا) صحيح مسلم: (١٤٩٠). و الله أعلم.

چەند

ئامۆژگارییەکی گشتی

لە سـی و نـۆ پەیـامی ڕابـردووی ئەم زنیجـرەیەدا ، هەوڵمانـدا کۆمەڵێـك لە گرنگتـرین ئەو باسـانەی بـۆ ئافرەتـان پێویسـتن بیانخەینەڕوو، بێگومـان کە نەمـانتوانیوە هەمـوو ئەوەی کە پێویستە باسی بکەین، لێرەشـدا کۆمەڵێك ئامۆژگـاری و خـاڵی تـری گرنـگ بـاس دەکەیـن، کە پێشـتر وەکـو پێویسـت تیشـکی نەخـراوەتە سـەر، باسەکانیش پەیوندییان بەیکەوە نییە، وەکو ئەوەی هەر خاڵێك بابەتێك سەربەخۆ بێت وایە:

١ـ بەباشم زانی پەیامێك بۆ ئەو ئافرەتە بەڕێزانە ئاراستە بکەم کە لە مێردەکانیان جیـابوونەتەوەو لەبەر هەر هۆکارێـك بێـت لە ژیـانی خێزانییاندا سەرکەوتوو نەبوون:

ـ دەزانم بە ئەندازەی دڵخۆشی ئەو ڕۆژەی کە خـوازبێنی کرایـت و ئەو هەواڵە خۆشـەت بە خۆشەویسـتانت گەیانـد، هەواڵـی تەڵاق و جیابوونەشـت دوو ئەوەنـدە خەمبـاری کردوویـت و ئـازارت پـێ دەبەخشێت، بەڵام چـاك بـزانە ئەوە قەدەری تـۆ بـوو و بەوەش دونیـا کۆتایی نایەت.

ـ پێویسـتە متمـانەت بەخـۆت هەبێـت و شکسـتەکەت فەرامـۆش بکەیت، هەوڵ بدە لە بازنەی شەرع و ڕێگەپێدراودا گۆڕانکـاری لە خۆتدا بکەیت، کتێـب بخـوێنە، سـەردانی کەسـوکارت بـکە، وەرزش

بکە، جلی تازە بکڕە هەرکارێك تر بکە کە شەرعی بێت و سەرقاڵت بکات و بەسوود بێت.

- ئەگەر ماوەیەکی کەمە ڕووداوی جیابوونەوەکە ڕوویداوە، ئاساییە خەمبار بێت و ئاياییە بشگریت، چونکە گریانیش بۆ خۆی ڕێگەیەکی هێور بوونەوەو ئاسوودەییە بۆ دەروون.

- پێویستە هەوڵ بدەیت لە یادگاری و ڕۆژانی ڕابردوو دابڕێیت و لەم قۆناغەی ئێستاتدا بژیت ، پێویستە گۆڕانکاری ئەرێنی و شەرعی لە ژیانتدا درووست بکەیت و لەگەڵ دوێنێتدا جیاواز بیت.

- گۆڕانکاری لە خۆت و جل وبەرگ و ماڵ و ئەوەی دەزانیت لەڕابردوو داتدەبڕێت و لە بیرت دەباتەوە بکەیت، بەمەرجێك لە چوارچێوەی شەرعی رب العالمين دا بێت.

- بەرژەوەندیت لەوەدایە لە ژێر کاریگەری ڕابردووی یادگارییەکانتدا دەربچیت، بەڵام ئەگەر جیابوونەوەکەتان لەو شێوەیە کە تەڵاقی ڕەجعی پێ دەوترێت و دەرگای گەڕانەوە بەتەواوی دانەخراوە ومێردەکەت پەشیمان بووەتەوەو تۆیش گەڕانەوەت پێ باشە و بەتایبەتی ئەگەر منداڵتان لە نێواندا هەیە بە پێی ڕێککەوتن ورەچاوکردنی بەرژەوەندی دین و دونیای خۆتان و دەستەبەر کردنی دۆخێکی لەجاران باشتر و سەقامگیرتر، ئاساییە جارێکی تر ژیان پێکەوە دەست پێبکەنەوە، ئەگەریش ئەوە مومکین نییە، دەبێت

ئەو لاپەڕە بـۆ یەکجـاری هەڵبـدەیتەوەو مەگەر منداڵتـان لە نێوانـدا هەبێت، لەو حاڵەتەدا واجبە لەسەرت مـافی ئەو منـاڵە پێشـێل نەکەی لە بینینـی بـاوکی نابێـت ڕێگـری ئەوەی لـێ بکرێـت چـونکە ئەوە ستەمە و الله لێت قبوڵ ناکـات، بەڵام سـەبارەت بە مێـردی پێشـووت دەبێت بە هەموو شێوەیەك ئەو کەسە لەبیر بکەیت وڕێگە نەدەیت بە خۆت بە هیچ شێوەیەك بیری لـێ بکەیـتەوە، چـونکە هەم نـامەحرەمە بۆت و هەم ئەزموونێکی شکستخواردووتان پێکەوە بووە.

- مەرج نییە ئەوەی کە ڕوویـدا کـارێکی خـراپ بێـت، مـرۆڤ بە سروشتی عاتیفی و کورتبینە، لەوانەیە خێری پێوە بێـت و بـۆ دیـن و بۆ دونیات جیابوونەوە باشتر بێت لە بەردەوامی ئەو ژیانە، الله تعالی دەفەرموێت. {وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ} [البقرة:٢١٦]. هەرچی ئەو ناخۆشـییانەش کە لە ئەنجـامی تەڵاقەکە تووشـت دەبێـت ئـارامی لەسـەر بگـرە و چـاوەڕوانی پاداشـت بە لەلای پەروەردگـارت، کە خۆی فەرمـوویەتی:(إِنَّمَـا يُـوَفَّى الصَّـابِرُونَ أَجْـرَهُمْ بِغَيْـرِ حِسَـابٍ) الزمر:١٠.

- لە دەرگـای پەروەردگـارت بـێ ئاگـا مەبە وبـێ ئومێـد مەبە، هەمیشە بە دوعا و پاڕانەوە لەو دەرگایە بدە، لە گەڵ قورئاندا بـژی، بە فێربوون و جوان خوێندنەوەی خـۆت سـەرقاڵ بـکە، بە تەفسـیر و

لەبەر کردنـــی و زینـــدوو کـــردنەوەی شـــەوەکانت بەوەی لەبەرت کردووە خۆت بەهرەمەند بکە.

- ڕەشبین مەبە و ناخت بە گەشبینی ڕووناك بکەرەوە و وا مەزانە بە پچڕانـی ئەو پەیوەنـدییەت ئیتـر کۆتـایی بە هەمـوو خۆشـییەکانت هـاتووە. الله تعـالی نیعمەتـــی زۆرە لەســـەرت بە جیـابوونەوەت وا نەزانی نیعمەتەکانی پەروەردگارت لەسەرت کەم بووەتەوە. نیعمەت هەر ئەوەش نییە کە پێت خۆشە هەندی جار ئەوەی کە زۆر پێت ناخۆشــە ئەویــش بە شــێوەیەك لە شــێوەکان نیعمەتــێکە بەڵام پیــی نازانیت. زەواج و ژیانی خێزانی تاکە نیعمەتـی پەروەردگـار نەبـوو لەســەرت، چـوزانی ئەوە تـاقیکردنەوەیەك نییە، یـان وەکـو وتمـان بژاردەیەکی باش نییە کە خێری تۆی تیایە و الله تعالی ئەوەی بـۆ تـۆ بەباشتر زانیوە.

- هەڵەیە بە هــۆی ئەو جیـــابوونەوە پەلە بکەیــت لە ئەنجامــدانی زەواجێکی نویٚ، یـان وا بزانیـت ستەمت لێکـراوەو پێویسـتە تـۆڵەی خۆت بکەیتەوە! لەوانەیە بکەویتە هەڵەیەکەوە و پەشیمان بیتەوە، لە مەسەلەی زەواجدا زۆر هێمن و وردوو وریابە.

- پێت سەیر نەبێت هەنـدێ لە شـارەزایان دەڵێن ئەگەر دەزانیـت مێردەکەت بەو تەڵاقدانە ستەمی لیٚ کردوویت، گەردەنی ئازاد بکە و

لە دڵــی خۆتــدا لێــی خــۆش بە، چــونکە ئەوە ڕێگــایەکی باشــە بــۆ بەدەستهێنانی ئاسوودەیی و هەست کردن بە ئارامی.

- پێویستە بایەخی زۆر بە منداڵەکانت بدەیت و زاڵ ببێتە سەر هەر لاوازی و خەمۆکییەکەتدا کە لە ئەنجام جیابوونەوەت لە مێردەکەت تووشــت بــووە، بــۆ ئەوەی ورەی ئەوانــیش نەڕوخێنیــت و هەمیشــە باوەڕیان بە پەروەردگار بەهێز بکەیت.

٢- پەیامێك بۆ ئەو ئافرەتانەی لە حیزب و ڕێکخراو و بانگەوازی ئیسـلامیدا کـار دەکەن، دەمەوێـت بە ڕاشـکاوی و بەبــێ هــیچ پێچ و پەنایەك پێتان بڵێم:

- هیچ کۆمەڵ و حیزبێکی ئیسلامی لە کوردسـتاندا بـوونی نیـیە لە ڕووی عەقیــدەوە ســەلامەت بێــت و لە ڕووی مەنــهەجەوە لادانــی نەبێت و ئینحیرافی نەکردبێت کە بتوانم ئامۆژگاریتـان بـکەم کاریـان لەگەڵدا بکەن، تەنانەت ئەگەر بڵێیـت لە هەڵەو لادانەکانیـان بەریـم و تەنها لە کارە باشەکانیان لەگەڵیاندام، بەو بەهانەشەوە هەر درووست نیـیە لەگەڵیـان بیـت، چـونکە تـۆ (تکثیـر السـواد)یان دەکەیـت، واتە ژمارەیـان زیـاد دەکەیــت و بەشــێك لە بەرپرســیارێتی لادانەکانیـان هەڵدەگریت و مەسەلە کە گەیشتە عەقیدەو تەوحید، موسوڵمان دەبێت سەریح و یەکلا بێت و شل و لاواز نەبێت.

- هەرچی ڕێکخراوو سەنتەر و ناوەند و جێگەیەك، ئەگەرچی بەتایبەت خەریکی زانستی شەرعی و تەجوید و قیرائات و لەبەر کردنی قورئانیش بێت، بەڵام سەر بە لایەنێك لەوانە بێت کە لە ڕووی عەقیدەوە تێکەوتوون، لەبەر هەمان هۆکاری سەرەوە درووست نییە لەگەڵیادا بیت، با ئەو جێگەیە وای نیشان بدەن کە لایەنێکی زانستین و هیچ پەیوەندییان بە حیزب و لایەنی سیاسییەوە نییە، چونکە لە ڕاستیدا ئەو جێگایانە ڕۆڵێکی بەرچاو دەگێڕن لە کۆکردنەوەی خەڵکی و ئەندام بۆ ئەو حیزبانە بەو بەهانەوە، ئەوانەش کە ئەو شوێنانە بەڕێوەدەبەن ئەندام و کادیری حیزبەکانن.

- بۆیە دەتوانیت دوور لە ئینتیمای ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی دەمامکدار بۆ هیچ حیزب و گروپ و ڕێکخراوو کۆمەڵێك، لە ماڵی خۆتەوە و لەسەر مەنهەجی کیتاب و سوننەت و خوێندنەوەی کتێب و گوێگرتن لە مامۆستای عەقیدە پاك و سوود وەرگرتن لە یوتیوب و لە ئینتەرنێت بەگشتی، خزمەتی دینەکەت بکەیت، ئەمڕۆ جیهان بووە بە گوندێکی بچووك و بۆ کەسێك بیەوێت دەیان سەکۆ هەیە قسەی خێری تێدا بکەیت، سەدان فێرگە و قوتابخانە هەیە بۆ فێربوونی زانستی شەرعی و لە ماڵی خۆیشتەوە دانیشتوویت! یان دەتوانیت لەگەڵ هەر ڕێکخراوو لایەنێکدا کە هیچ لادانێکی عەقیدی نەبێت، خزمەتی دینەکەت بکەیت و خۆت پێکەوە بنەیت لە ڕووی شەرعی و زانستە ئیسلامییەکانەوە، خۆ ئەگەر نەبوو و لایەنێك وا

دەست نەکەوت، تۆ داوات لێ نەکراوە بە هەر حاڵێك بێت هەر لەگەڵ حیزب و لایەنێکدا بیت، بەلکو داوات لێکراوە ئەگەر هەموویان کێشەی عەقیدەیان هەبوو، لێیان بەری بیت و بەتەنها خۆت بمێنیتەوە.

٣- سەردانیکردنی ئافرەت بۆ گۆڕستان لەسەر بۆچوونی جومهوری زانایان درووستە وڕێگەپێدراوە، بە مەرجێك ئەو سەردانییە بیدعەی تێدا نەبێت و بۆ ئافرەتەکە فیتنەی تێدا نەبێت، پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم لەسەرەتا سەردانی کردنی گۆرستانی لەسەر ئافرەتان قەدەغە کرد و دواتر ڕێگەی پێیاندا: (كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا) رواه مسلم. بەڵکو وەکو زانایان دەفەرموون ئەوە لە حاڵەتێکدایە ئەو گۆڕەی کە سەردانی دەکات لە شار و شوێنی ئەو ئافرەتە بێت، بەڵام ئەگەر لە شارێکی تر بێت و پێویست بەسەفەرکردن بکات ئەوە درووست نییەو قەدەغەیە. لە فەرموودەدا هاتووە کە پێغەمبەر صلی الله علیه و سلم ئافرەتێکی بینی لەسەر گۆڕێك دەگریا پێی فەرموو ئارام بگرەو پێی نەفەرموو سەردانییەکەت ناشەرعییە، هەروەها دایکمان عائیشە الله لێی ڕازی بێت سەردانی گۆڕی عبدالرحمن ی برای کردووە. ئەو فەرموودەی (لعن الله زوارات القبور)یش وەکو شێخ مصطفى العدوي دەڵێت: یان فەرموودەیەکی لاوازە، یان نەسخ کراوە، یان مەبەست لەو

ئافرەتانەیە کە لە کاتی سەردانی گۆڕستاندا سنووری شەرع دەشکێنن.

٤- یەکێك لە دیاردە ناشەرعی و خراپەکانی ئەم سەردەمە ئەوەیە هەندێ جار ئافرەت بەتەنها لە گەڵ شۆفێری تەکسی نامەحرەمدا سەردەکەوێت، کە ئەوەش خەلوەیە و حەڕامە وەکو لە فەرموودەی صحیح دا هاتووە: (لا يخلون رجل بامرأة إلا ومعها ذو محرم) واتە درووست نییە پیاوێك لەگەڵ ئافرەتێکی نامەحرەمدا تەنها بێتەوە مەگەر مەحرەمێکی لەگەڵدا بێت لەو کاتەدا. هەروەها پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم لە فەرموودەیەکی صحیح دا فەرمویەتی: (لا تسافر امرأة إلا مع ذي محرم)رواه مسلم. واتە ئافرەت بۆی نییە گەشت بکات مەگەر لە گەڵ مەحرەمێکی خۆیدا نەبێت. بەڵام وەکو زانایان دەڵێن ئەگەر ئافرەتەکە بە تەنها نەبێت و ئافرەتی تری لەگەڵ بێت ئەوە خەلوەی پێ ناوترێت و لەو حاڵەتەدا درووستە.

٥- زەکاتی ئاڵتون و زیو بێگومان واجبە و جێگای خیلاف نییە، بەڵام زەکاتی ئەو زێڕو خشڵەی ئافرەت بۆ جوانی و بۆ بەکارهێنانی خۆی بەکاری دەهێنیت ئەوە خیلافی لەسەرە، جومهوری زانایان لەسەر ئەوەن ئەگەر بۆ جوانی و بەکارهێنان شەخسی خۆی بەکاری بهێنیت زەکاتی یتێدا نییە، بەڵام وەکو زۆرێك لە زانا گەورەکان فەرموویانە ئەگەر ئاڵتوون گەیشتبێتە ئاستی نصاب واتە گەیشتبێتە ٢٠ مسقاڵ، لەڕووی (احیتاط) بۆ دین ئەوەیە ساڵانە زەکاتی

دەربکرێت، کە زەکاتەکەشی دەکاتە چواریەکی دەیەك، واتە دوو و نیو لەسەد، بەڵام ئەگەر لە بیست مسقاڵ واتە لە هەشتا و پێنج گرام زێڕ کەمتر بێت زەکاتی بە هیچ شێوەیەك تێدا نییە چونکە نەگەیشتووەتە ئاستی نصاب. سەبارەت بە زیویش ئەگەر بگاتە ٥٩٥ گرام ئەویش بەهەمان شێوە لەسەدا دوو ونیوی دەبێتە زەکات.

٦- هەڵەیە و هەڵەیەکی گەورەشە لە ڕوی شەرعەوە، ئافرەت لەگەڵ خزمان و کەسە نزیکە نامەحرەمەکانیدا بە بێ سنوور و هەستکردن بە گوناه و حەرەج قسە بکات و تێکەڵ ببێت، بەڵکو ئەوە لە تێکەڵ بوون و قسە کردن لەگەڵ نامەحرەمی تر کە خزم نییە خراپترە، چونکە وا گومان دەبات ئەوە خزمە و جیاوازە و ئیتر زیاتر تیکەڵ دەبن و ڕووخۆشی و گاڵتە و قسەکردنیان پێکەوە دەبێت ئەوەش ڕۆچوونە لە ئەنجامدانی تاواندا و ئاساییی بوونەوەی حالەتێکە کە لە بنچینەدا ئاسایی نییە و ڕێگەی زۆر حەرام و قەدەغەکراوی شەرعییە.

بەڵکو دەبێت لەگەڵ هەندێ لە مەحرەمەکانیشدا سنوور بپارێزرێت و بەو بەهانەی کە مەحرەمە هیچ زیدەڕەوییەك نەکرێت لە تێپەڕاندنی ئادابی مامەڵە کردن، بەتایبەتی ئەگەر ئەو مەحرەمە وەکو خاڵ و مام مولتەزیم نەبن بە ئیسلامەوە خاوەن ڕەوشتی بەرز نەبن، نابێت حیسابی مەحرەمیان بۆ بکرێت، بەڵکو دەبێت وەکو نامەحرەم مامەڵەیان لەگەڵدا بکریت، ئەم سەردەمە سەردەمی

فیتنەیە و ئێنتەرنێت و سەتەلایت و ڕێگاکانی تری خراپە خەڵکی لەسەروشتی مرۆیی خۆیان دەرکردووەو مەگەر پابەند بوون بە ئیسلام مرۆڤ لە ڕەوشتی ناشیرین بپارێزێت ئەگینا ئەمە خراپترین سەردەمە ئێمە تێیکەوتووین،

بەڵکو خوشك و برایش هەر دەبێت ئاداب و سنووری مامەڵەی جوان پێکەوە بپارێزن و بەفێرکردنیان بە ئادابی ئیسلامی بپارێزرێن، بۆیە ئیسلام فەرمانی کردووە جێگای خەوی کچان و کوڕانی خوشك و برا لە تەمەنی دە ساڵی ئیتر جیابکرێتەوە و لەیەك جێگەدا پێکەوە نەخەون وفەرموویەتی: (وفرقوا بينهم في المضاجع). رواه أبو داود وغيره.

٧- خوێندنی کچ بەهانەیەکی شەرعی نییە بۆ دوا خستنی زەواج، بۆیە ئامۆژگاری هەر کچێك و سەرپەرشتیارەکەی دەکەم ئەگەر کەسی خاوەن دین و ڕەوشتی جوان هاتە پێشەوە بۆ خوازبینی کردنی ڕازی ببن و بە هۆی خوێندنەوە ئەو پرۆسە دوا نەخەن، دەکرێت زەواج و خوێندن پێکەوە بن، زیادەڕەوی لە ڕەفز کردنی زەواج بەبەهانەی خوێندن دەبێتە هۆکاری کەمبوونەوەی زەواج و زۆربوونی قەیرەیی و چەندەها کارەساتی لێ دەکەوێتەوە، پێغەمبەر صلى الله عليه و سلم فەرموویەتی: (يا معشر الشباب! من استطاع منكم الباءة فليتزوج؛ فإنه أغض للبصر، وأحصن للفرج، ومن لم يستطع فعليه بالصوم فإنه له وجاء) متفق عليه. ئەوەش فەرمانێکە بۆ

پێشخستنی زەواج و دوانەخستنی لە پێغەمبەرەوە صلى الله عليه و سلم کە ئەگەر هۆکارێکی بەهێز و قایلکەر نەبێت نابێت پێچەوانەی ئەو فەرمانە ئەنجام بدرێت.

٨- ئامۆژگاری هەموو ئافرەتێکی بەڕێز دەکەم کە داواکاری زیاد لە توانای مێردەکەی نەکات و باری بە کڕینی شتی زیاد و ناپێویست قورس نەکات، هاوکات داوا لە مێردەکەش دەکەم بە پێی توانای خۆی هەموو پێویستییەکی ژن و منداڵەکانی دابین بکات و پێویستییەکانیان پشت گوێ نەخات و کەمتەر خەمی تێدا نەکات.

٩- ئافرەت پێویستە هەمیشە فەرمان بە چاکەو نەهی لە خراپە وەکو واجبێك و فەرمانێکی ئیلاهی تەماشا بکات و هیچ کات ئەگەر هەلی قسەیەکی خێری بۆ ڕێککەوت، یان توانی نەهی لە خراپەیەك بکات، ئەو هەلە لە دەست نەدات، الله تعالی فەرموویتی: ﴿ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ [آل عمران:١٠٤]،

بانگەواز کردن بۆ دینی ئیسلام و فەرمان کردن بەچاکە و نەهی کردن لە خراپە گەورەترین کارێکە موسوڵمان ئەنجامی بدات و پلەیەکی بەرزو مەزنە دەبێت ئافرەت هەمیشە بە گوێرەی توانای خۆی بیری لای بێت. لەم سەردەمەدا زۆر جار ئافرەتان وەکو ئەوەی ئەو کۆڵەکە گەورەیەی ئیسلام پەیوەندی بەوانەوە نەبێت

مـامەڵە دەکەن، بەڵکـو دەبێـت ئـافرەت لەگەڵ منداڵەکـانی و کەسـە نزیکەکان و دراوسێی و هاوڕێی و لە هەر کوێیەك تـوانی قسـەیەکی خێر بکات درێغی نەکات و ئەوەش بە پلەو پـایەیەکی مەزن تەماشا بکات.

١٠- پێویسـتە ئەم دونیـا وەکـو ڕێگـای سـەفەرێکی دوور تەماشـا بکەیت کە بەردەوام بیرت لەلای کۆکردنەوەی توێشوو خۆراك بێـت بۆ ئەو سەفەرەت، پێش هەموو شتێك پێویستە عەقیدەی خۆت تـۆکمە و ڕاست درووست بکەیتەوە، ئینجا توێشووی عیبادەت لەگەڵ خـۆت هەڵبگریـت بـۆ ئەو سـەفەرە، لە پـاش ئەنجامـدان فەرزەکـان بە ڕێکوپێکی، گرنگی بدەیت بە نـوێژە سونەتەکان، ڕۆژووی تطـوع، زیکری بەیانیان و ئێواران، خوێندنەوەی قورئـان و هەمـوو کـارێکی خێـر و ئاکـارێکی جـوان و ڕەفتـار و مـامەڵەیەکی پەسـەند بە نیەتـی ئەوە بیکەیت ببێتە توێشووی قیامەتت.

١١- ئەمڕۆ عەلمانیەت هەژموونی بەسەر هەموو میللەتانی سـەر زەویـدا هەیە و لەگەڵ ئیسـلامدا لە جەنگێکـی کـراوەدایە، ئـافرەتیش یەکێکە لە چەکەکانی کە بۆ ڕووخـانی ڕەوشـتی خەڵکـی سـەرزەوی بەکاری دەهێنیت، ئافرەت لە شارستانییەتی هاوچەرخدا زیـاتر نیـیە

لە ئامرازیك بۆ وروژاندنی ئارەزووی پیاوان و بۆ گێل كردنی مسللەتان و دوور خستنەوەیان لە هەموو بەها جوانەكان.

عەلمـانیەت لەو جەنـگە ڕاگەیانراوەیـدا لە دژی ئیسـلام و لەمەسەلەی بەكارهێنانی ئافرەت ڕێگەو كەرەستەی گەلێك زۆری هەیە، یەكێك لەو كەرەستانەی ڕێكخراوەكانی مافی ئافرەت و جێندەرە، ئەوەش بزانن كە ئەوان لە ڕێگەی ڕاگەیاندن و وڵاتە بەناو ئیسلامەكانەوە توانیویانە زۆرێك لە ئامانجەكانیان بپێكن، بەڵام تاكە ڕێگەیەك بۆ ئەوەی ئێوەی خاوەن دین و ڕەوشت لە خراپەكانی ئەوان پارێزراو بن ئەوەیە، عەقیدەو ئیمان و تەوحیدی خۆتان بەهێز بكەن، بەو شێوە دەتوانن پارێزگاری لە دین و كەسایەتی خۆتان بكەن، ئەگینا بەهەر ڕێگەیەكی تر ئێوە لە جەنگێكی نابەرانبەردان و هاكا دۆڕان و گەورەترین سەرمایەتان لە دونیا كە دینەكەتانە دەكەوێتە مەترسی لەناوچوون، یان هیچ نەبێت ناشیرین بون و لەكەدار بوون.

١٢ـ ئەگەر ئافرەتێك بمرێت و مێردی نەبێت، لەپێشترین كەس بەشۆردنی كەسە نزیكەكانێتی، دایكی كچی وكوڕەزای و كچەزای و خوشك و پوری خوشك باوك و پوری خوشكی دایك و هاوشێوەكانیان، زانایان دەڵێن ژن و پیاو لە هەموو كەسێك تر لە پێشترن بۆ ئەوەی یەكێكیان بمرێت ئەوی تر بیشۆرێت.

ئەگەر ئافرەت مرد و کەسێك لەو نزیکانەی باسمان کرد نەبوو بۆ ئەوەی بیشۆرێت، هەندێ لە زانایان فەرموویانە: ئافرەت کە مرد لە پێشترین کەس بۆ شۆردنی دایکێتی ئینجا نەنکی و کچەکەی ئینجا نزیکتر و نزیکتر و ئینجا ئافرەتی دوور. شایانی باسە لێرەدا کە پیاو بۆی نییە دایکی و کچی خۆی ئەگەر بمرن بیانشوات، چونکە جگە لە هاوسەران، ژنان ژنان دەشۆن و پیاوان پیاوان دەشۆن.

تێبینییەکی گرنگیش لەم بارەوە ئەوەیە ئەو ئافرەتەی کە ئافرەتی مردوو دەشوات ، دەبێت دەستپاك و جێگای متمانە بێت و پێویستە هەر عەیبێکی لە جەستەی مردووەکەدا بینی یان هەر شتێکی نەخوازراوی بینی کە مردووەکە ئەگەر لە ژیاندا بوایە پێی ناخۆش دەبوو بزانرێت، باسی نەکات و بیپۆشێت، چونکە ئەوە بە نهێنی ئەو مردووە دادەنرێت و حەرامە لەسەر مردوو شۆرەکە باسی بکات، بەڵام ئەگەر حاڵەتێکی باشی لە جەستەی مردووەکە بینی وەکو ئەوەی ڕووی گەش بێت، یان خەندەیەکی پێوە دیار بوویێت ئەوە ئاساییە باسی بکات.

کۆتایی

بەمەش کۆتایی بەو چل پەیامە هات کە بە باشمان زانی ئاراستەی ئافرەتانی کوردی بکەین وەکو ئەنجامدانی ئەرکی بانگەواز و بەجێ گەیاندنی مافی ڕوونکردنەوەی ئیسلام بۆ دایکان و خوشکان و هەموو ئەو ئافرەتە بەڕێزانەی کە مەبەستیانە لەسەر شەریعەتی ئیسلام بژین و بمرن، داواکارم لە الله تعالی ئەم نووسینە بکات بە توێشووی قەبر و قیامەت بۆ نووسەر و خوێنەر و هەموو کەسێك کە دەبێتە هۆکاری بڵاوبوونەوەی و بۆ هەرکەسێك کە سوودی لێ وەردەگرێت و کاری پێ دەکات،

إنه على ذلك قدير و بالإجابة جدير. وصلى الله وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آله و صحبه و من تبع سنته و اقتفى طريقه إلى يوم الدين وسلم تسليما كثيرا.

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات.

ناوەڕۆك

بابەت	لاپەڕە
پێشەکی	٥
ڕێز لە پێگە وسەنگینی خۆت بگرە	١١
بۆ ئامانجی باش ڕێگەی حەرام بەکار مەهێنە!	١٧
ئەم سێ بنەمایە فەرزە لەسەرت بیانزانیت!	٢٩
تەوحید بکە دروشمی ژیانت	٣٧
ئەگەر زانستی شەرعیت نەبێت لافاوی گومڕایی ڕاتدەماڵێت	٤٥
بەشەرم خۆت بڕازێنەوە	٥٩
منداڵەکەت لەسەر عەقیدەی پاک پەروەردە بکە	٧٧
بیرکردنەوە لە مردن هۆکاری بەختەوەرییە!	٨٩
لە واقیعی سەردەم تێبگە و لەخەیاڵدا مەژی!	١٠٥
ئافرەت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان	١١٥
چەند حوکمێکی فیقهی دەربارەی ئافرەتان	١٣١
سێ پەیامی گرنگ لە مەسەلەی هاوسەرگیریدا	١٤١
مافەکانی پیاو لەسەر خێزانی	١٥٣
مافەکانی ئافرەت بەسەر هاوسەریدا	١٦٥

دەنگی ئافرەت لە ڕوانگەی شەرعەوە ١٧٣
ئاسانکاری لە مەسەلەی مارەییدا خێرە وسوننەتە ١٨١
وتەیەک دەربارەی فرەژنی ١٨٩
پوختەیەک دەربارەی سوری مانگانە ٢٠٣
پوختەیەک دەربارەی تەڵاق ٢١١
لەم سەرپێچیانە خۆت بپارێزە! ٢٢٣
ئافرەتی باش دەبێت چۆن بێت؟ ٢٣٥
میراتی کچ وئافرەت لە ئیسلامدا ٢٥١
وەڵامی گومانێک دەربارەی فرەژنی ٢٥٩
حوکمی چارەسەر وەرگرتنی ئافرەت لەلای پزیشکی پیاو ٢٧١
ئێوە پابەندی ئیسلام بن؛ نەوەیەکی دیندار بەرێوەیە ٢٨١
ئافرەت چۆن مامەڵە لەگەل ستەم و (نشوز) ی مێردەکەیدا بکات؟ ٢٨٧
سایکۆلۆژیای بێوەژن بوون ٢٩٣
(نشوز)و یاخیبوونی ئافرەت پێناسەو هۆکارو دیاردەکانی ٣٠٣
لە دیاردەکانی (نشوز) و یاخی بوونی ئافرەت ٣١١
حوکمی تەڵاقدانی ژنی دووەم بەبێ هۆکار ٣١٧
ڕێکەوتننامەی (سیداو) پرۆسەیەکی نێودەوڵەتی بۆ فەساد ٣٢٩

مسیار زەواجێکی شەرعییە یان ڕێخۆشکەری خراپەیە؟ ٣٤٣
ئادابی خوازبێنی و مارەبڕین و ژن گواستنەوە ٣٥٩
حوکمی ئامادەبوونی ئافرەتان بۆ نوێژی جەماعەت ٣٧٣
پەیامێک بۆ کچان لە وپەیمانگا و زانکۆکان ٣٧٩
پێوەرەکانی مامەڵە کردن لەگەڵ خەو بینین و تەفسیرەکەیدا ٣٩١
لە هەڵبژاردنی هاوسەردا عەقیدە با مەرجی یەکەمت بێت.............. ٤٠١
با ناوی مناڵەکانتان موسوڵمانانە بێت ٤١٣
لە پەنجە کردنی ئەڵقە و لەبەر کردنی جلی بوکێنی ٤١٩
چەند ئامۆژگارییەکی گشتی ٤٢٧
کۆتایی ٤٤٣
ناوەڕۆک ٤٤٥